

Total No. of Questions : 5]

[Total No. of Pages : 4

P35

[3601]-102

F.Y. B.A.

प्रथम वर्ष कला (मराठी)
आधुनिक मराठी वाङ्मय (G-1)
(नवा अभ्यासक्रम)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

पाठ्यपुस्तके :- i) ललितरंग (ललित लेख संग्रह)

ii) काव्यकस्तुरी (कविता संग्रह)

iii) व्यावहारिक मराठी

सूचना :- i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.

ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्रश्न 1. अ) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची 150 शब्दांत उत्तरे लिहा. [10]

1) सूत्रसंचालन करण्यासाठी आवश्यक कौशल्ये कोणती ?

2) कार्यक्रम संयोजन कौशल्यात प्रास्ताविकाचे महत्त्व विशद करा.

3) कार्यक्रमातील 'आभारा'चे औचित्य स्पष्ट करा.

4) कार्यक्रमात 'मनोगत' कसे असावे ?

ब) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची 150 शब्दांत उत्तरे लिहा. [10]

1) व्यक्तिमत्त्व विकास संकल्पना स्पष्ट करा.

2) 'व्यक्तिमत्त्व विकासात भाषेला अनन्यसाधारण महत्त्व असते' हे विधान स्पष्ट करा.

3) संभाषणाचे प्रकार स्पष्ट करा.

4) वाचनाचे फायदे सांगा.

क) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची **150** शब्दांत उत्तरे लिहा. [10]

- 1) वृत्तपत्र व्यवहारात संपादकाचे स्थान स्पष्ट करा.
- 2) आकाशवाणीवरील जाहिरात कशी असावी ?
- 3) दूरदर्शनवरील बातम्यांचे वेगळेपण विशद करा.
- 4) आधुनिक युगात कोणते प्रसारमाध्यम आपल्याला अधिक उपयुक्त वाटते ? का ?

प्रश्न 2. अ) खालीलपैकी कोणत्याही पाच प्रश्नांची **20** शब्दांत उत्तरे लिहा. [5]

- 1) मराठी लघुनिबंधाचे जनक कोण ?
- 2) ‘आऊ’च्या तिसऱ्या मुलीचे नाव काय ?
- 3) ज्ञानेश्वरांनी ‘दुःख कालिंदी’ कोणत्या नदीला म्हटले आहे ?
- 4) ‘तवंदी’ या खेडेगावात कोणत्या लेखिकेचे बालपण गेले ?
- 5) विंदा करंदीकरांनी कोणत्या शब्दांना अंगचुकार आणि संधीसाधू म्हटले आहे ?
- 6) मारूती चितमपल्ली आपल्या लेखात कोणत्या अभ्यारण्याचे वर्णन करतात ?
- 7) वामनदादांनी लिहिलेल्या कोणत्याही दोन प्रसिद्ध गीतांची नावे सांगा.

ब) खालीलपैकी कोणत्याही पाच प्रश्नांची **20** शब्दांत उत्तरे लिहा. [5]

- 1) ‘मायलेकरं’ या कवितासंग्रहाचे कवी कोण आहेत ?
- 2) ‘काव्यकस्तुरी’ मधील वसंत बापट यांच्या कोणत्याही दोन कवितांची नावे सांगा.
- 3) ‘सांगा आम्हाला बिला बाटा’ या ओळी कोणत्या कवितेतील आहे ?

- 4) इंद्रजित भालेराव यांच्या कवितेचा ‘आत्मा’ कोणता आहे ?
- 5) रजनी परूळेकर यांच्या ‘संसार’ कवितेतील स्त्री कशावर स्वयंपाक करते ?
- 6) ‘दुष्काळ’ ही कविता कोणाची आहे ?
- 7) ‘काव्यकस्तुरी’ मधील कवींची नावे सांगा.

प्रश्न 3. अ) खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे 50 शब्दांत उत्तर लिहा. [5]

- 1) इंदिरा संत यांनी ‘गंधगाभारा’ या लेखात तवंदीच्या वासाचे वर्णन कसे केले आहे ?
- 2) ‘पाटी आणि पोळी’ या लेखाच्या आधारे ‘शिवा’चे व्यक्तिचित्र रेखाटा.

ब) खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे 50 शब्दांत उत्तर लिहा. [5]

- 1) ‘फुले’ या कवितेतून बामनदादा महात्मा फुलेंच्या कार्याची ओळख कशी करून देतात ?
- 2) ‘बापूजी’ या कवितेतून कवी वसंत बापट यांनी कोणती खंत व्यक्त केली आहे ?

प्रश्न 4. खालीलपैकी ‘अ’ आणि ‘ब’ गटातील प्रत्येकी एका प्रश्नाचे उत्तर 150 शब्दांत लिहा. [15]

- अ)**
- 1) अरण्यवाचनासाठी कोणत्या पूर्वतयारीची आवश्यकता आहे ?
 - 2) सिसिलिया कार्वालो यांनी ‘दोसत’ मधून निसर्गाचे वर्णन कसे केले आहे ?
- ब)**
- 1) ‘स्त्रीवादी’ कवयित्री म्हणून रजनी परूळेकरांच्या कवितेची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
 - 2) ‘शीक बाबा शीक’ या कवितेतून व्यक्त होणाऱ्या दाहक अनुभवांचे स्वरूप स्पष्ट करा.

प्रश्न 5. खालीलपैकी ‘अ’ आणि ‘ब’ गटातील प्रत्येकी एका प्रश्नाचे उत्तर 300 शब्दांत लिहा. [15]

- अ) 1) पु.ल. देशपांडे यांनी ‘अपूर्वार्दि’ मध्ये प्राणिसंग्रहालयाचे वर्णन कसे केले आहे ?
- 2) वि.द. घाटे यांनी ‘आऊ’चे व्यक्तिचित्र कसे रेखाटले आहे ?
- ब) 1) आनंद यादव यांच्या ‘हिरवं जग’ या कवितेचे रसग्रहण करा.
- 2) वामनदादा कर्डक यांच्या ‘आम्ही तुफानातले दिवे’ या कवितेचा आशय स्पष्ट करा.

□ □ □

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 3

P2

[3601]-2

F.Y.B.A.

**प्रथम वर्ष साहित्य – मराठी
व्यावहारिक व उपयोजित मराठी (G-1)
(पर्यायी अभ्यासक्रम)**

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
-

प्रश्न 1. खालीलपैकी कोणत्याही दहा प्रश्नांची प्रत्येकी 20 शब्दांत उत्तरे लिहा. [20]

- 1) वाचनाचे प्रकार सांगा.
- 2) निबंधाची व्याख्या लिहा.
- 3) संभाषणाचे प्रकार सांगा.
- 4) भाषण म्हणजे काय ? ते लिहा.
- 5) मुद्रितशोधन म्हणजे काय ?
- 6) सारांशलेखन म्हणजे काय ? ते लिहा.
- 7) पुढील कल्पनांचे एकत्रीकरण करून त्यासाठी एक शब्द लिहा.
अ] आपल्या लहरीप्रमाणे वागणारा.
ब] ईश्वर नाही असे मानणारा.
क] जाणून घेण्याची इच्छा.
ड] ज्याचा तळ लागत नाही असा.
- 8) समासाचे प्रकार किती व कोणते ते लिहा.
- 9) पुढील वाक्प्रचारांचा अर्थ सांगून वाक्यात उपयोग करा.
अ] अंगावर शेकणे.
ब] हात देणे.

10) पुढील इंग्रजी शब्दांसाठी मराठी पारिभाषिक शब्द लिहा.

- अ] Hospital
- ब] Deposit
- क] Grant
- ड] Income tax

11) निबंध स्पर्धेत यश मिळाल्याबद्दल मित्राचे अभिनंदन करणारा तारेचा मजकूर तयार करा.

12) पुढील वाक्य शुद्ध करून लिहा.

नवेगावबांधला वनाधीकारी असताना महत्त्वाच्या कामानीमित्त मला नेहमीच नागङ्गीन्यालाही जावं लागत असे.

13) पुढील विषयांवर आकर्षक घोषवाक्ये तयार करा.

- अ] रक्तदान.
- ब] एड्स.

प्रश्न 2. अ] पुढीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर सुमारे **50** शब्दांत लिहा. [5]

- 1) वाचन कौशल्यावर परिणाम करणारे घटक कोणते ?
- 2) भाषा म्हणजे काय ? जीवन व्यवहारातील भाषेचे महत्त्व सांगा.

ब] पुढील दिलेल्या उताऱ्याचे सारांशलेखन करा. [5]

जीवनाच्या ज्या परिसरात आपण वावरतो, जगतो, त्यापासून साहित्य हे अलग काढता येईल हे शक्य नाही. साहित्यिकाची प्रतिभा कितीही आकाशमार्गी असली तरी त्याचे पाय नव्हे, त्याचे सारे जीवन पृथकीवरती टेकलेले असते. लेखकाचे व्यक्तित्व हे त्याच्या वाड्मयाचे अधिष्ठान असते हे कोणीच नाकारत नाही. परंतु हे व्यक्तित्वसुद्धा सामान्यतः मानले जाते तितके स्वयंभू आणि स्वतंत्र असत नाही. परिसरातील परिस्थितीचे नानाविध संस्कार त्याच्यावर होत असतात. व त्या क्रिया प्रतिक्रियांतून त्याला विशिष्ट आकार, विशिष्ट रंग प्राप्त होतो. या बाब्य संस्कारामुळे व्यक्तीच्या भावकोषात प्रविष्ट झालेली सामाजिकता वाड्मयरूप धारण करते. केशवसुतांची 'सतारीचे बोल' ही कविता जितकी व्यक्तिगत आहे, तितकीच 'तुतारी' आणि 'नवा शिपाई' ही ही आहे. सामाजिकता ही आत्मप्रत्ययाचा एक भाग म्हणूनच या ठिकाणी व्यक्त होते.

प्रश्न 3. अ] खालीलपैकी कोणत्याही एका विषयावर सुमारे 150 शब्दांत संवादलेखन तयार करा.[10]

- 1) मोबाईल वितरक व ग्राहक यांच्यातील संवाद लिहा.
 - 2) ग्रामसेवक व ग्रामस्थ यांच्यातील संवाद लिहा.
- ब]** खाली दिलेल्या इंग्रजी उताऱ्याचे मराठीत भाषांतर करा. [10]

Freedom is the greatest gift. God can give a nation, but freedom is a strange gift. If we do not wish to lose freedom, we should show our love for it. This love we must show both in words and deeds. It is not enough to say, I am an Indian and I am proud of it. We must ask ourselves. Is our motherland proud of us? Love is shown in sacrifice. Are we ready to die for our country?

प्रश्न 4. अ] पुढीलपैकी कोणत्याही एका विषयावर 300 शब्दांत निबंध लिहा. [15]

- 1) दहशतवाद — एक जागतिक समस्या
 - 2) शिक्षण — कालचे आणि आजचे
 - 3) रानातल्या गप्पा (ललित)
- ब]** पुढीलपैकी कोणत्याही एका विषयाचे 300 शब्दांत चिकित्सक परीक्षण करा. [15]
- 1) पाणी अडवा पाणी जिरवा
 - 2) पर्यावरण जागृती व लोकसहभाग

□□□

Total No. of Questions : 5]

[Total No. of Pages : 4

P2

[3601]-2

F.Y. B.A.

प्रथम वर्ष कला (मराठी)
आधुनिक मराठी वाङ्मय (G-1)
(जुना अभ्यासक्रम)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

पाठ्यपुस्तके :- i) ललितरंग (ललित लेख संग्रह)
ii) काव्यकस्तुरी (कविता संग्रह)

सूचना :- i) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
ii) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्रश्न 1. अ) खालीलपैकी कोणतेही पाच पारिभाषिक शब्द लिहा.

[5]

- 1) Draft
- 2) Reminder
- 3) Circular
- 4) Agenda
- 5) Gazzet
- 6) Rural
- 7) Tender
- 8) Promotion
- 9) Project
- 10) Court

ब) खालील उतारा शुद्ध करून लिहा. [5]

ज्ञानोबाचे हे देउळ मुळचे अगदी साधे. ना कुठे नक्षी ना आरास. खांबही साधा पाषाणी निव्वळ टेकु आहे तो. या टेकुचे टेकुपण अद्याप अभग आहे. कलेने ते शबलीत केलेले नाही. आता आधूनीक इमारत भोवती उठली आहे.

क) खालीलपैकी कोणत्याही एका विषयावर निबंध लिहा. [10]

- 1) विज्ञान आणि शेतीसुधारणा
- 2) युवकांपुढील आव्हाने
- 3) व्यर्थ न हो बलिदान तयांचे
- 4) चांदण्यातल्या गप्पा (ललित)

प्रश्न 2. अ) खालीलपैकी कोणत्याही पाच प्रश्नांची 20 शब्दांत उत्तरे लिहा. [5]

- 1) प्रा. वि. शं. चौगुले यांनी ललित गद्यास कोणत्या नावाने संबोधले आहे ?
- 2) इरावती कर्वे यांनी 'बॉयफ्रेंड' कोणास म्हटले आहे ?
- 3) कानडी भाषेत आईला काय म्हणतात ?
- 4) इंदिरा संत यांच्या ललितलेखाचे नाव सांगा.
- 5) शान्ता शेळके यांची बालपणी तोड्याची हौस कोणी पुरविली ते सांगा.
- 6) व्यंकटेश माडगूळकर यांनी आयुष्याची पहिली कमाई कशावर केली ते सांगा.
- 7) वामनदादा कर्डक व लेखक यांची शेवटची भेट कोठे झाली ?

ब) खालीलपैकी कोणत्याही पाच प्रश्नांची उत्तरे 20 शब्दांत लिहा. [5]

- 1) वसंत बापट यांच्या कोणत्याही दोन कवितासंग्रहांची नावे सांगा.
- 2) आनंद यादव यांची कविता कोणत्या विश्वाचे दर्शन घडविते ?
- 3) 'शिक बाबा शिक' ही कविता कोणी लिहिली आहे ?

- 4) यशवंत मनोहर यांनी तुफानातील दिव्यांचे झाड कोणास संबोधले आहे ?
- 5) ‘काव्यकस्तुरी’ मधील रजनी परूळेकरांच्या कवितांची नावे सांगा.
- 6) ‘हे माती, हे माते’ ही कविता कोणी लिहिली आहे ?
- 7) वामनदादा कर्डक यांचा जन्म कोठे झाला ?

प्रश्न 3. अ) खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर 50 शब्दांत लिहा. [5]

- 1) इंदिरा संत यांचे गंधवेड विशद करा.
- 2) ‘अरण्यवाचन’ मधील नीलगाईच्या मखरीचे थोडक्यात वर्णन करा.

ब) खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर 50 शब्दांत लिहा. [5]

- 1) आनंद यादव यांच्या ‘हिरवं जग’ या कवितेचा आशय स्पष्ट करा.
- 2) वसंत बापट यांनी अमेरिकन शेतकऱ्यांचे वर्णन कसे केले आहे ?

प्रश्न 4. अ) खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर 150 शब्दांत लिहा. [10]

- 1) व्यंकटेश माडगूळकरांना चित्रकलेचे शिक्षण आईकडून कसे मिळाले ते विशद करा.
- 2) दुर्गा भागवत यांनी केलेल्या पैसाच्या खांबाचे वर्णन थोडक्यात स्पष्ट करा.

ब) खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर 150 शब्दांत लिहा. [10]

- 1) विंदा करंदीकर यांचे ‘मी आणि व्याकरण’ या लेखातील व्याकरणाविषयीचे अनुभव विशद करा.
- 2) ‘अपूर्वाई’ या लेखाच्या आधारे लंडन या शहराचे अनुभव विशद करा.

प्रश्न 5. अ) खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर 300 शब्दांत लिहा. [10]

- 1) इरावती कर्वे यांच्या ‘बॉय-फ्रेंड’ या लेखाचे वेगळेपण विशद करा.
- 2) ‘वामनदादा : तुफानातील दिव्यांचे झाड’ या लेखातील वामनदादांचे व्यक्तिमत्त्व रेखाटा.

ब) खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर 300 शब्दांत लिहा. [10]

- 1) इंद्रजित भालेराव यांच्या ‘सांगा माझ्या बापान’ या कवितेचे रसग्रहण करा.
- 2) रजनी परुळेकर यांच्या ‘धागा’ या कवितेची मध्यवर्ती कल्पना स्पष्ट करा.

□□□

Total No. of Questions : 3]

P36

[Total No. of Pages : 3

[3601]-103

F.Y. B.A.

FRENCH (ADVANCED)
(Old & New)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Q.1] Traduisez en anglais.

[8]

Peintre, sculpteur, architecte, inventeur, ingénieur, musicien... quel homme peut posséder toutes ces qualités ? Né à Vinci le 15 avril 1452 et mort à Amboise le 2 mai 1519, Leonardo da Vinci les possède toutes. Il est considéré comme un des plus grands peintres de tous les temps. Léonardo da Vinci a eu beaucoup d'amis qui ont eu une influence importante sur l'Histoire. Léonardo est passionné par la nature et les animaux au point de devenir végétarien et d'acheter des oiseaux en cage pour leur rendre leur liberté. Il est également très bon musicien. Parmi les œuvres d'art créées par Léonard dans les années 1500 se trouve un petit portrait connu sous le nom de *La Joconde* (1503-1506) ou de « Mona Lisa » pour les anglophones. Le tableau est connu, en particulier, pour le mystérieux sourire sur le visage de la femme.

Qu.2.A] Répondez aux questions suivantes(3 au choix)

[15]

- i) Dans ‘L’Aveugle du Pont Neuf’, que fait le poète pour aider l’aveugle ?
- ii) Décrivez le restaurant ‘Chez Vincent’.
- iii) Pourquoi Mme Lavigne fait-elle changer toutes les serrures de sa maison ?
- iv) Par quelles étapes Mistigris s’installe-t-il dans le fauteuil du salon ?
- v) En quoi l’histoire de Thérèse Forestier ressemble-t-elle à un conte de fée ?
- vi) Quelle était l’opinion du proviseur du Lycée Lavoisier au sujet d’Alain ?

B] Choisissez UN des sujets ci-dessous.

[8]

- i) Mme Landry écrit une lettre à une cousine dans laquelle elle décrit l’arrivée de Mistigris chez les Landry. Ecrivez la lettre.

OU

- ii) L’aveugle du Pont Neuf raconte sa journée exceptionnelle à un autre aveugle. Ecrivez le dialogue entre les deux hommes.

OU

- iii) Un journaliste prépare un article sur le déraillement du train de marchandises , pour le journal régional. Ecrivez l’ article.

C] Dites ‘vrai’ ou ‘faux’. (3 au choix)

[3]

- i) Thérèse était patronne du Café Conti.
- ii) Joseph vient à l'aide du narrateur.
- iii) Les dîners chez les Lavigne étaient amusants.
- iv) Mme Raison est une femme sympathique.

D] Dites quel est le sentiment exprimé. (3 au choix)

[3]

- i) ‘Un peu de poisson, mon oncle ?’
- ii) ‘Il faut être ferme avec les domestiques, voyez-vous, et si vous me pardonnez de vous le dire, ma chère enfant, vous manquez parfois un peu de fermeté’.
- iii) ‘Je lui ai déjà donné quelque chose la semaine dernière.’
- iv) ‘Oh..... laisse-le. Il dort au soleil, il ne fait pas de mal.’

E] Dites autrement. (3 au choix)

[3]

- i) Il a bon pied bon œil.
- ii) Les poètes ne sont riches que d’espérance.
- iii) Je crois comprendre que monsieur est dans l’embarras.
- iv) Un orphelinat.

Q.3.A. Donnez le contraire des mots ci-dessous.

[4]

heureux ; belle ; intéressant ; mal .

B. Faites des adjectifs.

[4]

naïveté ; charme ; vitesse ; impatience.

C. Remplacez les mots soulignés par des pronoms qui conviennent. [4]

- i) J’ai donné la clé à Marie.
- ii) Ne parle pas aux inconnus.
- iii) Allons au restaurant avec les amis.
- iv) Il ne mange pas de viande.

D. Mettez les verbes au temps qui convient.

[4]

- i) La semaine dernière nous (voir) un très beau film sur la France.
- ii) Aussitôt qu’elle (rentrer) chez elle, elle s’est mise à préparer le repas.
- iii) Pendant sa jeunesse, il (aller) souvent visiter ses grands-parents.
- iv) Qu’est-ce que tu (faire) la semaine prochaine ?

E. Mettez à la forme négative.

[4]

- i) Ils ont vu les voleurs.
- ii) Elles sont arrivées à l’heure.
- iii) Nous leur avons envoyé une lettre.
- iv) Donne-lui-de l’argent.

F. Voici des réponses. Trouvez les questions.

[4]

- i) J’ai acheté trois tableaux de Jean Louis Pâresi.
- ii) Marius agitait une lanterne rouge.
- iii) Mistigris avait des yeux jaunes.
- iv) Il est assis à l’entrée du Pont Neuf.

- G. Mettez les verbes au temps indiqué.** [4]
- i) Quand j'ai ouvert ma valise, je (s'apercevoir- passé composé) que j'avais oublié mon portefeuille à la maison.
 - ii) Dans deux mois ils (partir- futur proche) pour la France.
 - iii) Dès qu'elle (arriver- plus-que-parfait) dans la ville, elle a appelé ses amies.
 - iv) Quand elle était petite, elle (jouer) du piano ; maintenant elle joue de la guitare.

- H. Mettez les verbes au subjonctif ou à l'impératif.** [4]
- i) Il faut que vous (être) à l'heure pour l'interview.
 - ii) Ne (mettre) pas ton pardessus.
 - iii) Je veux que mon frère (avoir) une belle carrière.
 - iv) Mon père souhaite que j'(aller) en France pour faire des études supérieures.

- I. Mettez à la forme passive.** [4]
- i) La police a arrêté les voleurs.
 - ii) Le mécanicien avait bloqué les freins.
 - iii) Elle va appeler la police.
 - iv) Les chats mangeaient les poissons.

- J. Complétez avec des pronoms relatifs.** [4]
- i) Le restaurant _____ tu parles a été attaqué par des terroristes.
 - ii) Voici un étudiant _____ travaille avec sincérité.
 - iii) Connais-tu un hôtel _____ on peut trouver des chambres pas chères ?
 - iv) J'ai déjà lu le livre _____ tu lis.

□ □ □

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 4

P37

[3601]-104

F.Y. B.A.

GERMAN (BASIC)
(New Course)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Frage 1. Übersetzen Sie die folgenden Texte ins Englische oder Marathi! (16)

a) (05)
Es ist früh am Morgen. Nikolai Willig hat seine Schwimmtasche gepackt und läuft zum Training. Wie jeden Tag. Mit drei Stunden Training beginnt sein Tag. Danach steht wieder Schule auf dem Plan. Nikolai Willig, 17 Jahre alt, Schüler aus Bremen schwimmt über 50 Meter Freistil in unter 50 Sekunden. Mit einem Arm. Die besten deutschen Schwimmer brauchen auch 23 Sekunden- mit zwei Armen. Er trainiert jetzt für seine ersten Paralympics.

b) (05)
Jeden Morgen das Gleiche: Der Wecker klingelt, doch Sie sind müde und schlapp. Sie möchten gern weiterschlafen – endlich einmal ausschlafen. Für jeden vierten Deutschen sind die Nächte eine Qual – sie können nicht einschlafen oder wachen nachts häufig auf. Schlafstörungen können krank machen, deshalb soll man unbedingt dagegen etwas tun. Die Ursachen sind zu viel Kaffee, Zigaretten oder ein schweres Essen. Manchmal sind aber auch Stress, Angst oder Konflikte die Ursachen

c) **Übersetzen Sie ins Deutsche! (nur 3)** (06)

1. I have a camera, but no batteries.
2. Do you like to drink coffee?
3. a) What are you doing today evening?
b) I am going to a concert.
4. Her leg is paining.
5. Marc has done his homework.

Frage 2. Beantworten Sie die folgenden Fragen! (nur 7) (14)

1. Wieviele Geschwister haben Sie?
2. Wie finden Sie Deutsch? Wann haben Sie Deutschunterricht?
3. Maria hat Fieber. Was darf sie nicht machen?
4. Was essen Sie zum Abendessen?
5. Was machen Sie in Ihrer Freizeit?
6. Peter liest gern und hat bald Geburtstag. Was schenken Sie ihm?
7. Was haben Sie an diesem Wochenende gemacht?
8. Wo kann Anja frische Gemüse und Obst kaufen?
9. Was wollen Sie werden? Warum?

P.T.O.

Frage3. Schreiben Sie über eines der folgenden Themen!

(05)

1. Meine Familie

2. Mein Hobby

3. Mein Freund

Frage 4. Grammatik

(45)

A) Ergänzen Sie das richtige Verb! (nur 4)

(04)

(sein, ankommen, besuchen, sprechen, haben, einkaufen)

1. Frau Sonnes, meine Eltern _____ Sie morgen.
2. Am Sonntagabend _____ sie wieder in Pune _____.
3. _____ ihr jetzt Zeit?
4. Er _____ mit seinem Vater.
5. Wir _____ gerne bei Spencers _____.
6. Wie _____ Ihr Name, bitte?

B) Ergänzen Sie die richtigen Artikel! (nur 4)

(04)

1. Das ist _____ Heft.
2. _____ Wagen hier ist ein Sportwagen.
3. Ich nehme _____ Pizza mit Käse.
4. Er gibt _____ alten Mann Tee.
5. Wie findest du _____ Sofa dort?

C) Ergänzen Sie die Personalpronomen! (nur 4)

(04)

- 1) Hast du Zeit? Kann ich _____ etwas fragen?
- 2) Das ist Bertha Kaufmann. _____ ist unsere neue Lehrerin.
- 3) Wo ist mein Buch? Hast du _____?
- 4) Das sind Monika und Peter. Wir laden _____ zum Geburtstag ein.
- 5) Können Sie _____ helfen? Ich habe ein Problem.
- 6) Das ist seine Frau. _____ ist sehr nett und freundlich.

D) Ergänzen Sie die richtigen Possessivpronomen! (nur 4)

(04)

1. Gib mir bitte _____ Kugelschreiber!
2. Das ist Dirk und das ist _____ Freundin Reyes.
3. Ich frage immer _____ Lehrerin, "wie schreibt man das?"
4. Was sind _____ Eltern von Beruf, Max und Mini?
5. Wie ist _____ Telefonnummer, Frau Sanders?
6. Wir räumen _____ Klassenzimmer jeden Tag auf.

E) Ergänzen Sie die Modalverben! (nur 5)

(05)

1. Hast du kein Buch? Du _____ mein Buch nehmen.
2. Herr Meier, _____ ich hineinkommen?
3. Stefan hat bald Prüfung. Er _____ viel lernen.
4. Was _____ ihr trinken? Tee oder Kaffee?
5. Das ist ein Krankenhaus. Wir _____ leise sprechen.
6. Sie _____ ein Sandwich essen.

F) Bilden Sie Perfekt! (nur 4)

(04)

1. Rufst du Frau Schwarz an?
2. Der Zug kommt um 7 Uhr an.
3. Haben Sie keinen Unterricht?
4. Diesen Sommer wird Nikolai 3 Jahre alt.
5. Ich gieße die Blumen.

G) Ergänzen Sie die Präpositionen! (nur3)

(03)

1. _____ Sommer habe ich Ferien.
2. Wo kann man Lebensmittel kaufen? _____ dem Marktplatz.
3. Ich fahre jeden Tag _____ dem Bus.
4. _____ Sonntag sehen wir den neuen film.

H) Bilden Sie Fragen! (nur 3)

(03)

1. Ich habe 2 Töchter und einen Sohn.
2. Sie kommt gegen 10 Uhr.
3. Mir geht es gut.
4. Martha wohnt in der Schweiz.

I) Geben Sie das richtige Wort! (nur2)

(02)

1. Filme sehen, Musik hören, tanzen sind meine _____.
2. Man schläft im _____.
3. Januar, Februar, März sind _____.

J) Ergänzen Sie! (nur 3)

(04)

1. Masseur: massieren / Friseur: _____
2. Lampe: Glühbirne / Kugelschreiber: _____
3. Schlafzimmer: schlafen / Küche : _____
4. Mund: sprechen / Augen: _____.

K) Wie spät ist es? (nur2)

(02)

- 1) 7.20 3) 9.45
2) 1.30 4) 03.15

L) Schreiben Sie die Zahlen! (nur3)

(2)

- 1) 30 2) 11 3) 69 4) 26

M) Ergänzen Sie den Dialog!

(4)

A) Hallo! Hast du Feuer?

B) _____, leider nicht..

A) Kein Problem. _____?

B) Aus Rostock. Und du?

A) Aus Bruck.

B) _____?

A) Das liegt in Österreich.

B) Ah...und _____?

A) Nach München. Und du?

B) Ich fahre nach Stockholm.

Total No. of Questions : 4]

P37

[Total No. of Pages : 4

[3601]-104

F.Y. B.A.

GERMAN (ADVANCED)
(New Course)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Frage1. Übersetzen Sie die folgenden Texte ins Englische oder Marathi! 16

A) 05

Sport ist absolute wichtig in meinem Leben. Seit mehr als zwanzig Jahren muss ich mindestens zweimal pro Woche etwas tun, und zwar am liebsten fahre ich Rad oder gehe joggen. Wenn ich das nicht gemacht habe, dann werde ich ungemütlich. Mir macht es Spaß, mich zu bewegen und ich merke auch, dass es mir danach immer gut geht. Meine Einstellung zum Sport hat sich in den letzten Jahren viel verändert. Außerdem brauche ich auch das Alleinsein, das ich habe, wenn ich allein radfahre oder zu Fuß unterwegs bin. Am liebsten mache ich Bergwanderungen. Es gefällt mir sehr, in der freien Natur allein zu wandern.

B) 05

Seinem Namen verdankt Europa einem kleinasiatischen Mädchen. Ihre Geschichte wird in der griechischen Mythologie erzählt. Europa war die Tochter des phönizischen Königs Agenor und seiner Frau Telephassa. Sie spielte eines Tages am Strand und pflückte zusammen mit anderen Mädchen Blumen. Da verwandelte sich Göttervater Zeus in einen Stier und entführte sie nach Kreta. Dort stand er plötzlich als schöner Jungling vor ihr. Drei Söhne zeugte er mit ihr, einer davon war Minos, König von Kreta. Europa bekam göttliche Ehren, und später wurde nach ihr der Erdteil Europa benannt.

C) Übersetzen Sie drei der folgenden Sätze ins Deutsche! (nur 3) 06

1. Most of the Germans are Footballfans. Almost every village has its Football club.
2. Today's youth give more importance to fashionable clothes und smart appearance.
3. I am going to the postoffice to buy stamps.
4. Mr. Takazaki is new here. He knows neither German nor English.
5. Today I forgot my book at home.

Frage 2. Beantworten Sie sieben der folgenden Fragen ! 14

1. Erzählen Sie kurz von Ihrem Traumberuf ! Nennen Sie auch die Gründe dafür!
2. Welche Rolle spielt Sport in Ihrem Leben?
3. Welche Vorteile und Nachteile hat das Leben in einer Großfamilie?

4. Sind Sie Nesthocker oder Nestflüchter? Warum?
5. Was wissen Sie über Frankfurt am Main?
6. Wie kann man den Muttertag am besten feiern?
7. Was versteht man unter ‘Trouble Shooters’?
8. Können Sie auf Ihr Handy verzichten? Warum?
9. Welche Sportarten sind in Ihrem Land beliebt?
10. Sehen Sie gern fern? Welche Fernsehsendungen gefallen Ihnen am besten? Warum?

Frage 3. Lesen Sie den folgenden Text und beantworten Sie die darauf folgenden Fragen!

10

Land ohne Grenzen

Früher konnte man schon die Grenze zwischen Ländern sehen. Es gab Zollbeamten, Zäune. Heute ist das alles weg.z.B. Erst gab es einen Zaun zwischen Deutschland und Niederlande. Aber heute nicht mehr.

Tobias, 20, Deutscher, hat eine Aufenthaltsgenehmigung für die Niederlande. Er durfte schon seit 1993 da wohnen. Er wohnt mit seiner Familie in Kerkrade. Damals waren die Mieten in Aachen stark gestiegen. “Wir wollten ein Haus kaufen. Das war in Niederlande günstiger.” Erzählt Tobias. Später gab es auch Nachteile: wenn man sein Haus renoviert, bezahlt man in Deutschland weniger Steuer (Tax). Das gibt es für ein Haus in den Niederlanden nicht.

“Ich musste meinen Führerschein in Kerkrade machen. Das ist viel teurer als in Deutschland.” Autos übrigens auch. Zum Tanken fährt man sowieso nach Deutschland. Dort ist das Benzin viel billiger. Seinen alten Roller darf Tobias in den Niederlanden nicht benutzen. Er fährt 5 Km/h schneller als die Gesetzte es erlauben.

Tobias geht in Deutschland zur Schule. Jeden morgen muss er mit dem Bus fahren. Wenn man in Deutschland wohnt, bekommt man dafür ein preisgünstiges Schülerticket. Tobias nicht. Er muss ein normales Ticket kaufen. Doch Tobias sieht auch die positive Seite. Mein Freundeskreis ist sehr groß. Ich habe sowohl deutsche als auch niederländische Freunde.

A) Beantworten Sie die folgenden Fragen!

1. Welche Nachteile und Vorteile hat Tobias?	02
2. Warum darf Tobias seinen alten Roller in den Niederlanden nicht fahren?	01

B) Richtig oder Falsch? 04

1. Tobias ist eigentlich ein Deutscher aber wohnt in den Niederlanden.
2. In den Niederlanden sind die Häuser teurer als in Deutschland.
3. Die deutschen Schüler müssen für die Buskarte weniger bezahlen.
4. Tobias wohnt an der Grenze zwischen Deutschland und Niederlande.

C) Ergänzen Sie die Wörter aus dem Text!

03

1. _____ bedeutet ein Auto mit Benzin füllen.
2. Der Preis für die Buskarte ist reduziert, also der Preis ist _____.

Frage 4. Grammatik

40

A) Setzen Sie das richtige Verb in Partizip Perfekt ein ! (nur5)
(backen, eröffnen, abnehmen, bekommen, verstehen, feiern)

05

1. Ich _____ den Text gut _____.
2. Das Interesse der Jugendlichen an Politik _____ ziemlich _____.
3. Letzte Woche _____ mein Vater Geld ein Sparkonto in dieser bank _____.
4. Früher _____ viele Leute ihr Brot selber _____.
5. Kinder, wie _____ ihr den Muttertag _____?
6. Die Frauen _____ nicht den gleichen Lohn wie ihre männlichen Kollegen
_____.

B) Setzen Sie das richtige Verb in Präteritum ein! (nur5)

05

(nennen, singen, gewinnen, finden, bleiben, aufstehen)

1. Die deutsche Mannschaft _____ die Weltmeisterschaft.
2. Die Wanderer _____ alten Wanderlieder.
3. Martin Luther _____ Frankfurt das Gold- und Silberloch.
4. Früher _____ die jungen Leute es bequem, bei den Eltern zu wohnen.
5. Warum _____ du den ganzen Tag zu Hause?
6. Heute _____ ich spät _____.

C) Ergänzen Sie die Adjektiv Endungen! (nur 5)

03

Heute haben die jung__ Studenten der zehnt__ Klasse eine wichtig__ Prüfung. Sie müssen alles auf Deutsch__ schreiben, z.B. einen eigen__ Text schreiben, die gegebenen Sätze ergänzen, Fragen beantworten u.s.w. Man gibt ihnen auch ein interessant__ Thema für Aufsatz.

D) Ergänzen Sie die folgenden Sprichwörter! (nur 3)

03

1. Ein Unglück kommt _____.
2. Wer anderen eine Grube gräbt, _____.
3. Ende gut, _____.
4. _____, macht mich nicht heiss.

E) Bilden Sie passiv! (nur 4)

04

1. In der Post sortiert man die Briefe.
2. Die Polizei verhaftete den Verbrecher.
3. Hier waschen die Leute ihre Autos.
4. Der Gast bezahlte die Rechnung.
5. Man hilft den armen Kindern.

F) Ergänzen Sie die richtigen Präpositionen! (nur 5)

05

1. _____ des Deutschbuches brachte ich das Englischbuch.
2. Ich wohne hier _____ einer Woche.
3. _____ des Regens ist sie zum Unterricht gegangen.
4. Ausländer staunen oft _____ die vielen, gut markierten Radwege.
5. _____ des Sommers schlafen wir auf der Terrasse.
6. Wer kümmert sich _____ die Kinder?

G) Verbinden Sie die Sätze !(nur 5)

05

1. Ich kann Deutsch nicht. Ich kann Französisch auch nicht.
2. Das Wetter ist schön. Ich gehe spazieren.
3. Ich bin nach Deutschland gekommen. Ich will Deutsch lernen.
4. Dieser Mann ist sehr reich. Er ist nicht glücklich.
5. Dieses Restaurant ist sehr ruhig. Es ist auch billig.
6. Ich stieg vom Zug aus. Ich sah gleich meine Freundin.

H) Bilden Sie Nomen aus den Verben oder Adjektiven! (nur 5)

05

1. ruhig -	3. wohnen-	5. spielen-	7. verstehen-
2. wandern-	4. erfolgreich-	6. fernsehen-	8. teilen-

I) Ergänzen Sie den Dialog!

05

- A: _____ ?
B: Abends, wenn ich zu Hause bin, habe ich Freizeit.
A: _____ ?
B: In meiner Freizeit lese ich oder mache einfach den Fernseher an.
A: _____ ?
B: Ich sehe etwa eine bis zwei Stunden pro Tag fern.
A: _____ ?
B: Nichts bestimmtes, manchmal Nachrichten oder manchmal Sportsendungen.
A: _____ ?
B: Am besten finde ich die Sendung "Mr. Beans" am Pogo.

Total No. of Questions : 5]

P37

[Total No. of Pages : 4

[3601]-104

F.Y. B.A.
GERMAN
(Old Course)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Frage I Übersetzen Sie die folgenden Texte ins Englische!

(16)

a)

(05)

Brigitte Bauer arbeitet die ganze Woche, von Montag bis Freitag. Am Vormittag und am Nachmittag hat sie viele Termine. Sie diskutiert und telefoniert, sie schreibt Briefe und Protokolle. Mittags macht Brigitte zwei Stunden Pause. Sie geht etwas essen; und manchmal spielt sie eine stunde Tennis, von 12 Uhr 15 bis 13 Uhr 15. Etwa um halb sechs kauft sie ein und geht dann zu Fuß nach Hause. Am Abend geht sie manchmal ins Kino oder ins Konzert. Oft ist sie auch allein zu Hause; dann liest sie , sieht fern oder ruft Freunde an.

b)

(05)

Sascha (20) wohnt noch bei seinen Eltern. Das ist doch heute normal. Es gibt viele Jugendliche, die noch bei ihren Eltern wohnen. Die meisten können es sich nicht leisten, allein zu leben. Er interessiert sich sehr für den Sport. Vormittags ist er an der Schule. Nachmittags hat er kaum Zeit für sich, denn er trainiert sich vier bis fünf Stunden täglich. Die Eltern sind beide berufstätig. Deshalb hilft er seinen Eltern zu Hause. Am Wochenende gehen sie aus und das macht ihnen viel Spaß.

c) Übersetzen Sie folgenden Sätze ins Deutsche! (nur 3)

(06)

1. My books are in the cupboard.
2. She is waiting for her bus.
3. Can you please help me?
4. Ismet is keeping the drinks in the fridge.

Frage II Beantworten Sie sieben der folgenden Fragen!

(14)

1. Wie feiern Sie Ihren Geburtstag?
2. Was machen Sie am Wochenende?
3. Warum lernen Sie Deutsch?
4. Wann sagt man 'Guten Tag'?
5. Wie oft lernen Sie Deutsch?
6. Wie viele Geschwister haben Sie?
7. Was essen Sie gern?
8. Ihr Freund ist krank. Was machen Sie?

P.T.O.

9. Nennen Sie zwei Gemüse!
10. Nennen Sie zwei deutsche Großstädte!

Frage III

A) Grammatik (26)

1) Ergänzen Sie die richtigen Präpositionen! 4

1. Monika hat Geburtstag. Peter bringt Blumen _____ sie.
2. Die Post liegt meinem Haus _____.
3. _____ Samstagabend gehe ich oft schwimmen.
4. _____ dem Markt bekommst du frische Gemüse.

2) Komparation (nur 3) 3

(gut, alt, warm, hoch)

1. Kathy und Sofie sind Zwillinge, d.h Kathy ist so _____ wie Sofie.
2. Mt. Ranier ist hoch. Mt. McKinley ist noch _____, aber Mt. Everest ist am _____.
3. Dieser Film gefällt mir _____ von allen.
4. Heute ist der Tag noch _____ als gestern.

3) Ergänzen Sie die richtigen Adjektivendungen! (nur 4) 4

1. Der berühmt_____ Künstler ist in die ganz____ Welt gefahren.
2. Frisch____ Luft und grün____ Bäume gefallen mir.
3. Heute schreibt Peter seinem alt____ Großvater einen klein____ Brief.
4. Mein jung____ Sohn interessiert sich für klassisch____ Musik.
5. Dieses modern____ Haus gehört meinem reich____ Onkel.

4) Bilden Sie Präteritum von *haben* und *sein*! (nur 3) 3

1. Früher _____ Petra nicht so dick.
2. Vor dem Film _____ ich Hunger.
3. Letzte Woche _____ wir in Paris.
4. Letztes Jahr _____ Max kein großes Auto.

5) Bilden Sie Perfekt! (nur 4) 4

1. Meine Frau und Kinder sind zu Hause.
2. Wann rufst du mich an?
3. Shashi macht seine Aufgaben sehr gut.
4. Isst du Pizza gern?
5. Wir wohnen in Leipzig.

6) Verbinden Sie die folgenden Sätze! (nur 4)

4

(dass, ob, weil, W-Frage, wenn)

1. Inge hat einen neuen Freund. Ich habe es gehört.
2. Du willst einen Beruf lernen. Dann musst du die Leute beim Arbeitsamt fragen.
3. Wieviel Geld kann man im Ausland verdienen? Ich weiß es nicht.
4. Kommt Richard heute? Ich bin nicht sicher.
5. Heute bin ich krank. Ich kann zur Arbeit nicht gehen.

7) Ergänzen Sie die richtigen Modalverben! (nur 4)

4

1. In der Diskothek _____ wir nur bis 11 tanzen.
2. _____ Sie eine Tasse Kaffee?
3. Dein Hals tut weh? Dann _____ du Schinkensuppe essen.
4. _____ man ohne Geld leben?
5. Mit 18 Jahre _____ man Auto fahren.

B) Wortschatz

(10)

1. Wie heißt dieser Beruf?

4

- a) Er arbeitet bei einem Fluggesellschaft und ist oft unterwegs.
- b) Sie arbeitet im Krankenhaus und hilft die Patienten.
- c) Er arbeitet in der Schule.
- d) Er macht Musik.

2. Schreiben Sie ein passendes Wort! (nur 3)

3

- a) Die Hand, die Nase, das Auge sind _____.
- b) Der Bus, der Zug, das Flugzeug sind _____.
- c) Cola, Limonade und Apfelsaft sind _____.
- d) Schwimmen, segeln, fernsehen sind _____.

3. Schreiben sie Gegenteile!

3

a) lang	d) warm
b) anfangen	e) aufmachen
c) mieten	f) weit

Frage IV Lesen Sie den Text und beantworten Sie die folgenden Fragen! (8)

Alice Pfeifer ist 47 Jahre alt. Sie findet es schön, dass uns das Fernsehen jeden Abend die Welt ins Wohnzimmer bringt. Sie sagt, wir wissen heute viel mehr von unserer Welt als früher. Bücher liest sie doch auch, aber nicht immer. Wann hat man Zeit eben dafür? Beim Fernsehen kann man sich aufs Sofa legen und sich die Bilder anschauen. Oskar Grimm, 36 Jahre alt, braucht das Fernsehen nicht. Wozu auch? Durch Fernsehen werden die Leute phantasielos, meint er. Jeden Abend fertige Bilder, viel zu viel. Für das Familienleben bleibt gar keine Zeit mehr! Es ist schön, dass man den Kindern eine interessante Geschichte erzählt. Dabei unterhält man sich gut.

1. Warum mag Alice Pfeifer das Fernsehen?	2
2. Aus welchen zwei Gründen gefällt das Fernsehen Oskar Grimm nicht?	2

Richtig oder Falsch? 2

1. Wegen des Fernsehens hat man wenig Zeit für die Familie nach Oskar Grimm.
2. Nach Alice Pfeifer gibt uns der Fernseher viel Information.

Gegenteile aus dem Text schreiben 2

1. nie
2. langweilig

Frage V Schreiben Sie einen Aufsatz! (nur eins) (6)

Mein Tagesablauf

ODER

Meine Wohnung

Total No. of Questions : 5]

[Total No. of Pages : 2

P39

[3601]-106

F.Y. B.A.

GUJARATI (New Course)

Time : 3 Hours]

[Total Marks : 80

N. B. : All questions are compulsory.

प्रश्न-१ नीचેનામાંકી કોઈપણ એક વિષય ના નિરંદ્ર લખો:- [16]

- (અ) મુદ્રાતના ગોડમાં રખડવાનો આંદ
- (બી) મુદ્રાખાત્ર - એક સર્વાંગીક સમર્થા
- (ગ્ર) જગતા - લોકશાસ્ત્રીનું સાચું અઠ.
- (દ) લાઘ્વા ઘાને વિસરી રાખવા કુંઈ સામજ્ય છે ના!

પ્રશ્ન-૨ સાવિસ્તર ઉત્તર લખો:- (કોઈપણ એક) [16]

- (અ) સરસ્વતી રંગું, એં દ્વાકિનલોક, કુટુંબલોક એનો સાધુલોકનું વિશુર્ભિદ રિએ જાળેખાયું છે; તિથાન સ્પષ્ટ કરો.
- (બી) નવલદુક્ષાની સંવિદનાંદસા આલેઝો.

પ્રશ્ન-૩ સાવિસ્તર ઉત્તર લખો:- (કોઈપણ એક) [16]

- (અ) નવી કાવિતાના રંગરાન દરક્ષી સ્પષ્ટ કરી; "પ્રાચીના" કાલ્યસંગ્રહાનું જુદ્યાંકન કરો.
- (બી) "પ્રાચીના" એ કર્ણિનું ચિંતન પાતોના સંવાદરૂપે વર્ણિ છે."
- (ગ્ર) કાલ્યસંગ્રહાની સમજાવો.

પ્રશ્ન-૪ દૂંકમાં ઉત્તર લખો:- "જી" વિલાગમાંકી ચુંચુ - એનો 'જી', [16]

વિલાગમાંથી એકનો ઉત્તર લખો.

- (અ) જી કાલ્યાંતુરામની યોજના વિષે લખો.
- ૨. ગોવદ્યંગરામની યદીનીમાંસા સમજાવો.
- (ગ્ર) જી કર્ણિનું પાતોલેખન

૨. કાલ્યાંતુરામની યોજનાનું મુખ્ય વકરણ લખો.

પ્રશ્ન-૫ (અ) પૂર્વાપર સંદર્ભ જાપી સમજાવો:- (કોઈપણ એક) [4]

- ૧. શારી જતાં પ્રિય રમ્ય વિલાવરી,
- ૨. રાજી જતી જંદ્યા રિયોગાથી.

- ૨. જહાંગીરી હુકીરી એ! લલાટે છે લખાવી ને!
- માનાએ - હું 'નુયાય' એ કું? ઉદે એ એકલી તું તું!

P.T.O.

प्रश्न-५ (G) ज्ञानकोर संबंध छापी समझावो. (उत्तेजणा अंक) [4]

१. ये काल तो कौरव कालराजि,
तो आ र शून्ये भृत्य रहे थाली.
२. की सूत ते पुत्र अष्टाजी तुवे!
क्षत्रियो दो; तुला हुं जाए तुच्छे?

(H) तमारा बोईमा वर्णा रहेले गाँडको हुर कर्ता चंगो
भुनिसिपालिटी ना जारोल्य जाहिरारीने ऐसे पत्र लज्जा.

ज्ञानकोरा

तमारी कालेजमा जाओवित नेप्रयित्तिसा फिराइनो
अद्विवाल तैयार करी [8]

□□□

Total No. of Questions : 4]

P3

[3601]-6

[Total No. of Pages : 2

F.Y. B.A.

GUJARATI (Old Course)

Time : 3 Hours]

[Total Marks : 80

N. B. : All questions are compulsory.

અધ્યાત્મ નીચેના તોડી કોઈપણ રૂપ પ્રશ્નોના ઉત્તર રહે રહ્યો નથી. [20]

૧. ગીજા સ્વરૂપના માટ્લાસની દર્શા કરી હતી હતી ?
૨. હોલ્ડિનેના રૂપએનું વહુનિ કરો.
૩. મહેશમાં શ્રી શ્રી હતું ?
૪. બાધા જીવા આઠે નેશનસાઈન્સમાં તેવી તૈયારી કરી હતી ?
૫. નિતામુગ્નીની રૂપએનું હુણ વર્ણાવો.
૬. "અભિજ્ઞાન સાધન લાગે હોઈ રહે" એ માનવી શાકીન પિછે લખો.
૭. "લૂલિષ્વરાં એક રાત" એ કથિન એવી બેંગ કેવે આવતી રહ્યી.
૮. 'હરી મારે નથેને હંડીનાં' એ કથિ શાનું વર્ણાવો કરો.
૯. મોરની કાયના મોરની શાનું પ્રતીક છે ?
૧૦. જ્યોતિરને સાધનાં કેવે એકું શાનું ?
૧૧. "ક્રાંતિકા કોઈ લંઘાનો" કાંધનો પ્રસાર લખો.
૧૨. "સાચો રૂ વેશાલ લાલ" એ વેશાલ કેવો છે ?
૧૩. "નિષણ સારણે" એ - કથિને એકું કેવે નથી લાગું ?

અધ્યાત્મ પૂર્વિક રંગની સાથી ૫૦ રાખેનીં જવાબ લખો. [10]

'એ' બિલાગમાંથી એક ચાંદો 'ઓ' બિલાગમાંથી એક ચાંદો

- (એ) ૧. પહુંજોના પૃષ્ઠારો દાસાઈ બાય છે, એની સો સ્તોનો રહેણો છે.
૨. મારે સારા ધ્રુવની હવે કોઈ જરૂર નથી.
- (ઓ) ૧. સાચા રેખુલા ! મારા એતરની વરમાં વળાડ મદીયાં
૨. જોકાડી હું સહી ? નહીં ?

અધ્યાત્મ નીચેના મુશ્કોના ૧૫૦ રાખેનીં જવાબ લખો. 'એ' બિલાગ-

સોથી એક ચાંદો 'ઓ' બિલાગમાંથી એક ચાંદો.

અધ્યાત્મ નીચેના વિસ્તારોનું વર્ણાવો કરો.

૨. પ્રોફેસરના દાખણન વિચેના વિચારો રાખી કરો.
- (એ) ૧. કથિનો ઝીંદગીનું પ્રથમો પ્રેરણ કરી કરી કોઈ પ્રથમો એક ગ્રામીણનું વહુનિ કરતી કરતા મિશે ગાંધીજિનો.
૨. "સુગાલીની લોક" કાંધનો અદ્દાવની પિંડ લખો.

P.T.O.

અધ્યાત્મિક સાહિત્ય જ્યાદા લગ્નો:-

[30]

"એ" વિલાગમાંથી એક હિને 'એ' વિલાગમાંથી એક નો
જ્યાદા લગ્નો:-

(અ) ૧. "શ્રી ચંદ્રકંત બદ્ધીની ગઢાખાંડા ઘોરણાર, રંગાદમાં છે"
ଓદૃદરહુ શાળી વર્ણવો.

૨. "શ્રી ચંદ્રકંત બદ્ધીની બાબતકથી 'નેરે લિસિસ'
ગુજરાતી લાખાની કોર્ટઘરનિ ગણુાય છે". જ્ઞા વિદ્યાન
લેજનની દ્વારા હૈરા કર્યું કરો.

(અ) ૩. "શ્રી રાજેન્દ્ર શાહ વાંદ્રાયુગ પદીની કપિતા જોની
સૌંદર્યલંઘી વળાં આપણા કર્યા છે" સમજવો.

૪. રાજેન્દ્રશાહની ગુલાં નિશોળી કટ્ટણા તેમની
કાંબોનો જ્યાદારે વર્ણવો.

□□□

Total No. of Questions : 4]

P40

[Total No. of Pages : 2

[3601]-107

F.Y. B.A.

URDU GENERAL - I

(New Course)

Time : 3 Hours]

[Total Marks : 80

Instructions :

- 1) Attempt all questions.
- 2) Figures to the left indicate full marks.

- سوال نمبر ۱:- درج ذیل میں سے کسی دس اشعار کی تشریح کیجیے۔
- ۱۔ لاکھوہ ضبط کرے پر میں ملپک ہی جاؤں
ساغرِ دیرہ پر تم سے جیک ہی جاؤں
- ۲۔ سمجھ میں آئی حقیقتِ نزاعی ستاروں کی
اسی خیال میں راشیٰ گزار دیں میں نے
- ۳۔ ہوئی اسی سے ترے عالمگردے کی آزادی
تری خلاصی کے صدقے ہزار آزادی
- ۴۔ چھوٹیں کچھ پیدا نہیں دریزِ روزی کے نشان
تو جوں ہے گردشِ شام و سحر کے دریاں
- ۵۔ تو شناسائی خراشِ عقدہ شکل نہیں
اے گلِ رینگ ترے پہلو میں شایدِ دل نہیں
- ۶۔ دیدِ تیری آنکوڑا اس عین کی منتظر ہے
بن کے سوز زندگی ہر شیء میں عوستور ہے
- ۷۔ علم کی انتہا ہے بے تابی
اس مرعن کی مگر رواہوں میں
- ۸۔ عرضِ مطلب سے جھیک جانا نہیں زیادا بخچے
نیک ہے نیت اگر تیری تو کیا پردا بخچے
- ۹۔ آگیا آج اس صدائیت کامرے دل کو یقین
ظلمتِ شب سے ضیاءُ روز فرقہ کم نہیں
- ۱۰۔ ایک پھر کے جو گلڑے کافی چاہا
خاتمِ دستِ سلیمان کا گلگیں بن کے رہا

۱۱۔ جفا بوجو شق میں ہر قیاس ہے وہ جفا ہی نہیں

ستم نہ ہو تو محبت میں کچھِ حزا ہی نہیں

کہیں سر کوتاچِ زر مل رہا تھا

۱۲۔

عطا چاند کو چاند نی ہر رسمی تھی

۱۰

۱۳۔ وصل کے اساب سدا ہوں تری تحریر سے
دیکھو اب کوئی دل نہ رکھ جائے تری تقریر سے
سوال نہ ہزاد۔ ذیل میں سے کسی روپِ مختصر فروٹ لکھیے۔

۱۔ نظمِ سزا عالیٰ کا مرکزی خیال

۲۔ اقبال نے یورپ کا دورہ کس لئے کیا۔

۳۔ نظمِ صحیح کا ستارہ پرا پنے خیالات کا اظہار کیجیے۔

۴۔ اقبال کی شاعری کا مرکزی خیال تباہیے۔

۱۱

سوال نہ ۳ (الف) :- ذیل میں سے کسی ایک افسانہ پر تبصرہ کیجیے۔

۱۔ بد نصیب مان

۲۔ مخصوص کریجیے

۱۰

(ب) :- ذیل میں سے کسی ایک کافی تجزیہ کیجیے۔

۱۔ سوریہ جو کل میری آنکو کھلی

۲۔ سینما کا عشق

۱۵

سوال نہ ۴ (الف) :- ذیل میں سے کسی ایک کا تفصیلی جائزہ لیجیے۔

۱۔ اقبال کی حیات اور شخصیت پر اظہار خیال کیجیے۔

۲۔ اقبال کی دوڑاڑی کی نظریں میں کیا خوبی پائی جاتی ہے

۱۵

(ب) پرس بخاری کی حیات اور مراح لگواری کا جائزہ لیجیے۔

۳۔

پرکشم چند کی ادبی خدیعت کا محاصرہ کیجیے۔

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P4

[3601]-7

F.Y. B.A.

URDU GENERAL - I

(Old Course)

Time : 3 Hours]

[Total Marks : 80

Note : Attempt all questions.

- 1۔ ملک دہلی کے اشخاص میں سے کسی بارغ انتشار کی لشیخ بھر الائمن لیجے (۱۹۰۱)
- 2۔ رازی بھی کو نہ سمجھئے
ادرا آنکوں سے دیکھتا ہوں میں
- 3۔ اکھی آرام سے لبھتے رہوں میں لفڑی کھی آؤں گی
- 4۔ سلادوں گی بچاں کو خواب سے نم کو جنگاؤں گی
- 5۔ جو بڑی بھی کامیابی مل جائے معلوم ہے
یہ چھٹ دھ جسیں جسیں سے تری گھر جائے
- 6۔ مدینہ تیری نگاہوں کا لور لقا گوا
ترے لئے تو یہ صرا ہی طر لقا گوا
- 7۔ ہے یہ ایکام اگر نرینت عالم ہو کر
کھوں نہ گرجاؤں کسی لپول یہ شہنشہ ہو کر
- 8۔ پھر کی حور دوں میں سماہی ہے دو خدا ہے
خاک وطن کا محکم ہر ذرۃ دلو کا ہے
- 9۔ سرکنارہ آب روں کفر اہوں میں
خیبر ہیں مجھے لیکن کہاں کفر اہوں میں

2 سوال ذیل میں سے کسی ایک سوال کا جواب دیں
ملا جو انتہا میں تنبیہات دوستیات کا جائز ہے۔

علما میں انتہا کی شخصیت کا مکمل جائز ہے۔

3 سوال الف ذیل کے کسی ایک لفڑاں پر سفر ہے کیجئے۔ (10)
1- سویرے جو کمل سیڑھی آنکھ کھل 2- کہتے

3- سرحوم کی بادیں

ب) صفا میں بطرس کا جائز ہے۔ (10)

4 سوال الف - ذیل میں سے کسی ایک انسان کو اپنے الفاظ میں لکھئے۔ (10)
1- خدا کا اروغہ 2- جیسے کوئی لڑکہ
3- افساروں از

ب) اردو انسان کے آنکھ، ارلغا کا جائز ہے۔ (10)

ج) ذیل کے کسی دو انسان نگار کی انسان نگاری میں لوٹ لکھئے۔ (10)
1- سیندر نالہ دشک 2- آخر الصاری
3- علی عباس حسینی

د) سعیل عظیم آبادی

□□□

Total No. of Questions : 5]

[Total No. of Pages : 3

P41

[3601]-109

F.Y. B.A.

FRENCH (BEGINNERS)

(New Course) (June 2008 Onwards)

Text: Apprenons le français (Part 1, 2)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Note: 20 marks are reserved for the oral exam for regular students.

Q1. Répondez en français. (5 au choix)

[10]

- 1) Nommez deux vêtements d'homme.
- 2) Que mangez-vous au petit déjeuner?
- 3) Nommez deux fleuves de la France.
- 4) Combien d'étudiants y a-t-il dans votre classe ?
- 5) Nommez deux fromages français.
- 6) Comment s'appelle l'hymne patriotique de la France ?

Q2. Compréhension. Lisez le passage et répondez aux questions suivantes.

[10]

Le 15 juillet, à 20 heures, la jeune et jolie Isabelle a un rendez-vous au restaurant « Le Soleil » avec son ami, Julien, un ingénieur, un Italien très intelligent et gentil. Isabelle, une fille aux cheveux courts et les yeux verts travaille à l'hôpital Pasteur. Elle est secrétaire. Elle est douce et sympathique. Elle adore la musique classique et aussi la danse .Pendant les vacances d'hiver, elle préfère aller à la montagne pour faire du ski. Julien n'aime pas l'hiver, il préfère l'été parce qu'il aime la natation. Il aime beaucoup manger et son repas favori, c'est le poisson et les huîtres.

- 1) A quelle heure Isabelle, a-t-elle rendez-vous ?
- 2) Où est le rendez-vous ?
- 3) Isabelle, où travaille-t-elle ?
- 4) Julien, quelle saison préfère-t-il ? Pourquoi ?
- 5) Donnez le contraire : aimer
- 6) Donnez le masculin : douce
- 7) Donnez le féminin: gentil
- 8) Nommez deux professions que vous trouvez dans ce passage.
- 9) Dites vrai ou faux :
 - a)Julien aime beaucoup manger.
 - b) Julien est français.

P.T.O.

Q3) Grammaire

- A) Conjuguez les verbes:** [10]
- 1) (acheter)-tu une nouvelle robe ?
 - 2) Ils (prendre) un taxi pour aller à l'aéroport.
 - 3) (Voir) -tu les films français ?
 - 4) Les étudiants (pouvoir) parler en français.
 - 5) Vous (écrire) une lettre à votre ami.
 - 6) Elles (remplir) la fiche.
 - 7) Pierre et Marie (commencer) le cours de français.
 - 8) Vous (sortir) souvent le soir.
 - 9) Nous (vouloir) acheter du chocolat.
 - 10) Elles (faire) la cuisine.
- B) Récrivez les phrases avec le contraire** (2)
- 1) La rue est étroite
 - 2) C'est une ancienne maison.
- C) Mettez au négatif :** (2)
- 1) J'ai un chien.
 - 2) Il habite à Paris.
- D) Mettez au pluriel :** (2)
- 1) Le bijou d'Isabelle est beau
- E) Mettez au féminin.** (2)
- 1) C'est un étudiant américain.
 - 2) L'acteur a un petit frère.
- F) Mettez un adjectif possessif convenable :** (2)
- 1) Ils disent bonjour à ____ professeur.
 - 2) Tu parles à ____ enfants.
- G) Mettez les phrases en ordre.** (2)
- 1) de / longs/ cheveux/ a / Michelle
 - 2) Pierre / regardent / pas / Manuel / la / et / ne / télé

H) Complétez avec de/ du/ de la/des : (3)

- 1) Où est le sac ____ Hélène.
- 2) Alice mange ____ poisson avec ____ légumes.

I) Trouvez l'intrus. (3)

mercredi, mardi, vendredi, mars.
mécanicien, électricien, italien, informaticien.
Chanteuse, heureuse, danseuse, vendeuse

J) Récrivez selon les indications : (6)

- 1) les gâteaux sont ----- (délicieux, délicieuses) (choisissez l'adjectif)
- 2) La mère parle ____ enfant (au, à l', aux, à la) mettez l'article contracté)
- 3) Il répare les voitures. Qui est-ce ? Il est ____ (mécanicien, pilote)
- 4) Peter habite au Danemark .Il est ____ (nationalité)
- 5) Mars est le ____ jour de la semaine (Utilisez les nombres ordinaux)
- 6) Monique aime ____ croissants. (Mettez l'article partitif).

K) Reliez les colonnes. (6)

1. Jeanne d'Arc	a) les montagnes
2. Le 14 juillet	b) le fleuve
3. Les Pyrénées	c) l'héroïne
4. Le bordeaux	d) la fête nationale.
5. Le parfum	e) Paco Rabane
6. La Garonne	f) le vin

Q4) Traduisez en français. [10]

Pour Rahul, ses vacances à Paris vont finir. Alors, il veut acheter des cadeaux pour sa famille et ses amis .Il entre dans le supermarché près de son hôtel et il va au rayon de vêtements. Il achète beaucoup de choses. Un gros pull pour son amie. Une jolie robe pour sa mère. La boucle d'oreille pour sa sœur et un chapeau pour son père. La France est célèbre pour le fromage, le vin, les chocolats et les bonbons. Rahul veut acheter tout (all) mais il n'a pas d'euros.

Q5) Ecrivez une composition sur [10]

Les Saisons OU

Les Repas.

OU

Ecrivez une lettre à votre ami et décrivez votre maison.

Total No. of Questions : 5]

[Total No. of Pages : 4

P42

[3601] - 111

प्रथम वर्ष साहित्य (F.Y. B.A.)

HINDI - GENERAL - 1

हिंदी सामान्य-1

नया पाठ्यक्रम (New Course)

समय : 3 घंटे]

[पूर्णांक : 80

पाठ्यपुस्तकें : i) गद्यधारा :

कार्यकारी संपादक - डॉ. सुरेशकुमार जैन

ii) काव्यकल्पद्रुम :

कार्यकारी संपादक - डॉ. सुरेशकुमार जैन

सूचनाएँ : i) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।

ii) दाहिनी ओर लिखे अंक प्रश्न के पूर्णांक हैं।

प्रश्न 1) क) निम्नलिखित पारिभाषिक शब्दों में से किन्हीं चार के हिंदी पर्याय लिखिए : [4]

- 1) Action
- 2) Expert
- 3) Head
- 4) Interview
- 5) Permanent
- 6) Salary

ख) निम्नलिखित में से किन्हीं दो शब्दयुग्मों का अर्थ बताकर उनका वाक्य में प्रयोग कीजिए। [4]

- 1) कलि - कली
- 2) हरि - हरी
- 3) आदि - आदी
- 4) अलि - अली

ग) निम्नलिखित में से किन्हीं चार गणितीय आँकड़ों को मानक वर्तनी के अनुसार देवनागरी लिपि में लिखिए : [4]

1) 29	4) 10%
2) 67	5) $3 + 7 = 10$
3) $\frac{1}{4}$	6) $15 \times 4 = 60$

घ) निम्नलिखित में से किसी एक विषय पर स्ववृत्त (बायोडेटा) तैयार कीजिए। [4]

- 1) राजेश/राजश्री शर्मा, जलगाँव के सावित्रीबाई फुले महिला महाविद्यालय में वरिष्ठ लिपिक पद हेतु प्रकाशित विज्ञापन के आलोक में स्ववृत्त तैयार करता/करती है।
- 2) सुश्री नलिनी बापट विवाह-विज्ञापन के आलोक में स्ववृत्त तैयार करती है।

च) निम्नलिखित में से किसी एक पर्ची को प्रत्यक्ष भरकर उसका नमूना तैयार कीजिए : [4]

- 1) किसी एक राष्ट्रीयकृत बैंक में पैसा जमा करने के पर्ची को प्रत्यक्ष भरकर उसका नमूना तैयार कीजिए।
- 2) रेल विभाग, भारत सरकार के रेल-आरक्षण आवेदन पत्र को प्रत्यक्ष भरकर उसका नमूना तैयार कीजिए।

प्रश्न 2) क) निम्नलिखित अवतरणों में से किसी एक अवतरण की संसंदर्भ व्याख्या कीजिए : [5]

- 1) “उस समय मुझे लगा कि मेरे भीतर वह शक्ति है कि मैं किसी को रूला ढूँ और किसी को हँसा ढूँ।”
- 2) “उस तट पर किसी गुरु को किसी शिष्य से कभी ऐसी दक्षिणा मिली होगी ऐसा मुझे विश्वास नहीं, परंतु उस दक्षिणा के सामने संसार के अब तक सारे आदान-प्रदान फिके जान पड़े।”

ख) निम्नलिखित अवतरणों में से किसी एक अवतरण की संसंदर्भ व्याख्या कीजिए : [5]

- 1) “एक चादर साँझ ने सारे नगर पर डाल दी,
यह अँधेरे की सड़क उस भोर तक जाती तो है।”
- 2) “एशिया के, युरोप के, अमरीका के
भिन्न-भिन्न वास-स्थान;
भौगोलिक, ऐतिहासिक बंधनों के बावजूद,
सभी ओर हिंदुस्तान, सभी ओर हिंदुस्तान।”

प्रश्न 3) क) निम्नलिखित में से किसी एक परिच्छेद का एक तिहाई में सारलेखन कीजिए : [5]

- 1) धर्म का अर्थ है धारण करना अर्थात् हृदय में बिठाना। मङ्गहब या धर्म एक मार्ग है। एक शैली है ईश्वर की उपासना की तथा जीवन को नैतिक रूप से चलाने की। प्रत्येक मङ्गहब या धर्म की आधारभूत शिलायें हैं – आपस में प्रेम, शांति, सद्भाव, सहयोग, अहिंसा एवं आदर व सम्मान करना ना कि आपस में लड़ना झगड़ना या बैर करना।

सभी धर्मों या मङ्गहब की विभिन्न शैली होने के कारण सबके मार्ग की मंजिल एक ही है अर्थात् ईश्वर तक पहुँचने का मार्ग। जिसप्रकार सभी नदियों का जल समुद्र में मिलकर एक हो जाता है ठीक उसी भाँति सभी मङ्गहबों व धर्मों का मुख्य लक्ष्य आपस में मिलकर प्रेम करना है ना कि बैर करना। सभी धर्मों में यह मान्यता है कि ईश्वर सर्वव्यापक एवं सब का जनक है। धार्मिक ग्रंथ गीता, कुरान, बाईबिल तथा गुरु ग्रंथसाहब आदि सभी ग्रंथों में लिखा है कि, किसी को भी सताना नहीं चाहिए। किसी का भी दिल नहीं दुखाना चाहिए।

- 2) भारत एक विशाल देश है। यह कई राज्यों व उपराज्यों में विभाजित है। प्रत्येक राज्य व प्रांत की अपनी-अपनी बोली, भाषा, संस्कृति एवं सबका समृद्ध साहित्य है। उन सभी प्रांतों के साहित्य को भारत में उनके नाम से पुकारा जाता है। जैसे – गुजराती साहित्य, मराठी साहित्य, बांगला साहित्य, तमिल-तेलगु साहित्य आदि और यही भारत के बाहर भारतीय साहित्य की संज्ञा से अभिहित किया जाता है। भारतीय साहित्य वह साहित्य है जो भारतीय भाषाओं में भारतीय समस्याओं व संदर्भों को लेकर लिखा गया हो! इस परिभाषा के आधारपर तो अंग्रेजी भाषा में लिखा साहित्य खारिज हो जाता है – किंतु ऐसा नहीं है। भारत बिन-सांप्रदायिक देश है तो वह भाषा के क्षेत्र में भी बिन-सांप्रदायिकता को अपनाता है और किसी भी भाषा से परहेज नहीं करता। इसीलिए भारतीय समस्याओं व संदर्भों को लेकर लिखा गया साहित्य भारतीय साहित्य है।

ख) निम्नलिखित मुहावरों में से किन्हीं पाँच मुहावरों का वाक्यों में प्रयोग कीजिए : [5]

- 1) अपने पाँव पर कुलहाड़ी मारना।
- 2) कलेजा फटना।
- 3) चींटी की चाल चलना।
- 4) चेहरे पर हवाइयाँ उड़ना।
- 5) टेढ़ी खीर।
- 6) टस-से-मस होना।
- 7) तलवे चाटना।

प्रश्न 4) क) निम्नलिखित में से किन्हीं तीन प्रश्नों के उत्तर लिखिए :

[15]

- 1) हरिधन की अपने ससुराल में क्या दुर्दशा हुई ?
- 2) सिरचन का चरित्र-चित्रण स्पष्ट कीजिए।
- 3) 'पहला सफेद बाल' निबंध में हरिशंकर परसाईंजीने भावी पीढ़ी के प्रति अपनी आस्था किस प्रकार प्रकट की है ?
- 4) 'जहाँ आकाश दिखाई नहीं देता' रिपोर्टज में लेखक ने दलाल से अपना पीछा कैसे छुड़ाया ?
- 5) 'नया साल' पाठ के व्यंग्य को स्पष्ट कीजिए।

ख) निम्नलिखित में से किन्हीं तीन प्रश्नों के उत्तर लिखिए :

[15]

- 1) 'बीते दिन कब आनेवाले' ऐसा कवि क्यों कहता है ?
- 2) 'कालिदास से' कविता में कवि ने कालिदास से कौनसे सवाल किये है ?
- 3) कवि प्रभाकर माचवे की दृष्टि में प्रतिभा का क्या महत्व है ?
- 4) बादलों के बरसने से किसान के जीवन में कौनसी खुशियाँ आती हैं ?
- 5) 'श्रद्धांजलि' कविता में कवयित्री ने देश की कौन-कौनसी समस्याओं को उजागर किया है ?

प्रश्न 5) निम्नलिखित विषयों में से किसी एक विषय पर निबंध लिखिए :

[10]

- 1) कृषि में आधुनिकीकरण की आवश्यकता।
- 2) आतंकवाद : एक वैश्विक समस्या।
- 3) स्वदेश प्रेम।

□ □ □

Total No. of Questions : 5]

[Total No. of Pages : 4

P42

[3601] - 111

प्रथम वर्ष कला (F.Y. B.A.)

सामान्य हिंदी (G-1)

प्रयोजनमूलक हिंदी (Functional Hindi)

नया पाठ्यक्रम (New Course)

समय : 3 घंटे]

[पूर्णांक : 80

सूचनाएँ :- i) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।
ii) प्रश्न के दाईं ओर लिखे अंक प्रश्न के पूर्णांक हैं।

प्रश्न 1) अ) निम्नलिखित अंग्रेजी पारिभाषिक शब्दों में से किन्हीं आठ शब्दों के हिंदी पर्याय लिखिए : [8]

1) Acceptance	6) Face Value
2) Bank	7) Head Office
3) Capital	8) Ledger
4) Custody	9) Standard
5) Debit	10) Registrar

आ) निम्नलिखित वाक्यों में से किन्हीं छः वाक्यों को मानक वर्तनी के आधार पर शुद्ध करके फिर से लिखिए। [6]

- 1) मकान पक्का है।
- 2) प्रेमचंद का वांग्मय यथार्थवादी है।
- 3) उर्मिला बुधिमान छात्रा है।
- 4) उस पर भरोसा न करें।
- 5) वह पहले कविता लिखाकरता था।
- 6) गुलाब के फूलसा कोई सुंदर फूल नहीं।
- 7) उसके पास दसरुपये मात्र थे।
- 8) सन्ध्या के समय मन बैचेन हो उठता है।

P.T.O.

इ) निम्नलिखित में से किन्हीं छः गणितीय आँकड़ों तथा चिह्नों को मानक हिंदी वर्तनी के अनुसार शब्दों में लिखिए : [6]

1) $15 \div 3 = 05$	5) $16\frac{5}{6}$
2) 37	6) 45.3
3) $37 + 33 = 70$	7) $85 - 25 = 60$
4) 35%	8) $8 \times 8 = 64$

प्रश्न 2) निम्नलिखित पत्रों में से किन्हीं दो पत्रों के प्रारूप तैयार कीजिए : [10]

- 1) सुनील वाजपेयी, सुदर्शनगर, बारामती से वरिष्ठ अभियंता, महावितरण कार्यालय, पुणे को विजली की अनियमितता के संदर्भ में शिकायती पत्र लिखते हैं।
- 2) प्रियदर्शन/प्रियदर्शनी उपासनी, कामायनी नगर, बनारस से निदेशक, केंद्रीय हिंदी निदेशालय, नई दिल्ली के नाम हिंदी अधिकारी पद हेतु आवदेन पत्र लिखता/लिखती है।
- 3) वंदन/वंदना शाह, सुरेंद्रनगर, सोलापुर से अपने मित्र गजानन अवस्थी को नववर्ष हेतु अभिनंदन पत्र भेजता/भेजती है।
- 4) सुधाकर/सुधा फड़के, रमणनगर, लातूर से विशाल/वैशाली अग्रवाल, सुमन बंगला, चेतनानगर, नागपुर को अपने मकान के गृह-प्रवेश हेतु निमंत्रण-पत्र लिखता/लिखती है।

प्रश्न 3) अ) निम्नलिखित परिच्छेद का एक-तिहाई शब्दों में सार-लेखन (संक्षेपण) कर उसे उचित शीर्षक दीजिए : [6]

विज्ञापन की सफलता में मुख्य विषय-वस्तु तथा उसके आकर्षक प्रस्तुतीकरण का बहुत बड़ा हाथ होता है। ग्राहकों की मानसिकता तेजी से बदलते समय-चक्र तथा फैशन आदि को ध्यान में रखते हुए उत्पादित वस्तु की आवश्यकता और अनिवार्यता प्रतिपादित करना मुख्य विषय-वस्तु का उद्देश्य होता है। विषय-वस्तु के अंतर्गत उत्पादित वस्तु की उपयोगिता, उसमें निहित गुण, अन्य उत्पादनों से हटकर उसमें अधिक गुणों का होना तथा कभी-कभी उसमें समाहित उत्कृष्ट तकनीकी बातों की जानकारी भी दी जाती है ताकि ग्राहक उस वस्तु को खरीदने के लिए प्रेरित हो। समाचार पत्र, दूरदर्शन अथवा आकाशवाणी के विज्ञापनों में बोध वाक्य या घोष वाक्यों का भी बखूबी प्रयोग किया जाता है।

आ) निम्नलिखित विषयों में से किसी एक विषय को लेकर कल्पना-विस्तार कीजिए : [6]

- 1) मजहब नहीं सिखाता आपस में बैर रखना।
- 2) सादा जीवन, उच्च विचार।

प्रश्न 4) अ) निम्नलिखित में से किन्हीं दो विषयों पर विज्ञापन का नमूना तैयार कीजिए : [6]

- 1) फ्रीज,
- 2) मोबाइल हैंडसेट,
- 3) सौंदर्य में चार चांद लगाने वाली बिंदी,
- 4) पुस्तक प्रदर्शनी।

आ) निम्नलिखित अँग्रेजी अथवा मराठी परिच्छेद का हिंदी में अनुवाद कीजिए। [6]

Gandhiji was a devout nationalist. At the same time, he was internationalist par excellence. In a letter to Dr. Julian Huxley he wrote, “The very right to live accrues to us only when we do the duty of citizenship of the world.” According to Gandhiji it is not nationalism that is an evil, it is the narrowness, selfishness, exclusiveness which is the bane of modern nations which is an evil. ‘Indian nationalism wants to organise itself for the benefit and the service of humanity at large’, he writes.

अथवा

गांधीजी कट्टर राष्ट्रवादी होते. तसेच ते सर्वश्रेष्ठ विश्वराष्ट्रवादी होते. डॉ. ज्युलिअस हक्सले यांना लिहिलेल्या पत्रात ते लिहितात, “जगाचे नागरिक म्हणून असलेले कर्तव्य पार पाडले तरच जगण्याचा आपला हक्क आपल्याला प्राप्त होतो.” गांधीजींच्या मते राष्ट्रवाद ही खरी आपत्ती नसून संकुचितता, स्वार्थीपणा आणि आजच्या राष्ट्रांना शापाप्रमाणे ठरत असलेला एकाकीपणा ही खरी आपत्ती आहे. ते लिहितात, “भारतीय राष्ट्रवाद, व्यापक मानवजातीच्या सेवेसाठी आणि लाभासाठी सुसंघटित होऊ इच्छितो.”

प्रश्न5) अ) निम्नलिखित लघूतरी प्रश्नों में से किन्हीं दो के उत्तर लिखिए :

[10]

- 1) सूचना एवं प्रौद्योगिकी की जानकारी दीजिए।
- 2) विज्ञापन उद्योग में हिंदी का महत्व स्पष्ट कीजिए।
- 3) अनुवादक के कर्तव्य बताइए।
- 4) कल्पना विस्तार का स्वरूप विशद कीजिए।

आ) निम्नलिखित विषयों में से किन्हीं चार पर टिप्पणियाँ लिखिए :

[16]

- 1) साहित्यिक हिंदी और प्रयोजनमूलक हिंदी का अंतर,
- 2) जनसंचार माध्यम और हिंदी,
- 3) अनुवाद के प्रकार,
- 4) विज्ञापन का स्वरूप,
- 5) सेना में हिंदी का प्रयोग,
- 6) चिकित्सा क्षेत्र में हिंदी की आवश्यकता।

□□□

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P43

[3601]-112

F.Y. B.A.

PERSIAN GENERAL - I

(New Course)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

N.B. : 1) All questions are compulsory.

2) Figures to the right indicate full marks.

Q.1. Define any Ten.

20

- (1) تحسیں ناقص (۲) تحسیں مختار (۳) تشبیہ (۴) استمارہ (۵) لفظ اخبار
(۶) ناصیح (۷) مراعاتہ التطہیر (۸) حسین تحلیل (۹) لفولنٹر (۱۰) سیاقہ الاعداد
(۱۱) صفت قلب (۱۲) تجاذب عارفانہ (۱۳) سوال و جواب

Q.2 Write any two of the following.

10

(۱) غزل (۲) رباعی (۳) قلم (۴) داستان

Q.3 (A) Reproduce in your own words any one
of the following stories.

10

(۱) حکایت ملک زادہ کوتاہ قد (۲) حکایت ہارون الرشید
(۳) حکایت دروغی -

(B) Write any one of the following.

10

(1) Views of Ghalib on 'Tassuf'.

(2) Literary works of Iraj Mirza.

(3) Poetic art of Bahar.

Q.4 (A) Explain any five couplets of the following.

10

پھم نہست آج چہ بستی لوئی -

(۱) پناہ بندی ولیتی لوئی

- کہ نکل خود سبب گردد دھارا -

(۲) تو شیل کن بسلیں ولیت دست

- کہ ستم دعا یاد آرم رما -

(۳) بزرگ دادیک در گم گدالا

- ہم آفاق پر از ختنہ و شرقی سیم -

(۴) دیں چہ شور لیست کہ در در چوری سیم

- لڑائی کا خریدی زیک قطرہ آب

(۵) لوتی چون ناندا زمن نشانی

- چر جان بخشی، چون باقی نیست جانی -

- غم دل غم گسار جان گردد -

(۶) اگر آن ماہ میر بان گردد

Q4. (B) Translate any TWO Passages of the following

(۱) آورده‌اند که دیگرانی عاقبت اند لشی کرد. مقداری از غله نگاهداشته بود. ۱۲

و دست خرچ ازان کوتاه ساخته، تادر ضرورت ازان ناید و برجگرد.

قضایا را موشی در نزدیک انبار خانه کاشانه داشت.

(۲) روزی شیر بسته‌گار برآمد و بود پیلی مدت با او دو چارشند و جنگی هولناک

در میان افتاد شیر زخمی شده به بیشه باز آمد. واژ درد جراحتها در

گوش نشست - گرگ وزاع و شغال که بطیل او از خوان احسان
طعمه یافتند.

(۳) آورده‌اند که زاغ سیه چشم و گرگ تیز چنگ و شغال پر مکر در خدمت شیری بودند.

و پیشید شیر نزدیک گذرگاه واقع شده بود. شتر باز رگانی دران نزدیکی از ناقانی

مانده‌اند.

(۴) وزیر نزدیکش آمد و گفت اے جواہر سلطان روئی زمین ببر لغزد رکر خدمت

نه کردی و شرائط ادب بجا نیاوردی گفت سلطان را بگوی تا لوقع خدمت از

کسی دارد که لوقع به نهمت او دارد و دیگر بدانم حلول از بھر پاس رمیت اند
نه رعیت از بھر طاقت ملوک.

(C) Translate the unseen English passage in

Persian, Urdu or Marathi.

08

Baharistan or "Spring land" written by Jami
Similar in character and arrangement to the
more celebrated Gulistan of Sadi composed in
1487 It comprises eight chapters (each called
Garden) the first containing anecdotes about
Saints and Sufis, the Second Saying of
philosopher and wise Men the Third on the
Justice of the King. the fourth on Generosity,
the fifth on Love, the Sixth on Jokes and
witticism. the Seventh on poets and the eighth
on dumb animals.

□□□

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 3

P44

[3601]-113

F.Y. B.A.

संस्कृत (SANSKRIT) (G-1)

सुरभारती (Surabharati) (New Course)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 60

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 60

सूचना :- i) सर्व प्रश्न अनिवार्य.

All questions are compulsory.

ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

Figures to the right indicate full marks.

Q1) 'अ' आणि 'ब' विभागातील प्रत्येकी कोणत्याही दोहोंचे मराठी अथवा इंग्रजीमध्ये अनुवाद करा.
Translate into Marathi or English any two of the following from each section 'A' and 'B'. [20]

अ - विभाग / Section - A

i) कस्मिंश्चिद् वनोदेशे सिंहदम्पती प्रतिवसतः स्म । अथ सिंही पुत्रद्वयमजीजनत् । सिंहोऽपि नित्यमेव मृगान् व्यापाद्य सिंहौ ददाति । अथान्यस्मिन्नहनि तेन किमपि नासादितम् । वने भ्रमतोऽपि तस्य रविरस्तं गतः । अथ तेन स्वगृहमागच्छता शृगालशिशुः प्राप्तः । स च बालकोऽयमित्यवधार्य यत्नेन दंष्ट्रामध्यगतं कृत्वा सिंहौ जीवन्तमेव समर्पितवान् ।

ii) प्रतिहारी — देव, प्रवातशयने देवी निषण्णा रक्तचन्दनधारिणा परिजनहस्तगतेन चरणेन भगवत्या कथाभिर्विनोद्यमाना तिष्ठति ।

राजा — तेन अस्मत्प्रवेशयोग्योऽयमवसरः ।

विदूषकः — तत् गच्छतु भवान् । अहमपि देवीं द्रष्टुमरिक्तपाणिर्भविष्यामि ।

iii) बालवृद्धव्यसन्यनाथांश्च राजा बिभृयात्, स्त्रियमप्रजातां प्रजातायाश्च पुत्रान् ॥
बालद्रव्यं ग्रामवृद्धा वर्धयेयुराव्यवहारप्रापणात् देवद्रव्यं च ॥
अपत्यदारान् मातापितरौ भ्रातृनप्राप्तव्यवहारान्, भगिनीः कन्या विधवाश्चाबिभ्रतः शक्तिमतो द्वादशपणो दण्डः, अन्यत्र पतितेभ्यः अन्यत्र मातुः ॥

ब - विभाग / Section - B

i) स्फुरत्कौत्सुभालंकृतं कण्ठदेशे
श्रिया जुष्टकेयूरकं श्रीनिवासम् ।
शिवं शान्तमीडयं वरं लोकपालं
परब्रह्मलिङ्गं भजे पाण्डुरङ्गम् ॥

P.T.O.

ii) यो नाम जीवति सुखं सकलत्रपुत्रो
 जानातु सैनिक कथं तव दुःखजातम् ।
 स्निग्धैर्जनैर्विरहितो गिरिकन्द्रेषु
 त्वं देशरक्षणपरः क्षपयस्यहानि ॥

iii) सुखं हि दुःखान्यनुभूय शोभते
 घनान्धकारेष्विव दीपदर्शनम् ।
 सुखातु यो याति नरो दरिद्रतां
 धृतः शरीरेण मृतः स जीवति ॥

Q2) ‘अ’ आणि ‘ब’ विभागातील प्रत्येकी एकाचे संदर्भासहित स्पष्टीकरण करा. [10]

Explain with reference to the context any one from each section ‘A’ and ‘B’.

अ - विभाग / Section - A

- i) यस्मिन् कुले त्वमुत्पन्नो गजस्तत्र न हन्यते ।
- ii) अस्यैवैतानि सर्वाणि निःश्वसितानि ।

ब - विभाग / Section - B

- i) अलंकृत श्वाभाति येन संवत्सरः शुभः ।
- ii) वागेषा विनियुज्यतेऽस्य सुतरां नैवास्तु नस्तादृशी ।

Q3) अ - विभाग / Section - A

- i) चंद्रापीडाच्या शारीरिक शक्तीचे कोणते विशेष बाणाने सांगितले आहेत ? [10]
 State the peculiarities of Chandrapida’s physical strength as described by Bana.

किंवा / OR

- ii) शिकागो येथील सर्वधर्मपरिषदेबद्दल माहिती लिहा.
 Give an account of सर्वधर्मपरिषद् held in Chicago.

ब - विभाग / Section - B

- i) सूर्य व कर्ण यांच्यातील संवादाचे वर्णन करा. [10]
 Describe the dialogue between Surya and Karna.

किंवा / OR

ii) स्तोत्रामध्ये केलेले पाण्डुरङ्गाचे वर्णन विशद करा.

Give description of Panduranga as it has appeared in the Stotra.

Q4) पुढील उत्तम्याचे मराठी अथवा इंग्रजीत भाषांतर करा. [10]

Translate the following passage into Marathi or English.

गङ्गानदी सर्वासु भारतीयनदीषु श्रेष्ठा विद्यते । सगरकुले उत्पन्नः राजा भगीरथः पूर्वजानाम् उद्धाराय तां स्वर्गात् पृथ्वीम् आनयत् । तदा भगवान् शंकरः एव तां स्वमस्तके धारयितुं समर्थः आसीत् । भगीरथस्य प्रार्थनया प्रीतः भगवान् शशिशेखरः तां मस्तके अधारयत् । वसुधायाम् अवतीर्णा गङ्गा वोद्धुं प्रारभत । तस्याः मार्गं जहूराजस्य यज्ञमण्डपः आसीत् । गङ्गायाः प्रवाहः यज्ञमण्डपं प्राविशत् यज्ञविधवंसम् अकरोत् च । तेन संतप्तः जहूराजः तस्याः जलप्रवाहम् अशेषम् अपिबत् । प्रवाहः लुप्तः । परं भगीरथस्य भक्त्या प्रीतः जहूराजः तां गङ्गा कर्णद्वारेण अमुश्तत् । अतः जनाः जाह्नवी इति तां वदन्ति ।

□□□

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 3

P45

[3601]-114

F.Y. B.A. (New Course)
Prakrit (Ardhamagadhi)

G-1 : प्राकृत गद्य-पद्य वेचे क्र. 5

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 60

- N.B. :- 1) All questions are compulsory.
2) Figures to the right indicate full marks.
-

Q1) [A] Translate into English or Marathi any two. [10]

कोणत्याही दोहोंचे इंग्रजीत अथवा मराठीत भाषांतर करा.

- 1] तीए कहियं, ‘एत्थत्थि वेसमणो नाम सत्थवाहो । तरस धूया सिरिमई । सा मए बाल-भावाओ आरब्ध पालिया जा तुमए हत्थि-संभमाओरक्खिया । तीए हत्थि-संभमुच्चरियाए उज्जिऊण भयं जीविय-दायगो त्ति मुणिऊण तुमं साहिलासं पलोङ्गो । तओ अच्चंत-सुंदर-रूव जोव्वण-लायणण-कला-कोसल्लाणं पगरिसो त्ति काऊण समुप्पन्नो तीए तुज्ञोवरि दढमणुरागो ।
- 2] सो ताइं वत्थाइं पासिऊणं धिद्वत्तणेण कहेइ, - “हुं हुं मए तयच्चिय तुमं नाया । मए चिंतियं - ‘मम भजा किं करेइ ? त्ति हं पासामि’ तेणाहं भय-भंतो इव तत्थ थिओ । सव्वावहरणमुवेक्खिंअं । अन्नह मम पुरओ इत्थीए का सत्ती ? सा कहेइ- ‘हे भत्तार । तव बलं मए तया चेव नायं । गहे-सूरो तुमं असि, अओ अज्ययणाओ तुमए मज्जरत्तीए मंजूसं गहिऊण कयावि न आगत्तवं ति भज्ञाए वयणं सो अंगीकरेइ ।
- 3] अन्नओ दासीण महो आगओ । सा य तेण समं निविणणा उविग्गा अच्छइ । तेण पुच्छिया “कओ ते अरई ? तीए भण्णइ ‘दासीमहो उवड्हिओ । ममं पत्त-फुल्लाणं मोळं नत्थि । सहीण मज्जो विगुणिस्सं” । ताहे सो अधिइं पगओ । तीए भण्णइ “मा अधिइं करेइ । एत्थ धणो नाम सेट्टी । अप्पहाए चेव जो णं पढमं वद्वावेइ सो तस्स दो सुवण्ण-मासए देइ । तत्थ तुमं गंतूण वद्वावेइ ।

[B] Translate into English or Marathi any two.

[10]

कोणत्याही दोहोंचे इंग्रजी अथवा मराठीत भाषांतर करा.

1] “धुवमिह ठविं टउयं इमीइ पुट्टमि कुकुड-सरूवं ।
ता जह अलियं एयं मुणइ इमो तह भणामि” ति ॥
तो जंपइ ‘टउया-टच्चेण सहि, जगियाहमेत्ताहे’ ।
चवला जंपइ ‘सहि, जगियाहमेयस्स को अत्थो’? ॥

2] आढत्तो मुहरेण एगेणुवहास-बुद्धि-सारेण ।
रायाए समक्खं चिय भणिउं “देवी इमं वच्चा ॥
जह तुजङ्ग कए राया अईव उकंठिओ,” तहा भणिए ।
तेणुत्तं ‘विनाणं नथि ममं तारिसं भणामि जओ ॥

3] मंचेसु य उवविट्ठा हरिवाहणमाइया नरवरिंदा ।
सयल-परिवार-सहिया, आहरण-विभुसिय-सरीरा ॥
सा वि तहिं वरकन्ना सव्वालंकार-सुकय-नेवच्छा ।
मंगल-सओवगीया रायसमुद्दं समोइण्णा ॥

Q2) Explain with reference to context any one from ‘A’ and ‘B’ each. [10]

‘A’ आणि ‘B’ प्रत्येक विभागांतील कोणत्याही एकेकाचे संदर्भसहित स्पष्टीकरण करा.

A.1] तीए पुणो वि पुढं - “किं एवं नगो आगओ।”

- 2] सा भणइ, “इह तुमं मच्छरेण न कोइ सिक्खावेइ ।
- 3] सव्वे वि निवा आणं वहंति सीसेण कुसुमं व ।
- 4] देवीए भणियं “जइ एवं, ता दिन्न मए इमस्स अभयं ।”

B.1] चंडा भणइ, “मए सहि, सुविणो दिट्ठो-इमो न उण सचं ।”

- 2] सुंद-निसुंदा सुर-सत्थ-कंटया तेसमुद्धरसु ।”
- 3] काले जत्थ नराहिव ! मगिस्सं तत्थ देजासु ।
- 4] लच्छी विणास-सहिदा इय सव्वं भंगूरं मणुध ।

Q3) Narrate the story of चित्तसंभूत and explain the moral.

[20]

चित्त-संभूताची कथा सांगून त्याचे तात्पर्य स्पष्ट करा.

OR / किंवा

Write critical paragraphs on any two.

खालीलपैकी दोहोंवर विवेचक परिच्छेद लिहा.

- i) Wittiness of Sāmba.
शांबाचे चातुर्य.
- ii) Describe “कैकेयि स्वयंवर”.
“कैकेयि स्वयंवराचे” वर्णन.
- iii) Good results of the devotion of God and Guru.
देव गुरु भक्तिचे उत्तम फळ.
- iv) Nature of Good people.
सज्जन-स्वभाव.

Q4) Translate into Marathi or English.

[10]

खालील परिच्छेदाचे मराठी अथवा इंग्रजी भाषेत भाषांतर करा.

अतिथि इहेव भारेह वासे महुरा नाम महिंडी नयसी। तत्थ अजियसेणो नाम राया। सो नाणी पया-दक्खो य। मित्तवईडभिहाणा से अचंत-रूववई अग-महिसी। सो नाय-नीईए रजं करेंतो देवीहिं सह सुहमणुहवंतो गमेड कालं। अन्नया जवण-रन्ना अजियसेण-रन्नो इकं रयण-जुत्तं कणयमयं अड-सुंदरं नेउर-पाहुडं विसज्जियं। राणेण सद्वावित्तु तं मित्तवईए दिन्नं। सा हरिसेण भणियं—“अज्जउत्तं किं एकेण नेउरेण ? बीयं एरिसं घडोवहिं।” राडणा सुवण्णयारा सद्वाविया। तं नेउरं देऊण राया भणइ,—“बीयं एरिसं घडेह।” जिणपालिओ परम-कुसेला सुवण्णयारोत्ति तस्स तं पणामियं। सो तं पच्छन्नं भूमि घरे घडेड।

OR / किंवा

अहं सुंदरो नाम सत्थवाहो नियपुरीए जयंतीए-गंतु-कामो वि आसन्न पाउसो त्ति ठिओ तत्थेव कंचणउरे। के वि सत्थिया पत्थिया। तओ सुंदरो दामोयरं विष्पंभणइ—“जयंतीए नयरीए सिरीपासणाह-जिणालयस्स समीवे मह जणणी धणसिरी घरिणी य जय-सुंदरी वसंति। इमाणि-सत्त रयणाणी ताणं अप्पेजसु।” एवं भणिऊण सुंदरेण दामोयरस्स सत्त रयणाइं दिन्नाइं। दामोयरो जयंतीए पत्तो लोह-दोसाओ उण तेण रयणाइं न दिन्नाइं। सुंदरेण स-संकेण सुसेण-वणिग हत्थेण लेहो पेसिओ, ”दामोयर बंभण पासाओ सत्त रयणाइं घेतव्वाइं इति।” तओ तं लेहं घेतूण गया दामोयर समीवं धणसिरी जणणी।

Total No. of Questions : 5]

[Total No. of Pages : 3

P8

[3601]-14

F.Y. B.A. (Old Course)
Prakrit (Ardhamagadhi)

G-1 : प्राकृत गद्य-पद्य वेचे क्र. 5

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

- N.B. :- 1) All questions are compulsory.
2) Figures to the right indicate full marks.
-

Q1) Translate into English or Marathi any one from 'A' & 'B' each. [20]

'अ' आणि 'ब' प्रत्येक विभागातील कोणत्याही एकाचे मराठी किंवा इंग्रजीत अनुवाद करा.

Section - A / विभाग - अ

- i) सो कालंतरेण अङ्ग-तोसेण घडं खंधे काऊण 'एयस्स पहावेण अहं बंधु-मज्जे पमोयामि' त्ति भणिऊण आसव-पीओ पणच्चिओ। तस्स पमाएण सो घडो भगो। सो विज्ञा-कओ उवभोगो नटो। पच्छा सो पलईभूय-विहवो पर-पेसणाईहिं दुक्खाणि अणुहवइ। जड पुण सा विज्ञा गहिया हुंता, तओ भगो वि घडे पुणो करिंतो।
- ii) एत्थंतराम्मि तत्थागओ मय-परवसो गालिय-मेंठो निरंकुसो राय-हत्थी। समुच्छलिओ कलयलो। भग्गाओ कीला गोट्टीओ। एवं च पयत्ते हल्लोहलए एक्का बालिया नवजुव्वणाभिरामा निरुवमरुवा अच्चंत-मणोहरा भय-वेविरंगी पलायंती सरणं विमग्गमाणा पडिया हस्थिणो दिट्टिपहे। तओ उच्छलिओ हाहारवो कड्यं से परियणेण।

Section - B / विभाग - ब

- i) आस-पास-निबद्धो जोयण-सङ्गेहिं तो कमेहिं अहं।
गंतूण गिरि-पण्से उक्खिविय सिलं रसं गहिउं ॥
परिदक्किंकूण य बिलं सीलाइ तो आगयं इमं भवणं।
तो जाओ मे विभवो धणय-सरिच्छो रस-पसाया ॥
- ii) राया सोय-परवसो न सरीरद्विइं पि कुणइ जा ताहे।
भणिओ मंती हि 'देव, नियसु जग-संठिई एसा ॥
जह सस्साइं जायाइं कासवो लुणइ तह जिया एए।
जाया जाया लुव्वंति मच्युणा न य परित्ताण' ॥

Q2) Explain with reference to the context any one each from group ‘A’ and ‘B’.

‘अ’ आणि ‘ब’ प्रत्येक विभागातील कोणत्याही एकाचे संसदर्भ स्पष्टीकरण करा.

[10]

Section - A / विभाग - अ

- i) जो पुण न पत्तियड मं धुत्ताणं देउ सो भुत्तिं ।
- ii) एयस्स हरह कन्नं सिगधं चिय मा चिरावेह ।
- iii) ‘सहि ! कुक्कड-वुत्तांतं मह कह मूलाउ”, सा वि तं कहइ ।

Section - B / विभाग - ब

- i) उक्कडस्स पणियं, न य विसेसो सुभासुभेसु कओ ।’
- ii) ‘गेहे-सूरो मम पिओ अत्थि ।
- iii) ‘लहुं मे परम-रमणिजं वासहरं सज्जेहि’ ।

Q3) Answer any ten of the following questions in 20 words. [20]

खालीलपैकी कोणत्याही दहा प्रश्नांची 20 शब्दांमध्ये उत्तरे लिहा.

- i) What was the brave deed of Brahmadatta?
ब्रह्मदत्ताचा पराक्रम कोणता ?
- ii) What the goldsmith said to his wife at the end?
सुवर्णकार आपल्या पत्नीला शेवटी काय म्हणाला ?
- iii) Who wrote देवपालकथा ?
देवपालकथा कोणी लिहिली ?
- iv) How many types Dāna has?
दानाचे प्रकार किती आहेत ?
- v) What is the importance of विदूषक in drama?
नाटकातील विदूषकाचे महत्त्व काय ?
- vi) Why वसंतपाल become unhappy?
वसंतपाल दुःखी का झाला ?
- vii) What was the challenge taken by धूर्त्स ?
धूर्त्सी कोणते आव्हान स्विकारले ?

- viii) What is the subject matter of अद्भुताणुवेक्खा ?
 अद्भुताणुवेक्खाचा विषय काय आहे ?
- ix) Why संभूत has to experience hell?
 संभूताला नरक का भोगावा लागला ?
- x) Why पुलिंद^s take गुंज^s ?
 पुलिंद गुंजा का घेतात ?
- xi) How a सज्जन preserves a secret?
 सज्जन रहस्याचे रक्षण कसे करतात ?
- xii) How a कुलवधू is described?
 कुलवधूचे वर्णन कसे केले आहे ?
- xiii) Why a सज्जन is compared with sugar cane?
 सज्जनाची तुलना उसाबरोबर का केली आहे ?

Q4) Give critical notes. [20]

विवेचक टीपा द्या.

- A) Moral of विज्ञाविहीणो नस्सइ.
 विज्ञाविहीणो नस्सइचे तात्पर्य.

OR / किंवा

Description of लोभ.
 लोभाचे वर्णन.

- B) Concept of दुर्जन.
 दुर्जन ही संकल्पना.

OR / किंवा

स्वयंवर of कैकयी.
 कैकयीचे स्वयंवर.

Q5) Explain the पारिणामिकी बुद्धी of minister. [10]

मंत्राची पारिणामिकी बुद्धी स्पष्ट करा.

OR / किंवा

Wittiness of शांब.
 शांबाचे चातुर्य.

□ □ □

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 4

P46

[3601]-115

F.Y. B.A. (New Course)

G-1 : Pali (पालि)

Pali Kusumanjali - Chatuttho Bhago

पालि कुसुमञ्जली – चतुर्थो भागो

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 60

- N.B. :- 1) All questions are compulsory.
2) Figures to the right indicate full marks.

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील आकडे पूर्ण गुण दर्शवितात.
-

Q1) Translate into English or Marathi any two from 'A' and any two from 'B'.

'A' मधून कोणत्याही दोहोंचे व 'B' मधून कोणत्याही दोहोंचे इंग्रजी अथवा मराठीमध्ये भाषांतर करा.

[20]

A. i) अथ खो भगवा एत्थमत्थं विदित्वा तायं वेलायं इमं उदानं उदेसि ।

ठितेन कायेन ठितेन चेतसा,
तिद्धुं निसिन्नो उद वा सयानो ।
एतं सतिं भिक्खु अधिड्हानो,
लभेथ पुब्बापरियं विसेसं ।
लद्धान पुब्बापरियं विसेसं,
अदस्सनं मच्चुराजस्स गच्छे” ति ।

ii) “‘एकं पि चे पाण मदुद्धचित्तो,
मेत्तायति कुसलो तेन होति ।
सब्बे च पाणे मनसानुकम्पं,
पहूतमरियो पकरोति पुञ्जं ॥
ये सत्तसणं पठविं विजित्वा,
राजीसयो यजमानानुपरियगा ।’’
अस्समेधं पुरिसमेधं,
सम्मापासं वाजपेयं निरगळं ॥

P.T.O.

- iii) “पुरतो गच्छन्ता मगे विसमटानं समं करिस्सन्ति । अहं तेहि गतमगेन गमिस्सामि । पुरतो गतेहि बलिवदेहि परिणतथद्वतिणे खादिते मम मोणा पुन उट्टितानि मधुरतिपणानि खादिस्सन्ति, गहितपण्णटानतो उट्टितं मनुस्सानं सूपेय्यपण्णं मधुरं भविस्सति, अनुदके ठाने खणित्वा एते उदकं उप्पादेस्सन्ति, परेहि कतेसु आवाटेसु मयं उदकं पिबिस्साम, अग्धटृपनं नाम मनुस्सानं जीविता वोरोपनसदिसं, अहं पच्छतो गन्तवा एतेहि ठपितग्धेनेव भण्डं विक्रिणिस्सामी’ ति ।
- iv) अट्टसा खो सुन्दरिकभारद्वाजो ब्राह्मणो भगवन्तं अञ्जतरस्मिं रूक्खमूले ससीसं पारूतं निसिन्नं । दिस्वान वामेन हृथेन हव्यसेसं गहेत्वा दक्षिणेन हृथेन कमण्डलुं गहेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्गमि । अथ खो भगवा सुन्दरिकभारद्वाजस्स ब्राह्मणस्स पदसद्वेन सीसं बिवरि । अथ खो सुन्दरिकभारद्वाजो ब्राह्मणो “मुण्डो अयं भवं, मुण्डको अयं भवं” ति ततो व पुन निवन्तितुकामो अहोसि । अथ खो सुन्दरिकभारद्वाजस्स ब्राह्मणस्स एतदहोसि – “मुण्डा पि हि इधेकधे ब्राह्मणा भवन्ति; यन्नूनाहं तं उपसङ्गमित्वा जातिं पुच्छेय्यं” ति ।
- B. i) अथ खो भगवा केणियं जटिलं इमाहि गाथाहि अनुमोदित्वा उट्टाय आसना पक्षमि । अथ खो आयस्मा सेलो सपरिसो एको वूपकट्टो अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरन्तो न चिरस्संव यस्सउत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारम्मा अनगारियं पब्बज्जन्ति तदनुत्तरं ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्टेव धम्मे सयं अभिज्ञा सच्छिकत्वा उपसंपज्ज विहासि । खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थतायाति अब्भज्ञासि । अञ्जतरो च खो पनायस्मा सेलो सपरिसो अरहतं अहोसि । अथ खो आयस्मा सोलो सपरिसो येन भगवा तेनुपसङ्गमि ।
- ii) अभिज्जेयं अभिज्ञातं भावेतब्बं च भावितं ।
 पहातब्बं पहीनं मे तस्मा बुद्धोऽस्मि ब्राह्मण ॥
 विनयस्मु मयि कद्मुं अधिमुच्चसु ब्राह्मण ।
 दुल्लभं दस्सनं होति संबुद्धानं अभिणहसो ॥
 येसं वे दुल्लभो लोके पातुभावो अभिणहसो ।
 सोऽहं ब्राह्मणो संबुद्धो सल्लक्तो अनुत्तरो ॥
- iii) यस्स रागो च दोसो च मानो मक्खो च पातितो ।
 सासपोरिव आरग्गा तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥
 अक्क्रसं विज्ञापनिं गिरं सच्चमुदीरये ।
 याय नाभिसजे कश्चि तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥
 योध दीघं व रस्सं वा अणुं थूलं सुभासुभं ।
 लोके अदिनं नादियति तमहं ब्रूमि ब्राह्मण ॥

iv) छिन्द सोतं परक्षम्म, कामे पनुद ब्राह्मण ।
 सह्वारानं खयं जत्वा अकतञ्जूसि ब्राह्मण ॥
 यदा द्वयेसु धम्मेसु पारगू होति ब्राह्मणो ।
 अथस्स सब्बे संयोगा अत्थं गच्छन्ति जानतो ॥
 यस्स पारं अपारं वा पारपारं न विज्ञति ।
 वीतद्वं विसंयुतं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

Q2) Explain with reference to the context any one from 'A' and any one from 'B'. [10]

'A' मधून कोणत्याही एकाचे आणि 'B' मधून कोणत्याही एकाचे संदर्भासहित स्पष्टीकरण करा.

- A. i) मा जातिं पुच्छ चरणं च पुच्छ ।
 ii) स तुजभूतेसु नमो करोहि ।
 तमहं नरं धम्मसारी ति ब्रूमि” ॥
 iii) इमस्मिं कन्तारे उदकं नत्थि, निरुदककन्तारे नामे’ ।

- B. i) दुसःं गहेत्वा अतिरिक्त थोमयन्ते असितो इसि अद्वस दिवाविहरे ॥
 ii) राजा मुखं मनुस्सानं नदीनं सागरो मुखं ॥
 iii) अप्पसद्वा भोन्तो आगच्छन्तु पदे पदं निक्षिपन्ता ।

Q3) Evaluate critically any one from 'A' and any one from 'B'. [20]

'A' मधून कोणत्याही एकाचे आणि 'B' मधून कोणत्याही एकाचे विवेचक परीक्षण करा.

- A. i) नन्दसुत्त
 ii) पठमनानातित्थसुत्त
 B. i) ब्राह्मणवग्ग
 ii) सेलसुत्त

Q4) Give critical notes on any one from each 'A' and any one from 'B'. [10]

'A' मधून कोणत्याही एकावर आणि 'B' मधून कोणत्याही एकावर विवेचक टीपा द्या.

- A. i) कल्याणसुत्त
 ii) मेत्ताभावनासुत्त

- B. i) Concept of मुनि according to नाळकसुत्त.
नाळकसुत्तानुसार मुनि ही संकल्पना.
- ii) वत्थुगाथा

□ □ □

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 3

P9

[3601]-15

F.Y. B.A. (Old Course)

G-1 : Pali (पालि)

Pali Kusumanjali - Chatuttho Bhago

पालि कुसुमञ्जली – चतुर्थो भागो

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

- N.B. :- 1) All questions are compulsory.
2) Figures to the right indicate full marks.

- Sूचना :- 1) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील आकडे पूर्ण गुण दर्शवितात.

Q1) Translate into English or Marathi any two from 'A' and any two from 'B'.

'A' मधून कोणत्याही दोहोंचे व 'B' मधून कोणत्याही दोहोंचे इंग्रजी अथवा मराठीमध्ये भाषांतर करा.

[24]

- A. i) अथ खो आयस्मा नन्दो सहायकानं भिक्खून भतकवादेन च उपक्रितवादेन च अटियमानो हरायमानो जिगुच्छमानो एको वूपकट्टो अप्पमत्तो आतापी पहितजो विहरन्तो नचिरस्सेव - यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं - ब्रह्मचरिय - परियोसानं दिट्टेव धम्मे सयं अभिज्ञा सच्छिकत्वा उपसम्पद विहासि । “खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्ताया” ति अब्भज्ञासि । अञ्जतरो खो पनायस्मा नन्दो अरहतं अहोसि ।
- ii) “भूतपुब्बं, भिक्खवे, इमिस्सयेव सावत्थिया अञ्जतरो राजा अहोसि । अथ खो, भिक्खवे, सो राजा अञ्जतरो पुरिसं आमन्तेसि — ‘एहि त्वं अम्भो पुरिस, यावतका सावत्थिया जच्चन्धा ते सब्बे एकज्ञं सन्निपातेहि’ ति । ‘एवं देवा’ ति खो, भिक्खवे, सो पुरिसो तस्स रङ्गो पटिसुत्वा यावतका सावत्थिया जच्चन्धा ते सब्बे गहेत्वा येन सो राजा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा तं राजानं एतदवोच - ‘सन्निपतिता खो ते, देव, यावतका सावत्थियजच्चन्धा’ ति ।
- iii) कथं च, भिक्खवे, भिक्खु कल्याणसीलो होति ? इध, भिक्खवे, भिक्खु सीलवा होति, पातिमोक्खसंवरसंवुतो विहरति, आचारगोचरसम्पन्नो अणुमतेसु वज्जेसु भयदस्सावी, समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु कल्याणसीलो होति । इति कल्याणसीलो । ‘कल्याणधम्मो च कथं होति ? इध, भिक्खवेस भिक्खु सन्तनं बोधिपक्खियानं धम्मानं भावनानुयोगमनुयत्तो विहरति । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु कल्याणधम्मो होति । इति कल्याणसीलो, कल्याणधम्मो ।

P.T.O.

iv) अतीते कासिरद्वे वाराणसिनगरे ब्रह्मदत्तो नाम राजा अहोसि । तदा बोधिसत्तो सत्थवाहकुले पटिसन्धिं गहेत्वा अनुपुब्बेन वयप्पत्तो पश्चहि सकटसतेहि वणिजं करोन्तो विचरति । सो कदाचि पुब्बन्ततो अपरन्तं गच्छति कदाचि अपरन्ततो पुब्बन्तं । वाराणसियं येव अञ्जो पि सत्थवाहपुत्तो अत्थि बालो अव्यत्तो अनुपायकुसलो । तदा बोधिसत्तो वाराणसितो महग्यं भण्डं गहेत्वा पश्च सकटसतानि पूरेत्वा गमनसज्जानि कत्वा ठपेसि । सो पि बालसत्थवाहपुत्तो तथेव पश्च सकटसतानि पूरेत्वा गमनसज्जानि कत्वा ठपेसि ।

B. i) यस्म पुरे च पच्छा च मज्जे च नत्थि किञ्चनं ।

अकिञ्चनं अनादानं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

उसभं पवरं वीरं महेसिं विजिताविनं ।

अनेजं न्हातकं बुद्धं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

पुब्बेनिवासं यो वेदि सगापायं च पस्सति ।

अथो जातिक्खयं पत्तो अभिज्ञावोसितो मुनि ।

सब्बवोसितवोसानं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ॥

ii) अथ खो केणियो जटिलो येन भगवा तेनुपसंकमि, उपसंकमित्वा भगवता सद्बूँ सम्मोदि, सम्मोदनीयं कथं साराणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो केणियं जटिलं भगवा धम्मिया कथाय संदस्सेसि समादपेसि समुत्तेजेसि संपहंसेसि । अथ खो केणियो जटिलो भगवता धम्मिया कथाय सन्दस्सितो समादपितो समुत्तेजितो संपहंसितो भगवन्तं एतदवोचं “अधिवासेतु मे भवं गोतमो स्वातनाय भत्तं सद्बूँ भिक्खुसङ्घेना” ति ।

iii) कल्याणदस्सन्तो भिक्खु कंचनसन्निभत्ततो ।

किं ते समणभावेन एवं उत्तमवणिणो ॥

राजा अरहस्ति भवितुं चक्रवत्ती रथेसभो ।

चातुरन्तो विजितावी जम्बुसण्डस्म इस्सरो ॥

खत्तिया भोजराजानो अनुयुत्ता भवन्ति ते ।

राजाभिराजा मनुजिन्दो रजं कारेहि गोतम” ॥

iv) सेलेन्ति गायन्ति च वादयन्ति च ।

भुजानि पोठेन्ति च नच्यन्ति च ॥

पुच्छामि वोऽहं मेरूमुद्धवासिने । धुनाय मे संसयं खिप्प मारिसा ॥

‘सो बोधिसत्तो रतनवरो अतुल्यो । मनुस्सलोके हितसुखाय जातो ।

सक्यानं गामे जनपदे लुम्बिनेये । तेनऽम्ह तुद्वा अतिरिव कल्यरूपा ॥

Q2) Explain with reference to the context any two from 'A' and any two from 'B'.

'A' मधून कोणत्याही दोहोंचे आणि 'B' मधून कोणत्याही दोहोंचे संदर्भासहित स्पष्टीकरण करा.[20]

A. i) तण्हाभवपरिक्खीणं तमहं ब्रूमि ब्राह्मणं ।

ii) दुलभं दस्यनं होति संबुद्धानं अभिष्णहसो ।

iii) दिस्वान सक्ये इसिमवोच अकल्ये । ‘नाहं कुमारे अहितमनुस्मरामि’ ।

iv) अत्तानं उपमं कत्वा न हनेय्य न घातये ।

B. i) अघटुपनं नाम मनुस्सानं जीविता वोरोपनसदिसं, अहं पच्छतो गन्त्वा एतोहि ठपितग्नेव भण्डं विक्रिणिस्सामी” ति ।

ii) होति तथागतो परं मरणा, इदमेव सच्चं मोघमञ्जं” ति ।

iii) “मा जातिं पुच्छ चरणं च पुच्छि,
कट्टा हवे जायति जातवेदो ।

iii) सो खो अहं, भन्ते, तमनुस्मरमानो अनभिरतो ब्रह्मचरियं चरामि, न सक्रोमि ब्रह्मचरियं सन्धारेतुं सिक्खं पच्चक्खाय हीनायावत्तिस्सामी” ति ।

Q3) A. Critically evaluate मेत्ताभावनासुत्त or अपण्णकजातक विवेचक परीक्षण करा –
मेत्तभावनासुत्त किंवा अपण्णकजातक. [12]

B. Explain critically the concept of Brahmin. [12]

‘ब्राह्मण’ ह्या संकल्पनेचे विवेचक स्पष्टीकरण करा.

OR/किंवा

Evaluate the prose passage in सेलसुत्त.

सेलसुत्तातील गद्य उतान्याचे परीक्षण करा.

Q4) Give critical notes. [12]

विवेचक टीपा द्या.

i) निस्सरणीयसुत्त or/किंवा चूळपन्थकसुत्तं.

ii) वत्थुगाथा of नाळकसुत्त or/किंवा ब्राह्मणवग्गो.

□□□

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 4

P47

[3601]-116

F.Y. B.A.

ARABIC (Gen. - I)

(New Course)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

N.B. : All questions are compulsory.

Q.I - Translate into English or Urdu or Marathi
any two of the following passages: (20)

(الف) «كَانَ حَالِمٌ لِصَرْبَبُ بِهِ الْمَثَلُ فِي الْجُودِ وَالْكَرْمِ،
وَكَانَ أَوَّلُ مَا ظَهَرَ مِنْ جُودِهِ أَنْ أَحَادَ خَلْفَهُ فِي
إِجْلِيهِ وَهُوَ عَلَامٌ فَمَرَّ بِهِ جَمَاعَةٌ مِنَ الشُّرَكَاءِ
مِنْهُمُ النَّابِغَةُ الَّذِي بُيَانِي يُرِيدُونَ النَّعْمَانَ بِنَ
الْمُنْدَسِ إِنَّهُ مُلُوكُ الْحَرَبِ، فَقَالُوا لَهُ: هَلْ
مِنْ قِرْبَى (وَلَمْ يَعْرِفُهُمْ) فَقَالَ: أَتَسْأَلُونَ الْقِرْبَى؟
وَقَدْ سَأَلْتُمُ الْإِبْلَ وَالْعَتَمَ - أَنْزَلُوا، فَنَزَلَ لَوْا،
فَنَحَرَ لَكُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ وَسَأَلْهُمْ عَنْ أَسْمَائِهِمْ،
فَأَنْبَيْرُوهُ فَفَرَّقْتُهُمُ الْإِبْلَ وَالْعَتَمَ —»

(ب) «- حَامَدَ حَدَّهُمْ إِلَى السُّوقِ هَبَاجًا وَلَفْتَهُ
الرَّكَانَ إِلَى الْعَشَاءِ وَنَسَّ جَحْوَ إِلَى الْبَيْتِ لَيْلًا،
مَا جَدَ حَدَّهُمْ إِلَى الْمَسْجِدِ وَلَعِبَدُ فِي اللَّيلِ وَالنَّهَارِ،
أَنَا أَرْكَبَتُهُمُ الْمَرْأَةَ وَأَذْهَبَتُهُمُ إِلَى أَجْسَدَتِ
مَسَاغِعِهِ، أَتَرْوَكُ الْمَرْأَةَ عِنْدَ الشَّجَرَةِ وَأَسْبَحَ
فِي الْبَرِّ كَتَهِ وَأَفْرَحَ - حَامِدٌ خَرَجَ مِنَ الْبَيْتِ ←

← هَاجَأَ وَهَلَّ إِلَى الْمَدْرَسَةِ فِي الْمِيَاهِ، كَجَعَ حَامِدٌ إِلَى الْبَيْتِ ظَهِيرًا وَوَقَفَ بِالْبَابِ، هُوَ طَرَقَ الْبَابَ سَعَادٌ سَمَحَتْ طَرْقَ الْبَابِ، فَرَبَّتْ سَعَادٌ مِنَ الْبَابِ وَفَتَحَتْهُ حَامِدٌ وَهَلَّ إِلَى الْجُرْجَةِ۔

(ج) «أَخْتَهُ حَامِدٌ أَخْدَنَتِ الْلَّيْمُونَ وَالسُّكَّرَ وَالْمَاءَ وَفَمَعَتِ الْمَاءَ فِي الْكُوبِ وَوَضَعَتِ السُّكَّرَ فِي الْمَاءِ فَذَابَ أَسْكَرَ فِيهِ لَمَّا أَخْدَنَتِ الْلَّيْمُونَةَ وَقَطَعَتِهَا بِالسِّكِّينِ وَغَصَّتِ تُلْلَهَ قَطْعَةً فِي الْمَاءِ الْحَلُوِّ وَقَالَتِ الْحَامِدِيَّةِ: تَعَالَ يَا أُخْيِي، أَنْتَ لَعْبَانَ، أَنْتَ لَشَحْرِ بِالْجَرَّ حَذَنَ اشْرَابُ الْلَّيْمُونِ هُوَ بَارِزٌ وَلَذَنِيْدَ لَفْضُ يَا أُخْيِي، اشْرَبْ - فَرَجَ حَامِدٌ بِهَذَنَ الْحَمَلِ وَقَالَ: شُكَّرَ اللَّكَ يَا أُخْتَهُ أَنْتَيْ دَكَشَّةَ لَكَ جَرَنَ اَدَّ حَسَنَ - وَأَخْدَنَ الْكُوبَ مِنْ يَدِ أَخْتِهَا وَشَرِبَ، وَهُوَ لَسْرُورٌ وَهِيَ لَسْرُورَةَ الْيَاضَ -»

Q. 2. Define with Examples any two of ⑩ the following topics:

- (١) الْمُرَكَّبُ التَّوْهِيدِيُّ -
- (٢) الْمُبَدَّدُ وَالْخَبِيرُ -
- (٣) الْضَّمَّا نُسُ -
- (٤) حُرُوفُ الْيَجَاءِ -

Q.3. (A) Write the Answers in Arabic any five of the following: (10)

- (1) مَاذَا فِي الْفَنِيَّاتِ الصَّخْرِيِّ - ؟
- (2) مَنْ جَلَسَ عَلَى الْفِرَاسِ - ؟
- (3) هَلِ التَّلَمِينُ جَالِسٌ - ؟
- (4) مَاذَا شَرَحَ الْمَعَلِمُ - ؟
- (5) مَتَى تَطْلُعُ الشَّمْسُ - ؟
- (6) جَاءَ شَيْءٌ يَلْعَبُ سَاجِدًا - ؟
- (7) إِلَى أَيْنَ ذَهَبَتْ حَيْلَةً - ؟
- (8) كَيْفَ عَلَوْفُ الْكَتَابِ - ؟
- (9) مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ الْكَرِيمَ - ؟

(B) Translate into Arabic any five of the following: (10)

- (1) There is a newspaper on the table .
- (2) The student is going to the school .
- (3) This bus is going to the college .
- (4) Ali is returning with Fatima from the market .
- (5) In the fridge there is an apple .
- (6) She is busy in her office .
- (7) No, his college is closed .
- (8) The garden of university is big and beautiful .
- (9) The little boy is naughty but intelligent .

Q.4 — (A) Write in detail any two of the following topics: (20)

- (١) الشِّرْمُ الْجَاهِلِيُّ —
- (٢) إِمَامُ الْقَيْسِ —
- (٣) عَبْدُ اللَّهِ ابْنُ سِرْوَاحَةَ —
- (٤) أُهْمَىَّةُ الْلُّغَةِ الْعَرَبِيَّةِ —

(B) Summarise any two of the following topics: (10)

- (١) حَاقِبَةُ التَّبَرِّاعِ الْحَرَمَانُ —
- (٢) سَخَاءُ سَبِيلِ نَاشِئَاتِ الْمَانِفَةِ —
- (٣) جَنَّاً لِلْخَيَا لَبَّةِ —

□□□

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 3

P10

[3601]-16

F.Y. B.A.

ARABIC (Gen. - I)
(Old Course)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

N.B. : Attempt all questions.

-
1. Translate into English or Urdu or Marathi any two of the following Passages: 20

(الف) بابُهُ الْجِنِيَّةِ مُفْتُوحٌ. لِبُسْتَادِيَّتِهِ الْجِنِيَّةِ
لِتَشِيطٍ. وَلَدُ الْكِبْتَادِيَّتِهِ صَغِيرٌ. سُوْرَةِ الْجِنِيَّةِ
مُرْتَقِعٌ. شَجَرَةُ الْوَرَقِ صَغِيرَةٌ. نَرَهَرَةِ
الْبَنَفَسِيَّجِيَّةِ جَمِيلَةٌ. نَرَهَرَةِ الْعَفْلِ جَمِيلَةٌ.
بِرَكَةُ الْجِنِيَّةِ كَبِيرَةٌ. الْوَلَدُ جَالِسٌ
عَلَى الْكُرْسِيِّ هُوْ مَسْرُورٌ. الْبَنَتُ جَالِسَةٌ
عَلَى السَّرِيرِ. هِيَ مَسْرُورَةٌ. التَّلِيمِينُ حَاضِرٌ
فِي الْعَفْلِ. هُوْ لِتَشِيطٍ. التَّلِيمِينُ حَاضِرٌ
فِي الْعَفْلِ هِيَ لِتَشِيطَةٍ.

(ب) الْتَّلِيمِينُ مَسْرُورُونَ. الْمَهْفُلُ قَصِيرٌ. الْبَابُ
مَفْتُوحٌ. الْكُرْسِيُّ حَدِيدٌ. الْمَكْتَبُ قَرِيمٌ
الْكِتَابُ مَفْنِيٌّ. الْقَلْمَنْ جَبَيسٌ. الْوَرَقُ رَدِيٌّ.
حَامِدٌ يَذْهَبُ إِلَيْهِ الْتَّنْوِيَّ صَبَاحًا. كَوْلَيْفَتْجَهُ —
الْمُشَكَّانَ كَوْلَيْجِلِسُ فِي الْمَدْكَانِ إِلَيْهِ الْمُهِشَّاءَ
وَيَرْجِعُ إِلَيْهِ الْبَيْتِ لَيْلًا. حَامِدٌ يَصْبِلُ إِلَيْهِ

إِلَى الْمَهْرَسَةِ فِي الْمِيَعَادِ - هُوَ يَقْفِي بِالْبَابِ
 وَلَتَفَتَّحُ الْبَابُ - هُوَ يَطْرُقُ الْبَابَ - سُعَادٌ لِتَسْمَعُ
 طَرْقَ الْبَابِ وَلَتَفَتَّحُ الْبَابَ - حَامِدٌ يَصِلُ إِلَى الْجَمِيعِ -

(ج) الْتَّلَمِيذُ حَاضِرٌ فِي الْفَضْلِ هُوَ لَشِيطَ - الْتَّلَمِيذُ
 حَاضِرٌ فِي الْفَضْلِ هُوَ لَشِيطَ - الْأَبُ وَاقِنُ
 فِي الْبَيْتِ هُوَ غَاضِبٌ - الْأُمُّ وَاقِشَةٌ فِي
 الْمَطَبِخِ هُوَ مَشْغُولَةٌ - الْأَخْنَانِيُّمُ فِي الْمَهْدِ
 هُوَ جَوَاهِرٌ وَلَتَعْبَانَ - الْأَخْنَثُ كَانِيَّةٌ فِي الْفَرَاشِ
 هُوَ كَعْبَانَةٌ وَجَوَاهِرَةٌ - الْمُهَرِّبُ مُرَاجِعٌ
 إِلَى الْبَيْتِ هُوَ كَسَلَةٌ -

2. Explain with examples any two
 of the following:

20

- ① الْمُنَافَّ وَالْمُضَافَ الْيَدِ
- ② الْمُبَتَدَأُ وَالْخَبِيرُ
- ③ الْأَسْمَ الْإِشَارَةِ

3. Write the answers in Arabic any ten
 of the following:

10

- ① مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ الْكَرِيمَ؟
- ② يَا أَيُّهُ شَيْءٍ يَلْعَبُ سَاحِرٌ؟
- ③ إِلَى أَيِّهِ تَنْدَعَبُ يَا حَامِدٌ؟
- ④ أَيِّهِ سَوْرَةٍ حَفِظَتْ مِنِ الْقُرْآنِ الْكَرِيمِ؟
- ⑤ كَيْفَ غَلَقَتْ الْكِتَابِ؟

- ٤) هل هذاقلم؟
- ٥) ماذا شرحت المعلم؟
- ٦) أين جنينة حميد؟
- ٧) كيف هي الفاكهة؟
- ٨) ما دينك؟
- ٩) ماذا أخذ ساجد؟
- ١٠) متى تطلع الشمس؟
- ١١) أين شجرة الورود؟

4. <A> Write in details any two of the following: 20

(١) عبد الله بن رواحة

(٢) تأثير القرآن على أدب العنوان

(٣) أهمية اللغة العربية

 Translate in Arabic the following passage: 10

“The Classroom is a place in which the students gather before the teachers. Who explains the lessons and writes notes on the blackboard, with the chalk piece. Every student sits on the chair and in front of him is the table, the book, the pen and note books are on it.

□□□

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 4

P6

[3601] - 11

प्रथम वर्ष साहित्य (F.Y. B.A.)

हिंदी सामान्य-1

पुराना पाठ्यक्रम (Old Course)

समय : 3 घंटे]

[पूर्णांक : 80

पाठ्यपुस्तकें : i) गद्य-फुलवारी :

कार्यकारी संपादक : डॉ. सुरेशकुमार जैन

ii) काव्य-कलश :

संपादक : डॉ. विकल गौतम

सूचनाएँ : i) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।

ii) दाहिनी ओर लिखे अंक प्रश्न के पूर्णांक हैं।

प्रश्न 1) अ) निम्नलिखित पारिभाषिक शब्दों में से किन्हीं सात के हिन्दी पर्याय लिखिए : [7]

1) Agenda	6) Form
2) Balance	7) Grant
3) Casual	8) Joining
4) Delay	9) Revenue
5) Explanation	10) Witness

आ) निम्नलिखित वाक्यों में से किन्हीं सात वाक्यों को शुद्ध करके फिर से लिखिए : [7]

- 1) वह परिश्रम करता है।
- 2) पेड़ के ऊपर कब्बा बैठा है।
- 3) बाघ और बकरी एक घाटपर पानी पीती है।
- 4) मैं रविवार के दिन मिलूँगा।
- 5) आप हस्ताक्षर बना दे।
- 6) नदी को बाढ़ आयी।
- 7) विजय आम को खाता है।
- 8) सुनिल कलकत्ता को गया।
- 9) वह खा-पीके आया है।
- 10) मैंने किताब लायी।

P.T.O.

इ) निम्नलिखित मराठी अथवा अंग्रेजी परिच्छेद का हिन्दी में अनुवाद कीजिए : [6]

एकदा एक गरीब मनुष्य बलाढ्य सिकंदराला जाऊन भेटला. “तुला माझ्याकडून काय हवे आहे ?” असे सिकंदराने त्याला विचारले. तो मनुष्य बोलला, “महाराज मला एक हजार सुवर्णमुद्रा द्या”. सिकंदर म्हणाला “जमणार नाही” त्यावर तो मनुष्य म्हणाला, “महाराज एक हजार देता येत नसतील तर मला एक तरी सुवर्णमुद्रा द्या” अजूनही सिकंदराचा नकार कायमच राहिला. सिकंदराच्या एका मंत्राने त्याला विचारले, “सरकार दोन्ही वेळा तुमचा नकारच कायम कसा ? सिकंदराने (खुशाल) उत्तर दिले, “एक हजार सुवर्णमुद्रांची मागणी या माणसाची लायकी बघता भलतीच होती आणि एकच सुवर्णमुद्रा त्याला देणे माझ्या इभ्रतीला कमीपणा आणणारे होते.”

अथवा

Once a poor man went to Alexander the great. Alexander asked him what he wanted from him. The man said, “Lord give me a thousand pieces of gold”. Alexander said, “No” the man then said, “Lord, if you cannot give me thousand pieces, give me a single piece of gold.” Again Alexander said, “No”. Alexander's minister asked him why he had said ‘No’ to the man both the times. Alexander said, “A thousand pieces of gold were too much for the man to ask and a single piece of gold was too little for me to give”.

प्रश्न 2) अ) निम्नलिखित अवतरणों में से किसी एक अवतरण की संसदर्भ व्याख्या कीजिए : [5]

- 1) “उस एक घटना से बालिका प्रौढ़ हो गयी थी और युवती बृद्धा।”
- 2) “यह क्या कह रहे हो बबुआ ? इनसान इन आँखों से अल्लाह को देख नहीं सकता।”

आ) निम्नलिखित अवतरणों में से किसी एक अवतरण की संसदर्भ व्याख्या कीजिए : [5]

- 1) “दूट गिरी इच्छा की कलियाँ
अभिलाषा की कच्ची फलियाँ
शेष रहा जुगनू की लौ में आशामय उजियाला मेरा।”

2) विश्व करेगा मेरा आदर
हाथ बढ़ाकर, शीश नवाकर
पर न खुलेंगे नेत्र प्रतीक्षा में जो रहते थे मतवाले !

प्रश्न 3) अ) निम्नलिखित में से किसी एक विषय पर विज्ञापन का नमूना तैयार कीजिए : [8]

- 1) काले घने लंबे बालों के लिए उपयुक्त आयुर्वेदिक तेल का विज्ञापन तैयार कीजिए।
- 2) बाजार में आये नये पंखे का आकर्षक विज्ञापन तैयार कीजिए।

आ) निम्नलिखित में से किसी एक विषय पर निबंध लिखिए : [12]

- 1) जहाँ चाह वहाँ राह।
- 2) विज्ञापन का प्रभाव।
- 3) मेरा प्रिय शौक।

प्रश्न 4) अ) निम्नलिखित प्रश्नों में से किन्हीं तीन प्रश्नों के उत्तर दस-बारह पंक्तियों में लिखिए : [15]

- 1) 'आँसुओं की होली' कहानी के आधार पर मनहरनाथ का परिचय दीजिए।
- 2) लेखक की दृष्टि में गप-शप का क्या महत्व है ?
- 3) गाँव के लोग पोस्टमैन का स्वागत कैसे करते थे ?
- 4) भाभी के दुःखपूर्ण जीवन का संक्षेप में परिचय दीजिए।
- 5) बड़े अस्पताल की विशेषताओं को रेखांकित कीजिए।

आ) निम्नलिखित में से किन्हीं तीन प्रश्नों के उत्तर दस-बारह पंक्तियों में लिखिए : [15]

- 1) 'वेदने तू भी भली बनी' ऐसा कवि गुप्त जी क्यों कहते हैं ?
- 2) 'सखि, वे मुझसे कहकर जाते' कविता का भावार्थ लिखिए।

- 3) 'सरस्वती वंदना' कविता के माध्यम से कवि क्या कहना चाहते हैं ?
- 4) कवि बच्चन को अपने बीते दिनों की याद क्यों आती है ?
- 5) 'तुम गा दो' कविता का आशय स्पष्ट कीजिए।

□□□

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 4

P6

[3601] - 11

प्रथम वर्ष कला (F.Y. B.A.)

सामान्य हिंदी - 1 (G-1)

प्रयोजनमूलक हिंदी (Functional Hindi)

पुराना पाठ्यक्रम (Old Course)

समय : 3 घंटे]

[पूर्णांक : 80

- सूचनाएँ :- i) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।
ii) प्रश्न के दाईं ओर लिखे अंक प्रश्न के पूर्णांक हैं।
-

प्रश्न 1) अ) निम्नलिखित अंग्रेजी पारिभाषिक शब्दों में से किन्हीं दस शब्दों के हिंदी पर्याय देकर उनका वाक्य में प्रयोग कीजिए :

[10]

- 1) Adhoc
- 2) Communication
- 3) Delivery
- 4) Head Shorter
- 5) Interest
- 6) Post Master
- 7) Sorting
- 8) Teleprinter
- 9) Urban
- 10) Head Light
- 11) Night Shift
- 12) Time Table
- 13) Whip

P.T.O.

आ) निम्नलिखित वाक्यों में से किन्हीं पाँच वाक्यों को मानक वर्तनी के आधार पर शुद्ध कर फिर से लिखिए। [5]

- 1) रमेश ने सुरेश की छुट्टी को स्वीकृती दी।
- 2) राम श्याम का बैंक में संयुक्त खाता है।
- 3) वह विद्यालय में पढ़ता है।
- 4) ओबामा बुधिमान है।
- 5) मंत्री ने अधिकारीसे पूछताछ की।
- 6) उस को उससे कोई लेना देना नहीं।
- 7) वह राज-कुमार है।

इ) निम्नलिखित में से किन्हीं पाँच अंकों को मानक हिंदी वर्तनी के अनुसार शब्दों में लिखिए : [5]

- 1) 44
- 2) 6.4
- 3) 35%
- 4) $5\frac{2}{3}$
- 5) $50 + 35 = 85$
- 6) $8 \div 4 = 2$
- 7) $40 \times 3 = 120$

प्रश्न 2) निम्नलिखित अँग्रेजी पारिभाषिक वाक्यांशों में से किन्हीं पाँच के हिंदी पर्याय देकर उनका वाक्य में प्रयोग कीजिए : [10]

- 1) As directed
- 2) Come in to force
- 3) Hard and fast rules
- 4) In reply to
- 5) On behalf of
- 6) Yours faithfully
- 7) Four public benefit

प्रश्न 3) अ) निम्नलिखित पत्रों में से किन्हीं दो पत्रों के प्रारूप तैयार कीजिए :

[14]

- 1) रमेश/रानी रणपिसे, तेजस हाऊसिंग सोसायटी, कोथरूड, पुणे से राजेश/रजनी पटेल, रामछाया, जयप्रकाश चौक, सातारा को उसके चाचा के निधन पर सांत्वना पत्र लिखता/लिखती है।
- 2) नरेश/नीला कुलकर्णी, एरंडवणा, पुणे से पुणे जिला परिषद के शिक्षा अधिकारी के नाम दो दिन की छुट्टी पाने हेतु आवेदन पत्र लिखता/लिखती है।
- 3) सुरेश/दीपा जाधव, मुक्तिधाम रोड, नाशिक से अपने बड़े भाई को महापौर पद पर नियुक्त होने के उपलक्ष्य में बधाई देते हुए पत्र लिखता/लिखती है।

आ) निम्नलिखित अंग्रेजी अथवा मराठी परिच्छेद का हिन्दी में अनुवाद कीजिए :

[6]

The wise men of all nations have got together to see if they can find a way of getting rid of war altogether. The first thing that is wanted is co-operation among all nations. Co-operation is a big word, but it simply means working together. If nations can learn to work together as friends, they will soon find a way of settling their disputes in a friendly way. Instead of being jealous of each other and suspicious and proud of their rights, they must learn to be friendly and reasonable and anxious to help each other.

अथवा

युद्धापासून पूर्णपणे मुक्ति मिळविण्यासाठी काही मार्ग निघतो का हे सर्व राष्ट्रांतल्या शहाण्या माणसांनी एकत्र येऊन पाहिले पाहिजे. पहिली आवश्यक गोष्ट म्हणजे राष्ट्रांमध्ये परस्पर सहकार्य असले पाहिजे. सहकार्य हा फार मोठा शब्द झाला, पण त्याचा एकत्र मिळून काम करणे हा अगदी साधा अर्थ आहे. जर राष्ट्रे मित्रांप्रमाणे एकत्र काम करायला शिकली, तर आपापली भांडणे खेळीमेळीने सोडवण्याचा मार्ग त्यांना लगेच सापडेल. एकमेकांबद्दल मत्सर बाळगण्याऐवजी, संशयग्रस्त रहाण्याऐवजी आणि स्वतःच्या अधिकाराबद्दल अभिमान धरण्याऐवजी त्यांनी एकमेकांशी मित्रभावाने रहायला, विचाराने वागायला आणि एकमेकांच्या मदतीसाठी तत्पर रहायला शिकले पाहिजे.

प्रश्न 4) अ) निम्नलिखित लघूतरी प्रश्नों में से किन्हीं तीन प्रश्नों के उत्तर संक्षेप में लिखिए : [15]

- 1) सारलेखन और संक्षेपण का स्वरूप स्पष्ट कीजिए।
- 2) कल्पना विस्तार की प्रक्रिया समझाइए।
- 3) तत्सम शब्द किसे कहते हैं, सोदाहरण स्पष्ट कीजिए।
- 4) विकारी शब्द का अर्थ देते हुए उसके भेद बताइए।
- 5) अनुवाद के प्रकार पर प्रकाश डालिए।

आ) निम्नलिखित विषयों में से किन्हीं तीन विषयों पर टिप्पणियाँ लिखिए : [15]

- 1) इंटरनेट – एक प्रभावी माध्यम,
- 2) विविध क्षेत्रों में कम्प्यूटर का महत्व,
- 3) ई-मेल की उपयोगिता,
- 4) कम्प्यूटर की सामान्य जानकारी,
- 5) कम्प्यूटर में की बोर्ड का महत्व।

□ □ □

Total No. of Questions : 7]

[Total No. of Pages : 1

P53

[3601]-122

F.Y. B.A.

MUSIC GENERAL (G-1)

Vocal Classical Music (Old & New)

Time : 1½ Hours]

[Max. Marks : 20

Instructions :

- 1) *Question No. 1 is compulsory.*
- 2) *Attempt compulsory question No. 1 and any three of the remaining questions.*
- 3) *Attempt four questions in all.*

Q1) Write notation of ‘Madhya Laya Bandish’ of any one Raag. **[5]**

- 1) Bhairav 2) Bhoop

Q2) Write the description of any one Raag with Aaroh, Aavaroh and Pakad. **[5]**

- 1) Kalyan 2) Des

Q3) Write the description and notation of any one Taal from below. **[5]**

- 1) Teentaal 2) Dadra

Q4) Write definitions : (Any five) **[5]**

1) Swara	2) Laya	3) Alap
4) Achala Swara	5) Samvadi	6) Shruti
7) Gansamaya	8) Vikrut Swar	9) Taal

Q5) Write short notes : (Any two) **[5]**

1) Raag Jati	2) Purvang-Uttarang
3) Khyal	4) That-Raag Concept

Q6) Write in detail : (Any one) **[5]**

- 1) Music and other fine / Performing Arts.
- 2) Cultural Significance of Music.
- 3) Types of musical instruments.

Q7) Write a short account of the contribution to music of the following musicians.
(Any one) **[5]**

1) Swami Haridas.	2) Ustad Vilayat Khan.
3) Gayanacharya Late Bhaskarbua Bakhale.	

Total No. of Questions : 7]

[Total No. of Pages : 1

P53

[3601]-122

पदवी कला प्रथम वर्ष – संगीत सामान्य : G-1

वेळ : 1½ तास]

[एकूण गुण : 20

- सूचना : 1) या संचातील रागसंगीत गायन, सतार, तबला यापैकी कोणतीही एक प्रश्नपत्रिका सोडवा.
- 2) पहिला प्रश्न अनिवार्य आहे.
- 3) अनिवार्य प्रश्न एक अधिक उर्वरित प्रश्नांपैकी कोणतेही तीन असे एकूण चार प्रश्न सोडवा.
-

रागसंगीत – गायन

प्रश्न 1. भैरव किंवा भूप यापैकी कोणत्याही एका रागात मध्यलय बंदिश स्वरलिपीबद्ध करा. [5]

प्रश्न 2. कल्याण किंवा देस यापैकी कोणत्याही एका रागाची शास्त्रीय माहिती आरोह, अवरोह, पकड यांसह लिहा. [5]

प्रश्न 3. तीनताल किंवा दादरा यापैकी कोणत्याही एका तालाचे टाळी-काल पद्धतीने लेखन करा. [5]

प्रश्न 4. व्याख्या लिहा. (एकूण पाच) [5]

1) स्वर	2) लय	3) आलाप
4) अचल स्वर	5) संवादी	6) श्रुती
7) गानसमय	8) विकृत स्वर	9) ताल

प्रश्न 5. टीपा द्या. (एकूण दोन) [5]

1) रागांच्या जाती	2) पूर्वांग-उत्तरांग
3) ख्याल	4) थाट-राग संकल्पना

प्रश्न 6. विस्ताराने लिहा. (कोणताही एक) [5]

1) संगीत आणि अन्य ललित कला	2) संगीताचे सांस्कृतिक महत्त्व
3) वाद्यांचे प्रकार	

प्रश्न 7. खालीलपैकी कोणत्याही एका संगीतज्ञाचा जीवनपरिचय द्या. [5]

1) स्वामी हरिदास	2) उ. विलायत खाँ
3) गायनाचार्य कै. भास्करखुवा बखले.	

□□□

Total No. of Questions : 5]

P53

[Total No. of Pages : 1

[3601]-122

पदवी कला प्रथम वर्ष – संगीत सामान्य : G-1

तबला

(जुना व नवा अभ्यासक्रम)

वेळ : 1½ तास]

[एकूण गुण : 20

सूचना : 1) पहिला प्रश्न अनिवार्य आहे.

2) अनिवार्य प्रश्न एक अधिक उर्वरित प्रश्नांपैकी कोणतेही तीन असे एकूण चार प्रश्न सोडवा.

प्रश्न 1. झपताल अथवा दादरा यापैकी कोणत्याही एका तालाची संपूर्ण शास्त्रीय माहिती लिहून टाळी-काल पद्धतीने ताल लेखन करा. [5]

प्रश्न 2. व्याख्या लिहा. (एकूण पाच) [5]

1) लय	2) ताल	3) सम
4) खंड	5) ठेका	6) आवर्तन
7) मुखडा	8) मात्रा	

प्रश्न 3. टीपा द्या. (एकूण दोन) [5]

- 1) कायदा
- 2) बराबरी
- 3) पलटा

प्रश्न 4. खालीलपैकी कोणत्याही एका विषयावर विस्ताराने लिहा. [5]

- 1) तबल्याचे वर्ण व निकास पद्धती.
- 2) तबल्याची रचना व वैशिष्ट्ये.

प्रश्न 5. तुमच्या आवडत्या तबलावादकाचे चरित्र लिहा. [5]

□□□

Total No. of Questions : 6]

P53

[Total No. of Pages : 1

[3601]-122

पदवी कला प्रथम वर्ष – संगीत सामान्य : G-1

सतार

(जुना व नवा अभ्यासक्रम)

वेळ : 1½ तास]

[एकूण गुण : 20

सूचना : 1) प्रथम प्रश्न अनिवार्य आहे.

2) अनिवार्य प्रश्न एक अधिक, उर्वरित प्रश्नांपैकी कोणतेही तीन असे एकूण चार प्रश्न सोडवा.

प्रश्न 1. कल्याण किंवा देस यापैकी कोणत्याही एका रागात मध्यलय गत स्वरलिपीबद्ध करा. [5]

प्रश्न 2. राग भैरव किंवा भूप यापैकी कोणत्याही एका रागाची शास्त्रीय माहिती आरोह, अवरोह, पकड यांसह लिहा. [5]

प्रश्न 3. झपताल किंवा रूपक तालाचे टाळी, काल पद्धतीने ताललेखन करा. [5]

प्रश्न 4. व्याख्या लिहा. (एकूण पाच) [5]

1) स्वर	2) श्रुती	3) चल स्वर
4) तीव्र स्वर	5) अनुवादी स्वर	6) वर्ज्य स्वर
7) टाळी	8) मसितखानी गत	9) मार्गी संगीत

प्रश्न 5. टीपा लिहा. (एकूण दोन) [5]

- 1) रागजाती
- 2) सप्तक पूर्वांग – उत्तरांग
- 3) मंद्र सप्तक

प्रश्न 6. विस्ताराने लिहा. (कोणताही एक) [5]

- 1) उ. विलायत खाँ
- 2) पं. विष्णू नारायण भातखंडे
- 3) वाद्यांचे वर्गीकरण

□□□

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P55

[3601]-124

F.Y. B.A.

PSYCHOLOGY

G-1 : General Psychology

(New Syllabus)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Draw neat diagrams wherever necessary.*

Q1) Attempt any two questions in **50 words each:** [10]

- i) Define Psychology and explain the goals of Psychology.
- ii) Explain Maslow's hierarchy of needs.
- iii) Describe the physiological changes during emotions.
- iv) Define Memory and describe its process.

Q2) Write short notes in **100 words each. (any four)** [20]

- i) Field Experiment.
- ii) Figure and Ground.
- iii) Achievement Motivation and Need for Power.
- iv) Projective techniques.
- v) Long Term Memory.
- vi) Mental Retardation.

P.T.O.

Q3) Attempt any three questions in **200-250** words each. [30]

- i) Describe the types of Psychological Professionals.
- ii) What is Perception? Explain Perceptual Constancy.
- iii) Discuss the use of 'Interview technique' to assess Personality.
- iv) Comment on Memory Improvement techniques.
- v) Describe Stanford-Binet Test of Intelligence.

Q4) Attempt any one question in **500** words. [20]

- i) State the functions and structure of the Brain.
- ii) Define Conditioning. Discuss Classical Conditioning in detail.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P55

[3601]-124

F.Y. B.A.

PSYCHOLOGY

G-1 : General Psychology

(नवा अभ्यासक्रम)

मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) आवश्यक त्या ठिकाणी सुबक आकृत्या काढा.
4) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.
-

प्रश्न 1) खालील प्रश्नांची उत्तरे 50 शब्दांत लिहा. (कोणतेही दोन)

[10]

- i) मानसशास्त्राची व्याख्या द्या. मानसशास्त्राची ध्येये सांगा.
- ii) मॉस्लोची गरज अधिश्वेणी स्पष्ट करा.
- iii) भावनिक अवस्थेतील शारीरिक बदलांचे वर्णन करा.
- iv) स्मृतीची व्याख्या द्या. स्मरण-प्रक्रिया स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) खालील प्रश्नांची उत्तरे 100 शब्दांत लिहा. (कोणतेही चार) (टिपा लिहा)

[20]

- i) क्षेत्रीय प्रयोग.
- ii) आकृती आणि पार्श्वभूमी.
- iii) संपादन प्रेरणा व सत्ता/प्रभुत्वाची गरज.
- iv) प्रक्षेपण तंत्र.
- v) दीर्घकालिक स्मृती.
- vi) मतिमंदत्व.

P.T.O.

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची उत्तरे 200-250 शब्दांत लिहा. (कोणतेही तीन) [30]

- i) मानसशास्त्रीय व्यावसायिकांच्या प्रकारांचे वर्णन करा.
- ii) संवेदन म्हणजे काय ? सांवेदनिक स्थिरतेची माहिती द्या.
- iii) व्यक्तिमत्त्वमापनासाठी मुलाखत तंत्राचा वापर कसा केला जातो? चर्चा करा.
- iv) स्मृती सुधारणा तंत्रांची चर्चा करा.
- v) बुद्धिविषयक स्टॅडफोर्ड-बिने चाचणीचे वर्णन करा.

प्रश्न 4) खालील प्रश्नांची उत्तरे 500 शब्दांत लिहा. (कोणताही एक) [20]

- i) मेंदूची रचना व कार्ये सांगा.
- ii) अभिसंधानाची व्याख्या द्या. अभिजात अभिसंधानाची सविस्तर चर्चा करा.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P55

[3601]-124

F.Y. B.A.

PSYCHOLOGY

G-1 : General Psychology

(Old Syllabus)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Draw neat diagrams wherever necessary.*

Q1) Answer any ten questions in **20 words each:**

[20]

- i) Define Psychology.
- ii) Name the lobes of the Cerebral Cortex.
- iii) What is a "Neurotransmitter"?
- iv) What is "drug addiction"?
- v) Define Perception.
- vi) Name the types of Illusions.
- vii) Who proposed the hierarchy of motives?
- viii) Define 'Emotions'.
- ix) What is 'Transfer of Learning'?
- x) Who proposed the 'Trial and Error Method' of learning?
- xi) What is 'Memory'?
- xii) Who proposed the concept of 'Mental Age'?
- xiii) Name any 2 characteristics of a test.

P.T.O.

Q2) Answer any two questions in **50** words each: [10]

- i) Describe the behaviouristic approach of Psychology.
- ii) Explain the misconceptions about Personality.
- iii) Explain the 'motivational cycle'.
- iv) Describe the types of Short Term Memory.

Q3) Answer any two questions in **150** words each. [20]

- i) Describe the 'Experimental Method'.
- ii) Explain the 'Stages and Types of Sleep'.
- iii) What is motivation? Describe sociogenic motives.
- iv) Describe the causes of Forgetting.

Q4) Answer any two questions in **300** words each. [30]

- i) Describe the structure and functions of Neurons.
- ii) What is the process of attention? Discuss selective and sustained attention.
- iii) Describe the Operant Conditioning Experiment. Compare Operant and Classical Conditioning.
- iv) Define Intelligence. Explain Gardner's theory of Intelligence.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P55

[3601]-124

F.Y. B.A.

PSYCHOLOGY

G-1 : General Psychology

(जुना अभ्यासक्रम)

मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) आवश्यक त्या ठिकाणी सुबक आकृत्या काढा.
4) संदर्भसाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.
-

प्रश्न 1) खालीलपैकी कोणत्याही दहा प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 20 शब्दांत लिहा.

[20]

- i) मानसशास्त्राची व्याख्या द्या.
- ii) मोठ्या मेंदूच्या खंडांची नावे सांगा.
- iii) नससंवाहक (Neurotransmitter) म्हणजे काय ?
- iv) ‘अमली पदार्थ आसक्ती’ म्हणजे काय ?
- v) संवेदनाची व्याख्या द्या.
- vi) भ्रमाच्या प्रकारांची नावे सांगा.
- vii) प्रेरणांची वर्चस्व श्रेणी कोणी मांडली ?
- viii) भावनेची व्याख्या द्या.
- ix) अध्ययन संक्रमण म्हणजे काय ?
- x) प्रयत्न-प्रमाद अध्ययन पद्धती कोणी मांडली ?
- xi) स्मृती म्हणजे काय ?
- xii) मानसिक व्याची संकल्पना कोणी मांडली ?
- xiii) मानसशास्त्रीय चाचणीची कोणतीही दोन वैशिष्ट्ये लिहा.

P.T.O.

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **50** शब्दांत लिहा. [10]

- i) मानसशास्त्रातील वर्तनवादी दृष्टिकोनाचे वर्णन करा.
- ii) व्यक्तिमत्त्व विषयक गैरसमजुती सांगा.
- iii) प्रेरणा चक्राची माहिती लिहा.
- iv) अल्पकालिक स्मृतीचे प्रकार सांगा.

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **150** शब्दांत लिहा. [20]

- i) प्रायोगिक पद्धतीचे वर्णन करा.
- ii) निद्रेच्या अवस्था व प्रकारांची माहिती द्या.
- iii) प्रेरणा म्हणजे काय ? सामाजिक प्रेरणांचे वर्णन करा.
- iv) विस्मरणाची कारणे सांगा.

प्रश्न 4) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी **300** शब्दांत लिहा. [30]

- i) नसपेशीची रचना व कार्ये सांगा.
- ii) अवधान प्रक्रिया म्हणजे काय ? ‘निवडक अवधान’ आणि ‘अवधान सातत्य’ यांची चर्चा करा.
- iii) साधक अभिसंधानाच्या प्रयोगाचे वर्णन करा. साधक आणि अभिजात अभिसंधानातील फरक स्पष्ट करा.
- iv) बुद्धीची व्याख्या द्या. गार्डनरचा बुद्धिविषयक सिद्धांत स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

P57

[Total No. of Pages : 1

[3601]-126

F.Y. B.A.

YOGVIDYA (G-1)
(Pattern - 2008)

Time : 2 Hours]

[Max. Marks : 40

Instructions:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Explain any one from the following in 50 words. **[5]**

- i) Types of Yam.
- ii) Yog and Health.

Q2) Write short notes (Any two): **[10]**

- i) Tadasan
- ii) Kapalbhatti
- iii) Panck Omkar
- iv) Bhrammudra

Q3) Answer any two questions from the following in 200 to 250 words. **[15]**

- i) Explain the Astangyoga.
- ii) Explain the misconcepts about Yoga.
- iii) Explain the measures of Chitvruttinirodha.

Q4) Attempt any one question in detail. **[10]**

- i) Explain applications of Yoga in daily life.
- ii) Describe the Kelsha.

Total No. of Questions : 4]

P57

[Total No. of Pages : 1

[3601]-126

प्रथम वर्ष कला (F.Y. B.A.)

योगविद्या (G-1)

(2008 पॅटर्न)

वेळ : 2 तास]

[एकूण गुण : 40

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भसाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.
-

प्रश्न 1) खालीलपैकी कोणत्याही एकाचे 50 शब्दात स्पष्टीकरण द्या. [5]

- i) यम प्रकार.
- ii) योग आणि आरोग्य.

प्रश्न 2) टीपा द्या. (कोणत्याही दोन) [10]

- i) ताडासन
- ii) कपालभाती
- iii) प्रणव ॐ
- iv) ब्रह्ममुद्रा

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांचे 200 ते 250 शब्दांत उत्तर द्या. [15]

- i) अष्टांगयोग स्पष्ट करा.
- ii) योगाबद्दलचे गैरसमज स्पष्ट करा.
- iii) चित्तवृत्तीनिरोधाचे उपाय स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे सविस्तर उत्तर द्या. [10]

- i) दैनंदिन जीवनात योगाचा उपयोग स्पष्ट करा.
- ii) क्लेषांचे वर्णन करा.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 1

P16

[3601]-26

F.Y. B.A.

YOGVIDYA (G-1)
(Old Pattern - 2004)

Time : 2 Hours]

[Max. Marks : 40

Instructions:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Attempt any five questions in one or two sentences. **[10]**

- i) State the types of Pranayama.
- ii) Define Yoga.
- iii) What is Sattya?
- iv) What is Kumhak?
- v) What is Chitta?
- vi) Who is the founder of hatyoga?
- vii) What is Iswarpranidhana?

Q2) Attempt any one question in five to six sentences. **[5]**

- i) State the uses of Kapalbhatti.
- ii) Explain the Pratyahara.

Q3) Attempt any one question in twenty to twenty five sentences. **[10]**

- i) Explain the misconcepts about Yoga.
- ii) Explain the Bhagtiyoga.

Q4) Attempt any one question in detail. **[15]**

- i) Explain the Astangyoga.
- ii) Explain the applications of Yoga in daily life.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 1

P16

[3601]-26

प्रथम वर्ष कला (F.Y. B.A.)
योगविद्या (G-1)
(2004 जुना पॅटर्न)

वेळ : 2 तास]

[एकूण गुण : 40

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भसाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.
-

प्रश्न 1) खालीलपैकी कोणत्याही पाचांची प्रत्येकी एक किंवा दोन वाक्यात उत्तरे द्या. [10]

- i) प्राणायामाचे प्रकार सांगा.
- ii) योगाची व्याख्या द्या.
- iii) 'सत्य' म्हणजे काय ?
- iv) 'कुम्भक' म्हणजे काय ?
- v) 'चित्त' म्हणजे काय ?
- vi) हढ्योगाचे प्रणेते कोण आहे ?
- vii) ईश्वरप्रणिधान म्हणजे काय ?

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही एकाचे पाच ते सहा ओळीत उत्तर द्या. [5]

- i) कपालभातीचे उपयोग सांगा.
- ii) 'प्रत्याहार' स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही एकाचे विस ते पंचेवीस ओळीत उत्तर द्या. [10]

- i) योगाबद्दलचे गैरसमज स्पष्ट करा.
- ii) भक्तियोग स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) खालीलपैकी कोणत्याही एकाचे सविस्तर उत्तर द्या. [15]

- i) अष्टांगयोग स्पष्ट करा.
- ii) योगाचे दैनंदिन जीवनातील उपयोग स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P64

[3601]-135

F.Y. B.A.

G-1 : EDUCATION

(New Course)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions :

- 1) All questions are compulsory.**
- 2) Figures to the right indicate full marks.**

Q1) Answer any two of the following questions in 50 words: [10]

- i) Write the concept of Education.
- ii) Explain the concept of Informal Education.
- iii) Explain the concept of Environmental Education.
- iv) Explain the meaning of Dignity of labour.

**Q2) Answer any four of the following questions in 100 words.
(Short notes)** [20]

- i) Explain the statement Education as a bi-polar Process.
- ii) Write the characteristics of Ancient Gurukul system.
- iii) Write the objectives of Pre-primary Education.
- iv) Explain the importance of Earn and Learn Scheme.
- v) Explain the need of Value Education.
- vi) Write the scope of Educational Psychology.

P.T.O.

Q3) Answer any three of the following questions in 200-250 words each. [30]

- i) What is Formal and Non Formal Education? Explain the differences between them.
- ii) What is Introspection method? Explain the merits and limitations of Introspection method.
- iii) Explain in detail the functions and educational philosophy of Mahatma Jyotiba Phule.
- iv) What is Adult Education? Explain the need and importance of Adult Education.
- v) Explain in detail the educational role and functions of the family.

Q4) Answer in detail any one of the following question in 500 words. [20]

- i) What is primary education? Explain in detail the problems of primary education and remedial measures to overcome these problems.
- ii) Write in detail the nature, importance and limitations of Experimental Method.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P64

[3601] - 135

F.Y. B.A.

शिक्षणशास्त्र

(नवा अभ्यासक्रम)

मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.
-

प्रश्न 1) खालील प्रश्नांची उत्तरे 50 शब्दांत लिहा. (कोणतेही दोन) [10]

- i) शिक्षणाची संकल्पना लिहा.
- ii) सहज शिक्षणाची संकल्पना स्पष्ट करा.
- iii) पर्यावरण शिक्षणाची संकल्पना स्पष्ट करा.
- iv) श्रमप्रतिष्ठेचा अर्थ स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) खालील प्रश्नांची उत्तरे 100 शब्दांत लिहा. (टिपा लिहा) (कोणतेही चार) [20]

- i) शिक्षण ही एक द्विध्रुवीय प्रक्रिया आहे हे विधान स्पष्ट करा.
- ii) प्राचीन गुरुकुल शिक्षण पद्धतीची वैशिष्ट लिहा.
- iii) पूर्व-प्राथमिक शिक्षणाची उद्दिष्टे लिहा.
- iv) कमवा व शिका योजनेचे महत्त्व स्पष्ट करा.
- v) मूल्यशिक्षणाची गरज स्पष्ट करा.
- vi) शैक्षणिक मानसशास्त्राची व्यापी लिहा.

P.T.O.

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची उत्तरे 200-250 शब्दांत लिहा. (कोणतेही तीन) [30]

- i) औपचारिक व अनौपचारिक शिक्षण म्हणजे काय ? त्यातील फरक स्पष्ट करा.
- ii) आत्मनिरीक्षण म्हणजे काय ? आत्मनिरीक्षण पद्धतीचे फायदे व मर्यादा स्पष्ट करा.
- iii) महात्मा फुले यांचे शैक्षणिक तत्वज्ञान व कार्य सविस्तर विशद करा.
- iv) प्रौढ शिक्षण म्हणजे काय ? प्रौढ शिक्षणाची गरज व महत्व स्पष्ट करा.
- v) कुटुंबसंस्थेची शिक्षणविषयक भूमिका व कार्य सविस्तर स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) खालील प्रश्नांची उत्तरे 500 शब्दांत लिहा. (कोणताही एक) [20]

- i) प्राथमिक शिक्षण म्हणजे काय ? त्यातील समस्या व उपाय सविस्तर लिहा.
- ii) प्रायोगिक पद्धतीचे स्वरूप, महत्व व मर्यादा सविस्तर लिहा.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 3

P7

[3601]-13

F.Y. B.A.

संस्कृत (SANSKRIT) (G-1)

अमरवाणी (AMARVĀNĪ) (Old Course)

बोकः : 3 तास]

Time : 3 Hours]

[एकूण गुण : 80

[Max. Marks : 80

सूचना :- i) सर्व प्रश्न अनिवार्य.

All questions are compulsory.

ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

Figures to the right indicate full marks.

Q1) खालीलपैकी कोणत्याही दहा प्रश्नांची 20 शब्दात उत्तरे लिहा.

[20]

Answer any ten of the following questions in 20 words.

i) गार्गीने स्वतःच्या प्रश्न विचारण्याच्या पद्धतीला कशाची उपमा दिली आहे ?

Which simile was employed by Gargee for her method of asking questions?

ii) लंबकर्णाने हत्तीराजाला चंद्राचा कोणता संदेश दिला ?

What message did Lambkarna give to the King of elephants?

iii) परशुरामांनी कर्णाला कोणता शाप दिला ?

Which curse did Parashuram give to Karna?

iv) शकुंतला सासरी जाताना कण्वांची अवस्था कशी झाली ?

How was the condition of Kanya at the time of Sakuntala's departure to husband's house?

v) सहा वेदांगे कोणती ?

State the six Vedangas.

vi) ऊह म्हणजे काय ?

What is 'ऊह' ?

vii) भाष्य म्हणजे काय ?

What is 'भाष्य' ?

viii) पित्ताचे पाच प्रकार कोणते ?

What are the five types of Pitta ?

P.T.O.

- ix) रामाने सुग्रीवाला कोणता निरोप दिला ?
 Which message was given by Rama to Sugreeva?
- x) लक्ष्मी स्वतःहून कोणाकडे निवासासाठी जाते ?
 Towards whom Lakshmi goes to reside herself?
- xi) प्रयत्नांनी कोणकोणत्या गोष्टी साध्य होतात ?
 What things are obtained by efforts?
- xii) हत्तीच्या कळपाने सशांची कशी दुर्देशा केली ?
 How was the bad condition of the rabbits caused by the herd of elephants?
- xiii) रन्तिदेवाकडे आलेल्या एका अतिथीचे वर्णन करा.
 Describe any one of the guests who came to Rantidev ?

Q2) 'अ' आणि 'ब' प्रत्येक विभागातील कोणत्याही एकाचे मराठी किंवा इंग्रजीत भाषांतर करा.[10]
 From 'A' & 'B' Sections translate each one into Marathi or English.
 (In 50 words)

अ/A

- i) अहो विनष्टा वयम्, नित्यमेवैतद्गजयूथमागमिष्यतियतो नान्यत्र जलमस्ति । तत्सर्वेषां नाशो भविष्यति ।
 उक्तं च —

स्पृशन्नपि गजो हन्ति जिघन्नपि भुजङ्गमः ।
 हसन्नपि नृपो हन्ति मानयन्नपि दुर्जनः ॥

- ii) गौतमी - एतावान् वधूजनस्योपदेशः । जाते, एतत् खलु सर्वमवधारय ।
 शकुन्तला - तात इत एव किं प्रियंवदानसूये सख्यौ निवर्तिष्येते ।
 गौतमी - वत्से, इमे अपि प्रदेये । न युक्तमनयोस्तत्र गन्तुम् । त्वया सह गौतमी यास्यति ।
 शकुन्तला - (पितरमाश्लिष्य) कथमिदानीं तातस्याङ्कात् परिभ्रष्टा मलयतटोन्मूलिता चन्दनलतेव देशान्तरे जीवितं धारयिष्ये ?

ब/B

- i) लभेत सिकतासु तैलमपि यत्नतः पीडयन्
 पिबेच्च मृगतृष्णिकासु सलिलं पिपासादितः ।
 कदाचिदपि पर्यटञ्छशविषाणमासादयेत्
 न तु प्रतिनिविष्टमूर्खजनचित्तमाराधयेत् ॥

ii) अथ तस्मिन्निमित्तानि दृष्टवा लक्ष्मणपूर्वजः ।
 सुग्रीवं संपरिष्वज्य रामो वचनमब्रवीत् ॥
 असंमन्त्र्य मया सार्धं तदिदं साहसं कृतम् ।
 एवं साहसकर्माणि न कुर्वन्ति जनेश्वराः ॥

Q3) पुढीलपैकी ‘अ’ आणि ‘ब’ विभागातून प्रत्येकी कोणत्याही एकावर विवेचक टीप लिहा. [20]
 Write a critical note on ‘one’ from ‘A’ and ‘one’ from ‘B’ (in 150 words).

अ/A

- i) शकुन्तलेचे स्वभावचित्र.
 Character sketch of शकुन्तला.

- ii) पश्चतन्त्र.

ब/B

- i) गुर्वष्टकाचे तात्पर्य.
 Conclusion of गुर्वष्टक.
 ii) रन्तिदेवाची व्यक्तिरेखा.
 Character sketch of रन्तिदेव.

Q4) ‘अ’ आणि ‘ब’ विभागातील प्रश्नाचे सविस्तर उत्तर लिहा. [30]

Write an essay type answer from each sections ‘A’ & ‘B’.

अ/A] व्याकरणशास्त्राची प्रयोजने स्पष्ट करा.

Explain the purposes of ‘व्याकरणशास्त्र’.

किंवा / OR

‘कर्णभारम्’ नाटकाचे शीर्षक स्पष्ट करा.

Explain the title of कर्णभारम्.

ब/B] ‘व्याघ्रीतनयसंवादाचे विवेचक रसग्रहण करा.

Critically appreciate the ‘व्याघ्रीतनयसंवादः’.

किंवा / OR

‘अंगददौत्यम्’ या पाठाचे रसग्रहण करा.

Critically appreciate the अंगददौत्यम्.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 4

P66

[3601]-140

F.Y. B.A.

LOGIC AND PRINCIPLES OF REASONING
Introduction to Logic and Principles of Reasoning
(General Paper - I)
(New Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Explain briefly any two of the following: **[10]**

- 1) Disjunctive Syllogism.
- 2) Figure of Syllogism.
- 3) Distinction between the Rules of Inference and the Rule of Replacement.
- 4) Characteristics of an effective Decision Procedure.

Q2) Write short notes on any four of the following: **[20]**

- 1) Traditional classification of propositions.
- 2) Any two forms of square of Opposition of propositions.
- 3) Rebuttal of Dilemma.
- 4) Truth and Validity.
- 5) Propositional Variables and Propositional Constants.
- 6) Distinction between Simple and Compound propositions.

Q3) Answer any three of the following:

[30]

- 1) Give the valid Conversion and Obversion of the following: (Any five)
 - A) All books are old.
 - B) Some students are not lazy.
 - C) No flower is fresh.
 - D) Almost all trees are green.
 - E) Not all people are honest.
 - F) A man is a rational animal.
- 2) Explain with an illustration any two of the following:
 - A) Fallacy of Composition.
 - B) Fallacy of Undistributed Middle.
 - C) Argumentum and Verecundiam.
 - D) Argumentum and hominem.
- 3) Determine whether the following statement forms are tautologies, contradictories or contingencies, with the help of either truth-table method, shorter truth-table method or truth tree method. (Any four)
 - A) $(p \supset q) \vee (r \vee q)$
 - B) $[(p \supset q) \cdot \sim q] \supset \sim p$
 - C) $\sim [(p \vee \sim p) \supset p] \equiv p$
 - D) $[(p \equiv q) \supset (p \supset q)] \supset (\sim q \vee \sim p)$
 - E) $(q \supset p) \vee (\sim q \supset \sim p)$
 - F) $\sim [(p \cdot q) \equiv (q \cdot p)]$

- 4) Prove the validity of following arguments with the help of either Direct Proof, Conditional Proof or Indirect Proof. (Any two)

A) $A \supset B$
 $C \supset D \quad / \therefore (A \cdot C) \supset (B \cdot D)$

B) $E \supset (F \cdot \sim G)$
 $(F \vee G) \supset H$
 $E \quad / \therefore H$

C) $J \supset K$
 $J \vee (K \vee \sim L)$
 $\sim K \quad / \therefore \sim L \cdot \sim K$

D) $H \supset (I \vee J)$
 $\sim I \quad / \therefore H \supset J$

- 5) Symbolize the following propositions using the symbols given in bracket.

- A) A triangle is equiangular if and only if it is equilateral. (A, L)
B) It is false that India did not win the Gold Medal in Olympics. (I)
C) If the recession continues, many people will loose their jobs.
(R, J)
D) Today is a holiday and the college is closed. (H, C)
E) Either Neeta is careless or dishonest. (C, D)

Q4) Answer any one of the following: [20]

- 1) Explain fully the nature and scope of Logic.

OR

Explain with an illustration the distribution of terms in ‘A’, ‘E’, ‘I’ & ‘O’ propositions.

2) a) Explain briefly the method of demonstrating the invalidity of invalid arguments. [5]

b) Demonstrate the invalidity of any three of the following. [15]

i) $S \supset T$

$$S \vee T \quad / \therefore \sim T$$

ii) $\sim S \supset (T \cdot U)$

$$(T \vee U) \supset V \quad / \therefore S \supset V$$

iii) $\sim C \vee \sim W$

$$\sim M \supset C$$

$$M \supset \sim S \quad / \therefore W$$

iv) $D \supset E$

$$F \supset E$$

$$D \vee F \quad / \therefore \sim E$$

v) $\sim A \vee (B \cdot C)$

$$A \supset C \quad / \therefore B \supset C$$

□□□

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 4

P66

[3601]-140

F.Y. B.A.

LOGIC AND PRINCIPLES OF REASONING

Introduction to Logic and Principles of Reasoning

(General Paper - I)

(New Pattern)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भसाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिकाही पहावी.
-

प्रश्न 1) पुढीलपैकी कोणत्याही दोनांचे थोडव्यात स्पष्टीकरण द्या.

[10]

- 1) वैकल्पिक संविधान/संवाक्य.
- 2) संविधानाची आकृती.
- 3) अनुमानाचे नियम आणि सममूल्यतेचे/स्थानांतराचे नियम यातील फरक.
- 4) परिणामकारक निर्णयपद्धतीची वैशिष्ट्ये.

प्रश्न 2) पुढीलपैकी कोणत्याही चारांवर संक्षिप्त टीपा लिहा.

[20]

- 1) विधानांचे पारंपरिक वर्गीकरण.
- 2) विधान विरोध चौरसाचे कोणतेही दोन प्रकार.
- 3) उभयापत्तीचा प्रतिषेध.
- 4) सत्यता आणि युक्तता.
- 5) विधान चर आणि विधान अचर.
- 6) सरल आणि मिश्र विधानातील फरक.

प्रश्न 3) पुढीलपैकी कोणत्याही तीनांची उत्तरे लिहा.

[30]

- 1) पुढील विधानांचे युक्त परिवर्तन आणि प्रतिवर्तन करा. (कोणतीही चार)
 - अ) सर्व पुस्तके जुनी आहेत.
 - ब) काही विद्यार्थी आळशी नाहीत.
 - क) एकही फूल ताजे नाही.
 - ड) बहुतेक सर्व झाडे हिरवी आहेत.
 - इ) सर्वच माणसे प्रामाणिक नसतात.
 - फ) माणूस हा विवेकशील प्राणी आहे.
- 2) पुढीलपैकी कोणतेही दोन तर्कदोष सोदाहरण स्पष्ट करा.
 - अ) समूहभास तर्कदोष.
 - ब) अव्याप्तमध्यपदाचा तर्कदोष.
 - क) आपादर तर्कदोष.
 - ड) व्यक्तिप्रतियुक्ती तर्कदोष.
- 3) सत्यता कोष्टक, लघुसत्यता कोष्टक किंवा सत्यतावृक्ष पद्धतीच्या आधारे पुढील विधानबंध सर्वतः सत्य, सर्वतः असत्य किंवा नैमित्तिकतया सत्यासत्य आहेत ते ठरवा. (कोणतेही चार)
 - अ) $(p \supset q) \vee (r \vee q)$
 - ब) $[(p \supset q) \cdot \sim q] \supset \sim p$
 - क) $\sim [(p \vee \sim p) \supset p] \equiv p$
 - ड) $[(p \equiv q) \supset (p \supset q)] \supset (\sim q \vee \sim p)$
 - इ) $(q \supset p) \vee (\sim q \supset \sim p)$
 - फ) $\sim [(p \cdot q) \equiv (q \cdot p)]$

4) पुढीलपैकी कोणत्याही दोन युक्तिवादांची युक्तता प्रत्यक्ष/सोपाधिक/अप्रत्यक्ष सिद्धता पद्धतीने सिद्ध करा.

अ) $A \supset B$

$$C \supset D \quad / \therefore (A \cdot C) \supset (B \cdot D)$$

ब) $E \supset (F \cdot \sim G)$

$$(F \vee G) \supset H$$

$$E \quad / \therefore H$$

क) $J \supset K$

$$J \vee (K \vee \sim L)$$

$$\sim K \quad / \therefore \sim L \cdot \sim K$$

ड) $H \supset (I \vee J)$

$$\sim I \quad / \therefore H \supset J$$

5) कंसात दिलेल्या चिन्हांच्या सहाय्याने पुढील विधानांचे चिन्हांकन करा.

अ) त्रिकोण जर समकोन असेल तर आणि तरच तो समभूज असतो. (A, L)

ब) हे असत्य आहे की भारताने ऑलिम्पिक्समध्ये सुवर्णपदक जिंकले नाही. (I)

क) जर मंदी चालू राहिली तर बन्याच लोकांना आपली नोकरी गमवावी लागेल. (R, J)

ड) आज सुट्टी आहे आणि महाविद्यालय बंद आहे. (H, C)

इ) नीता एकत्र निष्काळजी आहे किंवा अविश्वासू. (C, D)

प्रश्न 4) खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा. [20]

1) तर्कशास्त्राचे स्वरूप आणि व्याप्री सविस्तर स्पष्ट करा.

किंवा

‘A’, ‘E’, ‘I’ आणि ‘O’ विधानातील पदांची व्याप्री/पदांचे वितरण सोदाहरण स्पष्ट करा.

2) अ) अयुक्त युक्तिवादांची अयुक्तता सिद्ध करण्याची पद्धती थोडक्यात स्पष्ट करा. [5]

ब) पुढीलपैकी कोणत्याही तीनांची अयुक्तता सिद्ध करा. [15]

i) $S \supset T$

$$S \vee T \quad / \therefore \sim T$$

ii) $\sim S \supset (T \cdot U)$

$$(T \vee U) \supset V \quad / \therefore S \supset V$$

iii) $\sim C \vee \sim W$

$$\sim M \supset C$$

$$M \supset \sim S \quad / \therefore W$$

iv) $D \supset E$

$$F \supset E$$

$$D \vee F \quad / \therefore \sim E$$

v) $\sim A \vee (B \cdot C)$

$$A \supset C \quad / \therefore B \supset C$$

□ □ □

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 4

P66

[3601]-140

F.Y. B.A.

LOGIC AND METHODOLOGY OF SCIENCE
Traditional Logic & Propositional Logic
(General Paper - I) (Old Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer in one/two sentences (20 words): (Any Ten): **[20]**

- 1) What is proposition?
- 2) Give an example of fallacy of Division.
- 3) State any two Particular Negative propositions.
- 4) State the Figure IV of a syllogism.
- 5) Give an example of Disjunctive Syllogism.
- 6) If 'O' proposition is false what will be the truth values of 'A' and 'E' propositions?
- 7) What is Induction? Give an example.
- 8) State the basic truth table of Disjunctive Proposition.
- 9) If $p \equiv q$ is false, and 'p' is false, what will be the truth-value of 'q'?
- 10) What is meant by a monadic operator? Give an example.
- 11) State the Rule of Distribution.
- 12) Define Decision Procedure.
- 13) State the equivalence of : ' $\sim q \supset \sim p$ '
- 14) When is a deductive argument invalid?

Q2) Answer in five/six sentences (50 words) each (Any Two): [10]

- 1) Explain with an illustration Mixed Constructive Dilemma.
- 2) Distinguish between sentence and proposition.
- 3) Explain the Rule of Conditional Proof.
- 4) Explain in brief the modern classification of propositions.

Q3) Answer any two of the following: [20]

- 1) State the valid conversion and obversion of the following:
 - i) Not every child is innocent.
 - ii) Some scholars are absent-minded.
 - iii) All singers are artists.
 - iv) Some politicians are not corrupt.
 - v) No dog is dishonest.
- 2) Explain with illustration any two fallacies.
- 3) Symbolize the following propositions with the given symbols in bracket. (Any five)
 - A) If and only if it rains, the match will be cancelled. (R, C)
 - B) Either Priya is happy or she is not happy. (H)
 - C) It is not the case that Ramakant was either a scientist or a saint. (S, T)
 - D) The question is easy, but not the answer. (Q, A)
 - E) If Amar wins first prize, then either Raj wins second prize or Mehul is disappointed. (A, R, M)
 - F) If either Saudi Arabia raises the price of oil or Saudi Arabia does not raise the price of oil, then America will be in difficulties. (P, D)

- 4) Determine whether the following statement forms are tautologies, contradictions or contingencies with help of either truth-table method or shorter truth-table method. (Any four)
- $(p \vee \sim q) \cdot p$
 - $[(p \vee q) \cdot \sim p] \supset q$
 - $(p \supset q) \supset (\sim p \vee q)$
 - $\sim [(p \vee q) \equiv (q \vee p)]$
 - $(p \supset q) \vee [(p \cdot q) \supset q]$
 - $(\sim p \vee \sim q) \supset (p \cdot q)$

Q4) Answer any two of the following: [30]

- 1) Explain any three rules of categorical syllogism.
- 2) Explain fully the nature of logic.
- 3) Give direct / conditional / indirect proof of any three of the following:
 - A) $E \supset F$
 $E \supset G \quad / \therefore E \supset (F \cdot G)$
 - B) $(A \vee B) \supset (C \cdot D)$
 $A \supset (E \supset \sim E)$
 $\sim C \quad / \therefore \sim E$
 - C) $A \supset (B \supset C)$
 $C \supset (D \cdot E) \quad / \therefore A \supset (B \supset D)$
 - D) $C \supset (A \supset B)$
 $C \cdot A \quad / \therefore B \vee D$
 - E) $A \supset B$
 $\sim A \supset C \quad / \therefore \sim B \supset C$

4) Demonstrate the invalidity of any three of the following arguments:

A) $p \supset q$

$$q \supset \sim r$$

$$\sim r \quad / \therefore P$$

B) $H \supset (I \vee J)$

$$I \quad / \therefore H \supset J$$

C) $V \supset O$

$$H \supset O \quad / \therefore V \supset H$$

D) $E \supset (F \vee G)$

$$G \supset (H \cdot I)$$

$$\sim H \quad / \therefore E \supset I$$

E) $A \supset B$

$$C \supset D$$

$$B \vee C \quad / \therefore A \vee D$$

□□□

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 4

P66

[3601]-140

प्रथम वर्ष बी.ए.

तर्कशास्त्र आणि वैज्ञानिक पद्धती
पारंपारिक तर्कशास्त्र आणि विधान तर्कशास्त्र
(जनरल पेपर - I) (जुना अभ्यासक्रम)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिकाही पहावी.
-

प्रश्न 1) कोणत्याही दहांची प्रत्येकी एक/दोन वाक्यात (20 शब्दात) उत्तरे द्यावीत.

[20]

- 1) विधान म्हणजे काय ?
- 2) विभाजन तर्कदोषाचे उदाहरण द्या.
- 3) दोन विशेषवाची नकारार्थी विधानांची उदाहरणे द्या.
- 4) संविधानाची आकृती IV (चौथी) काढा.
- 5) वैकल्पिक संविधान / संवाक्याचे उदाहरण द्या.
- 6) जर 'O' विधान असत्य असेल तर 'A' व 'E' विधानांचे सत्यता-मूल्य काय असेल ?
- 7) विगमन म्हणजे काय ? एक उदाहरण द्या.
- 8) वैकल्पिक विधानाचे मुलभूत सत्यता कोष्टक द्या.
- 9) जर ' $p \equiv q$ ' हे विधान असत्य असेल आणि ' p ' हे विधान असत्य असेल तर ' q ' विधानाचे मूल्य काय असेल ?
- 10) एकपदी तर्ककारक म्हणजे काय ? त्याचे उदाहरण द्या.
- 11) वितरणाचा नियम लिहा.
- 12) व्याख्या द्या – निर्णय पद्धती.
- 13) ' $\sim q \supset \sim p$ ' या विधानबंधाचे सममूल्य विधान लिहा.
- 14) नैगमनिक युक्तिवाद अयुक्त केव्हा असतो, ते सांगा.

प्रश्न 2) कोणत्याही दोनांची प्रत्येकी पाच/सहा वाक्यात (50 शब्दात) उत्तरे द्या.

[10]

- 1) जटिल विधायक उभयापत्ती सोदाहरण स्पष्ट करा.
- 2) विधान आणि वाक्य यातील फरक स्पष्ट करा.
- 3) सोपाधिक सिद्धतेचा नियम स्पष्ट करा.
- 4) विधानांचे आधुनिक तर्कशास्त्रात केलेले वर्गीकरण थोडक्यात स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) कोणत्याही दोहोंची उत्तरे द्या.

[20]

- 1) पुढील विधानांचे युक्त परिवर्तन व प्रतिवर्तन करा.
 - i) प्रत्येक लहान मुल निष्पाप असतेच असे नाही.
 - ii) काही विद्वान विसराळू असतात.
 - iii) सर्व गायक कलाकार आहेत.
 - iv) काही राजकारणी भ्रष्टाचारी नाहीत.
 - v) एकही कुत्रा अप्रामाणिक नसतो.
- 2) कोणत्याही दोन तर्कदोषांचे सोदाहरण स्पष्टीकरण करा.
- 3) कंसात दिलेल्या चिन्हांच्या सहाय्याने कोणत्याही पाच विधानांचे चिन्हांकन करा.
 - A) जर पाऊस पडला तर आणि तरच सामना रद्द होईल. (R, C)
 - B) प्रिया एकतर आनंदी आहे किंवा ती आनंदी नाही. (H)
 - C) असे नाही की रमाकांत एकतर वैज्ञानिक आहे किंवा संत आहे. (S, T)
 - D) प्रश्न सोपा आहे, पण उत्तर नाही. (Q, A)
 - E) जर अमरने प्रथम पारितोषिक जिंकले, तर एकतर राज द्वितीय पारितोषिक जिंकेल किंवा मेहूल निराश होईल. (A, R, M)
 - F) जर सौदी अरेबियाने तेलाच्या किंमती वाढविल्या किंवा सौदी अरेबियाने तेलाच्या किंमती वाढविल्या नाहीत तर अमेरिका अडचणीत येईल. (P, D)

- 4) सत्यता कोष्टक पद्धत किंवा लघुसत्यता कोष्टक पद्धतीच्या सहाय्याने पुढील विधानबंध सर्वतः सत्य, सर्वतः असत्य किंवा नैमित्तिकतया सत्यासत्य आहेत ते ठरवा. (कोणतेही चार)
- A) $(p \vee \sim q) \cdot p$
- B) $[(p \vee q) \cdot \sim p] \supset q$
- C) $(p \supset q) \supset (\sim p \vee q)$
- D) $\sim [(p \vee q) \equiv (q \vee p)]$
- E) $(p \supset q) \vee [(p \cdot q) \supset q]$
- F) $(\sim p \vee \sim q) \supset (p \cdot q)$

प्रश्न 4) कोणत्याही दोनांची उत्तरे द्या. [30]

- 1) निरुपाधिक संविधानाचे/संवाक्याचे कोणतेही तीन नियम स्पष्ट करा.
- 2) तर्कशास्त्राचे स्वरूप सविस्तर स्पष्ट करा.
- 3) पुढील कोणत्याही तीन युक्तिवादांची प्रत्यक्ष/सोपाधिक/अप्रत्यक्ष नैगमनिक सिद्धता द्या.
- अ) $E \supset F$
 $E \supset G \quad / \therefore E \supset (F \cdot G)$
- ब) $(A \vee B) \supset (C \cdot D)$
 $A \supset (E \supset \sim E)$
 $\sim C \quad / \therefore \sim E$
- क) $A \supset (B \supset C)$
 $C \supset (D \cdot E) \quad / \therefore A \supset (B \supset D)$
- ड) $C \supset (A \supset B)$
 $C \cdot A \quad / \therefore B \vee D$
- इ) $A \supset B$
 $\sim A \supset C \quad / \therefore \sim B \supset C$

4) खालीलपैकी कोणत्याही तीन युक्तिवादांची अयुक्तता सिद्ध करा.

अ) $p \supset q$

$$q \supset \sim r$$

$$\sim r \quad / \therefore P$$

ब) $H \supset (I \vee J)$

$$I \quad / \therefore H \supset J$$

क) $V \supset O$

$$H \supset O \quad / \therefore V \supset H$$

ड) $E \supset (F \vee G)$

$$G \supset (H \cdot I)$$

$$\sim H \quad / \therefore E \supset I$$

इ) $A \supset B$

$$C \supset D$$

$$B \vee C \quad / \therefore A \vee D$$

□□□

Total No. of Questions : 4]

P69

[Total No. of Pages : 2

[3601]-146

F.Y. B.A.

PHILOSOPHY

General Paper - I

Introduction to Philosophy

(New Course)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

N. B. :

- 1) All questions are compulsory.**
- 2) Figures to the right indicate full marks.**

Q1) Answer any two of the following questions in 50 words each. [10]

- i) Describe the nature of the method of 'Vitandaa'.
- ii) Explain the nature of Epistemology as a branch of philosophy.
- iii) Define the term 'Teleological Theory'.
- iv) Explain the term 'Rta'.

Q2) Write short notes on any four of the following questions in 100 words each. [20]

- i) State the distinction between Business and Profession.
- ii) Explain what is meant by the term 'Vaidika' and 'Avaidika Darsana'.
- iii) State and discuss Berkeley's Subjective Idealism.
- iv) Explain Aristotle's notion of Formal Cause.
- v) Explain the term Intrinsic Value.
- vi) Explain the term Artha Purushartha.

P.T.O.

Q3) Answer any three of the following questions in 200-250 words each. [30]

- i) Explain the nature of Philosophy and the problems discussed in Philosophy.
- ii) Elaborately discuss the distinction between positive and negative freedom.
- iii) Explain the nature of Doubt as a Method of Philosophy.
- iv) Explain the concept of Karma.
- v) Critically examine the Reformatory theory of Punishment.

Q4) Answer any one of the following questions in 500 words each. [20]

- i) Critically examine Mill's theory of Utilitarianism.
- ii) What are the main features of Indian Philosophy? Discuss elaborately.

Total No. of Questions : 4]

P69

[Total No. of Pages : 2

[3601]-146

F.Y. B.A.

तत्त्वज्ञान

जनरल पेपर - 1

(नवा अभ्यासक्रम) (मराठी रूपांतर)

बेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहे.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भसाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.
-

प्रश्न 1) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 50 शब्दात द्या. [10]

- i) 'वितण्ड' या पद्धतीच्या स्वरूपाचे स्पष्टीकरण द्या.
- ii) तत्त्वज्ञानाची शाखा या अर्थाने ज्ञानशास्त्राचे स्वरूप सांगा.
- iii) प्रयोजनवादी उपपत्तीची व्याख्या द्या.
- iv) 'ऋत' ही संज्ञा स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही चारवर प्रत्येकी 100 शब्दात टीपण लिहा. [20]

- i) धंदा आणि व्यवसाय यातील फरक स्पष्ट करा.
- ii) 'वैदिक आणि अवैदिक दर्शन' चा अर्थ काय आहे, ते स्पष्ट करा.
- iii) बर्कलेचा व्यक्तिनिष्ठ कल्पनावाद मांडून त्याची चर्चा करा.
- iv) आकारिक कारण ही अॅरिस्टॉटलची कल्पना स्पष्ट करा.
- v) स्वतोमूल्य या संज्ञेचे स्पष्टीकरण द्या.
- vi) अर्थ पुरुषार्थ या संज्ञेचा अर्थ सांगा.

P.T.O.

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 200-250 शब्दात द्या.

[30]

- i) तत्त्वज्ञानाचे स्वरूप स्पष्ट करा आणि तत्त्वज्ञानात चर्चिल्या जाणाऱ्या मुख्य समस्या कोणत्या ते सांगा.
- ii) सकारात्मक स्वातंत्र्य आणि नकारात्मक स्वातंत्र्य यातील भेदांची सविस्तर चर्चा करा.
- iii) ‘तत्त्वज्ञानाची पद्धती’ या अर्थाने संशयाचे स्वरूप समजावून द्या.
- iv) कर्म संकल्पनेचे स्पष्टीकरण करा.
- v) शिक्षेच्या सुधारणावादी उपपत्तीचे चिकित्सक परीक्षण करा.

प्रश्न 4) खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दात द्या.

[20]

- i) मिल्च्या उपयुक्ततावादी उपपत्तीचे चिकित्सक परीक्षण करा.
- ii) भारतीय तत्त्वज्ञानाची मूलभूत वैशिष्ट्ये कोणती ? सविस्तर चर्चा करा.

□ □ □

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P71

[3601]-148

F.Y.B.A.

**FOUNDATION COURSE
(Restructuring)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Explain the following concepts in 50 words each (any two): [10]

- a) Culture.
- b) Scientific Methods.
- c) Government.
- d) Privatization.

Q2) Write the following short notes in 100 words each (any four): [20]

- a) Basic Human Value.
- b) Poverty.
- c) Population Explosion.
- d) Liberalization.
- e) Fraternity.
- f) Special Economic Zone.

Q3) Write the answers of the following questions in 200 to 250 words each (any three): [30]

- a) State the importance of religion in Indian Society.
- b) Explain the characteristics of Science.
- c) State the demerits of Caste System in India.
- d) Write the causes of low productivity of Indian Agriculture.
- e) Explain the merits and demerits of Indian Democracy.

Q4) Write the answer of any one of the following in 500 words. **[20]**

- a) What is National Integration and explain the obstacles to achieving the goal of National Integration.
- b) Define Pollution and explain the causes and effects of pollution.

□□□

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P71

[3601]-148

प्रथम वर्ष कला (F.Y. B.A.)

पायाभूत अभ्यासक्रम (मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भसाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.
-

प्रश्न 1) पुढील संकल्पना 50 शब्दात स्पष्ट करा. (फक्त दोन) [10]

- अ) संस्कृती
- ब) वैज्ञानिक पद्धती
- क) सरकार
- ड) खाजगीकरण

प्रश्न 2) पुढील टिपा प्रत्येकी 100 शब्दात लिहा. (फक्त चार) [20]

- अ) मुलभूत मानवी मूल्य
- ब) दारिद्र्य
- क) लोकसंख्या विस्फोट
- ड) उदारीकरण
- इ) बंधुता
- फ) विशेष आर्थिक क्षेत्र.

प्रश्न 3) पुढील प्रश्नांची उत्तरे 200 ते 250 शब्दात लिहा. (फक्त तीन) [30]

- अ) भारतीय समाजातील धर्माचे महत्त्व सांगा.
- ब) विज्ञानाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- क) भारतातील जाती व्यवस्थेचे दोष सांगा.
- ड) भारतीय शेतीच्या अल्पउत्पादकतेची कारणे लिहा.
- इ) भारतीय लोकशाहीचे गुणदोष स्पष्ट करा.

P.T.O.

प्रश्न 4) पुढीलपैकी एका प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दात लिहा.

[20]

- अ) राष्ट्रीय एकात्मता म्हणजे काय ? भारतातील राष्ट्रीय एकात्मता साध्य करण्यात येणारे अडथळे स्पष्ट करा.
- ब) प्रदूषणाची व्याख्या सांगा आणि प्रदूषणाची कारणे व परिणाम विशद करा.

□□□

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P25

[3601]-50

F.Y. B.A.

**FOUNDATION COURSE
(Restructuring) (Old Pattern)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer in 20 words each: (any ten) [20]

- i) Define religion.
- ii) Explain the concept of National Integration.
- iii) What is Economic inequality?
- iv) Define Population Explosion.
- v) Write the definition of Science.
- vi) What is the Hypothesis?
- vii) Explain the concept of Equality.
- viii) Define Scientific Temper.
- ix) Explain the concept of Superstition.
- x) Write the concept of Scheduled Tribes.
- xi) What is Disinvestment?
- xii) Write the definition of pollution.
- xiii) Define Democracy.

Q2) Answer in 50 words each. (any two) [10]

- i) Write a short note on Basic Human Value.
- ii) Write the characteristics of Indian Culture.
- iii) Write a short note on ‘Globalization’.
- iv) State the concept of Liberty.

Q3) Answer in 150 words each. (any two) [20]

- i) Suggest the measures to remove obstacles in achieving the goal of National Integration in India.
- ii) Explain the effects of growing population in India.
- iii) Explain the concept of State, Nation and Government.
- iv) Explain the causes of pollution.

Q4) Answer in 300 words each. (any two) [30]

- i) What is Poverty and explain the causes of Poverty?
- ii) Give the classification of science and discuss the various stages of Scientific Methods.
- iii) What is Society? Explain the nature and characteristics of society.
- iv) Write the merits and demerits of Indian Democracy.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P25

[3601]-50

प्रथम वर्ष कला (F.Y. B.A.)

पायाभूत अभ्यासक्रम

(जुना अभ्यासक्रम) (मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भसाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.
-

प्रश्न 1) प्रत्येक प्रश्नांची 20 शब्दात उत्तरे लिहा. (कोणतेही दहा) [20]

- i) 'धर्म' व्याख्या द्या.
- ii) राष्ट्रीय एकात्मता संकल्पना स्पष्ट करा.
- iii) आर्थिक विषमता म्हणजे काय ?
- iv) लोकसंख्या विस्फोटाची व्याख्या लिहा.
- v) विज्ञानाची व्याख्या लिहा.
- vi) गृहितक म्हणजे काय ?
- vii) समानता ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- viii) वैज्ञानिक वृत्ती या संकल्पनेची व्याख्या द्या.
- ix) अंधश्रद्धा ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- x) अनुसूचित जमाती ही संकल्पना लिहा.
- xi) निर्गुतवणूक म्हणजे काय ?
- xii) प्रदूषणाची व्याख्या लिहा.
- xiii) लोकशाही व्याख्या द्या.

प्रश्न 2) प्रत्येक प्रश्नांची 50 शब्दात उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) [10]

- i) 'मुलभूत मानवी मूल्य' टिप लिहा.
- ii) भारतीय संस्कृतीचे वैशिष्ट्ये लिहा.
- iii) 'जागतिकीकरण' टिप लिहा.
- iv) स्वातंत्र्य ही संकल्पना सांगा.

प्रश्न 3) प्रत्येक प्रश्नांची 150 शब्दात उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) [20]

- i) भारतातील राष्ट्रीय एकात्मता साध्य करण्यात येणारे अडथळे दूर करण्यासाठी उपाय सूचवा.
- ii) भारतातील लोकसंख्या वाढीचे परिणाम स्पष्ट करा.
- iii) राज्य, राष्ट्र आणि शासन या संकल्पना स्पष्ट करा.
- iv) प्रदूषणाची कारणे स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) प्रत्येक प्रश्नांची 300 शब्दात उत्तरे लिहा. (फक्त दोन) [30]

- i) दारिद्र्य म्हणजे काय ? ते सांगून दारिद्र्याची कारणे स्पष्ट करा.
- ii) विज्ञानाचे वर्गीकरण करा आणि वैज्ञानिक पद्धतीच्या विविध टप्प्यांची चर्चा करा.
- iii) समाज म्हणजे काय ? समाजाचे स्वरूप आणि वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- iv) भारतीय लोकशाहीचे फायदे आणि तोटे लिहा.

□□□

Total No. of Questions : 6]

[Total No. of Pages : 3

P73

[3601]-153

प्रथम वर्ष साहित्य (F.Y. B.A.)

प्रयोजनभूलक हिंदी : वोकेशनल

(Functional Hindi : Vocational)

1924 : प्रश्नपत्र -1 (नया पाठ्यक्रम)

(हिंदी भाषा : विविध रूप, राजभाषा हिंदी तथा व्याकरण)

समय : 3 घंटे]

[कुल अंक : 80

- सूचनाएँ :-
- i) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।
 - ii) दाहिनी ओर लिखे गए अंक प्रश्न के पूर्णांक हैं।
 - iii) विभाग 'अ' और विभाग 'ब' के उत्तर एक ही उत्तर-पुस्तिका में लिखिए।
-

विभाग 'अ'

प्र.1. अ) निम्नलिखित अंग्रेजी शब्दों में से किन्हीं पाँच के लिए हिंदी और मराठी पारिभाषिक शब्द लिखिए :- [5]

1) Director	2) Minimum
3) Secret	4) Refund
5) Entry	6) Grant
7) Balance sheet	

आ) निम्नलिखित हिंदी शब्दों में से किन्हीं पाँच के लिए अंग्रेजी और मराठी पारिभाषिक शब्द लिखिए :- [5]

1) विभाग	2) कार्यसूची
3) प्रवास	4) अपरिहार्य
5) ज्ञानत	6) हस्तलेख
7) हानि	

प्र.2. निम्नलिखित में से किन्हीं दो पर टिप्पणियाँ लिखिए।

[10]

- (क) राजभाषा, राष्ट्रभाषा, राज्यभाषा।
- (ख) हिंदी दिन का महत्व।
- (ग) अनुच्छेद 343।

प्र.3. प्रयोजनमूलक हिंदी की व्याख्या करते हुए उसके स्वरूप को स्पष्ट कीजिए।

[12]

अथवा

प्रयोजनमूलक हिंदी और साहित्यिक हिंदी का अंतर स्पष्ट कीजिए।

विभाग ‘ब’

प्र.4. निम्नलिखित में से किन्हीं तीन के उत्तर लिखिए :-

[15]

- (घ) आवेदन पत्र की विशेषताओं को स्पष्ट कीजिए।
- (च) आवेदन पत्र के मुख्य भाग में कौन-सी बातें आती हैं ?
- (छ) खड़ी पाई वाले व्यंजनों का उदाहरणसहित परिचय दीजिए।
- (ज) मानक वर्तनी के प्रयोग उदाहरणसहित स्पष्ट कीजिए।

प्र.5. अ) निम्नलिखित गद्यांश का हिंदी में अनुवाद कीजिए :-

[7]

दुसरे दिवशी सकाळी भीम खूप लवकर उठला. आपण कधी एकदा बकासुराकडे जातो असे त्याला झाले होते. दारात गाडाभर अन्न व त्याला जुंपलेले दोन रेडे तयारच होते. भीम तो गाडा घेऊन राक्षसाकडे निघाला. गाड्यातील सुग्रास अन्नाच्या वासाने भीमाच्या तोंडाला पाणी सुटले. हे अन्न आपल्यालाच खायला मिळाले तर काय मजा येईल. असा विचार त्याच्या मनात आला. वाटेत एक नदी लागली. त्या पलिकडे अरण्य होते. तेथे बकासुर रहात होता. भीमाने गाडा थांबविला. त्याला सपाठून भूक लागली होती. त्याने बकासुराला तीन-चार वेळा मोठ्यांदा हाका मारल्या. मग गाड्यातील अन्न बाहेर काढून त्यावर यथेच्छ ताव मारण्यास सुरुवात केली. बकासुराने हे दृश्य पाहिले. त्याला भयंकर राग आला. तो दणादण पाय आपटत आला.

आ) आकस्मिक छुटटी पाने के लिए आवेदन पत्र का नमूना लिखिए।

[8]

प्र.6. निम्नलिखित में से किन्हीं तीन पर टिप्पणियाँ लिखिए :-

[18]

- (त) आवेदन पत्र में आरंभसूचक संबोधन,
- (थ) आवेदन पत्र का अधोभाग,
- (द) विदेशी ध्वनियाँ,
- (ध) हाइफन,
- (न) केंद्रिय संसाधन इकाई के विविध भाग।

□ □ □

Total No. of Questions : 6]

[Total No. of Pages : 4

P28

[3601]-54

प्रथम वर्ष साहित्य (F.Y. B.A.)

प्रयोजनभूलक हिंदी : वोकेशनल

(Functional Hindi : Vocational)

1871 : प्रश्नपत्र - 1 (पुराना पाठ्यक्रम)

(संघ की राजभाषा नीति तथा हिंदी का व्यावहारिक
व्याकरण और संभाषणात्मक हिंदी)

समय : 3 घंटे]

[कुल अंक : 80

- सूचनाएँ :- i) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।
ii) दाहिनी ओर लिखे गए अंक प्रश्न के पूर्णांक हैं।
iii) विभाग 'अ' और विभाग 'ब' के उत्तर एक ही उत्तर-पुस्तिका में लिखिए।
-

विभाग 'अ'

प्र.1. निम्नलिखित में से किन्हीं चार पर टिप्पणियाँ लिखिए :-

[20]

- (क) राष्ट्रभाषा, राज्यभाषा, राजभाषा,
- (ख) संविधान अनुच्छेद 210,
- (ग) अष्टम अनुसूची की भाषाएँ,
- (घ) राजभाषा अधिनियम 1976,
- (च) 'क' 'ख' 'ग' क्षेत्र,
- (छ) हिंदी के प्रगामी प्रयोग।

प्र.2. अ) रिक्त स्थानों की पूर्ति कीजिए :-

[5]

- (ज) राजभाषा अधिनियम 1963 के धारा छ: और सात के उपबंध _____ और _____ राज्य को लागू न होंगे।
- (झ) बिहार की प्रादेशिक भाषा _____ है, लेकिन राजभाषा _____ है।

P.T.O.

- (ट) अनुच्छेद 120 के अनुसार संसद की कार्यवाही ————— या ————— में होगी।
- (ठ) अनुच्छेद ————— और ————— में उच्च न्यायालय और सर्वोच्च न्यायालय की भाषा संबंधी प्रावधान है।
- (ड) राष्ट्रपति के आदेश के अनुसार असांविधिक साहित्य का अनुवाद ————— मंत्रालय करें और सांविधिक अनुवाद ————— मंत्रालय करें।

आ) कोष्ठक में दिए गए विकल्पों में से सही विकल्प रखकर वाक्य फिर से लिखिए :— [5]

- (द) नियत दिन का मतलब जनवरी का [14 / 26 / 15] वाँ दिन।
- (त) महाराष्ट्र की राजभाषा [हिंदी / मराठी / कन्नड़] है।
- (थ) प्रयोजनमूलक हिंदी में भाषा का मानक रूप [गौण / प्रधान / महत्वपूर्ण] होता है।
- (द) केंद्रिय पुलिस दलों और रक्षा-सेवाओं के कर्मचारियों के टोपियों और कंधों पर लगाए जानेवाले बिल्लों में [रोमन / देवनागरी / फारसी] लिपि का प्रयोग होगा।
- (ध) राजभाषा अधिनियम 1976 के अनुसार ‘कर्मचारी’ से अभिप्रेत है [सरकारी / गैरसरकारी / प्रायवेट] कार्यालय में नियोजित कोई व्यक्ति।

प्र.3. अ) निम्नलिखित प्रश्नों में से किन्हीं दो के उत्तर 4 – 5 वाक्यों में लिखिए :— [4]

- (न) राजभाषा अधिनियम 1963 के निर्माण का कारण क्या था ?
- (प) पारिभाषिक शब्दावली की विशेषताएँ लिखिए।
- (फ) अनुच्छेद 343 का क्या महत्व है ?

आ) सही या गलत बताइए :— [6]

- (ब) साहित्यिक हिंदी अर्जित भाषा है।
- (भ) सन् 1950 को संविधान लागू हुआ।
- (म) हिंदी अष्टम अनुसूची की एक भाषा है।
- (य) प्रयोजनमूलक हिंदी व्यक्तिनिष्ठ भाषा है।
- (र) पहला राजभाषा आयोग 1965 में गठित हुआ।
- (ल) राष्ट्रभाषा हिंदी को सार्वदेशिक हिंदी भी कहते हैं।

विभाग 'ब'

प्र.4. निम्नलिखित प्रश्नों में से किन्हीं चार प्रश्नों के उत्तर लिखिए :-

[20]

- 1) हिंदी के कारकों का उदाहरण दीजिए।
- 2) संख्यावाचक मानक रूप में लिखिए :-
64, 99, 79, .3, 1.2, 2.40, 24.5, $\frac{3}{4}$, $\frac{7}{8}$, $3\frac{4}{5}$
- 3) विदेशी ध्वनियाँ उदाहरण के साथ लिखिए।
- 4) सोदाहरण लिखिए कि खड़ी पाईवाले व्यंजनों का संयुक्त रूप कैसे लिखा जाता है ?
- 5) मानक वर्तनी में अनुस्वार लेखन का क्या नियम है ?
- 6) स्वन्-परिवर्तन सोदाहरण स्पष्ट कीजिए।

प्र.5. अ) समान लिखावट वाले निम्नलिखित शब्दों की हिंदी और मराठी की टृष्णि से अर्थभिन्नता स्पष्ट कीजिए :- [5]

- 1) जाडा
- 2) चारा
- 3) तमाशा
- 4) समाधान
- 5) सही

आ) निम्नलिखित शब्दयुग्मों का अर्थभेद स्पष्ट कीजिए :- [5]

- 1) भिड — भीड़
- 2) कि — की
- 3) बुरा — बूरा
- 4) गिला — गीला
- 5) बलि — बली।

प्र.6. अ) निम्नलिखित में से किन्हीं पाँच वाक्यों को शुद्ध कर फिर से लिखिए :-

[5]

- 1) पेड़ के ऊपर पंछी बैठा है।
- 2) बसंत ऋतु सुहावना होता है।
- 3) कर्ज के बोझ से किसान ने खुद की आत्महत्या की।
- 4) उसने कुछ बका।
- 5) आपका हस्ताक्षर सुंदर है।
- 6) मैं मेरे घर जाता हूँ, तुम तुम्हारे घर जाओ।
- 7) दशरथ को चार पुत्र थे।

आ) मानक वर्तनी में लिखिए :-

[5]

- 1) जिन्दगी
- 2) भद्रा
- 3) शक्ति
- 4) ब्रह्म
- 5) च्छदय
- 6) चाहिअे
- 7) छोटा सा
- 8) रिक्त
- 9) राष्ट्र
- 10) द्वारा

□ □ □

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P21

[3601]-35

F.Y. B.A.

G-1 : EDUCATION
(Old Course)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer the following questions in **20** words (Any Ten): **[20]**

- i) What is wastage?
- ii) Which are the Tri-Polar of Educational process?
- iii) Write the meaning of Education according to Mahatma Gandhi.
- iv) What is Formal Education?
- v) Write the meaning of Pre-Primary Education.
- vi) What is Earn and Learn scheme?
- vii) Write the meaning of observation method.
- viii) What is Value Education?
- ix) What is meaning of family?
- x) Write the meaning of Introspection method.
- xi) What is Education?
- xii) Write the meaning of health education.
- xiii) What is dignity of labour?

P.T.O.

Q2) Answer the following questions in **50** words. (Any Two) **[10]**

- i) Write the characteristics of Educational process.
- ii) Explain the concept of Environmental Education.
- iii) Write the merits of Experimental method.
- iv) Write the aims of Education in ancient India.

Q3) Answer the following questions in detail. Answer of each question is expected in **150** words. (Any Two) **[20]**

- i) What is Adult Education? Explain in detail the need and importance of Adult Education.
- ii) Write in detail the modern aims of Education.
- iii) Write the merits and limitations of objective observation method.
- iv) What is Mass Communication media? Explain in detail the functions of Mass Communication media.

Q4) Answer the following questions in **300** words. (Any Two) **[30]**

- i) What is Primary Education? Write in detail the problems of Primary Education and remedial measures to overcome these problems.
- ii) Explain the functions and Educational philosophy of Mahatma Jyotiba Phule.
- iii) What is Family? Explain the functions of the family in detail.
- iv) What is Educational Psychology? Explain it's nature and scope.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P21

[3601]-35

F.Y.B.A.

G-1 : शिक्षणशास्त्र
(जुना अभ्यासक्रम)
मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भसाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.
-
-

प्रश्न 1) खालील प्रश्नांची उत्तरे 20 शब्दांत लिहा. (कोणतेही दहा)

[20]

- i) गळती म्हणजे काय ?
- ii) शिक्षण प्रक्रियेचे तीन धूव कोणते ?
- iii) महात्मा गांधीजींनी सांगितलेला शिक्षणाचा अर्थ लिहा.
- iv) औपचारिक शिक्षण म्हणजे काय ?
- v) पूर्व-प्राथमिक शिक्षणाचा अर्थ लिहा.
- vi) कमवा व शिका योजना म्हणजे काय ?
- vii) निरीक्षण पद्धतीचा अर्थ लिहा.
- viii) मुल्यशिक्षण म्हणजे काय ?
- ix) कुटुंबाचा अर्थ लिहा.
- x) आत्मनिरीक्षणाचा अर्थ लिहा.
- xi) शिक्षण म्हणजे काय ?
- xii) आरोग्य शिक्षणाचा अर्थ लिहा.
- xiii) श्रमप्रतिष्ठा म्हणजे काय ?

P.T.O.

प्रश्न 2) खालील प्रश्नांची उत्तरे **50** शब्दांत लिहा. (कोणतेही दोन)

[10]

- i) शिक्षण प्रक्रियेची वैशिष्ट्ये लिहा.
- ii) पर्यावरण शिक्षणाची संकल्पना स्पष्ट करा.
- iii) प्रायोगिक पद्धतीचे गुण लिहा.
- iv) प्राचीन शिक्षणाची ध्येये लिहा.

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची उत्तरे **150** शब्दांत लिहा. (कोणतेही दोन)

[20]

- i) प्रौढशिक्षण म्हणजे काय ? त्याची गरज व महत्त्व सविस्तर स्पष्ट करा.
- ii) आधुनिक शिक्षणाची ध्येये सविस्तर लिहा.
- iii) वस्तुनिष्ठ निरीक्षण पद्धतीचे गुण व मर्यादा लिहा.
- iv) समूह संपर्क माध्यमे म्हणजे काय ? त्यांची कार्य सविस्तर विशद करा.

प्रश्न 4) खालील प्रश्नांची उत्तरे **300** शब्दांत लिहा. (कोणतेही दोन)

[30]

- i) प्राथमिक शिक्षण म्हणजे काय ? त्यातील समस्या व उपाय सविस्तर लिहा.
- ii) महात्मा फुले यांचे शैक्षणिक तत्वज्ञान व कार्य स्पष्ट करा.
- iii) कुटुंबसंस्था म्हणजे काय ? कुटुंब संस्थेची कार्य सविस्तर स्पष्ट करा.
- iv) शैक्षणिक मानसशास्त्र म्हणजे काय ? त्यांचे स्वरूप व व्याप्ती स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

P23

[Total No. of Pages : 2

[3601]-46

F.Y. B.A.

PHILOSOPHY

G-1 : Ethics - Western and Indian

(Old Course)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

N. B. :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer any ten questions out of 13 questions in 1 or 2 lines (Max. 20 words) each: **[20]**

- i) Define Ethics.
- ii) State the stages of development of morality.
- iii) What are the objectives of applied ethics?
- iv) Explain the term ‘Reflective morality’.
- v) Explain the term ‘Good Will’.
- vi) Explain the term Karmayoga.
- vii) Explain the term Rta.
- viii) What is meant by the term fundamental right?
- ix) Explain the term ‘Freedom for’.
- x) Give the definition of the term ‘Vrata’.
- xi) What is the meaning of the term Justice?
- xii) Explain the term Active Euthanasia.
- xiii) What is meant by Samyaka drishti?

Q2) Write short notes on any two of the following in 5 to 6 sentences or in 50 words. [10]

- i) Hedonistic calculus.
- ii) Classification of Karma's as Sanchita, Prarabha and Kriyamana.
- iii) Religious argument against suicide.
- iv) Self-restraint.

Q3) Answer any two questions in 25 to 30 lines or 200 words of the following questions. [20]

- i) Explain critically Mill's Utilitarianism.
- ii) State and explain the nature and types of constraint.
- iii) State and discuss the doctrine of Purushartha.
- iv) Explain the Buddhist doctrine of the Eight Fold Path.

Q4) Answer any two questions in 60 to 70 lines or 500 words of the following questions. [30]

- i) Explain the Kant's doctrine of categorical imperative.
- ii) What is ethics? State the problems discussed in ethics.
- iii) Explain and evaluate the arguments for and against Euthanasia.
- iv) State and explain the principle of distributive justice.

Total No. of Questions : 4]

P23

[Total No. of Pages : 2

[3601]-46

F.Y. B.A.

तत्त्वज्ञान (जनरल पेपर-1)

नीतिशास्त्र – पाश्चात्य आणि भारतीय (जुना अभ्यासक्रम) (मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भसाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.
-

प्रश्न 1) खालीलपैकी कोणत्याही दहा प्रश्नांची उत्तरे 1 ते 2 वाक्यात अथवा 20 शब्दांत लिहा. [20]

- i) नीतिशास्त्राची व्याख्या लिहा.
- ii) नैतिकतेच्या विकासाच्या अवस्था सांगा.
- iii) उपयोजित नीतिशास्त्राचे उद्दिष्ट कोणते आहे ?
- iv) विवेकाधिष्ठित नीती म्हणजे काय ?
- v) सत् संकल्प ही संज्ञा स्पष्ट करा.
- vi) कर्मयोग ही संज्ञा स्पष्ट करा.
- vii) ‘ऋत’ संकल्पना स्पष्ट करा.
- viii) मुलभूत हक्क या पदाचा अर्थ काय होतो ?
- ix) ‘च्यासाठी चे स्वातंत्र्य’ ही संज्ञा स्पष्ट करा.
- x) ‘ब्रत’ या पदाची व्याख्या लिहा.
- xi) ‘न्याय’ या पदाचा अर्थ कोणता ?
- xii) ‘सक्रीय इच्छामरण’ ही संज्ञा स्पष्ट करा.
- xiii) ‘सम्यक दृष्टी’ म्हणजे काय ?

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर 5 ते 6 वाक्यात किंवा 50 शब्दांत टीपा लिहा. [10]

- i) सुखवादी गणन.
- ii) कर्माचे वर्गीकरण — संचित, प्रारब्ध, क्रियमाण.
- iii) आत्महत्येच्या विरोधातील धार्मिक युक्तीवाद.
- iv) आत्मनिरोधक.

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची 25 ते 30 वाक्यात किंवा 200 शब्दांत उत्तरे लिहा. [20]

- i) मिल्चा उपयुक्ततावाद सटीक स्पष्ट करा.
- ii) निर्बंधाचे स्वरूप व प्रकार सांगा व स्पष्ट करा.
- iii) पुरुषार्थ सिद्धांत मांडून चर्चा करा.
- iv) बौद्धप्रणित आर्य अष्टांग मार्ग स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे 60 ते 70 ओळीत किंवा 500 शब्दांत लिहा. [30]

- i) कांटच्या निरूपाधिक आदेशाचा सिद्धांत स्पष्ट करा.
- ii) नीतिशास्त्र म्हणजे काय ? नीतिशास्त्रातील समस्यावर चर्चा करा.
- iii) स्वेच्छामरणाच्या बाजूने व विरोधी युक्तीवाद स्पष्ट करा आणि त्याचे मूल्यमापन करा.
- iv) वितरणात्मक न्यायाची तत्त्वे सांगून त्यांचे स्पष्टीकरण करा.

□ □ □

Total No. of Questions : 4]

P23

[Total No. of Pages : 2

[3601]-46

F.Y. B.A.

PHILOSOPHY

G-1 : Education in Human Values

(Alternative Course) (Old)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

N. B. :

- 1) All questions are compulsory.**
- 2) Figures to the right indicate full marks.**

Q1) Answer any ten of the following questions in 1 - 2 sentences or in 20 words each. **[20]**

- i) What is meant by the term ‘Value crisis’?
- ii) Define Democracy.
- iii) Define Feminism.
- iv) Define Sarvodaya.
- v) Give any two examples of Intrinsic value.
- vi) State any two tenets of Sikh religion.
- vii) Explain the term ‘Moksha’.
- viii) List any four Vows according to Jaina ethics.
- ix) Explain the meaning of the term Green movement.
- x) Define the term Justice.
- xi) What does altruism mean?
- xii) Why does honesty considered as a moral values?
- xiii) Give the definition of principle of Equality.

Q2) Write short notes in 5 - 6 sentences or in 50 words. (any two) [10]

- i) Importance of Equality according to Indian Constitution.
- ii) Green movement.
- iii) Buddhist doctrine of four Noble Truths.
- iv) Importance of justice in Social life.

Q3) Answer any two questions in 25 to 30 lines or 200 words of the following. [20]

- i) Explain the idea of Secularism according to Indian Constitution.
- ii) Explain the various kinds of values.
- iii) Discuss in detail Gandhiji's idea of Sarvodaya.
- iv) Explain the conception of Good Life in the light of Christianity.

Q4) Answer any two of the following questions in 50 to 60 sentences or in 500 words each. [30]

- i) Explain the conception of Good Life in the light of Hindu Social System.
- ii) Explain and evaluate the transparency and accountability as values.
- iii) What is Feminism? Explain its contribution as a value system.
- iv) Explain the importance of Jaina philosophy as a religious value system.

□□□

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P23

[3601]-46

F.Y. B.A.

तत्त्वज्ञान (जनरल पेपर-1)

(पर्यायी अभ्यासक्रम) (मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भसाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.
-

प्रश्न 1) खालीलपैकी कोणत्याही दहा प्रश्नांची एक-दोन वाक्यात अथवा 20 शब्दात उत्तरे लिहा. [20]

- i) मूल्यसंघर्ष या संज्ञेचा अर्थ विशद करा.
- ii) लोकशाहीची व्याख्या करा.
- iii) स्त्रीवाद म्हणजे काय ?
- iv) सर्वोदयाची व्याख्या करा.
- v) कोणतीही दोन साधनमूल्ये सांगा.
- vi) शीख धर्माची कोणतीही दोन तत्त्वे सांगा.
- vii) मोक्ष ही संज्ञा स्पष्ट करा.
- viii) जैन नीतिशास्त्रानुसार कोणतेही चार ब्रत सांगा.
- ix) हरित चळवळ या संज्ञेचा अर्थ स्पष्ट करा.
- x) न्यायाची व्याख्या लिहा.
- xi) परहितवाद म्हणजे काय ?
- xii) प्रामाणिकपणा हे नैतिकमूल्य असे का विचारात घेतले जाते ?
- xiii) समतेच्या तत्त्वाची व्याख्या लिहा.

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही दोहोंवर टीपा लिहा.

[10]

- i) भारतीय राज्यघटनेनुसार समतेच्या तत्वाचे महत्त्व.
- ii) हरित चळवळ.
- iii) चार आर्यसत्यविषयक बौद्ध सिद्धान्त.
- iv) सामाजिक जीवनात न्यायाचे महत्त्व.

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

[20]

- i) भारतीय राज्यघटनेनुसार धर्मनिरपेक्षतेची कल्पना स्पष्ट करा.
- ii) मूल्यांचे विविध प्रकार स्पष्ट करा.
- iii) गांधीजींची सर्वोदयाची कल्पना स्पष्ट करा.
- iv) ख्रिश्चन धर्म विचारांच्या प्रकाशात शुभ जीवन संकल्पना स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा.

[30]

- i) हिंदू समाज पद्धतीनुसार आदर्श जीवनाची संकल्पना स्पष्ट करा.
- ii) एक मूल्य म्हणून पारदर्शकता आणि विश्वासार्हता यांचे स्पष्टीकरण आणि मूल्यमापन करा.
- iii) स्त्रीवाद म्हणजे काय ? स्त्रीवादाचे मूल्यव्यवस्थेतील योगदान स्पष्ट करा.
- iv) एक धार्मिक मूल्यव्यवस्था म्हणून जैन तत्त्वज्ञानाचे महत्त्व स्पष्ट करा.

□□□

Total No. of Questions : 5]

[Total No. of Pages : 3

P32

[3601]-62

F.Y. B.A.

प्रयोजनमूलक हिंदी : वोकेशनल

(Functional Hindi : Vocational)

(1872) प्रश्नपत्र-2 (पुराना पाठ्यक्रम)

(अनुवाद, पारिभाषिक शब्दावली तथा वाक्यांश और हिंदी में कार्यालयीन पत्राचार)

समय : 2 घंटे]

[कुल अंक : 60

- सूचनाएँ :- i) सभी प्रश्न अनिवार्य हैं।
ii) दाहिनी ओर लिखे गए अंक प्रश्न के पूर्णांक हैं।
iii) विभाग 'अ' और विभाग 'ब' के उत्तर एक ही उत्तर-पुस्तिका में लिखिए।
-

विभाग 'अ'

प्र.1) निम्नलिखित परिच्छेद का हिंदी में अनुवाद कीजिए :-

[6]

मी स्वतःला फार चांगला मनुष्य समजतो. मला वाटते प्रत्येक मनुष्य स्वतःला फार चांगला समजतो. अगदी दुष्ट समजला जाणारा मनुष्य जर एखादे दिवशी मनमोकळेपणाने बोलू लागला, तर तोही स्वतःला फार चांगला समजतो असेच तुम्हाला आढळून येईल. याचे कारण काय म्हणून कुणी विचारले, तर मला तरी नीटसे सांगता येणार नाही. कदाचित मनुष्य स्वभावाचा असा धर्मच असेल की स्वतःच्या दोषांपुरता मात्र प्रत्येक मनुष्य पूर्णपणे आंधळा, पण गुणांच्या बाबतीत मात्र लखलखीत डोळस ! काय असेल ते असो. हे असे आहे खरे !

प्र.2) अ) निम्नलिखित हिंदी शब्दों में से किन्हीं छ: शब्दों के लिए अंग्रेजी और मराठी पारिभाषिक शब्द लिखिए :-

[6]

i) बयान	ii) अपवादात्मक
iii) घाटा	iv) मूल्यहस
v) महाप्रबंधक	vi) सही
vii) निकासी	viii) मुख्यालय।

P.T.O.

आ) निम्नलिखित अंग्रेजी शब्दों में से किन्हीं छः के लिए उचित हिंदी वाक्यांश लिखिए :- [6]

i) Directorate	ii) Listener
iii) Economical	iv) Confirmation
v) Tour	vi) Vigilance
vii) Instalment	viii) Temporary

प्र.3) अ) निम्नलिखित अंग्रेजी वाक्यांशों में से किन्हीं छः के लिए उचित हिंदी वाक्यांश लिखिए :- [6]

- i) Acceded to
- ii) All concerned to note
- iii) As early as possible
- iv) As regards
- v) Budget Provision
- vi) Confidential record
- vii) Come in to force
- viii) Expendite action

आ) निम्नलिखित हिंदी वाक्यांशों में से किन्हीं छः के लिए अंग्रेजी वाक्यांश लिखिए :- [6]

- i) अनुपालन के लिए
- ii) अवलोकन कर लौटाने के लिए
- iii) ... की प्रत्याशा में
- iv) मामला विचाराधीन है
- v) इस संबंध में पृष्ठ ... पर दिए गए
- vi) कृपया श्री. ... को कार्यभार सौंपें
- vii) कृपया स्वयं चर्चा करें
- viii) कृपया इसे अविलंबनीय समझें।

विभाग 'ब'

प्र.4) अ) सही या गलत लिखिए :-

[6]

- i) आवेदन पत्र में विषय का उल्लेख नहीं होता है।
- ii) प्रेस-विज्ञप्ति अनौपचारिक होती है।
- iii) कार्यालयीन पत्राचार को शासकीय पत्राचार कहा जाता है।
- iv) सरकारी पत्र में सबसे ऊपर पत्रसंख्या लिखना आवश्यक है।
- v) अधिसूचना में प्रेषक, प्रेषिती, संबोधन आदि रहते हैं।
- vi) अर्धसरकारी पत्र में हस्ताक्षर के नीचे पदनाम लिखा जाता है।

आ) संगत जोड़े बनाकर लिखिए :-

[6]

i) अनुमति के बिना	i) कार्डवार्ड की जाए
ii) प्रस्ताव के अनुसार	ii) ध्यान दें
iii) मामले की पुनरीक्षा	iii) अस्वीकार किया जाए
iv) प्रतिलिपि	iv) संलग्न है
v) आवेदन	v) करनी होगी
vi) सभी संबंधित	vi) अनुपस्थिति

प्र.5) अ) निम्नलिखित प्रश्नों में से किन्हीं चार के उत्तर लिखिए :-

[12]

- 1) अनुस्मारक कब भेजे जाते हैं ?
- 2) आलेखन का क्या महत्व है ?
- 3) कार्यालय ज्ञापन और ज्ञापन में क्या विषमता एवं समानता है ?
- 4) टिप्पणी की क्या खासियत है ?
- 5) सरकारी पत्र और गैरसरकारी पत्र में क्या अंतर है ?
- 6) कार्यालयीन पत्राचार की भाषा की क्या विशेषताएँ हैं ?

आ) निम्नलिखित में से किसी एक का स्वरूप स्पष्ट करते हुए उसका नमूना प्रस्तुत कीजिए :- [6]

- 1) ज्ञापन
- 2) अधिसूचना ।

□□□

Total No. of Questions : 5]

[Total No. of Pages : 3

P5

[3601]-9

F.Y. B.A.

FRENCH (BEGINNERS)
(Old Course) (Before June 2008)

Text: Nouveau Sans Frontière, Bk.1

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Q.1. Répondez en français . (8 au choix)

[16]

1. Combien de minutes y a-t-il dans une demi-heure?
2. Combien de jours y a-t-il au mois de décembre?
3. Dans quelle pièce prépare-t-on les repas?
4. Quelles sont les quatre saisons de l'année en France?
5. Qu'est-ce que vous prenez pour le petit déjeuner?
6. Avec quoi prépare-t-on le gâteau?
7. Que faites-vous pendant les vacances?
8. Quel est le dixième mois de l'année ?
9. Quelle est votre nationalité ?
10. Comment monte-t-on au premier étage ?

Q.2. Composition. (8 lignes environ)

[5]

- a) Une visite au bord de la mer.
OU
b) Ma maison.

Q.3.A. Complétez avec des adjectifs possessifs qui correspondent au sujet. [3]

- i) Il prend _____ voiture.
- ii) Nous regardons _____ photos.
- iii) Ils vont au restaurant avec _____ amis.

B. Écrivez en lettres.

[3]

- i) 88 ; ii) 96 ; iii) 12h45

C. Complétez avec des adjectifs démonstratifs.

[3]

- i) Achetons _____ livre.
- ii) _____ professeurs sont sympathiques.
- iii) _____ maison est magnifique.

D. Mettez au pluriel.

[3]

- i) Le château est beau.
- ii) Je prends mon livre.
- iii) Il veut visiter le musée.

P.T.O.

E. Mettez à la forme négative. [3]

- i) Elles ont des stylos rouges.
- ii) Il y a un jardin derrière la maison.
- iii) C'est un restaurant chinois.

F. Transformez en ordres (utilisez la forme impérative.) [3]

- i) Tu appelles un taxi.
- ii) Nous allons à l'opéra.
- iii) Vous finissez vite votre repas.

G. Complétez avec le verbe au présent. [3]

- i) Ces clients (vouloir) acheter des chaussures noires.
- ii) Nous (être) indiens.
- iii) Qu'est-ce qu'ils (faire) ce week-end?

H. Reliez les deux colonnes. [3]

i) Comment allez-vous?	a) Mais si !
ii) Elle n'aime pas les enfants?	b) Oui.
iii) Vous allez souvent au cinéma?	c) Très bien, merci. Et vous ?

I. Trouvez l'intrus. [3]

- i) carottes, pain, tomates.
- ii) mars, août, mercredi.
- iii) chemise, manteau, chaussures.

J. Choisissez le bon adjectif. [3]

- i) Voilà sa (nouvel / nouveau/ nouvelle) voiture.
- ii) Cette (vieil/vieille/vieux) dame est très sympathique.
- iii) C'est un musée (intéressantes/intéressants/intéressant).

K. Mettez au féminin. [3]

- i) Connais-tu ce musicien allemand.
- ii) C'est un homme intelligent.
- iii) Il est ennuyeux.

L. Donnez le contraire. [3]

- i) gros
- ii) froid
- iii) laide

M. Complétez avec des articles partitifs. [3]

- i) Vous prenez ____ thé.
- ii) Y a-t-il _____ eau dans le carafe ?
- iii) On fait un gâteau avec _____ œufs.

Q.4. Traduisez en anglais.**[10]**

Un homme prend le bus pour aller visiter son ami. Quand il arrive à la maison, il trouve un gros chien noir devant la porte. Comment entrer? Il ne voit personne dans le jardin. Il appelle son ami, mais la fenêtre est fermée. Un voisin crie: « Il ne faut pas avoir peur. Ce chien est très gentil. Vous connaissez le proverbe ? Si le chien aboie*, il ne mord** pas. »

« Oui, mais est-ce que le chien connaît ce proverbe ? »

(*aboyer-to bark , **mordre-to bite.)

Q.5. Compréhension. Lisez le paragraphe et répondez aux questions.**[10]**

Nicolas se lève à 8 heures. Il se lave, s'habille et il prend le métro de 8h.38. Il ne prend pas le petit déjeuner chez lui. Il préfère prendre un café avec les collègues au petit restaurant à côté de son bureau. Il commence à travailler à 9h30, et il finit son travail à 19 heures. A midi, il déjeune au restaurant avec des collègues, mais le soir, il dîne avec sa femme et ses enfants. Puis il lit les journaux ou il regarde la télé.

Le week-end, il ne travaille pas. Toute la famille va à la campagne. On se promène dans la forêt, on va à la piscine. C'est calme et tranquille. Nicolas ne veut pas rentrer à Paris! Il cherche une maison à la campagne. Mais sa femme, elle ne veut pas quitter Paris. Elle préfère le bruit !

Questions.

- a) Pourquoi est-ce que Nicolas ne prend pas le petit déjeuner à la maison ?
- b) Que fait-il le week-end ?
- c) A quelle heure finit-il son travail ?

Dites 'vrai' ou 'faux'.

- d) Il y a beaucoup de bruit à la campagne.
- e) Nicolas veut quitter Paris.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P38

[3601]-105

F.Y. B.A.

SINDHI

(Devanagari)

(Old & New)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

N. B. : All questions are compulsory.

सुवालू 1) हेठियनि मां किनि बि ड़हनि सुवालनि जा जवाब 20 लफ्जनि में लिखो : [20]

- 1) उमर जे शादीअ जे आछ ते मारूई खेसि कहिडी वराणी डिनी ?
- 2) वज़ीर ऐं ब्रोधप्रकाश जे क़बूलियतनामे में कहिडो शर्तु लिखियलु हो ?
- 3) जानकीअ खे कहिडा शौंक हुआ ?
- 4) दीसीअ प्रीतीअ खे आशावादी थियण लाइ कहिडे नमूने समुझायो ?
- 5) अली बेग बलोच दुबई में कहिडे सिलसिले में आयो हो ?
- 6) फोग्सेन, उमर बादशाह सां मारूई जी साराह कहिडनि लफ्जनि में कई ?
- 7) लेखिका ईश्वरी जोतिवाणीअ कानवेन्ट घिटीअ मां रिक्षा में चड़हंदे ड्राईवर खे छा चयो ?
- 8) दीसीअ जे घर अचण ते प्रीतीअ खेसि कीअं खीकारियो ?
- 9) उमर, मारूईअ खे संदसि माइटनि खिलाफ़ि कीअं भड़िकायो ?
- 10) Mid day अख्बार में शेवकराम जे गुमु थियण जी खबर कीअं छपियल हुई ?
- 11) विरिहाडे वक्ति ज़ेनीअ लेखक गोवर्धन शर्मा खे कहिडो आथतु डिनो ?
- 12) नरेश संतियाणीअ खे कहिडी श्रद्धांजली डिनी ?
- 13) निशा जे पीउ लेखिका खे छोकिरे जे बारे में कहिडी ज्ञाण डिनी ?

P.T.O.

सुवालू 2) हेठियनि मां किनि बि ब्रिनि सुवालनि जा जवाब हरि हिकु लणि भणि 50 लफऱ्जनि में लिखो : [10]

- 1) शाइर ‘अंजली’ ‘उथु जाणु, जोणी !’ कवीता में प्रभूआ खे पाइण जी कहिडी प्रेरणा डिनी आहे ?
- 2) शाइर खादिम असां खे गमु न करण जी सलाह छो डिनी आहे ?
- 3) शाइर दिलिगीर मृत्यूलोक ऐं अमर लोक मां कहिडो लोकु बहितरु समुद्रियो आहे ऐं छो ?
- 4) शाइर दयाल आशा समाज में थींदड़ अलणि अलणि किस्म जे बेझंसाफियुनि जो कहिडो चिन्नु चिटियो आहे ?

सुवालू 3) हेठियनि मां किनि बि ब्रिनि सुवालनि जा जवाब तफऱ्सीलवार लिखो : [20]

- 1) निशा जी किरिदारनिगारी करियो ।
- 2) कैद में ब्रोधप्रकाश खे कहिडो आजिमूदो मिलियो ?
- 3) ‘हरि काम्याबु इंसान जे पुठियां हिक औरत जो हथु हूंदो आहे’ पारीअ जे किरिदार वसीले साबितु करियो ।
- 4) सेठि शेवकराम जी अब्रिलाखा कीअं पूरी थी ?

सुवालू 4) हेठियनि मां किनि बि ब्रिनि विषयनि ते मजिमून लिखो : [30]

- 1) सिंधी ब्रोलीअ जो आईदो
- 2) डेती लेती – हिक कुरस्म
- 3) जेकड्हिं मां कॉलेज जो प्रिंसीपालु हुजां ...
- 4) बरसाति जो मज्जो

□□□

[10]

مسئلہ ۲:- صینیہ مان ہے اور یہ سوچنے کا صوبہ ہے
لہے بگر ۰۰ لفظیں یہ ہے :-

[20] مسماں میں حصہ مان کر بے بُت سوال ہا جواب تضليلیں۔

~~right~~

۱. سنا جو عماد ملتگاریوں کیمیوں
 ۲. قیدہ بہ پھر دیم خانش جو سعفانیہ ۲۴ عدد ملیوں
 ۳. حکم حامیاں لرنسان جو پیشان حکومت جو
حکمت صورتیوں پڑھیو، پامیوں جو عماد مسیلوں ثابت
کیمیوں
 ۴. سید شیخ علی جو اپنے اسے عیشہ پھریو نیوں

[30]

سالیم: حبیتین مان عن دین پیش میلاد تی مانهنهن هست:

۱. سنتدیو پہلیو صہ نالیتندہ
 ۲. ہل بیتھ لیتیا۔ حکم حسوس
 ۳. جیمعہ صن مان عالیع صہ پرنسپیال حیاں۔
 ۴. بیسات جو مزرو

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P38

[3601]-105

F.Y. B.A.

SINDHI (Arabic)

(Old & New)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

N. B. : All questions are compulsory.

[20]

سوال ۱:- صحیتیں مان عن بہ وجہ سوال جا حورہ ۵۰
لقطن یہ لفڑی :-

۱. عمر جو سنادیکھ جو اگر تو مامنی کیسے
کھڑے ہو فراطیو ہے ۱

۲. وہ اگر یہ پھر میعادن جو ظہولیت نامیں کھڑے ہو
شرط تسلیم صورت

۳. صانعی جو کھڑے ہو سبقت صنان
لیپٹیہ پیٹیو ہو آنسادیو شیو لاء کھڑے ہو

۴. علیہ بیگ بلوفہ ببڑیو یہ کھڑے ہو سلسیہ ۲ آپہ
صورت

۵. قھیگیتیں عمر بارشان مان مامنی جو سامنہ کھڑے ہو
لقطن یہ کھڑے ہو

۶. لیکھا اپنے چونکا یہ ، عارفیت کھڑے ہو
مان ہعندا یہ جو صفتیو ، ہلانکو یہ چا چیم

۷. لیپٹیہ جو گھر اچھے ہے ، پیٹیو کیسے کیسے
کیکال یہ ہو

۸. عمر مامنی یہ سندھ مائتھ ضرف کیتے ہوئے ۱

۹. mid day اضمام ہو شیخوں جو نہ شبہ جو

خیم عینہ چپیں صیہ ۱

۱۰. فرمادیو وقت ہیپیو ، لیکھ گھومنہ منہما یہ
کھڑے ہو باتت ۱۰۰۰

۱۱. نمیتے سنتیا یہ کیوں کھڑے ہو شہزادیو ہندوو ،

۱۲. نشا جو پیٹے لیکھا ہو چھوٹو جو باہم ہو

کھڑے ہو چا ۱۰۰۰

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P24

[3601] - 47

F.Y. B.A. (Old Course)

MATHEMATICS

(Mathematical Prerequisites)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.
- 2) Figures to the right indicate full marks.
- 3) Use of calculator is allowed.

Q1) Attempt any Ten of the following

[20]

- a) Solve the equations $x + y = 3, x - y = 5$.
- b) Find equilibrium price for $Q_s = -20 + 3P, Q_d = 220 - 5P$
- c) Find slope of $y = 2x^2 + 5x$ at $x = 2$.
- d) Define marginal cost.
- e) Find marginal cost if $\Pi = Q^2 - 7Q + 8$.
- f) If $z = x^2 y^2 + x^3$ find zxy .
- g) Evaluate $\frac{dy}{dx}$ at $x = 3$ when $y = 4x - x^2$.
- h) Evaluate $\lim_{x \rightarrow 3} (3x^2 + x + 5)$.
- i) Given $y = bx^4 + dx^3$ find $\frac{dy}{dx}$.
- j) Define inflection point.
- k) Find y – intercept when $2x + 3y = 4$.
- l) What is critical point.
- m) If $y = u + 4$ & $u = x^3 + 1$ find $\frac{dy}{dx}$.

Q2) Solve any Two of the following:

[10]

- a) Use product rule to find $\frac{dy}{dx}$ if $y = 7x^9(3x^2 - 12)$.
- b) Find MR function if $P = Q^2 + 2Q + 1$. Evaluate it at $Q = 4$ and $Q = 10$.
- c) Use quotient rule to find $\frac{dy}{dx}$ if $y = \frac{5x}{1-3x}$.
- d) If $z = x^2 + xy + y^2$ verify $zxy = zyx$.

P.T.O

Q3) Attempt any Two of the following: [20]

- a) Given $z = 8x - 2x^2 + 12xy - 12y^2 + 6y$. Examine this function for extreme values.
- b) Find $\frac{dy}{dx}$ & $\frac{d^2y}{dx^2}$ at $x = 2$ if $y = (5x^3 - 7x^2)^2$
- c) Find price elasticity of supply at $P = 3$ & $P = 5$ if $Q = -2 + 0.8P$.
- d) Explain Lagrange's method of undetermined multipliers.

Q4) Attempt any Two of the following: [30]

- a) The cost function is $C = 8x^2 + 6y^2 - 2xy - 40x - 42y + 180$. Minimise this function & find optimal value.
- b) If $z = x^3 - 9xy - 3y^3$. Find zx, zy, zxy, zyx . Evaluate them at $x = 1, y = 2$.
- c) Find $\frac{dy}{dx}$ when $y = \frac{10x^8 - 6x^7}{2x}$ at $x = 1, -1$.
- d) Maximise following functions & find optimal value
 - i) $TR = 32Q - Q^2$.
 - ii) $\Pi = -Q^2 + 11Q - 24$

P614**[3601] - 36****F.Y. B.A.****MATHEMATICS****FMG - I (A) : Financial Mathematics****(Paper - I) (Old)***Time : 3 Hours]**[Max. Marks : 80***Instructions to the candidates:**

- 1) All questions are compulsory.
- 2) Figures to the right indicate full marks.
- 3) Use of calculator is allowed.

Q1) Attempt each of the following: [16]

- a) Find simple interest on Rs.900 at the rate of 5% for a year.
- b) If $TC = Q^3 + 8Q - 7$ then find marginal cost function MC.
- c) The present worth of certain sum due 9 months hence is Rs. 5500 at 8% p.a. What is the sum due.
- d) Find the slope and y - intercept of the line given by $2x + 5y + 4 = 0$.
- e) If $y = \frac{x^2}{3x-1}$ then find $\frac{dy}{dx}$.
- f) Discuss the continuity of the function at $x = 4$

$$f(x) = \frac{x^2 - 16}{x - 4}, x \neq 4$$

$$= 8 \quad , \quad x = 4$$

- g) Find the MR function for the demand function $P = 40 - 3Q$.
- h) Test whether the function $f(x)$ is increasing or decreasing at $x = 4$ where $f(x) = 3x^2 - 14x + 5$.

Q2) Attempt any four of the following: [16]

- a) What sum will yield Rs. 770 as interest at $3\frac{1}{2}\%$ p.a. in 8 years.
- b) Find the simple interest on Rs. 3575 at the rate $4\frac{3}{4}$ for 80 days.
- c) Write a note on "Present value of a debt" and equation of value of an interest bearing debt.

- d) Draw the graph of the function $y = x^2 - 3$.
- e) Find the compound amount of Rs. 1000 for 20 years at 5% compounded monthly.
- f) In how many years will Rs. 200 earn Rs. 100 as interest at 10% p.a. compounded quarterly.

Q3) Attempt any two of the following. [16]

- a) Define the following terms.
 - i) Derivative of the function.
 - ii) Slope of the straight line.
 - iii) Approximation time.
 - iv) Ordinary annuities certain.
- b) Plot the graph of the function $y = -x^2 + 4x + 1$ and find the vertex.
- c) Find limits of the following functions.

$$\text{i) } \lim_{x \rightarrow 4} \frac{3x^2 - 5x}{x + 6}$$

$$\text{ii) } \lim_{x \rightarrow 2} \sqrt{6x^3 + 1}.$$

- d) Derive with usual notations.

$$S_{\text{ann}} = \frac{(1+i)^n - 1}{i} \text{ and } a_{\text{ann}} = \frac{1 - (1+i)^{-n}}{i}.$$

Q4) Attempt any four of the following. [16]

- a) If u and v are differentiable functions of x . Then prove that,

$$\frac{d}{dx} \left(\frac{u}{v} \right) = \frac{v \frac{du}{dx} - u \frac{dv}{dx}}{v^2}, v \neq 0$$

- b) For each of the following find $\frac{dy}{dx}$

$$\text{i) } y = (4x + 5)^4.$$

$$\text{ii) } x^3 + 5y^2 - 6y = 0.$$

- c) Optimize the following function $f(x) = -9x^2 + 72x - 13$.
- d) Test whether the following function is concave or convex at $x = 3$, where $y = -2x^3 + 4x^2 + 9x - 15$.
- e) Prove that marginal cost (MC) must equal marginal revenue (MR) at the profit maximizing level of output.
- f) From the following total cost TC function, find average cost AC function, where $TC = Q^3 - 5Q^2 + 60Q$. Also find critical value at which AC is minimum.

Q5) Attempt any two of the following. **[16]**

- a) Maximize profit function Π for a firm, given that for the firm, total revenue $R = 4000 Q - 33 Q^2$ and total cost $C = 2Q^3 - 3Q^2 + 400 Q + 5000$, assuming $Q > 0$.
- b) Prove that the function $f(x)$ is differentiable at point $x = a$, then it is continuous at $x = a$. Is converse true? Justify?
- c) Investigate successive derivatives and evaluate it at $x = 3$ for the function $y = x^3 + 3x^2 + 9x - 7$.
- d) Find the second order derivative and evaluate it at $x = 2$ for $f(x) = (x^4 - 3)(x^3 - 2)$.

Total No. of Questions : 5]

[Total No. of Pages : 3

P614

[3601] - 36

F.Y. B.A.

MATHEMATICS

FMG - I (B) : Analytical Geometry and Differential Equations (Paper - III) (Old Course)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.
- 2) Figures to the right indicate full marks.

Q1) Attempt all the subquestions: [16]

- a) Find the angle through which axes should be rotated to remove xy term in the equation $4x^2 + 2\sqrt{3}xy + 2y^2 = 1$.
- b) Find the co-ordinates of the centre of the conic represented by $x^2 - 4xy - 2y^2 + 10x + 4y = 0$.
- c) Find the equation of the smallest sphere passing through $(2, 1, -1)$ and $(1, 3, 0)$.
- d) Write the equation of the plane in the intercept form $3x - 2y - 2z = 6$.
- e) Form the differential equation by eliminating arbitrary constant c from $y = c e^{-2x}$.
- f) Solve the differential equation $\frac{dy}{dx} = \frac{1+y^2}{1+x^2}$.
- g) Find the orthogonal trajectories of the family of curves given by $x^2 + y^2 = r^2$.
- h) Solve the differential equation $P^2 - xP + y = 0$.

Q2) Attempt any four of the following: [16]

- a) Transform the equation $3x^2 + 2xy + 3y^2 - 18x - 22y + 50 = 0$ if the origin is shifted to the point $(2, 3)$ without changing the direction of axes.
- b) By rotating the XoY - system of rectangular co-ordinate axes by an angle θ , forms new X'oY' - system of co-ordinate axes then prove that $x = x' \cos \theta - y' \sin \theta$, $y = x' \sin \theta + y' \cos \theta$.

P.T.O.

- c) Prove that a general equation of first degree in x, y, z represents a plane.
- d) Show that the lines whose direction cosines are connected by the relations, $2l + m - n = 0$ and $l^2 + 2m^2 - 2n^2 = 0$ are parallel.
- e) Find equation of the plane passing through the three points $(2, 0, -1)$, $(1, 2, 1)$, $(-3, 1, -2)$.
- f) Show that the plane $6x + 2y - 3z - 28 = 0$ is a tangent plane to the sphere $x^2 + y^2 + z^2 + 6x - 2z - 39 = 0$.

Q3) Attempt any two of the following: [16]

- a) Find angle between a line $\frac{x-x_1}{l} = \frac{y-y_1}{m} = \frac{z-z_1}{n}$ where l, m, n are d.r.s. of a line and the plane $ax + by + cz + d = 0$. Also state the conditions for which line is perpendicular and parallel to the plane.
- b) If $ax + by + cz + d = 0$ and $a'x + b'y + c'z + d' = 0$ are equations of a line in unsymmetrical form then reduce it to symmetrical form.
- c) Show that a line intersects the sphere in at most two points. Hence find the intersection of a line $x + 2 = y + 3 = z + 3$ and sphere $x^2 + y^2 + z^2 - 6x + 5z + 11 = 0$.
- d)
 - i) Find the equation of the plane passing through the line of intersection of $5x - z + 1 = 0$, $2x + y + 2 = 0$ and containing the point $(3, 4, 3)$.
 - ii) Find equation of the sphere passing through $(0, 0, 0)$, $(a, 0, 0)$, $(0, b, 0)$ and $(0, 0, c)$.

Q4) Attempt any four of the following. [16]

- a) Explain the method of solving the differential equation $\frac{dy}{dx} + Py = Q$, where P and Q are functions of x or constants.
- b) Solve the differential equation $P^2 - 3P + 2 = 0$.
- c) Explain the method of solving the differential equation $\frac{dy}{dx} = \frac{a_1x + b_1y + c_1}{a_2x + b_2y + c_2}$, where $\frac{a_1}{a_2} = \frac{b_1}{b_2}$.
- d) Solve the differential equation $(y^2 + 2xy) dx - (xy + x^2) dy = 0$.
- e) Show that the family $y^2 = 4\lambda(x + \lambda)$, where λ is a parameter is self-orthogonal.
- f) Solve the differential equation $xyp = y^2 \log y - p^2$.

Q5) Attempt any Two of the following.

[16]

- a) i) Solve the differential equation by using the substitution $u = e^x$,

$$v = e^y, (P - 1)e^{2x} - e^y P^2 = 0, \text{ where } P = \frac{dy}{dx}.$$

- ii) A body cools from 400°C to 325°C in the room temperature of 25°C in 20 minutes. Find its temperature after 40 minutes.

- b) Solve the following differential equations:

i) $\cos x \frac{dy}{dx} + y = \sin x$

ii) $(3x - 2y + 1) dx - (2x + 3y + 4) dy = 0.$

- c) Explain the method of solving the equation $\frac{dy}{dx} + py = Qy^n$, where P and

Q are functions of x . Hence solve $\frac{dy}{dx} + 2xy + xy^4 = 0.$

- d) i) Explain the method of solving the differential equation

$$P^n + P_1 P^{n-1} + P_2 P^{n-2} + \dots + P_{n-1} P + P_n = 0, \text{ where } P = \frac{dy}{dx} \text{ and}$$

P_1, P_2, \dots, P_n are functions of x and y which is solvable for y .

ii) Solve : $(xy^2 + 2x^2y^3) dx + (x^2y - x^3y^2) dy = 0.$

[3601] - 1
F.Y. B.A.

COMPULSORY ENGLISH

Texts Prescribed : i) **Action and Emotion, Ed. Dept. of English, University of Kashmir**
 ii) **Intermediate English Grammar Ed. Raymond Murphy**
(Old Course) (2004 -05 Pattern)

*Time : 3 Hours]**[Max. Marks :80**Instructions to the candidates:*

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

- Q1) a)** Fill in the blanks with appropriate forms of the verbs given in the brackets. [5]
 (any five):
- i) The farmer _____ the corn which had ripened. (cut)
 - ii) We _____ to the radio every evening. (listen)
 - iii) The population of the world _____ very fast. (rise)
 - iv) Fleming _____ back to St. Mary's in 1922. (go)
 - v) Jim spoke to the boys and _____ that they were brothers. (discover)
 - vi) They had an accident when they _____ to Mumbai yesterday. (drive)
 - vii) Mother _____ the food before I reached home. (cook)
- b)** Choose the correct alternatives from those given in the brackets. [5]
 (any five)
- i) It is so nice here. I _____ stay here all day but unfortunately I have to go. (could/must)
 - ii) In India, children _____ wear uniform when they go to school. (must/may)
 - iii) _____ you pass the salt, please? (could/might)
 - iv) This is a valuable book. You _____ look after it carefully (must/must not)
 - v) I thought he _____ be at home. (may/ might)
 - vi) We _____ keep our promise. (should/might)
 - vii) The steps are slippery, you _____ fall. (should/could)

- c) Do as directed (any five) [5]
- I shall take rest _____ today. (use suitable preposition)
 - French is _____ easy language to learn. (use appropriate article)
 - _____ government sanctioned a mega-irrigation project for the tribal community. (use suitable article)
 - We are taught grammar by Mr. Krishna (change the voice)
 - He said that he had written a poem. (change into direct speech)
 - Men may come and men may go _____ I go on forever. (use suitable conjunction)
 - He said, "How beautiful the sari is!" (use reported speech)
- d) Match the following and rewrite in the form of sentences. (any five): [5]

A	B
i) Books can	a) his regular routine
ii) My aunt rose	b) at the youth
iii) He followed	c) for his greatness
iv) He dreamt of a great India	d) really lift your spirits
v) People respect him	e) in a great hurry
vi) There is no use	f) that would have good moral values
vii) Akbar stared	g) crying over spilt milk

Q2) Read the following passage carefully and answer the questions given below it: [10]

The ensuing years between 1920 and 1947 followed numerous riots and 'nonviolent' demonstrations of passive resistance against the British. Nehru's father Motilal had given up his conservation and joined the movement. The Indian National Congress party agitated, held rallies, was suppressed and saw its leaders imprisoned by the carload. Nehru and several members of his family spent repeated terms in jail. Going to prison became almost a fashionable obligation on the part of intellectual Indians. Nehru, preaching non-payment of taxes to the British, was forced, in consistency, not to pay his own. The furniture in the elegant Nehru home in Allahabad was frequently attached. Nehru's daughter Indira tells how the family along with thousands of others

built huge bonfires and burnt all their British made clothes. During this holocaust it was pointed out to the 4-year old Indira that her favourite doll was also made in Britain. She wept and dutifully added the doll to the flames. Father Motilal died, following repeated imprisonment.

So did Nehru's wife, Kamla, in Switzerland undertaken in the hope of saving her life.

What happened in 1947 is, of course, well-known recent history. Through the acquiescence of Britain's newly-elected Labour government, the Indians won their revolution. Firebrands who had accepted jail as an honour and gotten used, and even somewhat attached, to the glories of martyrdom, found themselves in a situation they had never really visualized or emotionally prepared for. Suddenly they were the government of India. Many of them developed serious misgivings about their ability to change overnight from revolutionaries to administrators. The worst almost happened, as the communal riots and massacres of 1947 broke out. As Nehru's sister Krishna Hutheesing puts it, 'A period of cataclysm which no one had foreseen took hold of India, and instead of being able to build a new India, Jawaharlal had to sit back and put the pieces of the old one together.'

Questions :

- 1) What happened during the years 1920 and 1947?
- 2) How did Indian National Congress party react to British Raj?
- 3) What did four year old Indira do to show her hatred to British raj?
- 4) What were the worse happenings in the year 1947?
- 5) Pick out the words from the passage which mean :
 - a) inactive
 - b) compulsion

Q3) Answer the following questions in about 150 words each (any two): [20]

- a) Comment on the title of the poem "La Belle Dame Sans Merci".
- b) What is Milton's complaint in "On his Blindness"? How does he reconcile himself to the loss of his eyesight?
- c) Discuss John Donne's argument in "Death be not proud" that death is neither a free agent nor does it keep good company.
- d) How does Dylan Thomas present a contrast between his childhood and adulthood in the poem "Fern Hill"?

- Q4)** a) Answer the following questions in about 150 words each (any two):[20]
- i) In what ways was Martin Luther king like Mahatma Gandhi?
 - ii) Attempt a character-sketch of Muhammad Ali as a boxer.
 - iii) How did Alexander Fleming contribute to medical science?
 - iv) ‘Nehru’s personality was a combination of Eastern and Western culture’. Comment in detail.
- b) Imagine that you are a journalist interviewing the gold medalist shooter, Abhinav Bindra. Prepare five questions you would ask him and their possible answers. [10]

OR

“Women are better at cooking than men”. Write a paragraph for or against the proposition.

Total No. of Questions : 5]

[Total No. of Pages : 3

P27

[3601]- 52

F.Y. B.A. (Vocational Stream)

FUNCTIONAL ENGLISH

Phonetics and Spoken English

(Paper - I) (Old Course) (80 : 20 Pattern) (Theory)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 60

Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.
- 2) Figures to the right indicate full marks.
- 3) Draw neat diagrams wherever necessary.

Q1) a) Answer any three of the following : [9]

- i) Define ‘language’ and comment on its nature.
- ii) Write a note on ‘reading’ and ‘writing’ as language skills.
- iii) Write a note on phonetics as a branch of linguistics.
- iv) Draw a vowel chart and indicate all the vowels in British English on it.
- v) Describe the organs of speech.

b) State whether the following statements are true or false (any five) : [5]

- i) Diphthongs are voiceless sounds.
- ii) Pure vowels do not change their quality.
- iii) Affricates are voiced sounds.
- iv) To produce a consonant there must be closure, narrowing or obstruction of the air-stream.
- v) /f, v/ are labio-dental fricatives.
- vi) Phonemes can have allophonic variants.
- vii) There are no nasal or nasalised vowels in English.

Q2) a) Identify the vowel or diphthong sound in each of the following words by giving phonemic symbol (any ten). [5]

Cheese, hate, cut, fine, serve, hit, join, poor, tube, tap, house, fast.

b) Identify the sound/s represented by the plural morphemes in the following words : [3]

boxes, tables, caps.

OR

P.T.O.

Give one example each of the words in English having past tense morphemes ending in sounds /t/, /d/, /id/.

- c) Give a pair of words (minimal pair) to distinguish between each of the following (any four) : [4]

/i/ - /ɪ:/; /u/ - /ʌ/; /m/ - /b/; /t/ - /d/; /e/ - /x/; /p/ - /f/.

- Q3)** a) Transcribe the following words phonemically and mark accent. (any six) : [6]

People, system, subject (v), pleasant, severe, activity, beginning, aimless.

- b) Transcribe the following sentences phonemically marking accent and intonation. (any three) : [6]

- i) The bank is open.
- ii) Don't wait near the staircase.
- iii) When will you finish?
- iv) May I come in?
- v) Excuse me, please.

- Q4)** Mark accent and intonation in the following piece of conversation. [10]

(Do not transcribe)

A : Oh, what a pleasant evening.

B : Yeah, you seem to be very happy today.

A : Yes, I got my results and stood 2nd.

B : Congratulations!

A : Thank you. Let's go to the canteen.

- Q5)** Fill in the blanks in conversational passages 'a' and 'b' by selecting correct words, phrases or clauses given in the brackets. [6]

- a) [She doesn't; I too; Good God!; How lucky, I love it, Do you]

Rahul : Mohan, when do you go to bed?

Mohan : At about eleven

Rahul : Why so late?

Mohan : I watch TV programmes daily.

Rahul : _____. Doesn't your mother make you go to bed early?

Mohan : No, _____. However she keeps watch on my viewing.

Rahul : _____ watch National Geographic?

Mohan : Oh ! _____. And Animal Planet too.

Rahul : Yes. _____ enjoy them.

Mohan : When do you get up?

Rahul : At six. For exercises.

Mohan : ——— It's so nice.

Rahul : Thanks.

- b) [hold on sir; hello; certainly; Good morning, sir; yes please; That's fine].

[6]

Mahendra : Hello !

Receptionist : ——— This is Ganesh Ceramics. May I know who is speaking?

Mahendra : I'm Mahendra Kokare. Can I talk to Mr. Parshuram of sales department?

Receptionist : Please ———. I'll check if he is in his cabin.

Mahendra : ———

Receptionist : (After a while) ———. I'm sorry to tell you that Mr. Parshuram has gone to the bank.

Mahendra : would you kindly pass him my message?

Receptionist : ——— sir.

Mahendra : Ask him to call on 9823457831.

Receptionist : ——— Thank you.

Total No. of Questions : 6]

[Total No. of Pages : 1

P29

[3601]- 55

F.Y. B.A. (Vocational Stream)

TRAVEL AND TOURISM MANAGEMENT

Tourism Business

(Paper - I) (Old Syllabus)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:

- 1) *Attempt any four questions.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Draw neat diagrams and sketches wherever necessary.*
- 4) *Use of map stencil is allowed.*

Q1) Explain the nature of Tourism Business. **[20]**

Q2) What is Tourism? Write the characteristics of Tourism in detail. **[20]**

Q3) Write about “natural tourist attractions”. Give suitable examples. **[20]**

Q4) Explain social, cultural and environmental impacts of Tourism. **[20]**

Q5) Write information about India Tourism Development Corporation (ITDC). Explain the role of ITDC. **[20]**

Q6) Write short notes on any two : **[20]**

- a) PATA.
- b) Paid Holiday Concept.
- c) Passport.
- d) Health Certificate.

Total No. of Questions : 14]

[Total No. of Pages : 2

P30

[3601]- 59

F.Y. B.A. (Vocational Course)

COMPUTER APPLICATIONS COURSE - II

(Old Pattern) (Theory)

Time : 2½ Hours]

[Max. Marks : 60

Instructions to the candidates:

- 1) Attempt any five questions from Section-I.
- 2) Attempt any five questions from Section-II.
- 3) Draw a neat-labelled diagram wherever necessary.
- 4) Figures to the right indicate full marks.

SECTION - I

- Q1)** Write different steps in program development. [6]
- Q2)** Why C is called a Structured Programming Language? [6]
- Q3)** What is difference between do and do..while loop? [6]
- Q4)** Explain following Standard Library Functions : [6]
a) Strcmp()
b) Strcmpl()
- Q5)** What is function call by value and function call by reference? Explain. [6]
- Q6)** Explain briefly the following terms : [6]
a) Keywords.
b) Constants and Variables.
- Q7)** Explain Character Arrays with example. [6]

SECTION - II

- Q1)** Define operating system. Give any five services offered by operating system. [6]
- Q2)** Explain in brief the following terms : [6]
a) Multi User Operating System.
b) Real Time Operating System.

- Q3)** Explain the following MS-DOS Commands : [6]
a) DELTREE.
b) MD.
c) COPY.
- Q4)** What are the uses of Networking? [6]
- Q5)** Explain the following computer network topologies : [6]
a) Bus.
b) Star.
- Q6)** Explain in brief the following terms : [6]
a) Node.
b) LAN.
c) HUB.
- Q7)** Explain Memory Management Techniques : [6]
a) Paging.
b) Segmentation.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 5

P31

[3601]- 60

**F.Y. B.A. (Vocational Stream)
FUNCTIONAL ENGLISH**

**Remedial Grammar and an Introduction to Writing Skills in English
(Paper - II) (80 : 20 Pattern) (Theory) (Old Course)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 60

Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.**
- 2) Figures to the right indicate full marks.**

Q1) a) Choose the correct alternative from the two given in the bracket and rewrite (any five) : [5]

- i) Does he (mean/means) that we are wrong?
- ii) Politics (is/are) my favourite subject.
- iii) Sham (sent/had sent) a greeting card to her last week.
- iv) Will you (comes/come) to my place?
- v) I told him (on/to) his face that he was fraudulent.
- vi) Time and tide (waits/wait) for none.
- vii) She died (of/in) jaundice.

b) Rewrite the following paragraph using appropriate articles where necessary. [2]

Last week I bought ——— dictionary and ——— book of quotations.
——— dictionary is still with me, but ——— book of quotations is missing.

c) Rewrite the following sentences using appropriate prepositions or prepositional phrases (any four) : [2]

- i) The house was sold ——— him.
- ii) This table is made ——— wood.
- iii) He cut it ——— a pen-knife.
- iv) I have no friends here to talk ———.
- v) I will come to your house ——— 8 a.m.

d) Do as directed (any five) : [5]

- i) ——— is the matter? (add a suitable question word)
- ii) What a lovely morning it is he said. (Rewrite in correct punctuation marks).

- iii) Shut the door (change the voice).
- iv) He drives fast (add question tag).
- v) One of my brothers are going to London (correct the sentence).
- vi) I saw him there (turn this sentence into a question asking about the underlined word).
- vii) Peter ——— Paul are very good friends (use correct conjunction).

Q2) a) Read the following passage and make notes on it in the form of points and sub-points. Prepare a rough draft also-suggest a suitable title. [8]

My philosophy of life is simple. I know what I want for myself. I want the opportunity to live a reasonably secure and full life; the opportunity to contribute from whatever capacities I have to the common store and to receive, in return, the benefits of the capacities of others. In a word, I want life, liberty, and the pursuit of happiness.

I presume that other people want this too. I presume this because I do not believe that in these fundamental respects human beings differ very significantly, and secondly because I observe that, however confusedly, men's efforts are directed toward this end. I also note that up till now in human history by far the greater part of mankind has never succeeded in getting anywhere near the attainment of this end. I do not, of course, know what the world would be like if mankind as a whole succeeded in obtaining secure and reasonable conditions of life. May be nothing much would come of it.

OR

b) Read the following passage carefully and make notes on it in the form of points and sub-points. Prepare a rough draft also. Suggest a suitable title. [8]

The wonders performed by electricity are numerous. Life without the various blessings of electricity is unthinkable. The wireless is one of the most conspicuous of these blessings. It has had a tremendous influence on human society. The wireless and broadcasting side of electricity is being developed more and more everyday, and there is no knowing what future wonders the wireless will make possible.

The story of the wireless began with the transmission of signals by telegraphy. Currents of electricity running along wires conveyed messages. But when these wires were broken telegraphy did not work. Scientists began to look for a means of conveying messages without wires. Necessity has always been the mother of invention. The scientists soon invented the wireless telegraphy. But then they set to work to find

out a method of sending the human voice without the help of wires. Thus developed wireless telephony.

When a man speaks into a wireless telephone, an electric current sends out his voice with great force in all directions. These soundwaves reach us in no time. However, the naked ear cannot hear these waves. But a receiver enables us to hear sound-waves sent out by a wireless telephone.

Finally, we have broadcasting which uses a kind of wireless telephone. There are broadcasting stations all over the world, sending over the ether songs, music, speeches, news, messages, etc. These transmissions are received by people with the help of receivers head phones or loud-speakers.

- Q3)** a) i) Read the following paragraph carefully and convert it into a dialogue between two friends. [8]

Any smoker who wishes to reduce the risk of illness should stop smoking. Some people have their determination to stop. The risks of smoking and the effect of cigarette smoking on their family are serious. Children are influenced to start smoking. It is known that parental smoking causes an increase in bronchitis and pneumonia in children under 1 year old. The best way to cease smoking is to stop completely, soon after making the decision.

OR

- ii) The following table contains the information about the number of students at U.G. and P.G. levels in a college of Latur. Prepare a paragraph with the help of the information given in the table.

DAV College Latur
Student Strength

Year	U.G. Students	P.G. Students	Total Students
2003-04	20	30	50
2004-05	22	33	55
2005-06	25	37	62
2006-07	30	40	70
2007-08	35	50	85

- b) Develop a paragraph of about 150 words on any one of the following.
You may use the points given below : [8]

- I) N.S.S winter camp
 - 1) Inauguration of camp.
 - 2) Speeches of social workers.
 - 3) Activities of N.S.S students
 - 4) Valedictory function.
 - II) An hour in a college canteen
 - 1) Professor absent.
 - 2) To the canteen.
 - 3) Atmosphere.
 - 4) Discussions.
 - 5) Entertainment.
- c) Expand any one of the following ideas in about 100 words. Prepare a rough draft also. [8]
- i) Well begun is half done.
 - ii) A friend in need is a friend indeed.

- Q4)** Read the following entries from the Oxford Advanced Learner's Dictionary and answer the question below :

phone¹ /fəʊn/ *n, vt, vi* (colloq abbr for) telephone.
 '~-booth *n* telephone kiosk; call-box. '~-call *n* telephone call. '~-in *n* radio/television programme in which listeners/viewers participate by telephone.

phone² /fəʊn/ *n* (linguistics) single speech-sound (vowel or consonant).

pho-neme /'fəʊni:m/ *n* (C) (ling) unit of the system of sounds of a language: *English has 24 consonant ~s*. **pho-nemic** /fə'nɪ:mɪk/ *adj* (of transcriptions) providing one symbol for each ~ of the language transcribed (as with the pronunciations in this dictionary). **pho-nem-ics** *n* (with sing *v*) study and description of the phonemic systems of languages.

pho-netic /fə'netɪk/ *adj* (ling) 1 concerned with the sounds of human speech. 2 (of transcriptions) providing not only a symbol for each phoneme of the language transcribed but with additional symbols for differences between variations of the same phoneme in different situations. 3 (of a language) having a system of spelling that approximates closely to the sounds represented by the letters used: *Spanish spelling is ~*. **pho-net-ics** *n* (with sing *v*) study and science of speech sounds, their production, and the signs used to represent them.

pho-nat-i-cally /-kli/ *adv* **pho-net-i-cian** /fəʊnɪ'tʃn/ *n* expert in ~s.

pho-ney, phony /'fəʊni/ *adj* (colloq) sham; unreal; not genuine. □ *n* ~ person: *He's a complete ~*.

pho-nic /'fonɪk/ *adj* of sound; of vocal sounds. ~s *n* (with sing *v*) the use of elementary phonetics in the teaching of reading.

pho-no-graph /'fəʊnəgræf US: -græf/ *n* (US) record player.

pho-nol-ogy /fə'nɒlədʒi/ *n* (U) (linguistics) scientific study of the organization of speech sounds (including phonemes), esp in particular languages.

pho-no-logi-cal /,fəʊnə'lɒdʒɪkl/ *adj*

Questions :

- 1) Give British pronunciation of the word ‘phone’. [2]
- 2) Write meaning of ‘phonetics’? [2]
- 3) What do you mean by ‘phonology’? [2]
- 4) Write transcription of ‘phonograph’? [2]
- 5) How many consonants are there in the word ‘English’? [2]
- 6) Who are participated in radio/TV programme? [2]
- 7) Write meaning of ‘noun-’phone’. [2]

Total No. of Questions : 6]

[Total No. of Pages : 1

P33

[3601]- 63

F.Y. B.A. (Vocational Stream)

TRAVEL AND TOURISM MANAGEMENT

Tourism Product

(Paper - II) (Old Syllabus)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:

- 1) *Attempt any four questions.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Draw neat diagrams and sketches wherever necessary.*
- 4) *Use of map stencil is allowed.*

Q1) Write a note on customs of India. **[20]**

Q2) Describe the climatic conditions of India. **[20]**

Q3) Elaborate on the classical dances of India. **[20]**

Q4) “Do the festivals of India give growth to the tourism industry”. Explain. **[20]**

Q5) Discuss the characteristics of tourism product. **[20]**

Q6) Write short notes on any two : **[20]**

- a) Landscape.
- b) Jagannath Puri.
- c) Peninsular Plateau.
- d) Buddhist Architecture.

P34**[3601]-101****F.Y. B.A.**

COMPULSORY ENGLISH
(New Course)

Text prescribed : **REFLECTIONS 1**, Ed. by P. Bhaskaran Nair, Geetha Rajeevan & G. Radhakrishna Pillai.

Time : 3 Hours]***[Max. Marks : 80******Instructions to the candidates:***

- 1) All questions are compulsory.
- 2) Figures to the right indicate full marks.

Q1) Attempt any two of the following : [16]

- a) What role did the shopkeeper play in bringing about the change in Sigaev's decision?
- b) How do the teachers re-examine Wasserkopf? How does the Mathematics teacher outwit him?
- c) What does Tagore say about rituals and blind worship in *Leave this Chanting and Singing?*
- d) What advice do the health gurus generally give on diet? What is the writer's view?

Q2) Attempt any four of the following : [16]

- a) How did the Conjuror take revenge upon the Quick Man?
- b) What different roles does man play in life according to Shakespeare?
- c) Write a note on Uncle Podger as a humourous personality.
- d) How did the family of Nicola and Jacopo live before the war?
- e) Describe in your own words the picture of Malacca town after the tsunami disaster?
- f) What attitude towards life is presented in *Gather ye Rosebuds while ye may?*
- g) Draw a character sketch of the boy depicted in *The Affliction of Margaret.*

Q3) Attempt *any two* of the following : [16]

- a) Your friend has passed the MPSC examination for the post of PSI. Write a letter to congratulate him wishing him the best for future prospects.
- b) Write a paragraph on what the traffic conditions in cities would be in 2020.
- c) Write an essay on The Role of Students in Politics.
- d) You borrowed a book from your friend but forgot to return it. On the next day you return it with an apology. Write a short dialogue using appropriate expressions.

Q4) Attempt *any eight* of the following : [16]

- a) Rewrite the sentences using appropriate adverbs given in the brackets in place of 'very'.
(admirably, annoyingly, extremely)
 - i) Children are very naughty these days.
 - ii) Global warming is a very serious threat to life on the earth.
- b) Give synonyms of the following words:
 - i) advocate
 - ii) disaster
- c) Give the full forms of the following :
 - i) UNO
 - ii) MPSC
- d) Fill in the blanks with appropriate phrasal verbs from the list given below and rewrite.
(put up, put on, put in)
 - i) Uncle Podger was trying to ----- a picture on the wall.
 - ii) A student must ----- his full potential to score good marks.
- e) Fill in the blanks choosing suitable words from the brackets and rewrite.
 - i) I ----- you to study hard and succeed in the examination.
(except / expect)
 - ii) Mr. Mehra is ----- by nature. (industrial / industrious)
- f) Fill in the blanks choosing antonyms of the underlined words from the list given below and rewrite.
(fiction, deep, false)
 - i) The investigation carried out by the CBI was only superficial, they did not go ----- into the matter.

- ii) The stories they tell are so strange, it is difficult to decide which is a fact and which is -----.
- g) Form one word each using the following prefixes :
 - i) un-
 - ii) pre-
- h) Make adjectives :
 - i) child
 - ii) hero
- i) Use the following words in a sentence each :
 - i) critic
 - ii) criticise
- j) Fill in the blanks with appropriate idioms from the list given below and rewrite.
(sing praises of somebody, behind one's back, out of the way)
 - i) He went ----- to solve his problem.
 - ii) My friend agreed to sell his car to me, but later he sold it ----- to another person.
- k) Give one word substitutes for the following :
 - i) A person who performs a role on the stage.
 - ii) An outdoor place where games are played.

Q5) Do as Directed (*any eight*) : **[16]**

- a) Fill in the blanks with appropriate prepositions :
Uncle Podger took the hammer ----- his right hand, and fixed the nail ----- the chosen spot.
- b) Correct the following sentence and rewrite :
I have met the President yesterday.
- c) Complete the sentence appropriately :
If I were a Finance Minister -----.
- d) Punctuate the following :
What a dumb question said wasserkopf
- e) You were expecting us. (Add a question tag)
- f) Complete the sentence using a suitable relative clause :
This is the house ----- .

- g) Change into imperative sentence :
Will you mind posting this letter, please?
- h) Change the voice :
We postponed the picnic.
- i) Combine the following sentences and rewrite :
They finished their work. They left early.
- j) Change the rhetorical question into a statement.
Where is freedom to be found?
- k) Fill in the blanks with suitable adverbs of frequency :
i) I visit my native place -----.
ii) I ----- break my promise.
- l) Write a sentence beginning with ‘I would -----’ to express your ambition.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 4

P540

[3601]-31

F.Y. B.A.

MATHEMATICAL STATISTICS

**Discrete Probability and Probability Distributions
(Paper - II) (Old Course)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.
- 2) Figures to the right indicate full marks.
- 3) Use of statistical tables and calculator is allowed.
- 4) Symbols have their usual meanings.

Q1) Attempt any Ten of the following : **[10 × 2 = 20]**

- a) Explain the term ‘Sample Space’ with an illustration.
- b) State limitations of classical probability.
- c) With usual notation, prove that :
$$P(A') = 1 - P(A)$$
- d) Define hypergeometric distribution.
- e) Explain the term ‘Mutually Exclusive Events’ with an illustration.
- f) A discrete random variable (r.v.) X has probability distribution as below:

X	2	4	6	8
$P[X = x]$	K	3K	5K	7K

Find the value of ‘K’.

- g) Define pair-wise independence of three events of a sample space (Ω).
- h) If X is a discrete r.v. with variance = 16, find standard deviation of $(2X - 5)$.
- i) State probability mass function (p.m.f.) of Bernoulli distribution.
- j) Explain the term ‘Random experiment’ with an illustration.
- k) Define covariance of a bivariate discrete r.v.
- l) Let $X \rightarrow B(n = 10, p = 0.7)$. Find mode of X.

P.T.O.

- m) State the relation between fourth order central moment in terms of raw moments of a discrete r.v.

Q2) Attempt any two of the following : **[2 × 5 = 10]**

- Define binomial distribution with parameters ‘n’ and ‘p’. Also find its mean.
- A fair coin is tossed three times. Find the probability of getting :
 - Exactly two heads.
 - At least one tail.
- Explain the following terms :
 - Elementary event.
 - Certain event.
 - Complementary event.
- Let X be a discrete r.v. with probability distribution as below :

X	−2	−1	0	1	2
$P[X = x]$	0.15	0.20	0.30	0.25	0.10

Find

- $P[-1 \leq X \leq 1]$,
- $P[X \geq 0]$,
- The probability distribution of $(2X + 5)$.

Q3) Attempt any two of the following : **[2 × 10 = 20]**

- i) Let $\Omega = \{W_1, W_2, W_3, W_4\}$ with probability model : $P(W_1) = P(W_2) = p$, $P(W_3) = 2P(W_2)$ and $P(W_4) = 3.P(W_4)$. Find the value of ‘p’ and $P(A)$ where $A = \{W_1, W_2, W_4\}$.
 - State and prove Baye’s theorem on conditional probability.
- i) Two fair dice are rolled at a time. The events are defined as below :

E_1 = Occurring odd number of dots on upperface of first die.
 E_2 = Occurring odd number of dots on upperface of second die.
 E_3 = Sum of dots on upperfaces of both dice is odd number.

Discuss the independence of E_1 , E_2 and E_3 . **[6]**

 - Let A and B be two events defined on Ω such that $P(A) = 0.4$, $P(B) = 0.6$ and $P(A \cap B) = 0.3$. Find $P[A | B]$ and $P[B' | A]$. **[4]**

- c) i) State and prove the binomial approximation to hypergeometric distribution under certain conditions. [6]
ii) With usual notation, prove that :
 $E[X + Y] = E[X] + E[Y]$. [4]

- d) Let (X, Y) be a bivariate discrete r.v. with joint probability distribution :

		1	2	3	[10]
		X	Y		
		-1	0.10	0.15	0.05
		0	0.15	0.08	0.12
		1	0.05	0.20	0.10

- i) Find marginal probability distributions of X and Y.
ii) Verify independence of X and Y.
iii) Find conditional probability distribution of X given $Y = 1$.

Q4) Attempt any Two of the following : [2 × 15 = 30]

- a) i) Define distribution function of a discrete r.v. State any four properties of it. [5]
ii) State and prove effect of change of origin and scale on variance. [5]
iii) A lot contains 12 items of which 4 are defective. Two items are drawn at random from the lot one after other by without replacement. Find the probability that both items are non-defective. [5]
- b) i) Define uniform distribution on integers 1 to n . Also find its mean. [5]
ii) Let (X, Y) be a bivariate discrete r.v. with joint probability distribution as below : [10]

		0	1	2	3	
		X	Y			
		0	K	3K	2K	4K
		1	2K	6K	4K	8K
		2	3K	9K	6K	12K

Find

- I) The value of K,
II) $P[X \leq 1, Y \geq 1]$,
III) $P[X = Y]$,
IV) $P[X \geq 1 | Y \leq 1]$.

- c) i) Let X be a discrete r.v. with probability distribution as below :

X	0	1	2	3
P[X = x]	0.12	0.28	0.40	0.20

Compute mean and Variance of X.

[5]

- ii) A box contain 8 items of which 3 are defective. A random sample of 4 items was drawn from it using without replacement. Find the probability of getting at most one defective item in a sample. [5]
- iii) Find the distribution of sum of n-independent and identically distributed Bernoulli random variables. State the name of distribution of your result. [5]
- d) i) With usual notation, prove that : [5]
 $\text{Var}(X + Y) = \text{Var}(X) + \text{Var}(Y) + 2 \text{Cov}(X, Y).$
- ii) Let (X, Y) be a bivariate discrete r.v. with joint probability distribution as below : [10]

Y X	1	2	3
-1	0.15	0.10	0.05
0	0.12	0.18	0.10
1	0.08	0.12	0.10

Find

- I) Conditional mean of X given Y = 2.
 II) Covariance between X and Y.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 4

P542

[3601]-43

F.Y. B.A.

STATISTICS

DESCRIPTIVE STATISTICS

(Paper - I) (Old Course)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.
- 2) Figures to the right indicate full marks.
- 3) Use of statistical table and calculator is allowed.
- 4) Symbols have their usual meanings.
- 5) Graph paper will be supplied on request.

Q1) Attempt any ten of the following : **[10 × 2 = 20]**

- a) Mention two situations where stratified random sampling can be appropriate.
- b) Define inclusive method of classification with illustration.
- c) Discuss range as a measure of dispersion.
- d) A variable X takes values 1, 2, 3,n, find its arithmetic mean.
- e) Define r^{th} raw moment of a frequency distribution.
- f) If mean of 10 observations is 30 and coefficient of variation is 0.3%, then find the value of variance.
- g) Give two real life situations of positively correlated variables.
- h) State any two properties of regression coefficients.
- i) Are the following data consistent?
 $N = 100, (A) = 50, (\beta) = 30, (AB) = 15$
- j) The regression equations are $X - 4Y = 5$
 $X - 16Y = -64$
Find arithmetic mean of X and Y.
- k) Variance of a Mesokurtic distribution is 3. Find the fourth central moment μ_4 of above distribution.

P.T.O.

- l) Define 4th decile for grouped frequency distribution.
- m) Define the term ‘Mean-Deviation’.

Q2) Attempt any two of the following : **[2 × 5 = 10]**

- a) Write a note on frequency polygon and frequency curve.
- b) The following is the age distribution of life insurance policy holders.

Age (Yrs.)	0-10	10-20	20-30	30-40	40-50
Persons	7	12	15	13	3

Obtain Median age of policy holders.

- c) Two samples of sizes 40 and 50 have the same mean but different standard deviations 19 and 8 respectively. Find the standard deviation of Combined Sample.
- d) If A and B are two independent attributes then show that :
 - i) A and β are independent,
 - ii) α and B are independent.

Q3) Attempt any two of the following : **[2 × 10 = 20]**

- a) i) Define the following terms :
 - I) Class boundaries.
 - II) Open end classes.
 - III) Relative frequency.
- ii) Draw a Pie-diagram for the following data of different cases in a certain general hospital in one month.

Type of cases	No. of cases
Neurological	25
Cardiac	50
Urological	18
General surgery	70
Orthopedic	50

- b) i) Define geometric mean. Also discuss its merits and demerits.
- ii) If quartiles of a certain data are $Q_1 = 21$, $Q_2 = 39$ and $Q_3 = 100$ then compute quartile deviation. Also find Bowley’s Coefficient of skewness and comment on the result obtained.
- c) i) Explain the terms :
 - I) Simple Random sampling with replacement.
 - II) Simple Random sampling without replacement.

- ii) If $b > 0$, $c > 0$, then find Spearman's rank Correlation Coefficient between X and Y.

X	a	$a + b$	$a + 2b$	$a + 3b$	$a + 4b$
Y	a	$a + c$	$a + 2c$	$a + 3c$	$a + 4c$

Comment on the findings.

- d) i) Explain the different parts of a statistical table.
 ii) Given that : $\bar{X} = 1$, $\mu_2 = 3$, $\mu_3 = 0$, $\mu_4 = 27$, find the first four raw moments.

Q4) Attempt any two of the following : [2 × 15 = 30]

- a) i) Describe the functions of 'Bureau of Economics and Statistics'.
 ii) Define product moment Correlation Coefficient ' r '. State the properties of r . How will you interpret the cases $r = + 1$ and $- 1$?
 iii) Given that $X - 4Y = 5$ and $X - 16Y = - 64$ are the two regression lines, find
 1) Regression Coefficient of Y on X.
 2) Regression Coefficient of X on Y.
 3) Correlation Coefficient between X and Y.
 b) i) The daily expenditure (in Rs.) on fuel of 120 persons using two wheelers given below :

Expenditure : (Rs.)	50-60	60-70	70-80	80-90	90-100
Persons :	15	—	30	—	20

Find the missing frequencies if the mode of the distribution is Rs.80.

- ii) If $n = 110$, $\sum x = - 20$, $\sum x^2 = 220$, find standard deviation and Coefficient of Variation of the above data.
 iii) Describe scatter diagram and explain how it is used.
 c) i) Explain the procedure of fitting of the curve $Y = a + bX + cX^2$ to the given data (X_i, Y_i) , $i = 1, 2, \dots, n$.
 ii) For a symmetric distribution, with usual notation, show that

$$\frac{\mu'_3}{\mu'_1} = 3\mu_2 + (\mu'_1)^2$$

- iii) With usual notations, show that
 I) $bXY + bYX \geq 2r$, $r > 0$,
 II) $bXY.bYX = r^2$

- d) i) Define central moments of
1) Series of individual observations,
2) Frequency distribution.
- Show that central moments are invariant to the change of origin.
- ii) Given that : $S.D(X) = S.D(Y)$ and $\text{Corr}(X,Y) = \sqrt{2} - 1$, determine the acute angle between the two regression lines.
- iii) Compute the quartile deviation for the following series of observations :
26, 30, 35, 5, 6, 7, 9, 20, 40, 45, 11, 18, 15, 49, 60.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 4

P543

[3601] - 45

F.Y. B.A.

APPLIED STATISTICS

Descriptive Statistics (Old Course) (Paper - I)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Use of calculator is allowed.*
- 4) *Use of statistical tables is allowed.*

Q1) Attempt any ten of the following : [10 × 2 = 20]

- a) Explain the terms population and sample.
- b) State demerits of arithmetic mean.
- c) Define : Range and give one application of it.
- d) Explain the terms :
 - i) Order of a class.
 - ii) Ultimate class frequency.
- e) State the formula for 65th percentile and 7th Decile for frequency distribution.
- f) Given $n = 100$, $\Sigma x = 20$, $\Sigma x^2 = 220$ find standard deviation and coefficient of variation.
- g) Define harmonic mean.
- h) The mean and variance of a distribution are 32 and 66 respectively. Its Pearson's coefficient of skewness is 0.6, find the value of mode.
- i) State two real life situations of negatively correlated variables.
- j) Explain the term 'time series' with one illustration.
- k) State any two requirements of a good measure of central tendency.
- l) Given that $\beta_2 = 2.8$, $\beta_1 = 0.25$, $\mu_2 = 1.5$ find μ_3 and μ_4 .
- m) State two properties of Karl Pearson's coefficient of correlation.

P.T.O.

Q2) Attempt any two of the following : **[$2 \times 5 = 10$]**

- a) Explain measures of absolute and relative dispersion. State various measures of relative dispersion.
- b) Draw histogram and frequency polygon for the following frequency distribution :

Class-interval	40-50	50-60	60-70	70-80	80-90	90-100
Frequency	4	6	10	18	9	3

- c) Explain the following with one illustration each :
 - i) attribute,
 - ii) discrete variable,
 - iii) class-boundaries.
- d) An incomplete frequency distribution of 100 observations is given below:

Class-interval	0-100	100-200	200-300	300-400	400-500	500-600	600-700
Frequency	9	15	-	21	-	14	5

If the median of the distribution is 338.09 find the missing frequencies.

Q3) Attempt any two of the following : **[$2 \times 10 = 20$]**

- a) i) For the following frequency distribution compute mean deviation about arithmetic mean. **[6]**

Class-interval	10-12	12-14	14-16	16-18	18-20
Frequency	25	30	90	55	40

- ii) The mean and median of 19 observations are found to be 62 and 27 respectively. If at the time of calculations two observations were wrongly taken as 5 and 65 instead of 10 and 61 respectively find the correct mean and median. **[4]**
- b) Compute coefficient of correlation between X and Y for the following data :

Daily income (in Rs.) X	105	115	120	125	130	135	140	145
Daily expenditure (in Rs.) Y	86	92	94	105	112	120	125	130

Also interpret the result. **[10]**

- c) i) First four raw moments are given as : [6]
 $\mu'_1 = 0.80$, $\mu'_2 = 2.60$, $\mu'_3 = 2.84$, and $\mu'_4 = 5.96$
 Compute the measure of skewness and kurtosis based on moments and comment on the results.
- ii) Explain the term ‘kurtosis’. State the different types of kurtosis. [4]
- d) i) The scores obtained by 11 candidates in drawing (X) and in music (Y) are given below :

Candidate :	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K
X	25	30	20	15	31	22	28	32	21	29	12
Y	38	36	17	27	24	28	20	21	17	12	22

Compute Spearman’s rank correlation coefficient for the above data. [5]

- ii) State the merits and demerits of standard deviation. [5]

Q4) Attempt any two of the following : [2 × 15 = 30]

- a) i) What is classification. Explain the inclusive and exclusive method of classification with one illustration each. [7]
- ii) Verify whether A and B are independent, positively associated or negatively associated in each of the following cases :
- 1) $(A) = 492$, $(AB) = 296$, $(\alpha) = 572$ and $(\alpha B) = 382$
 2) $(AB) = 256$, $(A\beta) = 48$, $(\alpha B) = 768$ and $(\alpha\beta) = 144$ [8]
- b) i) The study of correlation between the amount of rainfall (X) and corrosion of iron building material (Y) measured in suitable units is as follows :

X	4.3	4.5	5.9	5.6	6.1	5.2	3.8
Y	86	90	115	102	122	100	76

obtain the line of regression of Y on X. Estimate y for $x = 7.5$ using regression line. [12]

- ii) State any three properties of coefficients of regression [3]
- c) i) A survey was conducted among people to record the news channel of T.V they prefer first and the result were recorded as given below:

Channel Preferred first	BBC	Znews	STAR	Aajtak	DD1
Number of persons	99	75	60	90	80

Draw a pie-diagram to represent the above data. [6]

- ii) Following is the agewise distribution of life insurance policyholders:

Age	0-10	10-20	20-30	30-40	40-50
No. of persons	7	12	25	13	3

compute Bowley's coefficient of skewness and interpret the result. [9]

- d) i) Describe the procedure of estimating secular trend by the method of moving averages. [7]
- ii) Explain in brief the seasonal and irregular components of time series with one illustration each. [8]

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 4

P545

[3601]- 139

F.Y. B.A.

STATISTICS

**Statistical Pre-Requisites
(New/Old Course)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.
- 2) Figures to the right indicate full marks.
- 3) Use of statistical tables and calculator is allowed.
- 4) Symbols have their usual meanings.
- 5) Graph papers will be supplied on request.

Q1) Attempt any two of the following : [2 × 5 = 10]

- a) Explain the terms : Population and sample.
- b) Draw frequency curve for the following frequency distribution :

Daily wages (in Rs.)	No. of Workers
50-100	7
100-150	13
150-200	30
200-250	24
250-300	10
300-350	6

- c) Compute the median for the following frequency distribution :

Dividend (%)	No. of Companies
0-20	20
20-40	35
40-60	15
60-80	8
80-100	2

- d) The first four moments of a distribution about 3 are $-0.11, 0.89, -0.11$, and 2.33 respectively. Find the first four central moments.

Q2) Attempt any four of the following : **[4 × 5 = 20]**

- Define Harmonic Mean (H.M.) and state its merits and demerits.
- The number of goals scored per match by two players A and B in a season for all the matches played are as follows :

Player A	5	5	3	4	7	9	3	0	2	2
Player B	8	7	4	4	5	6	4	3	2	1

which player is more consistent? Why?

- The following is the distribution of the heights of students in a class of secondary school.

Height (in cm)	Number of students
130-134	5
135-139	15
140-144	28
145-149	24
150-154	17
155-159	10
160-164	1

Find :

- i) Class mark of 3rd class.
- ii) Class width of any class.
- iii) Class limits of 6th class.
- iv) Number of students whose height is less than 149cm.
- v) State the method of classification.
- In a certain frequency distribution the sum of upper and lower quartiles is 45 and the difference between them is 15. If the median is 20, find the coefficient of skewness. Comment on the nature of the distribution.
- Define concept of correlation between two variables. Also explain the concept of positive and negative correlation with an illustration.
- If $\mu'_1 = 1, \mu'_2 = 4, \mu'_3 = 10, \mu'_4 = 46$, compute β_1, β_2 , hence comment upon the nature of distribution regarding the skewness and kurtosis.

Q3) Attempt any three of the following : **[3 × 10 = 30]**

- i) Explain the following terms related to theory of attributes
 - Ultimate class frequency.
 - Positive class frequency.
 - Independence of two attributes.
 - Attribute.

- ii) Explain the concept dispersion. State the various characteristics of good measure of dispersion.
- b) i) Two judges in a beauty competition rank the 8 girls as follows :

Girl No.	1	2	3	4	5	6	7	8
Judge A	7	6	8	5	3	1	2	4
Judge B	8	5	6	7	4	2	1	3

Calculate Spearman's rank correlation coefficient.

- ii) Regression equations of two variables X and Y are as follows :
 $4X - 5Y + 33 = 0$.
 $20X - 9Y = -10$.
- Find :
- I) The regression coefficient of Y on X.
II) The regression coefficient of X on Y.
III) The correlation coefficient between X and Y.
- c) i) From the following steam leaf find
I) the lowest observation,
II) the highest observation.

Steam	leaf
4	2, 3, 4
5	1, 1, 2, 2, 4, 5, 8, 9
6	2, 3, 8, 9
7	0, 5, 7

Also write the entire data set.

- ii) Define the regression coefficient. State the properties of regression coefficients.
- d) i) Calculate correlation coefficient from the following results :
 $n = 7, \sum X = 452, \sum Y = 415, \sum X^2 = 31970, \sum Y^2 = 25075, \sum XY = 27833$.
- ii) Calculate the coefficient of association between intelligence of fathers and that of sons given that :
Intelligent fathers with intelligent sons = 250
Intelligent fathers with dull sons = 80
Dull fathers with intelligent sons = 90
Dull fathers with dull sons = 580

e) i) Calculate the standard deviation for the following data :

Class :	0-10	10-20	20-30	30-40	40-50
Frequency :	4	15	28	16	7

ii) The management of hotel has employed 5 cooks and 10 waiters. The monthly salaries of a cook and a waiter are Rs.3000 and Rs.2500 respectively. Find the mean salary of the employees.

Q4) Attempt any one of the following : **[1 × 20 = 20]**

a) i) Define an index number. Explain the various problems in the construction of index numbers. **[7]**

ii) Compute the Karl Pearson's coefficient of skewness for the following data : **[10]**

Class	59-61	61-63	63-65	65-67	67-69
Frequency	4	30	45	15	6

iii) Explain the various types of data. **[3]**

b) i) Calculate price index numbers from the following data by using

- I) Laspeyre's
- II) Paasche's
- III) Fisher's method

$$\sum p_1 q_0 = 2070, \sum p_0 q_0 = 1660, \sum p_1 q_1 = 1340, \sum p_0 q_1 = 1070. \quad [5]$$

ii) Obtain the mode from the following frequency distribution : **[5]**

Age in years	20-25	25-30	30-35	35-40	40-45	45-50	50-55	55-60
No. of workers	50	70	100	180	150	120	70	59

iii) Obtain mean deviation about mean for the following data : **[10]**

Daily Salary Rs.	140-150	150-160	160-170	170-180	180-190	190-200
Frequency	4	6	11	17	9	3

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 4

P546

[3601]- 143

F.Y. B.A.

STATISTICS

Descriptive Statistics

(Paper - I) (New Course)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.
- 2) Figures to the right indicate full marks.
- 3) Use of statistical table and calculator is allowed.
- 4) Symbols have their usual meanings.
- 5) Graph papers will be supplied on request.

Q1) Attempt any two of the following : [2 × 5 = 10]

- a) Describe the scope of statistics in the fields of economics and social sciences.
- b) The mean and standard deviation of 10 observations were 9.5 and 2.5 respectively. If one more observation with value 15 is included in group, obtain the mean and standard deviation of these 11 observations.
- c) For a symmetric distribution, with usual notations, prove that

$$\frac{\mu'_3}{\mu'_1} = 3\mu_2 + (\mu'_1)^2$$

- d) Find arithmetic mean for following frequency distribution :

X :	1	2	3	-----	n-1	n.
F :	1	2	3	-----	n-1	n.

Q2) Attempt any four of the following : [4 × 5 = 20]

- a) How does SRSWR differ from SRSWDR.
- b) Heights in cm. of 30 students are given below, prepare stem and leaf chart.

171	148	154	162	145	171	165	151
153	158	152	152	162	151	161	146
145	154	156	147	172	159	164	161
159	152	153	168	163	156		

which stem has maximum leaves.

P.T.O.

- c) Define the coefficient of association Q_{AB} and interpret the cases :
 $Q_{AB} = 0, Q_{AB} = +1, Q_{AB} = -1.$
- d) Compute the weight associated with House rent if the group index of all groups together is 267.

Group	Food	Clothing	Fuel	House rent	other
Index No.	300	200	250	150	250
Weight	62	4	6	-	16

- e) Find the elasticity of demand at price $P = 10$, given that the demand function $Q = 400 - P^2$.
- f) For a given bivariate data (x_i, y_i) , $i = 1, 2, \dots, n$ explain the procedure of fitting of the curve $y = ab^x$, $a > 0$, $b > 0$.

Q3) Attempt any three of the following : **[3 × 10 = 30]**

- a) i) Show that the sum of squares of deviations of all observations taken from arithmetic mean is minimum.
ii) Compute standard deviation of first n natural numbers.
- b) i) Describe scatter diagram and explain how it is used.
ii) For a bivariate data we have $\bar{x} = 53$, $\bar{y} = 28$, $b_{yx} = -1.5$, $b_{xy} = -0.2$.
Find :
I) Corr (x, y) ,
II) Estimate of y for $x = 60$.
- c) i) Dose of certain medicine has observed the following decay in the population of germs. The dose is continued till the germ population reduces to 10 %, given the growth model.

$$y = \frac{1000}{1 + e^{t/2}},$$

y = population of germs in suitable units
 t = days.

Find the No. of days when it will reduce to 10%.

- ii) A report regarding examination is given below :
“Total number of candidates appeared in examination is 1000. There are 550 boys among 1000 candidates. 700 candidates were successful. Number of successful boys is 300.” Find the number of successful girls, number of unsuccessful girls, and number of unsuccessful boys.

- d) i) An incomplete frequency distribution of 120 students is given below :

Marks :	15-20	20-25	25-30	30-35	35-40
Students :	15	-	30	-	20

find the missing frequencies if mode of the distribution is 28.

- ii) Arithmetic mean and S.D. of 12 items are 22 and 3 respectively. Later on it was observed that the item 32 was wrongly taken as 23. Compute correct mean and S.D.
- e) i) For a certain frequency distribution $\mu'_1 = 3$, $\mu'_2 = 10$, $\mu'_3 = 50$ obtain S.D., third central moment and C.V. of the data.
- ii) With usual notation, show that
- I) $b_{yx} \cdot b_{xy} = r^2$,
- II) $\frac{b_{yx} + b_{xy}}{2} \geq r$, $r > 0$.

Q4) Attempt any one of the following : **[1 × 20 = 20]**

- a) i) If for a given frequency distribution $\mu'_1 = 1$, $\mu'_2 = 4$, $\mu'_3 = 10$, then find β_1 & comment on Skewness of the distribution.
- ii) Define raw and central moments of series of individual observations. State expression of first four central moments in terms of raw moments.
- iii) If $a > 0$, $b > 0$, find Spearman's rank correlation coefficient between x and y given that :

X :	a	a + 2	a + 5	a + 10	a + 12
Y :	b + 3	b + 1	b - 2	b	b - 3

- iv) Compute Fisher's price index number for the following data :

Commodity	p_0	q_0	p_1	q_1
A	5	4	13	5
B	9	5	17	4
C	13	2	19	3

- b) i) If the attributes A and B are independent, then show that
- I) α and B are also independent
- II) A and β are also independent.
- ii) State an expression for the acute angle between the two regression lines and discuss the cases $r = 0$, $r = +1$, $r = -1$.
- iii) Define the terms : Rank, Rank correlation.

- iv) A random variable x takes values 3, 3, 3, 3, 3. State its mean and S.D.
- v) Show that the sum of deviations of all observations taken from arithmetic mean is zero.
- vi) From the following ultimate class-frequencies $(AB) = 20$, $(A\beta) = 10$, $(\alpha B) = 15$, $(\alpha \beta) = 55$, compute the remaining class frequencies.

☒☒☒☒

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 3

P547

[3601]- 145

**F.Y. B.A. (Applied Statistics)
DESCRIPTIVE STATISTICS
(Paper - I) (New Course)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.
- 2) Figures to the right indicate full marks.
- 3) Use of calculator is allowed.
- 4) Use of statistical tables is allowed.

Q1) Attempt any two of the following : [2 × 5 = 10]

- a) Explain the following terms :
 - i) Cumulative frequency distribution.
 - ii) Relative frequency distribution.
 - b) Write a short note on stratified random sampling.
 - c) Draw ‘less than’ ogive curve for the following frequency distribution :
Class-Interval	150-154	155-159	160-164	165-169	170-174
Frequency	2	17	29	21	1
- d) State the merits and demerits of geometric mean.

Q2) Attempt any four of the following : [4 × 5 = 20]

- a) Draw a pie chart to represent the following data :

Items	Food	Clothing	Books	Fuel	Others
Weekly Expenditure (in Rs.)	1800	748	820	250	900

- b) Explain the term ‘Skewness’ using suitable diagrams. Explain the different types of skewness.
- c) Given :

$$\begin{array}{l} \text{Group I} \\ n_1 = 95 \end{array}$$

$$\begin{array}{l} \text{Group II} \\ n_2 = 55 \end{array}$$

$$\sum(x - 15) = 75 \quad \sum\left(\frac{y - 20}{10}\right) = 25.$$

Find \bar{x} , \bar{y} and combined arithmetic mean of the two groups.

P.T.O.

- d) Explain ‘Primary data’ and ‘Secondary data’ with one illustration each.
- e) Define : Range, Quartile deviation. State the formula for each in case of ungrouped data and frequency distribution.
- f) Find all the ultimate class frequencies from the given positive class frequencies :

$$N = 10,000, (A) = 877, (B) = 1086 (C) = 286 (AB) = 338, (AC) = 143, (BC) = 135, (ABC) = 57.$$

Q3) Attempt any three of the following : **[3 × 10 = 30]**

- a) Given that $N = 70$, $\sum f_i x_i = 310$, $\sum f_i x_i^2 = 2014$ $\sum f_i x_i^3 = 2200$, $\sum f_i x_i^4 = 3120$. **[10]**

Calculate the first four raw moments and first four central moments.

- b) i) Explain the concept of positive correlation and negative correlation with one illustration each. **[6]**

- ii) For a group of 30 observations $\sum x = 470$, $\sum x^2 = 34270$ and mode = 35.27. Find Karl Pearson’s coefficient of skewness and comment on it. **[4]**

- c) i) Explain the following :

- I) Independence of two attributes.
- II) Association between two attributes.
- III) Ultimate class frequency. **[6]**

- ii) State the merits and demerits of mean deviation. **[4]**

- d) i) Explain the procedure of estimating trend by the method of least squares. **[6]**

- ii) Explain the terms population and sample with one illustration each: **[4]**

- e) i) Calculate Spearman’s rank correlation coefficient for the following data : **[6]**

X :	26	31	21	16	32	20	29	33	22	28
Y :	37	36	17	26	23	29	20	21	16	11

- ii) In a frequency distribution median = 47 $Q_1 = 32$ and $Q_3 = 60$ obtain:

- I) Semi-interquartile range,
- II) Coefficient of quartile deviation. **[4]**

Q4) Attempt any one of the following : **[1 × 20 = 20]**

- a) i) State the merits and demerits of median. **[4]**
ii) For the following frequency distribution compute mean deviation about median. **[10]**

Class-Interval	140-150	150-160	160-170	170-180	180-190	190-200
Frequency	4	6	10	18	9	3

- iii) Calculate correlation coefficient for the following data : $n = 10$,

$$\Sigma(X - 16.5) = -30, \Sigma(Y - 50) = 25, \Sigma(X - 16.5)^2 = 190,$$

$$\Sigma(Y - 50)^2 = 820 \text{ and } \Sigma(X - 16.5)(Y - 50) = -150. \quad [6]$$

- b) i) Explain the term ‘regression’. Define regression coefficients b_{yx} and b_{xy} . Also state any three properties of regression coefficients. **[6]**
ii) For a bivariate data $\bar{x} = 53$, $\bar{y} = 28$, $b_{yx} = -1.5$ $b_{xy} = -0.2$ obtain :
I) Regression line of X on Y and Y on X.
II) Estimate y for $x = 62$.
III) Estimate x for $y = 25$. **[4]**
iii) Explain in detail the different components of time series with one illustration each. **[10]**

P615**[3601] - 38****F.Y. B.A.****MATHEMATICS (General)****MG - I : Algebra (Old Course)****(Paper - I)***Time : 3 Hours**[Max. Marks : 80**Instructions to the candidates:*

- 1) All questions are compulsory.
- 2) Figures to the right indicate full marks.

Q1) Attempt all the subquestions : [16]

- a) If $X = \{a, b, c\}$, then how many subsets of X are there? Write down all subsets of X .
- b) Consider the set $N \times N$, of all ordered pairs of natural numbers. For $(a, b), (c, d)$ in $N \times N$, we define ' \sim ' such that $(a, b) \sim (c, d)$ if and only if $ad = bc$. Show that ' \sim ' is an equivalence relation on $N \times N$.
- c) Define Euler's ϕ -function. Hence find the value of $\phi(24)$.
- d) Let $\mu = \begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 & 4 & 5 & 6 & 7 \\ 7 & 3 & 1 & 6 & 5 & 4 & 2 \end{pmatrix}$ be a permutation in S_7 . Find μ^{-1} .
- e) Find the modulus and principal argument of the complex number $z = -\sqrt{3} - i$.
- f) If $|z - i| = |z + i|$ then show that $\operatorname{Im} z = 0$.
- g) Find the values of ' a ' and ' b ' if 0 and 1 are the roots of the equation $2x^3 - 7x^2 + ax + b = 0$.
- h) Find a polynomial equation of least degree with rational coefficients having the roots 3, $5i$.

Q2) Attempt any four of the following :

[16]

- a) Let ' \sim ' be an equivalence relation on a set 'X'. For $a, b \in X$, prove that $a \in [b]$ if and only if $[a] = [b]$.
- b) If $a, b \in Z$ and p is prime such that $p | ab$ then prove that either $p | a$ or $p | b$.
- c) Let $A = \{1, 2, 3, 4, 6, 9, 12, 18, 36\}$. The relation defined by $x \leq y$ if and only if 'x is a divisor of y' is a partial order relation on A. Draw the Hasse diagram of the relation defined on A, where $x, y \in A$
- d) Find the g.c.d. of the integers 483 and 374 and express it in the form $483m + 374n$, where $m, n \in Z$.
- e) Let $\tau = (1, 5, 3, 2)$ and $\sigma = (1, 4, 7) (1, 2)$ be permutations in S_7 . Compute $\tau\sigma$.
- f) Use Fermat's theorem to find the remainder when $5^{123} + 72$ is divided by 11.

Q3) Attempt any two of the following :

[16]

- a) Prove that any two non-zero integers a and b have a unique positive g.c.d. $d = (a, b)$ and 'd' can be expressed in the form $d = ma + nb$ for some $m, n \in Z$.
- b)
 - i) Show that for $\bar{i} \in Z_n$, there exists $\bar{j} \in Z_n$ with $\bar{i} \cdot \bar{j} = \bar{1}$ if and only if $(i, n) = 1$.
 - ii) If a, b and x are integers such that $a \equiv b \pmod{n}$, then prove that:
 - I) $(a + x) \equiv (b + x) \pmod{n}$
 - II) $ax \equiv bx \pmod{n}$
- c) Prepare addition and multiplication tables for Z_8 . Find additive inverse of every element. Also find elements which have multiplicative inverses in Z_8 .
- d)
 - i) State the principle of mathematical induction and using it, prove that $\frac{1}{1 \cdot 3} + \frac{1}{3 \cdot 5} + \dots + \frac{1}{(2n-1)(2n+1)} = \frac{n}{2n+1}$ for all $n \geq 1$
 - ii) Show that the function, $f : R \rightarrow R$ defined by $f(x) = \frac{3x-5}{2}$ is invertible. Hence find the formula for f^{-1} .

Q4) Attempt any four of the following :

[16]

- a) If a polynomial $f(x)$ vanishes at $\alpha_1, \alpha_2, \dots, \alpha_n$ then prove that $(x - \alpha_1)(x - \alpha_2) \dots (x - \alpha_n)$ is a factor of $f(x)$.
- b) Solve the equation $x^5 - i = 0$ by using De-Moivre's theorem.
- c) If $u + \sqrt{v}$ is a root of a real polynomial equation $f(x) = 0$, then show that $(u - \sqrt{v})$ is also a root of $f(x) = 0$.
- d) If z_1 and z_2 are two complex numbers then prove that $|z_1 + z_2| \leq |z_1| + |z_2|$.
- e) Find the g.c.d. of the two polynomials, $f(x) = x^3 + x^2 + x + 1$ and $g(x) = x^2 - 1$.
- f) If z is a complex number such that $|z| = 1$, then compute $|2 + z|^2 + |2 - z|^2$.

Q5) Attempt any two of the following :

[16]

- a) Explain Cardan's method for solving a cubic equation.
- b) State and prove De-Moivre's theorem.
- c) i) Using De-Moivre's theorem prove that $\sin^4 \theta = \frac{1}{8} [\cos 4\theta - 4\cos 2\theta + 3]$.
ii) If α, β, γ are the roots of the equation $x^3 + px^2 + qx + r = 0$, then find the value of the following $(\alpha + \beta - 2\gamma)(\beta + \gamma - 2\alpha)(\gamma + \alpha - 2\beta)$.
- d) Solve the equation $x^4 + 2x^3 - 7x^2 - 8x + 12 = 0$ by Ferrari's method.

P616**[3601] - 44****F.Y. B.A.****MATHEMATICS (Applied Mathematics)****AMG - I : Calculus (Old Course)***Time : 3 Hours]**[Max. Marks : 80**Instructions to the candidates:*

- 1) All questions are compulsory.
- 2) Figures to the right indicate full marks.

***Q1)* Attempt all the subquestions : [16]**

a) Find greatest lower bound (g.l.b.) and least upper bound (l.u.b.) for the

$$\text{set } \left\{ -1, -\frac{1}{2}, -\frac{1}{3}, -\frac{1}{4}, \dots \right\}$$

b) Prove that the series $\sum_{n=1}^{\infty} \left(\frac{n}{n+1} \right)^{n^2}$ is convergent.

c) Draw the graph of the function $f(x) = |x| + 2$.

d) Examine for continuity the function $f(x)$ at $x = 0$ where

$$f(x) = \begin{cases} \frac{|x|}{x}, & \text{if } x \neq 0 \\ 0, & \text{if } x = 0 \end{cases}$$

e) If $y = a^{mx}$ then find y_n .

f) Evaluate $\lim_{x \rightarrow 0} \frac{\log \sin x}{\cot x}$.

g) Find the critical points of the function $f(x) = x^3 - 6x^2 + 9x + 5$, $x \in [0, 4]$.

h) Find the volume of the solid formed by the revolution of the curve $y^2 = x^2(1 - x^2)$ from $x = 0$ to $x = 1$ about the x-axis.

Q2) Attempt any four of the following :

[16]

- a) Find all real numbers x that satisfy the inequality.

$$\left| \frac{2-x}{3+x} \right| < 1.$$

- b) If $\langle x_n \rangle$, $\langle y_n \rangle$ and $\langle z_n \rangle$ are three sequences such that $x_n \leq y_n \leq z_n, \forall n \in \mathbb{N}$.

$$\text{and } \lim_{n \rightarrow \infty} x_n = \lim_{n \rightarrow \infty} z_n = l$$

then prove that $\lim_{n \rightarrow \infty} y_n = l$.

- c) Show that the sequence $\langle x_n \rangle$ defined by $x_1 = \sqrt{2}, x_{n+1} = \sqrt{2x_n}$ converges to 2.

- d) Using comparison test prove that the series $\frac{1}{2} + \frac{\sqrt{2}}{5} + \frac{\sqrt{3}}{8} + \dots + \frac{\sqrt{n}}{3n-1} + \dots$ is divergent.

- e) Draw the graph of the function $f(x) = \frac{1}{x^2}, x \neq 0$.

- f) Discuss the continuity of the function defined as

$$\begin{aligned} f(x) &= \frac{x^2}{3} - 3, \text{ for } 0 < x < 3 \\ &= 3 - \frac{27}{x^2}, \text{ for } x > 3. \end{aligned}$$

Q3) Attempt any two of the following :

[16]

- a) Prove that the series $\sum_{n=1}^{\infty} \frac{1}{n^p}$ is divergent for $P \leq 1$.

- b) Show that the sequence $\langle a_n \rangle$ where $a_n = \left(1 + \frac{1}{n}\right)^n$ is convergent. State the interval in which the limit lies.

c) i) State the field axioms for the set of real numbers.

ii) Evaluate $\lim_{x \rightarrow 0} \frac{e^{\frac{1}{x}} - 1}{e^{\frac{1}{x}} + 1}$ if it exist.

d) i) Test for convergence the series

$$\sum u_n = \frac{1}{\sqrt{1+\sqrt{2}}} + \frac{1}{\sqrt{2+\sqrt{3}}} + \frac{1}{\sqrt{3+\sqrt{4}}} + \dots$$

ii) Show that $\lim_{n \rightarrow \infty} \left(1 + \frac{2}{n}\right)^n = e^2$.

Q4) Attempt any four of the following : [16]

a) State and prove Rolles theorem.

b) Verify Cauchy's mean value theorem for the functions $f(x) = \frac{1}{x^2}$ and

$g(x) = \frac{1}{x}$ in $[a, b]$, $a > 0$. Show that the point C is harmonic mean of a and b .

c) If $y = \cos(m \sin^{-1} x)$ show that $(1 - x^2)y_{n+2} - (2n + 1)x y_{n+1} + (m^2 - n^2)y_n = 0$.

d) Evaluate $\lim_{x \rightarrow 0} \left[\frac{1}{x} - \frac{1}{e^x - 1} \right]$.

e) Prove that $\tan^{-1} x = x - \frac{1}{3} x^3 + \frac{1}{5} x^5 - \dots$ and hence find the value of π .

f) Find the maximum and minimum values of the function
 $f(x) = 2x^3 - 3x^2 - 36x + 10$.

Q5) Attempt any two of the following : [16]

a) Prove that the length of the arc of the curve $y = f(x)$ between $x = a$ and

$x = b$ is given by $\int_a^b \sqrt{1 + \left(\frac{dy}{dx}\right)^2} \cdot dx$

- b) Find the surface area of the solid generated by the revolution of the ellipse $x^2 + 4y^2 = 16$ about its major axis.
- c) i) If $y = e^{ax} \sin(bx + c)$ then show that $y_n = r^n e^{ax} \sin[bx + c + n\theta]$ where $\theta = \tan^{-1}\left(\frac{b}{a}\right)$, $r = (a^2 + b^2)^{\frac{1}{2}}$.
- ii) If $y = \frac{1}{x^2 - 4x + 3}$ then find y_n .
- d) i) Prove that $\frac{b-a}{1+b^2} < \tan^{-1} b - \tan^{-1} a < \frac{b-a}{1+a^2}$ if $a < b$.
- ii) Obtain the expansion of $e^{\sin x}$ up to the first four terms.

Total No. of Questions : 5]

[Total No. of Pages : 3

P617

[3601] - 136

F.Y. B.A.

MATHEMATICS

FMG - 1 : Industrial Mathematics

(New Course) (Paper - I)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:-

- 1) All questions are compulsory.
- 2) Figures to the right indicate full marks.
- 3) Use of calculator is allowed.

Q1) Attempt each of the following:

[16]

- a) Find the simple interest on Rs. 750 at 4% p.a for $\frac{1}{2}$ year.
- b) Find the compound interest on Rs. 1000 for $8\frac{1}{2}$ years, at 7% compounded quarterly.
- c) Find the present value of 2000 due in 6 years, if money is worth 5% p.a compounded semiannually.
- d) Find the slope and y-intercept of the line given by $2x + 5y = 10$.
- e) If $y = \frac{x^2}{3x-2}$, then find $\frac{dy}{dx}$.
- f) Discuss the continuity of the function where $f(x) = \begin{cases} \frac{x^2 - 25}{x-5} & ; x \neq 5 \\ 8 & ; x = 5 \end{cases}$
- g) Find the MR function for demand function $P = 30 - 2Q$.
- h) Test whether the following function is increasing or decreasing at $x = 4$, $y = x^3 - 7x^2 + 6x$.

P.T.O.

Q2) Attempt any four of the following:

[16]

- a) In what time will Rs. 900 amount to Rs. 1057.50 at 5% p.a?
- b) Find the simple interest on 4280 at 6% from March 21 to July 24 of the same year.
- c) Explain the terms “Amount and the present value of an annuity”.
- d) Draw the graph of $y = x^2$ and a straight line $y = x$ and find their points of intersection.
- e) At what nominal rate j compounded semiannually will Rs. 100 amount Rs. 215 in $15\frac{1}{2}$ years.
- f) Find the amount and compound interest on Rs. 500 in 3 years at 8% p.a. compounded half yearly.

Q3) Attempt any two of the following :

[16]

- a) Derive with usual notation.
 - i) $(1 + i) \overline{S}_n|_i = \overline{S}_{n+1}|_i - 1$
 - ii) $\overline{a}_n|_i = \frac{1 - (1+i)^{-n}}{i}$
- b) Plot the graph of the function $y = x^2 + 6x + 13$ and find the vertex.
- c) Find the limit of the following Functions :
 - i) $\lim_{x \rightarrow -7} \frac{x-7}{x^2 - 49}.$
 - ii) $\lim_{x \rightarrow 6} \frac{4x^2 - 2x - 8}{5x^2 + 6}.$
- d) Define the terms :
 - i) Continuity of the function at a point.
 - ii) Slope of straight line.
 - iii) Approximation of time.
 - iv) Nominal and effective rates of interest.

Q4) Attempt any four of the following: [16]

- a) If u and v are differentiable functions of x and $y = u.v$, then prove that

$$\frac{dy}{dx} = u \cdot \frac{dv}{dx} + v \cdot \frac{du}{dx}.$$

- b) For each of the following functions find $\frac{dy}{dx}$.

i) $y = (5x - 8)^3$

ii) $11x^2 - 7y^3 = 9$.

- c) Optimize, $f(x) = 7x^2 + 112x - 54$.

- d) Test whether the following function $y = (5x^2 - 8)^2$ is concave or convex at $x = 2$.

- e) Maximize the total Revenue function $TR = 32Q - Q^2$.

- f) Prove that Marginal Cost (MC) must equal to Marginal Revenue (MR) at profit maximizing level of output.

Q5) Attempt any two of the following: [16]

- a) i) Find the marginal cost function for the following average cost

$$\text{function } AC = \frac{160}{Q} + 5 - 3Q + 2Q^2.$$

- ii) Investigate the successive derivatives and evaluate it at $x = 2$ where $y = (4x - 7)(9x + 2)$.

- b) Maximize profit function π for a firm given that total revenue

$$R = 4000Q - 33Q^2$$

$$\text{and total cost } C = 2Q^3 - 3Q^2 + 400Q + 5000$$

assuming $Q > 0$.

- c) Use $MR = MC$ method to maximize profit function π , where

$$TR = 1400Q - 7.5Q^2,$$

$$TC = Q^3 - 6Q^2 + 140Q + 750.$$

- d) Prove that, if $f(x)$ is differentiable at a point $x = a$ then it is continuous at $x = a$. Is converse true? Justify.

P618**[3601] - 138****F.Y. B.A.****MATHEMATICS****MG - I : Algebra and Geometry
(New Course) (General Paper - I)***Time : 3 Hours**[Max. Marks : 80***Instructions to the candidates:**

- 1) All questions are compulsory.
- 2) Figures to the right indicate full marks.

Q1) Attempt all the subquestions : [16]

- a) On the set of integers \mathbb{Z} , define $m \sim n$ if and only if $m \leq n$. Show that \sim is not an equivalence relation.
- b) Let the function $f : \left[-\frac{\pi}{2}, \frac{\pi}{2}\right] \rightarrow \mathbb{R}$ be defined by $f(x) = \sin x$. Determine whether the function f is bijective.
- c) Prove that $(a, a + 2) = 1$ or 2 , for every integer a .
- d) Find the polynomial equation whose roots are $2, 0, -1$.
- e) Find the angle θ through which the axes should be rotated so that the transformed form of the equation $5x^2 + 6xy + 5y^2 - 8 = 0$ is free from the product term.
- f) Find the equation of the plane which passes through the point $(2, -1, -1)$ and is parallel to the plane $x - 3y + 2z = 5$.
- g) Find the equation of the smallest sphere passing through two points $(-3, -2, 1)$ and $(1, 0, 4)$.
- h) Determine whether the following system possesses non trivial solution

$$\begin{aligned} x + 2y + 3z &= 0 \\ 2x + 3y + 4z &= 0 \\ 3x + 5y + 7z &= 0. \end{aligned}$$

P.T.O.

Q2) Attempt any four of the following :

[16]

- a) Find the g.c.d. of integers 843 and 147; express it in the form $843m + 147n$, where $m, n \in \mathbb{Z}$.
- b) Using De-Moivre's theorem show that

$$\sin^5 \theta = \frac{1}{16} [\sin 5\theta - 5\sin 3\theta + 10\sin \theta].$$

- c) Let a, b, d, n be integers and $n > 1, d > 0$. If $a \equiv b \pmod{n}$ and $d | n$ then prove that $a \equiv b \pmod{d}$.
- d) Let X be any nonempty set. Then prove that every partition of X defines an equivalence relation on X .
- e) If a, b, c are integers such that $(a, b) = 1$ and $a | c, b | c$ then show that $ab | c$.
- f) State Fermat's theorem and using it find the remainder when 6^{267} is divided by 13.

Q3) Attempt any two of the following :

[16]

- a) If a, b are any two integers with $a \neq 0$, then prove that there exist unique integers q and r such that $b = aq + r$ where $0 \leq r < |a|$.
- b) i) State and prove De-Moivre's theorem for natural indices.
ii) If Z_1, Z_2, Z_3 represent the vertices of an equilateral triangle, then prove that $Z_1^2 + Z_2^2 + Z_3^2 = Z_1 Z_2 + Z_2 Z_3 + Z_3 Z_1$.
- c) i) Find the g.c.d. of two polynomials
 $f(x) = x^4 + x^3 + 3x^2 + x + 2, g(x) = x^3 + 2x^2 + 3x + 2$.
ii) Solve the equation $x^3 - 5x^2 - 16x + 80 = 0$; its being given that the sum of two roots is zero.
- d) i) In Z_9 calculate $-\bar{6} + (\bar{3} - \bar{8})^{-1}, \bar{5} \cdot \bar{3} + (\bar{8})^{-1}$.
ii) Show that $\overline{\left(\frac{1+2i}{1+i}\right)^3} = \frac{1}{4}(9-13i)$.

Q4) Attempt any four of the following :

[16]

- a) Prove that origin is the centre of conic $ax^2 + 2hxy + by^2 + 2gx + 2fy + c = 0$ only when $f = 0$ and $g = 0$.
- b) Find the transformed form of the equation $4x^2 + 2\sqrt{3}xy + 2y^2 - 1 = 0$ when the axes are rotated through an angle of 30° .

- c) If l, m, n are the direction cosines of a line then prove that $l^2 + m^2 + n^2 = 1$.
- d) Find the equation of the plane which passes through A(-1, 1, 1), B(1, -1, 1) and is perpendicular to the plane $x + 2y + 2z = 5$.
- e) Show that the two lines $\frac{x-1}{-1} = \frac{y-8}{7} = \frac{z-2}{2}$ and $\frac{x+1}{2} = \frac{y-2}{-1} = \frac{z+4}{1}$ are coplanar and find the equation of the plane containing them.
- f) Find the equation of the sphere passing through the circle $x^2 + y^2 + z^2 + 6x - 4y - 6z - 14 = 0$, $x + y - z = 0$ and passing through the point (1, 1, -1).

Q5) Attempt any two of the following : **[16]**

- a) Prove that the general equation of second degree in x and y represents a conic.
- b) i) Find the rank of the matrix $A = \begin{bmatrix} 1 & 2 & 1 & -1 \\ 1 & 2 & 3 & 0 \\ 2 & 4 & 3 & 0 \end{bmatrix}$ by reducing it to row echelon form.
ii) Solve the system of equations

$$\begin{aligned} x + y + z &= 4 \\ x - y + 2z &= 3 \\ 2x + 3y - z &= 6 \end{aligned}$$
by Gauss elimination method.
- c) i) Find the condition under which the plane $lx + my + nz = p$ is a tangent plane to the standard sphere $x^2 + y^2 + z^2 = a^2$.
ii) Find the co-ordinates of the points where the line $\frac{x+3}{4} = \frac{y+4}{3} = \frac{z-8}{-5}$ intersects the sphere $x^2 + y^2 + z^2 + 2x - 10y = 23$.
- d) i) Find the equations of the bisector planes for the pairs of planes $2x + y - 2z + 4 = 0$, $5x - 12y - 1 = 0$.
ii) Find the equations of the lines of intersection of the planes $x - 2y + 3z = 4$, $2x - 3y + 4z = 5$ in the symmetrical form.

Total No. of Questions : 5]

[Total No. of Pages : 4

P619

[3601] - 144

F.Y. B.A.

MATHEMATICS

AMG - I : Calculus (New Course)

(Applied Mathematics) (General - I)

Time : 3 Hours

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.
- 2) Figures to the right indicate full marks.

Q1) Attempt all the subquestions :

[16]

- a) Find all real numbers x that satisfy the inequality $|2x - 5| < 3$.
- b) Show that the sequence $\left\langle \frac{1}{n} \right\rangle$ converges to zero.
- c) Discuss the convergence of the series $1 + 2 + 3 + 4 + \dots$
- d) Evaluate $\lim_{x \rightarrow 0} \frac{2x^2 + |x|}{x}$.
- e) If the function $f: \mathbb{R} \rightarrow \mathbb{R}$ is defined as

$$f(x) = -1 \text{ for } x < c$$

$$= -1 \text{ for } x \geq c$$

then show that $|f|$ is continuous at $x = c$.

- f) Test whether the function $f(x) = |x - 1|$ is differentiable or not at $x = 1$.
- g) State Taylor's theorem with Lagrange's form of remainder.
- h) Evaluate $\lim_{x \rightarrow 0} \frac{\log \sin x}{\cot x}$.

P.T.O.

Q2) Attempt any four of the following :

[16]

- a) Prove that for $x, y \in \mathbb{R}$ $|x + y| \leq |x| + |y|$.
- b) Show that the sequence $\left\langle \frac{\sqrt{n^2 + 1}}{\sqrt{n}} \right\rangle$ is properly divergent.
- c) Using comparison test prove that the series $1 + \frac{1}{2!} + \frac{1}{4!} + \frac{1}{6!} + \dots$ is convergent.
- d) Evaluate $\lim_{x \rightarrow 0} \frac{e^{\frac{1}{x}}}{1 + e^{\frac{1}{x}}}$, if it exist.
- e) Prove that every convergent sequence of real numbers is a cauchy sequence.
- f) Examine for convergence, the series $\sum_{n=1}^{\infty} \frac{\sqrt[3]{n}}{(n+1)\sqrt{n}}$.

Q3) Attempt any two of the following :

[16]

- a) i) If $y = |x| + |x - 1|$, show that
- $$\begin{aligned} y &= 1 - 2x \quad \text{for } x < 0 \\ &= 1 \quad \quad \quad \text{for } 0 \leq x < 1 \\ &= 2x - 1 \quad \text{for } x \geq 1 \end{aligned}$$
- ii) If the limit of a function f as $x \rightarrow c$, exists then prove that f is bounded in a deleted neighbourhood of c .
- b) If $x_1 = 1$, $x_{n+1} = \sqrt{2 + x_n}$, for $n \geq 1$ then show that sequence $\langle x_n \rangle$ is monotonic increasing and bounded. Also find its limit.
- c) i) Prove that the series $\sum_{n=1}^{\infty} \frac{1}{n^p}$ is divergent for $0 < p < 1$.
- ii) By using Cauchy's condensation test discuss the convergence of the series $\sum_{n=2}^{\infty} \frac{1}{n \log n}$.

- d) i) If $x_1 > 0$, $x_{n+1} = \frac{1}{4}(x_n^3 + 1)$, for $n \geq 1$, then show that $\langle x_n \rangle$ is contractive.
- ii) If $\langle x_n \rangle$, $\langle y_n \rangle$ and $\langle z_n \rangle$ are three sequences such that $x_n \leq y_n \leq z_n$, $n \in \mathbb{N}$ and $\langle x_n \rangle$, $\langle z_n \rangle$ both converges to l then prove that $\langle y_n \rangle$ converges to l .

Q4) Attempt any four of the following : [16]

- a) Verify Rolle's theorem for the function $f(x) = e^x (\sin x - \cos x)$ on $\left[\frac{\pi}{4}, \frac{5\pi}{4}\right]$.
- b) Discuss the continuity of the function $f(x)$ at $x = \frac{1}{2}$; if the function is defined as follows :
- $$f(x) = \begin{cases} x & \text{for } 0 \leq x < \frac{1}{2} \\ 1 & \text{for } x = \frac{1}{2} \\ 1-x & \text{for } \frac{1}{2} < x \leq 1 \end{cases}$$
- c) If $y = \frac{x+1}{x^2 - 4}$, then find y_n .
- d) State and prove Langrange's mean value theorem.
- e) Verify Cauchy's mean value theorem for the function $f(x) = \frac{1}{x^2}$ and $g(x) = \frac{1}{x}$ in $[a, b]$, $a > 0$. Show that the point c is harmonic mean of a and b .
- f) Evaluate $\lim_{x \rightarrow \frac{\pi}{2}} (\sec x)^{\cot x}$.

Q5) Attempt any two of the following :

[16]

- a) i) Expand $\sin x$ in ascending powers of $x - \frac{\pi}{2}$.
ii) Prove that if $f(x)$ is differentiable at a point $x = a$, then it is continuous at $x = a$.
- b) i) State and prove Leibnitz theorem.
ii) If $y = \sin^{-1}x$, then prove that $(1 - x^2)y_{n+2} - (2n + 1)x y_{n+1} - n^2 y_n = 0$.
- c) i) Find α, β if the function $f(x)$ is continuous on $(-2, 2)$ where

$$\begin{aligned}f(x) &= 2x - \alpha & -2 < x < 0 \\&= 3x + 4 & 0 \leq x < 1 \\&= \beta - x & 1 \leq x < 2\end{aligned}$$

- ii) Separate the intervals in which the polynomial $x^3 + 8x^2 + 5x - 2$ is increasing or decreasing.
- d) If a function $f: [a, b] \rightarrow \mathbb{R}$ is continuous on $[a, b]$ and $f(a) \cdot f(b) < 0$ then prove that there exists a point $c \in (a, b)$ such that $f(c) = 0$.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P62

[3601]- 132

F.Y. B.A.

OPTIONAL ENGLISH

**Text : Poetry and Minor Forms of English Literature
(General Paper - I) (Old & New)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.**
- 2) Figures to the right indicate full marks.**

- Q1) a) Answer the following questions in about 20 words each (any five):[10]**
- i) How will you define an ode?
 - ii) What is meant by pastoral elegy?
 - iii) What are the two qualities of an epic?
 - iv) Mention any two features of a one-act play.
 - v) Define Sonnet and give an example.
 - vi) What is the purpose of an argumentative essay?
 - vii) Define a lyric.
- b) Identify and explain briefly the literary devices used in the following lines (any five) : [10]**
- i) As fair art thou, my bonnie lass,
so deep in love am I :
 - ii) And then my heart with pleasure fills,
And dances with the daffodils.
 - iii) May the sum of evil
balance in this unreal world
against the sum of good.
 - iv) It is the star to every wandering bark.
 - v) My father, sceptic, rationalist,
trying every curse and blessing.
 - vi) They clicked their tongues.
 - vii) I wandered lonely as a cloud.
- c) Refer briefly to the context and explain fully any two of the following : [10]**

- i) Whose woods these are I think I know.
His house is in the village, though;
He will not see me stopping here.

P.T.O.

- ii) O what are they doing with all that gear,
What are they doing this morning, this morning?
Only their usual manoeuvres, dear,
Or perhaps a warning.
- iii) Facially, I am brunette, but madam, you should see
The rest of me. Palm of my hand, sole of my feet
Are a peroxide blond.
- iv) Season of mists and mellow fruitfulness,
close bosom-friend of the maturing sun.

Q2) Answer any one of the following questions in about 150 words : [10]

- a) How does John Keats describe the various aspects of nature in ‘To Autumn’.
- b) Write a note on the picturesque qualities of the ‘Night of the Scorpion’.
- c) The poem ‘O What is that Sound’ has a form of a ballad with a question answer pattern. Discuss.

Q3) Answer the following questions in about 150 words each (any two) : [20]

- a) Draw a character-sketch of Mathilde.
- b) What is the wish of king Midas and how is it fulfil and what is the effect?
- c) What is the significance of the title ‘The Greedy old woman and Lime Tree’?
- d) What is the contrast between the world of children and that of adults in the story ‘The Doll’s House’?

Q4) a) Answer any one of the following questions in about 150 words : [10]

- i) Draw a character-sketch of the bus-conductor.
- ii) How does Robert Lynd argue about forgetfulness?
- iii) What are the things in the bank that make the writer nervous in ‘My Financial Career’?

b) Answer any one of the following questions in about 150 words : [10]

- i) Discuss the aptness of the title ‘The Monkey’s Paw’.
- ii) Draw a character-sketch of victoria in ‘Dear Departed’.
- iii) Explain how the action develops in the play ‘The Professor’.

P70**[3601]-147****F.Y. B.A.**

MATHEMATICS
(Mathematical Pre-requisites) (New Course)

*Time : 3 Hours]**[Max. Marks : 80***Instructions to the candidates:**

- 1) All questions are compulsory.
- 2) Figures to the right indicate full marks.
- 3) Use of electronic calculator is allowed.
- 4) Draw graph where indicated.

Q1) Attempt any TWO of the following : **[10]**

- a) Solve the simultaneous equations using the elimination method.

$$\begin{aligned} 2x - 4y &= -24 \\ 9x - 3y &= -3 \end{aligned}$$

- b) Find the equilibrium price and quantity for the following markets.

$$Q_s = -20 + 3P, \quad Q_d = 220 - 5P$$

- c) If $y = (2x^2 + 3)^4$, Find $\frac{dy}{dx}$ by the power function rule.

- d) If $Z = 6x^2 + 2x^2y^2$, Find Z_x, Z_y and Z_{xy} .

Q2) Attempt any FOUR of the following : **[20]**

- a) Find $\frac{dy}{dx}$ and $\frac{d^2y}{dx^2}$ for $3y - 12x + 17 = 0$

- b) Explain: Total derivative of a function $Z = f(x, y)$.

- c) Find Z_x , where $Z = \frac{(2x+1)}{(x+y^2)}$.

- d) The profit functions for two different firms are given by π_1 and π_2 as

$$\pi_1 = -Q^2 + 17Q - 42, \quad \pi_2 = -Q^2 + 16Q - 38$$

At what level of output will the first firm earn zero profits?

- e) Define : Inverse Function

Hence find the inverse of $I = 130 + 0.25y$.

- f) Find the marginal revenue function for the following demand function and evaluate them at $Q = 10$.

$$44 - 4P - Q = 0$$

Q3) Attempt any THREE of the following : [30]

- a) Given $Z = 5x^2 - 30x + 4xy - 3y^2 + 7y$
 Find the extreme values, determine whether the function is at maximum, minimum, inflection point or saddle point. Evaluate it at critical point.
- b) Find the price elasticity of supply for the function at $P = 3$ and $P = 5$, where $Q = -2 + 0.8P$.
- c) Find $\frac{dy}{dx}, \frac{d^2y}{dx^2}$ of $y = \frac{7x^2}{(x-1)}$.
- d) Use the elimination method to find the equilibrium price and quantity when the demand function is $3P + Q^2 + 5Q - 102 = 0$ and supply function is $P - 2Q^2 + 3Q + 71 = 0$
- e) If $Z = (8x^2y - 11xy^3)$ then prove that $Z_{xy} = Z_{yx}$.

Q4) Attempt any ONE of the following : [20]

- a) Maximize utility $u = Q_1 Q_2$ subject to $P_1 = 10$, $P_2 = 2$ and $B = 240$.
 What is the marginal utility of money?
- b) i) Minimize the cost function $f(Q) = 200 - 24Q + Q^2$
 ii) Write a chain rule for the derivative of function. Also find $\frac{dy}{dx}$ where,
 $y = (10x^7 + 9x^6 + 8x^5 + 7x^4)^9$ by chain rule.

[3601] - 151**F.Y. B.A.****FUNCTIONAL ENGLISH****An Introduction to English Language and Writing Skills in English
(Vocational Stream) (Paper - I) (New Course) (Theory)***Time : 3 Hours]**[Max. Marks : 80**Instructions to the candidates :*

- 1) All questions are compulsory.
- 2) Figures to the right indicate full marks.

Q1) a) Write short notes on any two of the following. [6]

- i) Non - verbal communication.
- ii) Diphthongs.
- iii) Syllabic consonant.

b) Fill in the blanks. (any five) : [5]

- i) There are ____ syllabic consonants in RP English.
- ii) _____ and _____ are the two semi-vowels in R.P. English.
- iii) For the nasal sounds, the position of the soft palate is ____.
- iv) The last sound in the word 'based' is ____.
- v) | k | is ____ voiceless plosive.
- vi) A variation on phoneme is called ____.
- vii) For all the voiced sounds _____ are vibrated.

c) State whether the following statements are true or false. (any five) : [5]

- i) All the words in English are pronounced according to their spellings.
- ii) There are 12 pure vowels in R.P. English.
- iii) In English 'dark' / l / occurs only finally in a word.
- iv) / ts / is a voiceless fricative.
- v) All stressed sounds are aspirated.
- vi) / I / is called front vowel.
- vii) / n / is a syllabic consonant.

Q2) Use the correct forms of the verbs given in brackets. [5]

a) This is the third time you ____ (come) in late. Yesterday you ____ (appear) at some unearthly hour, and on Monday too. I ____ (get) rather tired of it. This ____ (be) the last warning for you, otherwise I ____ (report) to the head office.

b) Fill in the blanks with appropriate prepositions. [4]

I got very angry ____ Rajesh, because he was very jealous ____ his brother; and had got difficulty ____ reconciling himself ____ his brother's successful marriage.

c) Correct the following sentences: [5]

- i) One of my friends were telling me the story.
- ii) Childrens must respect their parents.
- iii) My father is very honest, don't he?
- iv) The total number of lessons are ten.
- v) I always prefer tea than coffee.
- vi) What did Rupali told you?
- vii) Sanika is best student of the class.

Q3) a) Write notes on any two of the following: [10]

- i) Phonology.
- ii) Syllable.
- iii) Intonation.

b) Divide the following sentences into tone - groups and mark the appropriate tone. (any five) : [10]

- i) He is not still playing, is he?
- ii) I saw him going to the station.
- iii) How can you say a silly thing like this?
- iv) He's always changing his mind about leaving the job.
- v) She married him for his money, didn't she?
- vi) Shreya is very fond of eating the chocolates.

Q4) Write a paragraph with the help of following points. [10]

_____ dark night _____ decoits _____ a rich merchant's house _____ armed
_____ young daughter runs out _____ back door _____ has a rifle _____ starts
firing from street outside _____ decoits think _____ police _____ run away.

Q5) Read the following passage carefully and present the given information in the form of tree - diagram. [10]

A sentence can be divided in two parts noun phrase and verb-phrase. Noun phrase mainly consists of the noun. The main types of noun are countable nouns and uncountable nouns. Countable nouns are divided into singular and plural nouns. Verb phrase mainly consists of the verb. Verbs are of two types. Main verbs and auxiliary verbs. Main verbs are further sub-divided in Transitive verbs, Intransitive verbs, Ditransitive verbs and verbs of elect types. Auxiliary verbs are further subdivided into Primary Auxiliary verbs and modal Auxiliary verbs.

- Q6)** Read the following entries from the Oxford Advanced Learner's Dictionary and answer the questions below (any five) : [10]

tele-cast /'telikæst/ US: -kæst/ *n.*, *vt.* broadcast by television.
tele-com-muni-ca-tions /telika'mju:nɪ'keɪfənz/ *n.* pl communications by cable, telegraph, telephone, radio or TV.
tele-gram /'teligræm/ *n.* [C] message sent by telegraphy.
tele-graph /'teligræf/ US: -græf/ *n.* means of, apparatus for, sending messages by the use of electric current along wires or by wireless. ~-post/-pole *n.* post supporting ~ wire(s). ~-line/-wire *n.* wire along which messages (including telephone messages) travel. **bush** ~ *n.* sending of messages over long distances by smoke signals, beating of drums, etc. □ *vi., vt.* [VRG A, 12A, 13A, 14, 2A] send (news, etc) by ~. *Shall I ~ or telephone?* He ~ed (to) his brother. (Note: *send a telegram* and *send a cable* are commoner than the use of the *v.*) **tele-gra-pher** /'teligrəfə(r)/ *n.* skilled operator whose work is to send and receive messages by ~. ~ic /'teligræfɪk/ *adj.* sent by, suitable for, connected with, the ~. **a~ic address**, abbreviated address or brief registered address, for use in telegrams. ~-i-cally /'-kli/ **tele-gra-phon** /'teligrəfi:z/ *n.* [U] style of language used in telegrams (with unessential words omitted). **tele-gra-phist** /'teligræfɪst/ *n.* = ~er. **tele-gra-phy** /'teligræfɪ/ *n.* [U] art, science, process, of sending and receiving messages by ~, of constructing ~ic apparatus, etc.
te-le-met-ry /tɛlə'metri/ *n.* [U] automatic transmission and measurement of data from a distance, usu by radio.
tele-ol-ogy /telɪ'ɒlədʒi/ *n.* theory, teaching, belief, that events and developments are due to the purpose or design that they are serving (as opposed to the mechanistic theory of the universe). □ me-

Questions :

- 1) Transcribe the word 'telegraph' as it would be pronounced in American English.
- 2) Use the word 'telegrapher' in your own sentence.
- 3) What is the meaning of 'telegraphy'?
- 4) How many syllables are there in the word 'telegraphist'?
- 5) Turn the word 'telegraph' into an adjective.
- 6) What is the term used for abbreviated address or brief registered address, for using in telegrams?
- 7) Give the part of speech of the word 'telecast'.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P74

[3601]-154

F.Y. B.A.

TRAVELAND TOURISM MANAGEMENT

(Vocational Stream)

**Fundamentals of Tourism
(Paper - I) (New Syllabus)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions to the candidates:

- 1) All questions are compulsory.
- 2) Figures to the right indicate full marks.
- 3) Draw neat diagrams and sketches wherever necessary.
- 4) Use of map stencil is allowed.

Q1) Explain **any two** in brief (Around 50 words) **[10]**

- a) Passport.
- b) Outbound tourism.
- c) Travel generating region.
- d) Types of visa.

Q2) Write short notes on **any four** (Around 100 words) **[20]**

- a) 7-s mantra of Indian Tourism.
- b) Tourism leakages.
- c) Ministry of tourism.
- d) Man made attractions.
- e) Tourism as foreign exchange earner for an economy.
- f) Bharatnatyam.

Q3) Answer **any three** (200-250 words) **[30]**

- a) Explain the Leaper's model of tourism system.
- b) Write the characteristics of tourism product.

P.T.O.

- c) Describe the concepts of tourist, traveller, visitor and excursionist with examples.
- d) Explain the concept of multiplier analysis in tourism.
- e) What are the various economic impacts of tourism?

Q4) Answer in detail **any one** (Around 500 words) **[20]**

- a) Discuss the various components of tourism in detail.
- b) Choose any state in India of your choice. Discuss various tourist destinations in detail of that state.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P75

[3601]-155

F.Y. B.A.

COMPUTER APPLICATIONS COURSE - I
(Vocational Course) (New Pattern) (Theory)

Time : 2 Hours]

[Max. Marks : 40

Instructions to the candidates:

- 1) *Draw a neat-labeled diagram wherever necessary.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *All questions are compulsory.*

Q1) Define the following - (Any 5) [5]

- a) Web Camera.
- b) E-mail.
- c) ROM.
- d) Application Software.
- e) MODEM.
- f) Input Unit.
- g) UPS.

Q2) Solve the following - (Any 4) [8]

- a) $1101 + 111 + 10$
- b) $(78)_{10} = ()_2$
- c) $(10111)_2 = ()_{10}$
- d) $1101 - 1011$
- e) $1001 * 100$
- f) $11001 / 100$

Q3) Write Short Notes - (Any 5) [15]

- a) Types of Browsers.
- b) Magnetic Disk.
- c) Mail Merge.
- d) Slide Sorter View of Power Point.
- e) Characteristics of Computer.
- f) Distinguish between Primary and Secondary storage.
- g) GUI.

P.T.O.

Q4) Answer the following – (Any 3) **[12]**

- a) Write a short note Arithmetic Logic Unit and Control Unit of C.P.U.
- b) Generations of Computers.
- c) Format Menu of Microsoft Word.
- d) Any 4 mathematical functions of Excel.
- e) Scanning Devices.

P76**[3601]-160****F.Y. B.A. (Vocational Course)****COMPUTER APPLICATIONS COURSE - II****(New Pattern) (Theory)***Time : 2 Hours]**[Max. Marks : 40**Instructions to the candidates:*

- 1) Draw a neat-labelled diagram wherever necessary.
- 2) Figures to the right indicate full marks.

Q1) Write the syntax and give example of following functions - (Any 5) **[5]**

- a) Strlen()
- b) Pow()
- c) Strcat()
- d) Abs()
- e) Strcpy()
- f) Sqrt()
- g) Puts()

Q2) What will be the output of the following modules - (Any 4) **[8]**

- a) main()


```

        {
          int a = 500, b, c;
          if ( a >= 400 )
            b = 300 ;
          c = 200 ;
          printf("\n %d %d", b,c) ;
        }
      
```
- b) main()


```

        {
          int x = 1 ;
          while ( x == 1 )
            x = x - 1 ;
          printf("\n %d",x) ;
        }
      
```

c) main()

```
{  
    int i = 45, c ;  
    c = check(i) ;  
    printf("\n%d",c) ;  
}
```

check(int ch)

```
{  
    if ( ch >= 45 )  
        return(100) ;  
    else  
        return( 10 * 10 );  
}
```

d) main()

```
{  
    int num[26], temp;  
    num[0] = 100 ;  
    num[25] = 200 ;  
    temp = num[25] ;  
    num[25] = num[0] ;  
    num[0] = temp ;  
    printf("\n %d %d", num[0], num[25]) ;  
}
```

e) main()

```
{  
    char s[ ] = "Welcome to Pune" ;  
    int i = 0 ;  
    while ( s[i] != '\0' )  
    {  
        printf("\n%c", s[i]) ;  
        i++ ;  
    }  
}
```

```

f) main( )
{
    int i = 5, j = 2 ;
    junk(&i, &j);
    printf("\n %d %d", i, j) ;
}
junk( int *i, int *j)
{
    *i = *i * *j ;
    *j = *j * *j;
}

```

Q3) Write Short Notes - (Any 5) [15]

- a) Why C is called a Structured Programming Language?
- b) Data Types in C.
- c) Do While loop.
- d) Select Case statement.
- e) Numeric Arrays.
- f) Various Types of operators in C.
- g) Keywords and Identifiers.

Q4) Answer the following – (Any 3) [12]

- a) Write a C program to calculate simple interest. Accept Principal Amount, Rate of Interest and Period from user.
- b) What do you mean by pointers? How to define a pointer variable. Give example.
- c) Write a C program to find the sum of all the digits of a 3 digit number.
- d) Explain Structures in C in detail.
- e) Write a note on evolutions of Programming Languages.

* * *

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P11

[3601]-17

F.Y. B.A.

ECONOMICS

**G-I : Indian Economy
(Old Course)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions :

- 1) All questions are compulsory.**
- 2) Figures to the right indicate full marks.**

Q1) Answer the following questions in 20 words each. (any ten) [20]

- i) What is National Income?
- ii) What is Agricultural Productivity?
- iii) State two features of Indian Economy as a less developed economy.
- iv) What is Unemployment?
- v) What is Poverty?
- vi) What is Sex Ratio?
- vii) Define Economic Planning.
- viii) What is Cropping Pattern?
- ix) Define Green Revolution.
- x) State two problems of co-operative sugar industry in Maharashtra.
- xi) Define Industrial Policy.
- xii) State two sources of Institutional finance.
- xiii) State two features of economy of Maharashtra.

Q2) Answer the following questions in 50 words each. (any two) [10]

- i) Explain the place of agriculture in Indian economy.
- ii) What are the reasons of declining death rate in India?
- iii) Explain the features of Industrial policy 1991.
- iv) Explain the need of planning in India.

Q3) Answer the following questions in 150 words each. (any two) [20]

- i) Explain the broad features of India's population.
- ii) Explain the causes of low productivity of Indian agriculture.
- iii) Explain the causes of poverty in India.
- iv) What are the problems of Cotton Textile Industry in India.

Q4) Answer the following questions in 500 words each. (any two) [30]

- i) What are the methods of National income estimation? Explain the difficulties in estimation of National income in India.
- ii) What are the different types of Unemployment? Explain the causes of Unemployment in India.
- iii) Explain the salient features of economy of Maharashtra.
- iv) Explain the role of industrialisation in India's economic development.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P11

[3601]-17

F.Y. B.A.

अर्थशास्त्र

G-I : भारतीय अर्थव्यवस्था

(जुना अभ्यासक्रम)

मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भसाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.
-

प्रश्न 1) खालीलपैकी कोणत्याही दहा प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 20 शब्दांत लिहा.

[20]

- i) राष्ट्रीय उत्पन्न म्हणजे काय ?
- ii) शेतीची उत्पादकता म्हणजे काय ?
- iii) अल्पविकसित अर्थव्यवस्था म्हणून भारतीय अर्थव्यवस्थेची दोन वैशिष्ट्ये सांगा.
- iv) बेकारी म्हणजे काय ?
- v) दारिक्रघ म्हणजे काय ?
- vi) स्त्री-पुरुष प्रमाण म्हणजे काय ?
- vii) आर्थिक नियोजनाची व्याख्या करा.
- viii) पीकरचना म्हणजे काय ?
- ix) हरितक्रांतीची व्याख्या करा.
- x) महाराष्ट्रातील सहकारी साखर कारखान्यांच्या दोन समस्या सांगा.
- xi) औद्योगिक धोरणाची व्याख्या करा.
- xii) संस्थात्मक वित्तपुरवठ्याचे दोन मार्ग सांगा.
- xiii) महाराष्ट्राच्या अर्थव्यवस्थेची दोन वैशिष्ट्ये सांगा.

P.T.O.

3

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 50 शब्दांत लिहा. [10]

- i) भारतीय अर्थव्यवस्थेत शेतीचे स्थान स्पष्ट करा.
- ii) भारतातील मृत्यूदर घटण्याची कारणे कोणती आहेत ?
- iii) 1991 च्या औद्योगिक धोरणाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- iv) भारतातील नियोजनाची गरज स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 150 शब्दांत लिहा. [20]

- i) भारतीय लोकसंख्येची ठळक वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- ii) भारतीय शेतीची उत्पादकता कमी असण्याची कारणे स्पष्ट करा.
- iii) भारतातील दारिद्र्याची कारणे स्पष्ट करा.
- iv) भारतातील सुतीकापड उद्योगाच्या समस्या कोणत्या आहेत ?

प्रश्न 4) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 500 शब्दांत लिहा. [30]

- i) राष्ट्रीय उत्पन्न मापनाच्या पद्धती कोणत्या आहेत ? भारतातील राष्ट्रीय उत्पन्न मापनातील अडचणी स्पष्ट करा.
- ii) बेकारीचे विविध प्रकार कोणते आहेत ? भारतातील बेकारीची कारणे स्पष्ट करा.
- iii) महाराष्ट्राच्या अर्थव्यवस्थेची ठळक वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- iv) भारतातील आर्थिक विकासात औद्योगिकीकरणाची भूमिका स्पष्ट करा.

□□□□

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P11

[3601]-17

F.Y. B.A.

ECONOMICS

**G-I : Agricultural Economics
(Old Course)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions :

- 1) All questions are compulsory.**
- 2) Figures to the right indicate full marks.**

Q1) Answer the following questions in 20 words each. (any ten) [20]

- i) What is Agricultural Economics?
- ii) Define Horticulture.
- iii) What is Green Revolution?
- iv) What is dry land farming?
- v) Define Agricultural labour.
- vi) State two sources of agricultural finance.
- vii) What is co-operative marketing?
- viii) What is price incentives?
- ix) What is Agricultural price policy?
- x) Define Cropping pattern.
- xi) Define disguised unemployment.
- xii) Give full form of R.B.I.
- xiii) What is export promotion?

Q2) Answer the following questions in 50 words each. (any two) [10]

- i) State the importance of agriculture.
- ii) Explain demerits of Green Revolution.
- iii) State the advantages of Warehousing.
- iv) Explain the functions of Agricultural Price Commission.

Q3) Answer the following questions in 150 words each. (any two) [20]

- i) State and explain the sources of irrigation in India.
- ii) Explain the characteristics of Agricultural labour in India.
- iii) Explain the non price incentives in agriculture.
- iv) State the unfavourable effects of Globalisation on Indian agriculture.

Q4) Answer the following questions in 500 words each. (any two) [30]

- i) Explain the problems of Agricultural Marketing and suggest the measures to solve it.
- ii) Explain the causes of unemployment in India.
- iii) What are the non institutional and institutional sources of Agricultural finance in India?
- iv) Explain the causes of low agricultural productivity in India.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P11

[3601]-17

F.Y. B.A.

अर्थशास्त्र

G-I : कृषी अर्थव्यवस्था
(जुना अभ्यासक्रम)
मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.
-

प्रश्न 1) खालीलपैकी कोणत्याही दहा प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 20 शब्दांत लिहा. [20]

- i) कृषी अर्थशास्त्र म्हणजे काय ?
- ii) बाग शेतीची व्याख्या द्या.
- iii) हरितक्रांती म्हणजे काय ?
- iv) कोरवाहु शेती म्हणजे काय ?
- v) शेतमजुरांची व्याख्या द्या.
- vi) कृषी वित्तपुरवठ्याचे दोन स्रोत सांगा.
- vii) सहकारी विक्री व्यवस्था म्हणजे काय ?
- viii) किंमत प्रलोभने म्हणजे काय ?
- ix) कृषी माल किंमत धोरण म्हणजे काय ?
- x) पीक रचनेची व्याख्या द्या.
- xi) छुपी बेकारीची व्याख्या द्या.
- xii) RBI चे पूर्ण रूप द्या.
- xiii) निर्यात प्रोत्साहन म्हणजे काय ?

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 50 शब्दांत लिहा. [10]

- i) शेतीचे महत्त्व सांगा.
- ii) हरितक्रांतीचे दोष स्पष्ट करा.
- iii) गोदामाचे महत्त्व सांगा.
- iv) कृषी मूल्य आयोगाचे कार्ये स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 150 शब्दांत लिहा. [20]

- i) भारतातील जलसिंचनाचे स्रोत सांगा व स्पष्ट करा.
- ii) भारतातील शेतमजुरांचे वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- iii) शेती क्षेत्रातील बिगर किंमत प्रलोभने स्पष्ट करा.
- iv) जागतिकीकरणाचे भारतीय शेतीवरील प्रतिकूल परिणाम सांगा.

प्रश्न 4) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 500 शब्दांत लिहा. [30]

- i) शेतमाल विक्री व्यवस्थेतील दोष स्पष्ट करून ते दोष दूर करण्यासाठी उपाय सूचवा.
- ii) भारतातील बेरोजगारीची कारणे स्पष्ट करा.
- iii) भारतातील कृषी वित्त पुरवठ्याचे बिगर संस्थात्मक व संस्थात्मक स्रोत कोणते ?
- iv) भारतीय शेतीच्या कमी उत्पादकतेची कारणे स्पष्ट करा.

□□□□

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P12

[3601]-19

F.Y. B.A.

HISTORY

(General Paper - I)

**HISTORY OF THE MARATHAS (1630 to 1818)
(Old Course)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer the following questions in 20 words each. (Any Ten) [20]

- i) State any two names of Sanskrit sources of Maratha History.
- ii) Explain the concept of 'Swarajya'.
- iii) Name any four powerful Maratha families in pre-Shivaji period.
- iv) State any four dynasties in pre-Shivaji period.
- v) Write the name of the Sanskrit book written by Chh. Sambhaji.
- vi) Explain the concept of 'Bargir'.
- vii) Which grants (Sanads) were brought by Balaji Viswanath from Delhi?
- viii) State the importance of the treaty of Varana.
- ix) Write the main policy of Chh. Shahu's expansion policy in north.
- x) By which title Mahadji Shinde awarded by the Mughal Emperor Shah Alam II?
- xi) Define the concept of 'Maratha Confederacy'.
- xii) Explain the concept of 'Barbhai Mandal'.
- xiii) Write two names of Shahirs during the Maratha period.

P.T.O.

Q2) Answer the following questions in 50 words each. (Any Two) [10]

- i) Explain the role of Jijabai in Shivaji's Childhood.
- ii) Write objectives of the foundation of 'Swarajya'.
- iii) Write a note on battle of Khed.
- iv) Describe the Judicial system under the Peshwas.

Q3) Answer the following questions in 150 words each. (Any Two) [20]

- i) Give an account of the achievements of Shahaji Raje.
- ii) State the importance of Jawali incident.
- iii) Discuss in brief, achievements of Nana Phadnis.
- iv) Explain the central administration in Peshwa period.

Q4) Answer the following questions in 300 words each. (Any Two) [30]

- i) Discuss the campaign of Mirza Raja Jaisingh and critically evaluate the treaty of Purandhar.
- ii) Assess the achievements of Chh. Sambhaji.
- iii) Discuss the role of Madhavrao I in the restoration of the Maratha power in the north.
- iv) Enumerate the various factors of the downfall of 'Maratha Power'.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P12

[3601]-19

F.Y. B.A.

इतिहास

मराठ्यांचा इतिहास : 1630 ते 1818 (सामान्य पेपर - 1) (जुना अभ्यासक्रम) मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भसाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.
-

प्रश्न 1) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 20 शब्दांत लिहा. (कोणतेही दहा) [20]

- i) मराठ्यांच्या इतिहासाची कोणतीही दोन संस्कृत साधने सांगा.
- ii) 'स्वराज्य' ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- iii) शिवपूर्वकाळातील चार शक्तीशाली मराठा घराण्यांची नावे लिहा.
- iv) शिवपूर्वकाळातील कोणत्याही चार राजकीय घराण्यांची नावे लिहा.
- v) छ. संभाजी महाराजांनी लिहिलेल्या संस्कृत ग्रंथाचे नाव लिहा.
- vi) 'बारगीर' ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- vii) बाळाजी विश्वनाथने दिल्लीवरून कोणत्या सनदा आणल्या ?
- viii) वारणा तहाचे महत्त्व सांगा.
- ix) छत्रपती शाहू महाराजांचे उत्तरेतील राज्यविस्ताराचे मुख्य धोरण कोणते होते ?
- x) मुघल सम्राट शहा आलम दुसरा याने महादजी शिंदे यांना कोणता किताब बहाल केला ?
- xi) 'मराठा मंडळ' ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- xii) 'बारभाई मंडळ' ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- xiii) मराठा काळातील कोणत्याही दोन शाहिरांची नावे लिहा.

P.T.O.

प्रश्न 2) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 50 शब्दांत लिहा. (कोणतेही दोन) [10]

- i) शिवाजी महाराजांच्या जडणघडणीतील जिजाबाईंचे योगदान स्पष्ट करा.
- ii) स्वराज्य स्थापनेची उद्दिष्ट्ये लिहा.
- iii) खेडची लढाई यावर टीप लिहा.
- iv) पेशवेकालीन न्यायदान व्यवस्थेचे वर्णन करा.

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 150 शब्दांत लिहा. (कोणतेही दोन) [20]

- i) शहाजी राजांच्या कामगिरीचा आढावा घ्या.
- ii) जावळी प्रकरणाचे महत्त्व सांगा.
- iii) नाना फडणीस यांच्या कामगिरीची थोडक्यात चर्चा करा.
- iv) पेशवे काळातील केंद्रिय प्रशासन व्यवस्था स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 300 शब्दांत लिहा. (कोणतेही दोन) [30]

- i) मिळारा राजा जयसिंगाच्या स्वारीचे वर्णन करून पुरंदरच्या तहाचे टिकात्मक परीक्षण करा.
- ii) छत्रपती संभाजी महाराजांच्या कामगिरीचे मूल्यमापन करा.
- iii) उत्तरेत मराठी सत्तेच्या पुनर्स्थापनेत पेशवा माधवराव पहिला यांनी बजावलेल्या भूमिकेची चर्चा करा.
- iv) मराठा सत्तेच्या न्हासाचे विविध घटक सविस्तर लिहा.

□□□□

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P13

[3601]-20

F.Y. B.A.

ANTHROPOLOGY

G-I : Introduction to Social-Cultural Anthropology (Old Syllabus)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer any ten of the following in 20 words each.

[20]

- a) State Irawati Karve's definition of culture.
- b) Name any two matrilineal tribes.
- c) Define Primary kin.
- d) What is formal control?
- e) Define 'Law'.
- f) What is Barter exchange?
- g) Define Material Culture.
- h) State Ethymological meaning of Anthropology.
- i) What is Clan?
- j) Define Family.
- k) What is Division of Labour?
- l) State any two uses of Anthropology.
- m) What is Endogamy?

Q2) Write notes on any two of the following in 50 words each.

[10]

- a) Ape Man.
- b) Elements of culture (Any One).
- c) Headman.
- d) Shifting Cultivation.

Q3) Answer any two of the following in 150 words each.

[20]

- a) Explain the characteristics of culture.
- b) Describe the nature of punishment among tribal communities.
- c) Explain the importance of magic in Tribal communities.
- d) Describe the functions of family.

Q4) Answer any two of the following in 300 words each.

[30]

- a) Explain the various theories of cultural change.
- b) Describe the ways of acquiring mates in tribal society.
- c) Explain the various stages of Tribal economy.
- d) Explain the theories of origin of religion.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P13

[3601]-20

F.Y. B.A.

ANTHROPOLOGY

G-I : Introduction to Social-Cultural Anthropology

(जुना अभ्यासक्रम)

मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भसाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.
-

प्रश्न 1) खालीलपैकी कोणत्याही दहांवर प्रत्येकी 20 शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा. [20]

- a) संस्कृतीची इरावती कर्वे यांनी केलेली व्याख्या लिहा.
- b) कोणत्याही दोन मातृसत्ताक जमार्टीची नावे सांगा.
- c) प्राथमिक आमाची व्याख्या करा.
- d) औपचारिक नियंत्रण म्हणजे काय ?
- e) 'कायदा' याची व्याख्या करा.
- f) वस्तू विनिमय म्हणजे काय ?
- g) 'भौतिक संस्कृती'ची व्याख्या करा.
- h) मानवशास्त्राची व्युत्पत्ती सांगा.
- i) कुल म्हणजे काय ?
- j) कुटुंबाची व्याख्या सांगा.
- k) श्रम विभागणी म्हणजे काय ?
- l) मानवशास्त्राचे कोणतेही दोन उपयोग सांगा.
- m) अंतर्विवाह म्हणजे काय ?

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही दोनवर प्रत्येकी 50 शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा. [10]

- a) एप मानव
- b) संस्कृतीचे घटक (कोणताही एक)
- c) ग्रामप्रमुख
- d) स्थलांतरित शेती.

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही दोनवर प्रत्येकी 150 शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा. [20]

- a) संस्कृतीची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- b) आदिवासी समाजातील शिक्षेचे स्वरूप विशद करा.
- c) आदिवासी जीवनातील जादूचे महत्त्व सांगा.
- d) कुटुंबाची कार्ये विशद करा.

प्रश्न 4) खालीलपैकी कोणत्याही दोनवर प्रत्येकी 300 शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा. [30]

- a) संस्कृती परिवर्तनाचे विविध सिद्धांत स्पष्ट करा.
- b) आदिवासी समाजातील जोडीदार मिळविण्याच्या पद्धती विशद करा.
- c) आदिवासी अर्थव्यवस्थेच्या विविध अवस्था स्पष्ट करा.
- d) धर्माच्या उत्पत्तीविषयी सिद्धांत स्पष्ट करा.

□□□□

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P14

[3601]-21

F.Y. B.A.

GEOGRAPHY (G-I)

**Gg-110 : Physical Geography
(Old Course)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Draw neat diagrams wherever necessary.*
- 4) *Use of map stencils is allowed.*

Q1) Answer in 20 words each. (Any Ten)

[20]

- i) State any two branches of Physical Geography.
- ii) What is Nife?
- iii) Define Earthquake.
- iv) Write any two types of rock.
- v) Write the meaning of mass movement.
- vi) Write any two landforms associated with erosional work of sea waves.
- vii) Define Atmosphere.
- viii) State any two factors affecting on horizontal distribution of temperature.
- ix) Define Monsoon wind.
- x) What is meant by condensation?
- xi) Write any two types of tropical air masses.
- xii) What is relative humidity?
- xiii) What is the meaning of continental slope?

P.T.O.

Q2) Answer in 50 words each. (Any Two) **[10]**

- i) Rift valley.
- ii) Biological weathering.
- iii) Heat budget of the Earth.
- iv) Relief rain.

Q3) Answer in 150 words each. (Any Two) **[20]**

- i) Explain the types of Igneous rock.
- ii) Write landforms associated with depositional work of wind.
- iii) Explain composition of the atmosphere.
- iv) Describe the causes of formation of ocean currents.

Q4) Answer in 300 words each. (Any Two) **[30]**

- i) Define Physical Geography and explain its nature and scope.
- ii) Explain the continental drift theory of Wegener.
- iii) Define air mass and explain types of air masses.
- iv) Write in detail the causes of formation of pressure belts.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P14

[3601]-21

F.Y. B.A.

भूगोल (G - I)

Gg-110 : प्राकृतिक भूगोल

(जुना अभ्यासक्रम) (मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.
4) नकाशा स्टेन्सिल्स वापरण्यास परवानगी आहे.
5) संदर्भसाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.
-

प्रश्न 1) प्रत्येकी 20 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही दहा)

[20]

- i) प्राकृतिक भूगोलाच्या कोणत्याही दोन शाखा सांगा.
- ii) निफे म्हणजे काय ?
- iii) भूकंपाची व्याख्या.
- iv) खडकाचे कोणतेही दोन प्रकार लिहा.
- v) राशी हालचालीचा अर्थ लिहा.
- vi) सागरी लाटांच्या खनन कार्यामुळे निर्माण होणारे कोणतेही दोन भूआकार लिहा.
- vii) वातावरणाची व्याख्या.
- viii) तापमानाच्या आडव्या/क्षितिज समांतर वितरणावर परिणाम करणारे कोणतेही दोन घटक सांगा.
- ix) मोसमी वाच्याची व्याख्या.
- x) सांद्रीभवन म्हणजे काय ?
- xi) उष्ण कटिबंधीय वायुराशींचे कोणतेही दोन प्रकार लिहा.
- xii) सापेक्ष आर्द्रता म्हणजे काय ?
- xiii) खंडान्त उतार म्हणजे काय ?

P.T.O.

प्रश्न 2) प्रत्येकी 50 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) [10]

- i) खचदरी.
- ii) जैविक विदारण.
- iii) पृथक्कीचे औष्णिक संतुलन.
- iv) प्रतिरोध पर्जन्य.

प्रश्न 3) प्रत्येकी 150 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) [20]

- i) अग्निजन्य खडकाचे प्रकार स्पष्ट करा.
- ii) वान्याच्या संचयन कार्यामुळे निर्माण होणारे भू-आकार लिहा.
- iii) “वातावरणाचे घटक” स्पष्ट करा.
- iv) सागर प्रवाह निर्मितीची कारणे वर्णन करा.

प्रश्न 4) प्रत्येकी 300 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) [30]

- i) प्राकृतिक भूगोलाची व्याख्या द्या व त्याचे स्वरूप व व्यासी स्पष्ट करा.
- ii) वेगनरचा खंडवहन सिद्धांत स्पष्ट करा.
- iii) वायुराशीची व्याख्या व प्रकार स्पष्ट करा.
- iv) वायुभार पद्धत्यांच्या निर्मितीची कारणे सविस्तर लिहा.

Total No. of Questions : 4]

P15

[Total No. of Pages : 2

[3601]-23

F.Y. B.A.

G-1 : PUBLIC ADMINISTRATION
Theory & Practice of Public Administration
(Old Course)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer any ten of the following questions (In 20 words each) : **[20]**

- i) State the meaning of Administration.
- ii) Name two approaches to the study of Public-Administration.
- iii) What is New-Public-Administration?
- iv) Define Financial-Administration.
- v) State the two functions of chief-executive.
- vi) State the meaning of Line-Agencies.
- vii) What is meant by Policy-formation?
- viii) Define Recruitment.
- ix) Define Centralisation.
- x) Write two merits of Training.
- xi) Define Budget.
- xii) What is Bureaucracy?
- xiii) What is Administrative-Tribunals?

P.T.O.

Q2) Answer any two of the following (In 50 words each) : [10]

- i) Explain the significance of Public-Administration.
- ii) State the merits of Private-Administration.
- iii) Explain Importance of Training.
- iv) State the functions of Auditor-General of India.

Q3) Answer any two of the following (In 150 words each) : [20]

- i) Discuss the various approaches to the study of Public-Administration.
- ii) Explain the functions of civil-services.
- iii) Explain the Budgetary Process in India.
- iv) Explain the Political and Administrative functions of chief-executive.

Q4) Answer any two of the following (In 300 words each) : [30]

- i) Explain the difference between Public-administration and Private-administration.
- ii) What is Delegated-legislation? State its merits and de-merits?
- iii) Define Training. Explain the types of Training.
- iv) Explain the nature and scope of Public-administration.

Total No. of Questions : 4]

P15

[3601]-23

[Total No. of Pages : 2

F.Y. B.A.

G-1 : लोकप्रशासन

लोकप्रशासन – सिद्धांत आणि व्यवहार

(जुना अभ्यासक्रम)

मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) खालीलपैकी कोणत्याही दहा प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (प्रत्येकी 20 शब्दांत)

[20]

- i) प्रशासनाचा अर्थ सांगा.
- ii) लोक-प्रशासनाच्या अभ्यासाच्या दोन दृष्टिकोनाची नावे सांगा.
- iii) नव-लोक प्रशासन म्हणजे काय ?
- iv) वित्तीय प्रशासनाची व्याख्या द्या.
- v) मुख्य कार्यकारी अधिकाऱ्याची दोन कामे सांगा.
- vi) रेषा संघटनेचा अर्थ सांगा.
- vii) धोरण-निश्चिती म्हणजे काय ?
- viii) भरतीची व्याख्या द्या.
- ix) केंद्रीकरणाची व्याख्या द्या.
- x) प्रशिक्षणाचे दोन गुण लिहा.
- xi) अंदाजपत्रकाची व्याख्या द्या.
- xii) नोकरशाही म्हणजे काय ?
- xiii) प्रशासकीय न्यायाधिकरणे म्हणजे काय ?

P.T.O.

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (प्रत्येकी 50 शब्दांत) [10]

- i) लोक-प्रशासनाचे महत्व स्पष्ट करा.
- ii) खाजगी-प्रशासनाचे गुण सांगा.
- iii) प्रशिक्षणाचे महत्व स्पष्ट करा.
- iv) भारताच्या महालेखा परीक्षकाची कामे सांगा.

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (प्रत्येकी 150 शब्दांत) [20]

- i) लोकप्रशासनाच्या अभ्यासाच्या विविध दृष्टिकोनाची चर्चा करा.
- ii) नागरी सेवेची कार्ये स्पष्ट करा.
- iii) भारतातील अंदाजपत्रकीय प्रक्रिया स्पष्ट करा.
- iv) मुख्याधिकाऱ्याची राजकीय आणि प्रशासकीय कामे लिहा.

प्रश्न 4) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे लिहा. (प्रत्येकी 300 शब्दांत) [30]

- i) लोक प्रशासन व खाजगी प्रशासन यातील फरक स्पष्ट करा.
- ii) प्रदत्त-विधीनियम म्हणजे काय ? त्याचे गुण-दोष सांगा.
- iii) प्रशिक्षणाची व्याख्या द्या. प्रशिक्षणाचे प्रकार स्पष्ट करा.
- iv) लोकप्रशासनाचे स्वरूप व व्याप्री स्पष्ट करा.

□□□□

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P17

[3601]-27

F.Y. B.A.

HISTORY OF CIVILIZATION (Upto 1453 A.D.)

General Paper - I

(Old Syllabus)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer the following questions in 20 words each. (any ten) [20]

- i) Explain the concept ‘Neolithic Age’.
- ii) Write any two classes from Egyptian civilization.
- iii) State the meaning of the word ‘Mesopotamia’.
- iv) Write two features of Iranian Architecture.
- v) State name of the four Ashramas from vedic period.
- vi) Write two causes for the fall of Athens.
- vii) In which area the civilization of Inca flourished?
- viii) State name of the Carthage leader who fought against Rome.
- ix) What is Religion?
- x) State two causes for the rise of Feudalism.
- xi) State the two causes for the conflict between ‘Church’ and ‘State’.
- xii) Write any two consequences of the Crusades.
- xiii) State the four names of main Calipha in Islam.

Q2) Answer the following questions in 50 words each. (any two) [10]

- i) Explain the concept ‘Culture’.
- ii) State the features of the code of law of Sumerian King Dungi.
- iii) Discuss the teachings of Jesus Christ.
- iv) Explain the progress made by Arabs in the field of Medicine.

P.T.O.

Q3) Answer the following questions in 150 words each. (any two) [20]

- i) Write about social life and religious ideas during Palaeolithic Age.
- ii) What do you know about Babylonian civilization?
- iii) State the teaching of Bhagwan Mahavir.
- iv) Write the features of Feudalism.

Q4) Answer the following questions in 300 words each. (any two) [30]

- i) Discuss the art-architecture, religion of persian (Iranian) civilization.
- ii) Discuss the characteristics of Indus Valley civilization.
- iii) Write in detail about life and teachings of Gautam Buddha.
- iv) State the concept ‘Crusades’ and describe it’s causes and consequences.

HISTORY OF CIVILIZATION (Upto 1453 A.D.)**General Paper - I (Old Syllabus)****(मराठी रूपांतर)**

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :-**
- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
 - 2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
 - 3) संदर्भसाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.
-

प्रश्न 1) खालीलपैकी कोणत्याही दहा प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 20 शब्दांत लिहा. [20]

- i) ‘नवाशमयुग’ ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- ii) इंजिष्णियन समाजातील कोणतेही दोन वर्ग लिहा.
- iii) ‘मेसोपोटेमिया’ शब्दाचा अर्थ सांगा.
- iv) इराणी स्थापत्यकलेची दोन वैशिष्ट्ये लिहा.
- v) वैदिक काळातील चार आश्रमांची नावे लिहा.
- vi) अथेन्सच्या न्हासाची दोन कारणे लिहा.
- vii) इंका संस्कृतीची वाढ कोणत्या प्रदेशात झाली ?
- viii) रोम विरुद्ध लढलेल्या कार्थेज नेत्याचे नाव सांगा.
- ix) धर्म म्हणजे काय ?
- x) सरंजामशाहीच्या उदयाची दोन कारणे सांगा.
- xi) ‘धर्मसभा’ व ‘राजसत्ता’ संघर्षाची दोन कारणे सांगा.
- xii) धर्मयुद्धाचे कोणतेही दोन परिणाम लिहा.
- xiii) इस्लाम धर्मातील चार मुख्य खलीफांची नावे सांगा.

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 50 शब्दांत लिहा. [10]

- i) ‘संस्कृती’ ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- ii) सुमेरियन राजा दुंगी याच्या कायदेसंहितेची वैशिष्ट्ये सांगा.
- iii) येशू ख्रिस्तांच्या शिकवणीची चर्चा करा.
- iv) अरबांनी वैद्यकशास्त्रात केलेली प्रगती सांगा.

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 150 शब्दांत लिहा. [20]

- i) जुन्या अशमयुगातील समाजजीवन व धार्मिक कल्पना याविषयी लिहा.
- ii) ‘बैंबिलोनियन संस्कृती’ विषयी तुम्हास काय माहित आहे ?
- iii) भगवान महाविरांची शिकवण सांगा.
- iv) सरंजामशाहीची वैशिष्ट्ये लिहा.

प्रश्न 4) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 300 शब्दांत लिहा. [30]

- i) पर्शियन (इराणी) संस्कृतीच्या कला, स्थापत्य व धर्म यांची चर्चा करा.
- ii) सिंधु संस्कृतीच्या वैशिष्ट्यांची चर्चा करा.
- iii) गौतम बुद्धांचे जीवन आणि शिकवण सविस्तर लिहा.
- iv) ‘धर्मयुद्धे’ ही संकल्पना स्पष्ट करून त्याची कारणे व परिणाम लिहा.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P18

[3601]-28

F.Y. B.A.

HOME ECONOMICS

G-1 : Household and General Economics (Old Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Diagrams must be drawn wherever necessary.*
- 3) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer the following concepts in 20 words each (any ten) : **[20]**

- a) Law of Demand.
- b) Economics.
- c) Taxable Capacity.
- d) Commercial Bank.
- e) Money.
- f) Human Goals.
- g) External Decoration.
- h) Lower Income Group.
- i) Home Management.
- j) Decision Making.
- k) Deflation.
- l) Family Budget.
- m) Public Expenditure.

P.T.O.

Q2) Answer the following questions in 50 words each (any two) : **[10]**

- a) What are the effects of inflation?
- b) Explain the concept of Income elasticity of demand.
- c) Explain the concept of Human Values.
- d) Explain the sources of Public Revenue.

Q3) Answer the following questions in 150 words each (any two) : **[20]**

- a) Discuss the functions of Money.
- b) Explain the nature and objectives of consumers movement.
- c) Discuss the different stages of Home Management.
- d) Explain the law of supply with suitable example.

Q4) Answer the following questions in 300 words each (any two) : **[30]**

- a) Explain the relationship between Economics and Other Social Sciences.
- b) Explain the nature and importance of decision-making.
- c) Explain the elements of interior and exterior home decoration.
- d) Explain the factors that affect the taxable capacity.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P18

[3601]-28

F.Y. B.A.

HOME ECONOMICS

G-1 : Household and General Economics

(Old Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :-**
- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
 - 2) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.
 - 3) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
 - 4) संदर्भसाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.
-

प्रश्न 1) खालील संकल्पनांची उत्तरे प्रत्येकी 20 शब्दांत लिहा. (कोणतेही दहा)

[20]

- a) मागणी नियम.
- b) अर्थशास्त्र.
- c) करभार पात्रता.
- d) व्यापारी बँका.
- e) पैसा.
- f) मानवी उद्दिष्ट्ये.
- g) बाह्य गृह सजावट.
- h) अल्प उत्पन्न गट.
- i) गृह व्यवस्थापन.
- j) निर्णय प्रक्रिया.
- k) भावघट.
- l) कौटुंबिक अंदाजपत्रक.
- m) सार्वजनिक खर्च.

P.T.O.

प्रश्न 2) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 50 शब्दांत लिहा. (कोणतेही दोन) [10]

- a) भाववाढीचे परिणाम कोणते ?
- b) मागणीची उत्पन्न लवचिकता संकल्पना स्पष्ट करा.
- c) मानवी मूल्यांची संकल्पना स्पष्ट करा.
- d) सार्वजनिक उत्पन्नाचे मार्ग स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 150 शब्दांत लिहा. (कोणतेही दोन) [20]

- a) पैशाच्या कार्याची चर्चा करा.
- b) ग्राहक चळवळीचे स्वरूप व उद्दिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- c) गृह व्यवस्थापनाच्या विविध टप्प्यांची चर्चा करा.
- d) पुरवठ्याचा नियम सोदाहरण स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 300 शब्दांत लिहा. (कोणतेही दोन) [30]

- a) अर्थशास्त्र व इतर सामाजिक शास्त्रामधील संबंध स्पष्ट करा.
- b) निर्णय प्रक्रियेचे स्वरूप व महत्त्व स्पष्ट करा.
- c) अंतर्गत आणि बहिर्गत गृह सजावटीच्या घटकांचे स्पष्टीकरण करा.
- d) करभार पात्रतेवर परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P19

[3601]-30

F.Y. B.A.

SOCIAL WORK (General)

I - Social Reform Movements in India

**II - Introduction to Social Welfare and Social Services
(2004 Old Pattern)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions:

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer any Ten questions in 20 words each. [20]

- i) Mention any four social services during British period.
- ii) Name the founder of Ramkrishna Mission and the place it was founded.
- iii) State : Social Group.
- iv) Mention the names of four social workers who worked for removal of untouchability.
- v) State any two government programmes meant for backward classes.
- vi) Mention any one work done by Mahatma Gandhi for backward classes.
- vii) Explain the concept : Social Justice.
- viii) Name any four institutions in India where social work education is imparted.
- ix) Explain the concept : Harijan.
- x) Name any four reformers during 20th century & state their work.
- xi) State : Antyodaya.
- xii) Explain : Social Work.
- xiii) State where the Prarthana Samaj was founded & when?

Q2) Answer any Two questions in 50 words each. **[10]**

- i) Highlight the work for weaker sections.
- ii) State the work of Raja Rammohan Roy.
- iii) State how social services were provided during Pre-British period.
- iv) Discuss : Bhoodan movement.

Q3) Answer any Two questions in 150 words each. **[20]**

- i) State : Social Welfare.
- ii) Discuss the work of Arya Samaj.
- iii) Discuss the importance of Social Reforms for social development.
- iv) Explain the thoughts of Swami Vivekananda for youth.

Q4) Answer any Two questions in 300 words each: **[30]**

- i) Write a detail note on Brahmo Samaj.
- ii) Discuss the difficulties of handicapped women.
- iii) Discuss Mahatma Gandhi's work for upliftment of backward classes.
- iv) Discuss the planned provisions for social services in Maharashtra.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P19

[3601]-30

F.Y. B.A.

SOCIAL WORK (General)

(जुना अभ्यासक्रम – 2004)

मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :-**
- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
 - 2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
 - 3) मराठीतून उत्तर लिहिण्याकरिता आवश्यक वाटल्यास मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका व सूचना पहाव्यात.
-

प्रश्न 1) कोणत्याही दहा प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 20 शब्दांत लिहा.

[20]

- i) ब्रिटीश काळातील कोणत्याही चार सामाजिक सेवांचा उल्लेख करा.
- ii) रामकृष्ण मिशनची स्थापना कोणी व कुठे केली याचा उल्लेख करा.
- iii) सामाजिक गट : स्पष्ट करा.
- iv) अस्पृश्यता निर्मूलनासाठी कार्य केलेल्या चार समाज कार्यकर्त्यांची नावे सांगा.
- v) मागासवर्गासाठी असलेले कोणतेही दोन शासकीय कार्यक्रम स्पष्ट करा.
- vi) मागासवर्गासाठी महात्मा गांधींनी केलेल्या कोणत्याही एका कार्याचा उल्लेख करा.
- vii) सामाजिक न्याय : वर्णन करा.
- viii) भारतातील समाजकार्य शिक्षण देणाऱ्या कोणत्याही चार संस्थांची नावे सांगा.
- ix) हरिजन : संकल्पना स्पष्ट करा.
- x) 20 व्या शतकातील कोणत्याही चार सुधारकांची नावे सांगून त्यांचे कार्य स्पष्ट करा.
- xi) अंत्योदय : स्पष्ट करा.
- xii) समाजकार्य : वर्णन करा.
- xiii) प्रार्थना समाज कोठे व केव्हा स्थापन झाला हे स्पष्ट करा.

P.T.O.

प्रश्न 2) कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 50 शब्दांत लिहा.

[10]

- i) दुर्बल घटकांसाठी कार्य यावर प्रकाश टाका.
- ii) राजा राममोहन राय यांचे कार्य स्पष्ट करा.
- iii) ब्रिटीशपूर्व काळात सामाजिक सेवा कशाप्रकारे पुरवल्या जात होत्या हे स्पष्ट करा.
- iv) भूदान चळवळ : चर्चा करा.

प्रश्न 3) कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 150 शब्दांत लिहा.

[20]

- i) समाज कल्याण : स्पष्ट करा.
- ii) आर्य समाजाच्या कार्याची चर्चा करा.
- iii) समाज विकासासाठी सामाजिक सुधारणांचे महत्त्व : चर्चा करा.
- iv) युवकांसाठी स्वामी विवेकानंदाच्या विचारांचे वर्णन करा.

प्रश्न 4) कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 300 शब्दांत लिहा.

[30]

- i) ‘ब्राह्मो समाज’ यावर सविस्तर टिप्पण लिहा.
- ii) अपंग महिलांच्या प्रश्नांची चर्चा करा.
- iii) मागासवर्गाच्या उत्थानासाठी महात्मा गांधी यांनी केलेल्या कार्याची चर्चा करा.
- iv) महाराष्ट्रातील सामाजिक सेवांविषयीच्या नियोजनबद्ध तरतूदींची चर्चा करा.

□□□□

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P20

[3601]-34

F.Y. B.A.

COMMERCE

Organisation of Commerce

(1291) (Old)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer in 20 words : [20]

- i) Definition of ‘Wholesaler’.
- ii) What is ‘Credit Money’?
- iii) Define the term ‘Commerce’.
- iv) Define the term ‘Business’.
- v) Define the term ‘Market’.
- vi) What is ‘Grading’?
- vii) Meaning of ‘Storage’.
- viii) Define the term ‘Marketing’.
- ix) Define the term ‘Internet’.
- x) Meaning of ‘Assembling’.

Q2) Answer in 50 words (Any Two) : [10]

- i) Explain the advantages of Rail-Transport.
- ii) Explain the characteristics of Life-Insurance.
- iii) What is Buyer’s and Seller’s Market?
- iv) State the advantages of Newspaper advertising.

P.T.O.

Q3) Answer in 150 words (Any Two) : [20]

- i) Explain the Objectives Storage.
- ii) Explain the advantages of Marketing.
- iii) Explain the importance of Internal Trade.
- iv) Describe the limitations of Barter System.
- v) Explain the scope of Commerce.

Q4) Answer in 300 words (Any Two) : [30]

- i) Explain the importance and characteristics of the following media :
 - a) Radio
 - b) Internet
 - c) Exhibition
- ii) What is ‘Water-Transport’? Explain the advantages and limitations of Water-Transport.
- iii) What is Retail-Trade? Explain the functions of Retailers.
- iv) Define the term ‘Branding’. Explain the objectives and advantages of Branding.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P20

[3601]-34

F.Y. B.A.

COMMERCE

वाणिज्य संघटन

(जुना अभ्यासक्रम)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भसाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.
-

प्रश्न 1) खालील प्रश्नांची 20 शब्दांत उत्तरे लिहा. [20]

- i) ‘घाऊक व्यापाऱ्या’ची व्याख्या द्या.
- ii) ‘पतपैसा’ म्हणजे काय ?
- iii) ‘वाणिज्य’ या संज्ञेची व्याख्या द्या.
- iv) ‘व्यवसाय’ या संज्ञेची व्याख्या द्या.
- v) ‘बाजारपेठ’ या संज्ञेची व्याख्या द्या.
- vi) ‘प्रतवारी’ म्हणजे काय ?
- vii) ‘संग्रहणाचा’ अर्थ सांगा.
- viii) ‘विषेण’ या संज्ञेची व्याख्या द्या.
- ix) ‘इंटरनेट’ संज्ञेची व्याख्या द्या.
- x) ‘एकत्रीकरणाचा’ अर्थ सांगा.

प्रश्न 2) खालील प्रश्नांची 50 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) [10]

- i) रेल्वे-वाहतुकीचे फायदे स्पष्ट करा.
- ii) जीवन विम्याची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- iii) ‘खरेदीदारांची’ आणि ‘विक्रेत्यांची’ बाजारपेठ म्हणजे काय ?
- iv) ‘वृत्तपत्रातील जाहिरात’ — फायदे सांगा.

P.T.O.

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची 150 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) [20]

- i) माल संग्रहणाची उद्दिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- ii) विपणनाचे फायदे स्पष्ट करा.
- iii) अंतर्गत व्यापाराचे महत्त्व स्पष्ट करा.
- iv) बस्तू-विनिमय पद्धतीच्या मर्यादा वर्णन करा.
- v) वाणिज्याची व्यासी स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) खालील प्रश्नांची 300 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) [30]

- i) खालील जाहिरात माध्यमांचे महत्त्व आणि वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
 - a) रेडिओ
 - b) इंटरनेट
 - c) प्रदर्शन
- ii) जल वाहतुक म्हणजे काय ? जल वाहतुकीचे फायदे आणि मर्यादा स्पष्ट करा.
- iii) किरकोळ व्यापार म्हणजे काय ? किरकोळ व्यापान्याची कार्ये स्पष्ट करा.
- iv) ‘चिन्हांकन’ संज्ञेची व्याख्या द्या. चिन्हांकनाची उद्दिष्ट्ये आणि फायदे स्पष्ट करा.

□□□□

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P22

[3601]-37

F.Y. B.A.

PHYSICAL EDUCATION
(Old Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Draw neat diagrams wherever necessary.*

Q1) Answer the following questions in **20** words each : (Any Ten) **[20]**

- i) Describe the height of Volleyball net for ladies and gents.
- ii) Write down the skills of Handball game.
- iii) Give the dimensions of the Table in the game of Table Tennis.
- iv) Give names of different Asanas in Yoga.
- v) Which country hosted the 2008 Olympics?
- vi) Which city and which country will host the 2010 Common Wealth Games.
- vii) Who is the President of Indian Olympic Association?
- viii) Which Indian won the gold medal in 2008 Olympics and for which game?
- ix) Give the dimensions of Badminton Court for the doubles and singles.
- x) Give the dimensions of Kho-Kho ground for ladies and gents.
- xi) Describe the basic skills of Kabaddi game.
- xii) Give the Kabaddi ground dimensions for Junior Boys and Girls.
- xiii) What is the measurement of sector and diameter of circle for shot-putt event?

P.T.O.

Q2) Answer the following questions in **50** words : (Any Two) [10]

- i) Give the benefits of Vajrasana, Padmasana, Sarvangasana.
- ii) What is Health & describe the factors affecting health?
- iii) Explain the role of media in Physical Education and Sports.
- iv) Explain how leadership qualities are developed through Physical Education & Sports.

Q3) Answer the following questions in **150** words : (Any Two) [20]

- i) Explain the relationship between Anatomy & Biology.
- ii) Explain the relationship between Physical Education & Sociology.
- iii) Explain Yoga and number of steps and benefits of Suryanamaskar.
- iv) Explain how National Integration is achieved through Physical Education & Sports.

Q4) Answer the following questions in **300** words : (Any Two) [30]

- i) Giving the dimensions, rules & regulation draw a diagram of Badminton Court.
- ii) Write down the rules of Handball game and draw a diagram with dimensions of the court.
- iii) Giving dimensions draw the Volleyball Court and write the information & rules of the game.
- iv) Draw the diagram of Kho-Kho ground with the dimensions and write the rules & information of the game.

Total No. of Questions : 4]

P22

[Total No. of Pages : 2

[3601]-37

F.Y. B.A.

PHYSICAL EDUCATION

शारीरिक शिक्षण

(Old Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :
- i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
 - ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
 - iii) आवश्यक तेथे आकृती काढा.
 - iv) संदर्भांसाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.
-

प्रश्न 1. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी वीस शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही दहा) [20]

- i) बहॉलीबॉल खेळात महिला व पुरुषांसाठी नेटची उंची किती असते ?
- ii) हॅंडबॉल खेळातील मुलभूत कौशल्ये कोणती ?
- iii) टेबल टेनिस खेळामध्ये टेबलची लांबी, रुंदी व उंची सांगा.
- iv) योगामधील विविध आसनांची नावे लिहा.
- v) सन 2008 ची ऑलिम्पीक स्पर्धा कोणत्या राष्ट्राच्या शहरामध्ये भरविण्यात आल्या होत्या ?
- vi) सन 2010 ची 'राष्ट्रकुल' स्पर्धा कोणत्या देशात व कोणत्या शहरात होणार आहे ?
- vii) भारतीय ऑलिम्पीक महासंघाच्या अध्यक्षपदी विराजमान असलेल्या व्यक्तीचे नाव सांगा.
- viii) सन 2008 च्या ऑलिम्पीक स्पर्धेमध्ये भारताच्या कोणत्या खेळाडूने कोणत्या क्रीडा प्रकारामध्ये सुवर्णपदक मिळविले ?
- ix) बॅडमिंटन खेळामधील एकेरी व दुहेरी स्पर्धेसाठी क्रीडांगणाची मोजमापे सांगा.
- x) खो-खो खेळातील पुरुष व महिलांसाठी क्रीडांगणाची मोजमापे सांगा.
- xi) कबड्डी खेळातील मुलभूत कौशल्ये कोणती ?
- xii) कबड्डी खेळात किशोरगाट मुले व मुलींसाठी क्रीडांगणाची मोजमापे सांगा.
- xiii) गोळा फेकीचे वर्तुळ व कोन (अंशामध्ये) मोजमाप लिहा.

P.T.O.

प्रश्न 2. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी पन्नास शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतीही दोन) [10]

- i) योग प्रकारामध्ये वज्रासन, पद्मासन, सर्वांगासन यांचे फायदे विशद करा.
- ii) आरोग्य म्हणजे काय ? आरोग्यावर परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करा.
- iii) शारीरिक शिक्षण व क्रीडामध्ये प्रसारमाध्यमांची भूमिका विशद करा.
- iv) शारीरिक शिक्षण व खेळाद्वारे नेतृत्व गुणांत वाढ होते, स्पष्ट करा.

प्रश्न 3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी दीडशे शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतीही दोन) [20]

- i) शरीरशास्त्र व जीवशास्त्र यामधील संबंध स्पष्ट करा.
- ii) शारीरिक शिक्षण व समाजशास्त्र यांचा संबंध स्पष्ट करा.
- iii) योग म्हणजे काय ? सुर्यनमस्काराचे फायदे विशद करा व सुर्यनमस्कार किती स्थितीमध्ये पुर्ण होतो ? विशद करा.
- iv) शारीरिक शिक्षण व खेळामुळे ‘राष्ट्रीय एकात्मकता’ साधली जाते – स्पष्ट करा.

प्रश्न 4. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी तीनशे शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतीही दोन) [30]

- i) बॅडमिंटन कोर्टाची मोजमापासह आकृती काढून नियम व माहिती लिहा.
- ii) हँडबॉल खेळाच्या क्रीडांगणाचे आकृतीसह वर्णन करा व नियमांची महिती सांगा.
- iii) व्हॉलीबॉल मैदानाची आकृतीसह नियम व माहिती सांगा.
- iv) खो-खो खेळातील मैदानाची आकृतीसह नियम व माहिती लिहा.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P48

[3601]-117

F.Y. B.A.

ECONOMICS

G-I : Indian Economy

(Revised Syllabus from June 2008)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer the following questions in 50 words each. (any two) **[10]**

- i) State the difficulties in measuring National Income.
- ii) Explain the place of agriculture in Indian Economy.
- iii) Explain the objectives of planning in India.
- iv) What are the problems of Sugar industry in Maharashtra?

Q2) Write notes - in 100 words each. (any four) **[20]**

- i) Gross National Product and Net National Product.
- ii) Features of Special Economic Zone.
- iii) Information Technology Industry.
- iv) Industrial Disputes.
- v) Natural Resources in Maharashtra.
- vi) Social security measures in India.

Q3) Answer the following questions in 200-250 words each. (any three) **[30]**

- i) Explain the causes of suicide of farmers in India.
- ii) Explain the different sources of agricultural finance.
- iii) Explain the features of Multinational Corporations.
- iv) Explain the need of planning in India.
- v) What are the causes of industrial disputes?

P.T.O.

Q4) Answer the following questions in 500 words each. (any one) [20]

- i) State and explain the broad features of Indian Population.
- ii) Critically evaluate achievements and failures of Tenth Five Year Plan.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P48

[3601]-117

F.Y. B.A.

अर्थशास्त्र

G - I : भारतीय अर्थव्यवस्था

(सुधारीत अभ्यासक्रम जून 2008)

मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भसाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 50 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) [10]

- राष्ट्रीय उत्पन्नाच्या मापनातील अडचणी सांगा.
- भारतीय अर्थव्यवस्थेतील शेतीचे स्थान स्पष्ट करा.
- भारतातील नियोजनाची उद्दिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- महाराष्ट्रातील साखर उद्योगाच्या समस्या कोणत्या आहेत ?

प्रश्न 2) प्रत्येकी 100 शब्दांत टिपा लिहा. (कोणतेही चार) [20]

- स्थुल राष्ट्रीय उत्पादन आणि निव्वळ राष्ट्रीय उत्पादन
- विशेष आर्थिक क्षेत्राची वैशिष्ट्ये
- माहिती तंत्रज्ञान उद्योग
- औद्योगिक कलह
- महाराष्ट्रातील नैसर्गिक साधन संपत्ती
- भारतातील सामाजिक सुरक्षिततेचे उपाय

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) [30]

- भारतातील शेतकऱ्यांच्या आत्महत्येची कारणे स्पष्ट करा.
- कृषी वित्त पुरवठ्याचे विविध स्रोत स्पष्ट करा.
- बहुराष्ट्रीय महामंडळाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- भारतातील नियोजनाची आवश्यकता स्पष्ट करा.
- औद्योगिक कलहाची कारणे कोणती आहेत ?

P.T.O.

प्रश्न 4) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 500 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणताही एक) [20]

- i) भारतीय लोकसंख्येची ठळक वैशिष्ट्ये सांगा आणि स्पष्ट करा.
- ii) दहाव्या पंचवार्षिक योजनेच्या यशापयशाचे टिकात्मक मूल्यमापन करा.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P48

[3601]-117

F.Y. B.A.

ECONOMICS

G-I : Agricultural Economics

(Revised Syllabus from June 2008)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer the following questions in 50 words each. (any two) **[10]**

- i) State the nature of Agricultural Economics.
- ii) Explain the scope of Bio-Technology.
- iii) What are the disadvantages of traditional method of irrigation?
- iv) Explain the nature of Employment Guaranty Scheme.

Q2) Write notes - in 100 words each. (any four) **[20]**

- i) Foods self sufficiency.
- ii) Agricultural productivity.
- iii) Methods of Fertilizer application.
- iv) Agricultural subsidies.
- v) Pricing concepts.
- vi) Labour Act.

Q3) Answer the following questions in 200-250 words each. (any three) **[30]**

- i) Explain the causes of suicide of the Indian farmers.
- ii) Explain the nature and scope of Green Revolution.
- iii) Explain different methods of irrigation.
- iv) What are the types of Agricultural labours?
- v) Explain the role of Contract Farming, Malls and Rayat Bazar in Managing prices.

P.T.O.

Q4) Answer the following questions in 500 words each. (any one) [20]

- i) Explain the problems of Agricultural Marketing and suggest the measures to solve it.
- ii) Explain the advantages and disadvantages of W.T.O. in relation to Indian Agriculture.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P48

[3601]-117

F.Y. B.A.

अर्थशास्त्र

G-I : कृषी अर्थव्यवस्था

(सुधारीत अभ्यासक्रम जून 2008)

मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भसाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.
-

प्रश्न 1) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 50 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) [10]

- i) कृषी अर्थशास्त्राचे स्वरूप सांगा.
- ii) जैव तंत्रज्ञानाची व्याप्ती स्पष्ट करा.
- iii) जलसिंचनाच्या पारंपारिक पद्धतीचे तोटे कोणते आहेत ?
- iv) रोजगार हमी योजनेचे स्वरूप स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) प्रत्येकी 100 शब्दांत टिपा लिहा. (कोणतेही चार) [20]

- i) अन्न स्वयंपूर्णता
- ii) शेती उत्पादकता
- iii) रासायनिक खते वापरण्याच्या पद्धती
- iv) कृषी अनुदाने
- v) किंमत संकल्पना
- vi) कामगार कायदा

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) [30]

- i) भारतीय शेतकऱ्यांच्या आत्महत्येची कारणे स्पष्ट करा.
- ii) हरितक्रांतीचे स्वरूप आणि व्याप्ती स्पष्ट करा.
- iii) जलसिंचनाच्या विविध पद्धती स्पष्ट करा.
- iv) शेत मजुरांचे प्रकार कोणते आहेत ?
- v) व्यवस्थापकीय किंमतीमध्ये करार शेती, मॉल्स आणि रथत बाजारांची भूमिका स्पष्ट करा.

P.T.O.

प्रश्न 4) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 500 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणताही एक) [20]

- i) शेतमाल विक्री व्यवस्थेतील दोष सांगून ते दूर करण्यासाठी उपाय सुचवा.
- ii) भारतीय शेतीच्या संदर्भात जागतिक व्यापार संघटनेचे फायदे तोटे स्पष्ट करा.

□□□□

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P49

[3601]-118

F.Y. B.A.

POLITICS (Political Science)

(General Paper - I)

Government and Politics of Maharashtra

(New Course)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions :

- 1) All questions are compulsory.*
- 2) Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Attempt any two questions (In 50 words each) :

[10]

- a) Important Other Backward Castes in Maharashtra.
- b) Give the meaning of Marathi Speaking State.
- c) Functions of Gram Sabha.
- d) Right to Information.

Q2) Attempt any four questions (In 100 words each) :

[20]

- a) Industrial Policy of Maharashtra.
- b) State Women's Commission.
- c) Importance of 1978 Vidhan Sabha Election.
- d) Ideology of Bahujan Mahasangh.
- e) Issues in Dalit Movement.
- f) Functions of Marathwada Development Council.

P.T.O.

Q3) Attempt any three questions (In 250 words each) :

[30]

- a) Explain the important provisions made by 73rd and 74th amendments regarding OBC and Women reservations.
- b) Explain the importance of 1995 Vidhan Sabha Election.
- c) Explain the characteristics of Congress Party after 1990 period.
- d) Give an account of the performance of Shivsena in 2002 and 2007 Local Self Govt. elections.
- e) Write an essay on Demand for a separate State of Vidarbha.

Q4) Attempt any one question (In 500 words) :

[20]

- a) Explain, the contribution of Samyukta Maharashtra Samiti in Samyukta Maharashtra Movement.
- b) Give an account of performance of the Nationalist Congress Party in 1999 elections.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P49

[3601]-118

F.Y. B.A.

राज्यशासन

G - I : महाराष्ट्राचे शासन आणि राजकारण
(नविन अभ्यासक्रम)
मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भांमधील मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा. (प्रत्येकी 50 शब्दांत) [10]

- a) महाराष्ट्रातील महत्वाच्या इतर मागास जाती.
- b) मराठी भाषिक राज्याचा अर्थ स्पष्ट करा.
- c) ग्रामसभेची कार्य.
- d) माहितीचा अधिकार.

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणतेही चार प्रश्न सोडवा. (प्रत्येकी 100 शब्दांत) [20]

- a) महाराष्ट्राचे औद्योगिक धोरण.
- b) राज्य महिला आयोग.
- c) 1978 च्या विधानसभा निवडणुकीचे महत्व.
- d) बहुजन महासंघाची विचारप्रणाली.
- e) दलित चळवळीतील महत्वाचे मुद्दे.
- f) मराठवाडा विकास मंडळाची कार्ये.

P.T.O.

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणतेही तीन प्रश्न सोडवा. (प्रत्येकी 250 शब्दांत) [30]

- a) इतर मागास वर्गीय व महिला आरक्षणाच्या संदर्भात 73 व्या व 74 व्या घटना दुरुस्तीने केलेल्या महत्त्वाच्या तरतुदी स्पष्ट करा.
- b) 1995 च्या विधानसभा निवडणुकीचे महत्त्व स्पष्ट करा.
- c) 1990 नंतरच्या कालखंडातील काँग्रेस पक्षाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- d) 2002 आणि 2007 च्या स्थानिक शासनाच्या निवडणुकीतील शिवसेनेच्या कामगिरीचा आढावा द्या.
- e) स्वतंत्र विदर्भ राज्याच्या मागणीवर निबंध लिहा.

प्रश्न 4) खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा. (प्रत्येकी 500 शब्दांत) [20]

- a) संयुक्त महाराष्ट्र चलवळीतील संयुक्त महाराष्ट्र समितीचे योगदान स्पष्ट करा.
- b) 1999 च्या निवडणुकीतील राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्षाच्या कामगिरीचा आढावा द्या.

□□□□

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P49

[3601]-118

F.Y. B.A.

POLITICS (Political Science)
(General Paper - I)

Social and Political Movements in Modern Maharashtra

(New Course) (Optional)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Attempt any two questions (In 50 words each) : [10]

- a) Issues in Tribal movement.
- b) Define India Vs. Bharat.
- c) Issues in Dalit movement.
- d) Issues in Non-Brahmin movement.

Q2) Attempt any four questions (In 100 words each) : [20]

- a) Anti-liquor movement of women's.
- b) Workers in service sector.
- c) Sugar cane prize issue.
- d) Causes of emergence of Shetkari Sanghatna.
- e) Issues in Reform movement.
- f) Leadership in Dalit movement.

P.T.O.

Q3) Attempt any three questions (In 250 words each) :

[30]

- a) Leadership in Reform movement.
- b) The issue of ‘Bombay’ in Samyukta Maharashtra movement.
- c) Leadership of Shetkari Sanghatna.
- d) Land Grab movement of Tribals.
- e) Left parties and landless labour movement.

Q4) Attempt any one question (In 500 words each) :

[20]

- a) Discuss merits and demerits of Non-Brahmin movement.
- b) Discuss merits and demerits of Farmer’s movement.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P49

[3601]-118

F.Y. B.A.

राज्यशास्त्र

G - I : आधुनिक महाराष्ट्रातील सामाजिक व राजकीय चळवळी
(नविन अभ्यासक्रम) (Optional)
मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भसाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) खालीलपैकी कोणतेही दोन प्रश्न सोडवा. (प्रत्येकी 50 शब्दांत) [10]

- a) आदिवासींच्या चळवळीमधील मुद्दे.
- b) भारत विरोधी इंडिया स्पष्ट करा.
- c) दलित चळवळीमधील मुद्दे.
- d) ब्राह्मणेत्र चळवळीमधील मुद्दे.

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणतेही चार प्रश्न सोडवा. (प्रत्येकी 100 शब्दांत) [20]

- a) महिलांची दास्तबंदी चळवळ.
- b) सेवा क्षेत्रातील कामगार.
- c) ऊसाचा भाव प्रश्न.
- d) शेतकरी संघटना उदयाची कारणे.
- e) प्रबोधन चळवळीमधील मुद्दे.
- f) दलित चळवळीचे नेतृत्व.

P.T.O.

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणतेही तीन प्रश्न सोडवा. (प्रत्येकी 250 शब्दांत) [30]

- a) प्रबोधन चळवळीमधील नेतृत्व.
- b) संयुक्त महाराष्ट्र चळवळीमधील मुंबईचा मुद्दा.
- c) शेतकरी संघटनेचे नेतृत्व.
- d) आदिवासीचे जमीन बळकाव आंदोलन.
- e) भूमिहिन कामगारांची चळवळ व डावे पक्ष.

प्रश्न 4) खालीलपैकी कोणताही एक प्रश्न सोडवा. (प्रत्येकी 500 शब्दांत) [20]

- a) ब्राह्मणेतर चळवळीचे गुण व दोष यांची चर्चा करा.
- b) शेतकऱ्यांच्या चळवळीचे गुण व दोष यांची चर्चा करा.

□□□□

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P49

[3601]-118

F.Y. B.A.

POLITICS (Political Science)
(General Paper - I)
Indian Government and Politics
(Old Course 2004 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Attempt any ten questions. (In 20 words each) **[20]**

- a) Mention any 4 names of the members of the Constituent Assembly.
- b) Mention any 2 social directive principles of state policy.
- c) Define the term ‘Social Justice’.
- d) What is ‘Quo-Warranto’?
- e) What is the impeachment process?
- f) Mention any two qualifications of the ‘Speaker of the Lok-Sabha’.
- g) Mention any two methods of constitutional amendments.
- h) Write the names of any two committees of the Parliament.
- i) What is ‘Record Court’?
- j) Define ‘Residuary Powers’.
- k) Mention the names of any 4 national political parties.
- l) Write types of Emergency.
- m) What is Judicial Activism?

P.T.O.

Q2) Attempt any two questions. (In 50 words each) **[10]**

- a) Constituent Assembly.
- b) Fundamental Duties (any five).
- c) Nationalist Congress Party.
- d) Independence of Judiciary.

Q3) Attempt any two questions. (In 150 words each) **[20]**

- a) Role of Caste and Religion in the Indian Politics.
- b) Law Making Process.
- c) Differences between fundamental rights and directive principles of state policy.
- d) Features of Party System in India.

Q4) Attempt any two questions. (In 300 words each) **[30]**

- a) Explain the structure, powers and functions of Lok Sabha.
- b) Discuss important features of the Indian Constitution.
- c) Critically evaluate the powers, functions and role of the President of India.
- d) Discuss Economic, Administrative and Legislative relationship between Centre and State in India.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P49

[3601]-118

F.Y. B.A.

राज्यशासन

G - I : भारताचे शासन आणि राजकारण

(जुना अभ्यासक्रम 2004 पॅटर्न)

मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भसाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) खालीलपैकी कोणत्याही दहा प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 20 शब्दांत लिहा. [20]

- a) घटनासमितीच्या चार सदस्यांची नावे लिहा.
- b) राज्याच्या मार्गदर्शक ध्येय धोरणाची दोन सामाजिक तत्वे स्पष्ट करा.
- c) 'सामाजिक न्याय' संकल्पनेची व्याख्या लिहा.
- d) 'अधिकार पृच्छा' म्हणजे काय ?
- e) महाभियोग प्रक्रिया म्हणजे काय ?
- f) लोकसभेच्या सभापतीच्या दोन पात्रता लिहा.
- g) घटनादुरुस्तीच्या दोन पद्धती नमूद करा.
- h) संसदेच्या दोन समित्यांची नावे लिहा.
- i) 'अभिलेख न्यायालय' म्हणजे काय ?
- j) शेषाधिकाराची व्याख्या लिहा.
- k) राष्ट्रीय पातळीवरील कोणत्याही चार राजकीय पक्षांची नावे लिहा.
- l) आणीबाणीचे प्रकार लिहा.
- m) न्यायालयीन सक्रियता म्हणजे काय ?

P.T.O.

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 50 शब्दांत लिहा. [10]

- a) घटनासमिती
- b) मुलभूत कर्तव्ये (कोणतेही पाच)
- c) राष्ट्रवादी कांग्रेस पक्ष
- d) न्यायालयाचे स्वातंत्र्य

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 150 शब्दांत लिहा. [20]

- a) भारतीय राजकारणातील जात आणि धर्माची भूमिका.
- b) कायदे निर्मिती प्रक्रिया.
- c) मुलभूत अधिकार आणि राज्याची मार्गदर्शक तत्वे यातील फरक स्पष्ट करा.
- d) भारतातील पक्षपद्धतीची वैशिष्ट्ये.

प्रश्न 4) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 300 शब्दांत लिहा. [30]

- a) लोकसभेची रचना, अधिकार आणि कार्ये स्पष्ट करा.
- b) भारतीय राज्यघटनेची महत्वाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- c) भारताच्या राष्ट्रपतीचे अधिकार, कार्ये आणि भूमिका यांचे चिकित्सक मूल्यमापन करा.
- d) केंद्र व राज्य यांतील आर्थिक, प्रशासकीय आणि कायदेविषयक संबंधांची चर्चा करा.

□□□□

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P49

[3601]-118

F.Y. B.A.

POLITICS (Political Science)

(General Paper - I)

Basic Principles of Political Theory

(Old Course) (Optional)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Attempt any ten questions. (In 20 words each) [20]

- a) Define the concept ‘State’.
- b) What is Nationality?
- c) Write any two features of Sovereignty.
- d) What is Pluralism?
- e) Write the name of two theories of the ‘Origin of the State’.
- f) What is Right?
- g) Write two types of Liberty.
- h) Write any two safeguards of Right.
- i) What is Equality?
- j) Write two types of Equality.
- k) What is Social Justice?
- l) Write two features of Austin’s theory of Sovereignty.
- m) Who has put forth the concept of ‘General Will’?

P.T.O.

Q2) Attempt any two questions. (In 50 words each) [10]

- a) Divine theory and Force theory of the origin of the State.
- b) Types of Democracy.
- c) Distinction between Power and Authority.
- d) Obstacles in the way of Equality.

Q3) Attempt any two questions. (In 150 words each) [20]

- a) Explain essential elements of the state.
- b) Describe various features of Pluralist theory.
- c) Write various types of Right.
- d) Explain various conditions for the successful Democracy.

Q4) Attempt any two questions. (In 300 words each) [30]

- a) Explain the Social Contract Theory of the origin of the State.
- b) Critically evaluate Austin's theory of Sovereignty.
- c) Define the term 'Equality'. Explain various types of Equality.
- d) Explain the Hindrances of the way of Democracy.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P49

[3601]-118

F.Y. B.A.

राज्यशास्त्र

G - I : राजकीय सिद्धांताची मूलतत्वे (जुना अभ्यासक्रम) (Optional) मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भसाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.
-

प्रश्न 1) खालीलपैकी कोणत्याही दहा प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 20 शब्दांत लिहा. [20]

- a) 'राज्य' संज्ञा स्पष्ट करा.
- b) राष्ट्रक म्हणजे काय ?
- c) सार्वभौमत्वाची दोन वैशिष्ट्ये लिहा.
- d) अनेकसत्तावाद म्हणजे काय ?
- e) राज्याच्या उदयाच्या दोन सिद्धांतांची नावे लिहा.
- f) हक्क म्हणजे काय ?
- g) स्वातंत्र्याचे दोन प्रकार लिहा.
- h) हक्क रक्षणाचे दोन मार्ग लिहा.
- i) समता म्हणजे काय ?
- j) समतेचे दोन प्रकार लिहा.
- k) सामाजिक न्याय म्हणजे काय ?
- l) ऑस्टिनच्या सार्वभौमत्वाच्या सिद्धांताची दोन वैशिष्ट्ये लिहा.
- m) 'सामुहिक ईहा' ही संकल्पना कोणी मांडली ?

P.T.O.

- प्रश्न 2)** खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 50 शब्दांत लिहा. [10]
- राज्याच्या उदयाचा दैवी सिद्धांत आणि शक्ती सिद्धांत.
 - लोकशाहीचे प्रकार.
 - सत्ता आणि अधिसत्ता यातील फरक.
 - समतेच्या मार्गातील अडथळे.
- प्रश्न 3)** खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 150 शब्दांत लिहा. [20]
- राज्य निर्मितीचे आवश्यक घटक स्पष्ट करा.
 - अनेकसत्तावादी सिद्धांताची वैशिष्ट्ये लिहा.
 - हक्कांचे विविध प्रकार लिहा.
 - लोकशाहीच्या यशस्वीतेच्या अटी स्पष्ट करा.
- प्रश्न 4)** खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 300 शब्दांत लिहा. [30]
- राज्याच्या उदयाचा सामाजिक करार सिद्धांत स्पष्ट करा.
 - ऑस्टिनच्या सार्वभौमत्वाच्या सिद्धांताचे टीकात्मक परीक्षण करा.
 - ‘समता’ संकल्पना स्पष्ट करून समतेचे विविध प्रकार स्पष्ट करा.
 - लोकशाहीच्या मार्गातील विविध अडथळे स्पष्ट करा.

□□□□

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P50

[3601]-119

F.Y. B.A.

HISTORY

WORLD AFTER WORLD WAR - I (1918-1992)

(General Paper - I) (New Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer the following questions in 50 words each (any two): **[10]**

- i) Explain the concept of Fascism.
- ii) Define the concept of Apartheid.
- iii) What is the 'Third World'?
- iv) Define the 'Economic Liberalization'.

Q2) Write short notes in 100 words each (any four): **[20]**

- i) Mahatma Gandhi
- ii) Mao-Tse-Tung
- iii) OPEC
- iv) Greate Depression
- v) Mikhail Gorbachev
- vi) Environmental Issuses

Q3) Answer the following questions in 200-250 words each (any three): **[30]**

- i) Explain the organs of League of Nations.
- ii) Account for the rise of Nazism in Germany.
- iii) Define the concept of Non-alignment movement. Explain its nature.
- iv) Describe in detail stalin's five years plans.
- v) Explain the types of feminism in world.

P.T.O.

Q4) Answer the following question in 500 words (any one): [20]

- i) What were the causes and consequences of the World War II?
- ii) Explain the nature of American foreign policy after World War II.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P50

[3601]-119

F.Y. B.A.

HISTORY

WORLD AFTER WORLD WAR - I (1918-1992)

(सामान्य पेपर – 1) (नवा अभ्यासक्रम)

मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 50 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) [10]

- ‘फॅसिस्टवाद’ ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- वर्णद्वेष ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- तिसरे जग म्हणजे काय ?
- आर्थिक उदारीकरण ही संज्ञा स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) प्रत्येकी 100 शब्दांत टीपा लिहा. (कोणत्याही चार) [20]

- महात्मा गांधी
- माओ-त्से-तुंग
- ओपेक (OPEC)
- आर्थिक महामंदी
- मिखाईल गोर्बाचेव्ह
- पर्यावरणाच्या समस्या

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 200-250 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) [30]

- राष्ट्रसंघाच्या घटक संस्था स्पष्ट करा.
- जर्मनीतील नाझीवादाच्या उदयाचा आढावा घ्या.
- ‘अलिस्तावादी चळवळ’ ही संकल्पना स्पष्ट करून, तीचे स्वरूप विशद करा.
- स्टॅलिनच्या पंचवार्षिक योजनांचे वर्णन करा.
- जगातील स्त्रीवादाचे विविध प्रवाह स्पष्ट करा.

P.T.O.

प्रश्न 4) खालील प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दांत लिहा. (कोणताही एक)

[20]

- i) दुसऱ्या महायुद्धाची कारणे व परिणाम स्पष्ट करा.
- ii) दुसऱ्या महायुद्धानंतरच्या अमेरिकन परराष्ट्रीय धोरणाचे स्वरूप स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P51

[3601]-120

F.Y. B.A.

ANTHROPOLOGY

**G - I : Introduction to Social-Cultural Anthropology
(New Syllabus)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions :

- 1) All questions are compulsory.**
- 2) Figures to the right indicate full marks.**

Q1) Answer any two of the following in 50 words each. [10]

- i) What is ‘Shifting cultivation’?
- ii) Describe the meaning of ‘Cultural-lag’.
- iii) State the formal means of social control.
- iv) State the rules of ‘Endogamy’.

Q2) Write short notes on any four of the following in 100 words each. [20]

- i) Divorce among Adivasi.
- ii) Headman.
- iii) Concept of property.
- iv) Bhagat/Shaman.
- v) ‘Belief’ the element of culture.
- vi) Ape-Man.

Q3) Answer any three of the following in 250 words each. [30]

- i) Explain the relationship of anthropology with other sciences.
- ii) Describe the nature of punishment among the Adivasis.
- iii) Explain the characteristics of tribal economy.
- iv) Explain two types of culture with examples.
- v) Discuss the various uses of anthropology.

P.T.O.

Q4) Answer any one of the following in 500 words.

[20]

- i) Explain the theory of origin of religion.
- ii) Describe the forms of kinship.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P51

[3601]-120

F.Y. B.A.

ANTHROPOLOGY

G - I : Introduction to Social-Cultural Anthropology

(नवा अभ्यासक्रम) (मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भसाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.
-

प्रश्न 1) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 50 शब्दापर्यंत लिहा. [10]

- i) 'स्थलांतरित शेती' म्हणजे काय ?
- ii) 'सांस्कृतिक पाश्चयन' याचा अर्थ स्पष्ट करा.
- iii) सामाजिक नियंत्रणाची औपचारिक साधने सांगा.
- iv) आंतरिंवाहाचे नियम सांगा.

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही चार वर प्रत्येकी 100 शब्दापर्यंत टिपा लिहा. [20]

- i) आदिवासींमधील घटस्फोट.
- ii) ग्रामप्रमुख.
- iii) संपत्तीची संकल्पना.
- iv) भगत/शामन.
- v) 'श्रद्धा' संस्कृतीचा घटक.
- vi) 'एप-मानव' .

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 250 शब्दापर्यंत लिहा. [30]

- i) मानवशास्त्राचे इतर शास्त्रांशी असलेले संबंध स्पष्ट करा.
- ii) आदिवासींमधील शिक्षेचे स्वरूप विशद करा.
- iii) आदिवासी अर्थव्यवस्थेची वैशिष्ट्ये सांगा.
- iv) संस्कृतीचे दोन प्रकार सोदाहरण स्पष्ट करा.
- v) मानवशास्त्राच्या विविध उपयोगाची चर्चा करा.

P.T.O.

प्रश्न 4) खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दापर्यंत लिहा.

[20]

- i) धर्म उत्पत्ती सिद्धांत स्पष्ट करा.
- ii) आपसंबंधाचे प्रकार स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P52

[3601]-121

F.Y. B.A.

GEOGRAPHY (G - I)

Gg -110 : Physical Geography

(New Course)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Draw a neat diagrams wherever necessary.*
- 4) *Use of map stencils is allowed.*

Q1) Explain the following concepts in 50 words. (any two): [10]

- i) Core of the Earth
- ii) Folding
- iii) Inversion of Temperature
- iv) Relative humidity.

Q2) Write a short notes in 100 words each. (any four): [20]

- i) Local time and Standard time.
- ii) Sedimentary rock.
- iii) Sea caves and Sea arch.
- iv) Ozone layer.
- v) Salinity of sea water.
- vi) Methods of water conservation.

Q3) Answer the following questions in 200-250 words. (any three): [30]

- i) Explain the causes of volcano.
- ii) State the types of weathering and explain mechanical weathering.
- iii) Describe the heat budget of the Earth.
- iv) Explain the relation between pressure belts and winds.
- v) Describe the types of rainfall.

P.T.O.

Q4) Answer the following questions in 500 words (any one): **[20]**

- i) Explain the continental drift theory of Wegner.
- ii) Describe relief features of oceanfloor with the help of diagram.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P52

[3601]-121

F.Y. B.A.

भूगोल (G - I)

Gg - 110 : प्राकृतिक भूगोल

(नवा अभ्यासक्रम) (मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.
4) नकाशा स्टेन्सिल्स वापरण्यास परवानगी आहे.
5) संदर्भसाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.
-

प्रश्न 1) खालील संज्ञा/संकल्पना 50 शब्दांत स्पष्ट करा. (कोणतेही दोन) [10]

- i) पृथ्वीचा गाभा
- ii) वलीकरण
- iii) तापमानाची विपरितता
- iv) सापेक्ष आर्द्रता

प्रश्न 2) प्रत्येकी 100 शब्दांत टीपा लिहा. (कोणतेही चार) [20]

- i) स्थानिक वेळ व प्रमाण वेळ.
- ii) स्तरीत खडक.
- iii) सागरी गुहा व सागरी कमान.
- iv) ओझोन थर.
- v) सागरजल क्षारता.
- vi) जलसंवर्धनाच्या पद्धती.

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 200-250 शब्दांत लिहा. (कोणतेही तीन) [30]

- i) ज्वालामुखीची कारणे स्पष्ट करा.
- ii) विदारणाचे प्रकार सांगून कायिक विदारण स्पष्ट करा.
- iii) पृथ्वीच्या औष्णिक संतुलनाचे वर्णन करा.
- iv) वायूभार पट्टे व वारे यांचा संबंध स्पष्ट करा.
- v) पर्जन्य प्रकाराचे वर्णन करा.

P.T.O.

प्रश्न 4) खालील प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दांत लिहा. (कोणत्याही एका)

[20]

- i) वेगनरचा खंडवहन सिद्धांत स्पष्ट करा.
- ii) सागरतळ रचनेची वैशिष्ट्ये आकृतीसह वर्णन करा.

□□□□

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P541

[3601]-42

F.Y. B.A.

**ANCIENT INDIAN HISTORY, CULTURE AND
ARCHAEOLOGY (AIHC&A)**
(General Paper - I) (2004 Pattern)

Outline of Prehistory, Protohistory and Early History

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

N.B. :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer the following questions in 20 words each. (any ten): **[20]**

- i) What is History?
- ii) Define Epigraph.
- iii) Write names any two Paleolithic sites in Maharashtra.
- iv) State any two features of Mesolithic.
- v) Write the systems of the disposal of dead in Harappan period.
- vi) Write any two sites related to Jorwe culture.
- vii) Explain the concept “Dāsharājnya War”.
- viii) State any two Mahājanpadas.
- ix) Name the famous Greek ruler invaded India.
- x) Write any two causes for the decline of the Mauryas.
- xi) Who organized the fourth Buddhist Council? Where?
- xii) Who was known as ‘Shakāri’?
- xiii) Name any two of the Pallava rulers.

P.T.O.

Q2) Answer the following questions in 50 words each. (any two): [10]

- i) Define ‘Ancient India’.
- ii) Explain the concept ‘Harappan Seals’.
- iii) State the ‘Four Noble Truths’ in Buddhism.
- iv) Write the effects of Persian contact.

Q3) Answer the following questions in 150 words each. (any two): [20]

- i) Explain the Archaeological sources useful for the Ancient Indian History.
- ii) Describe the various types of Megalithic Burials.
- iii) Take a review of Vedic literature.
- iv) Write the contribution of Sātvāhanas in history of Deccan.

Q4) Answer the following questions in 300 words each. (any two): [30]

- i) Discuss the salient features of Harappan Culture.
- ii) Why Neolithic is known as ‘Age of Revolution’?
- iii) Describe the achievements of Samudragupta.
- iv) What do you know about the history of Rāshtrakutas?

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P541

[3601]-42

F.Y. B.A.

**ANCIENT INDIAN HISTORY, CULTURE AND
ARCHAEOLOGY (AIHC&A)**
(General Paper - I) (2004 Pattern)

Outline of Prehistory, Protohistory and Early History

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भसाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.
-

प्रश्न 1) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 20 शब्दांत लिहा. (कोणतेही दहा) [20]

- i) इतिहास म्हणजे काय ?
- ii) ‘अभिलेख’ याची व्याख्या करा.
- iii) महाराष्ट्रातील पुराशमयुगीन कोणतीही दोन स्थळे लिहा.
- iv) मध्याशमयुगाची कोणतीही दोन वैशिष्ट्ये सांगा.
- v) हडप्पाकालीन दफनांच्या पद्धती लिहा.
- vi) जोर्वे संस्कृतीशी संबंधीत दोन स्थळे लिहा.
- vii) ‘दाशराज्ञ युद्ध’ ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- viii) कोणतीही दोन महाजनपदे सांगा.
- ix) भारतावर स्वारी करणाऱ्या प्रसिद्ध ग्रीक राजाचे नाव द्या.
- x) मौर्याच्या न्हासाची कोणतीही दोन कारणे लिहा.
- xi) चौथी बौद्ध धर्म परिषद कोणी व कोठे आयोजित केली ?
- xii) ‘शकारी’ असे कोणास म्हणत ?
- xiii) कोणत्याही दोन पल्लव राजांची नावे सांगा.

P.T.O.

प्रश्न 2) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 50 शब्दांत लिहा. (कोणतेही दोन) [10]

- i) ‘प्राचीन भारत’ याची व्याख्या करा.
- ii) ‘हड्प्पाकालीन मुद्रा’ ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- iii) बौद्ध धर्माची चार आर्यसत्ये सांगा.
- iv) पर्शियन संपर्काचे भारतावरील परिणाम लिहा.

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 150 शब्दांत लिहा. (कोणतेही दोन) [20]

- i) प्राचीन भारतीय इतिहासासाठी उपयुक्त पुरातत्त्वीय साधने स्पष्ट करा.
- ii) महापाषाण युगातील विविध प्रकारच्या दफनांचे वर्णन करा.
- iii) वैदिक वाङ्मयाचा आढावा द्या.
- iv) दख्खनच्या इतिहासातील सातवाहनांचे योगदान लिहा.

प्रश्न 4) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 300 शब्दांत लिहा. (कोणतेही दोन) [30]

- i) हड्प्पा संस्कृतीच्या ठळक वैशिष्ट्यांची चर्चा करा.
- ii) नवाशमयुगास क्रांतीयुग असे का म्हणतात ?
- iii) समुद्रगुप्ताचे कार्य वर्णन करा.
- iv) राष्ट्रकुटांच्या इतिहासाविषयी तुम्हास काय माहिती आहे ?

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P54

[3601]-123

F.Y. B.A.

PUBLIC ADMINISTRATION

Indian Administration

General Paper - I (New Course)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer the following questions in 50 words each : (Any Two) **[10]**

- i) District Administration in British period.
- ii) Functions of election commission.
- iii) Legislative Powers of President of India.
- iv) Objectives of National Development Council.

Q2) Write the notes in 100 words each : (Any Four) **[20]**

- i) Functions of Cabinet secretariat.
- ii) Functions of Home Ministry.
- iii) Finance commission.
- iv) Composition of Vidhan Sabha.
- v) Role of Block Development Officer in Panchayat Samiti.
- vi) Importance of Gram Sabha.

Q3) Answer the following questions in 200-250 words each : (Any Three) **[30]**

- i) Explain the structure, powers and functions of Rajya Sabha.
- ii) Elaborate structure, powers and functions of Supreme Court.
- iii) Explain the organization and functions of Zilla Parishad.
- iv) Legislative relation between center and state.
- v) State the functions of District Collector.

P.T.O.

Q4) Answer the following questions in 500 words each : (Any One) **[20]**

- i) Explain the powers and function of Governor.
- ii) State the composition, powers and functions of Supreme Court.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P54

[3601]-123

F.Y. B.A.

PUBLIC ADMINISTRATION

Indian Administration

(General Paper - I) (New Course)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 50 शब्दांत लिहा. (कोणतेही दोन) [10]

- i) ब्रिटिश कालखंडातील जिल्हा प्रशासन.
- ii) निवडणूक आयोगाची कामे.
- iii) राष्ट्रपतीचे वैधानिक अधिकार.
- iv) राष्ट्रीय विकास परिषदेची उद्दिष्ट्ये.

प्रश्न 2) प्रत्येकी 100 शब्दांत टिपा लिहा. (कोणतेही चार) [20]

- i) कॅबिनेट सचिवालयाची कामे.
- ii) गृहमंत्रालयाची कामे.
- iii) वित्त आयोग.
- iv) विधानसभेची रचना.
- v) पंचायत समितीतील गट विकास अधिकाऱ्याची भूमिका.
- vi) ग्रामसभेचे महत्त्व.

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 200-250 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) [30]

- i) राज्यसभेची रचना, अधिकार व कार्ये स्पष्ट करा.
- ii) सर्वोच्च न्यायालयाची रचना, अधिकार व कार्ये विशद करा.
- iii) जिल्हा परिषदेची रचना व कार्ये स्पष्ट करा.
- iv) केंद्र-घटक राज्यातील वैधानिक संबंध.
- v) जिल्हाधिकाऱ्याची कामे सांगा.

P.T.O.

प्रश्न 4) खालील प्रश्नांची उत्तरे 500 शब्दांत लिहा. (कोणताही एक)

[20]

- i) राज्यपालाचे अधिकार व कायें स्पष्ट करा.
- ii) सर्वोच्च न्यायालयाची रचना, अधिकार व कायें सांगा.

□□□□

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P56

[3601]-125

F.Y. B.A.

GANDHIAN THOUGHT

Introduction to Gandhian Thought

(General Paper - 1) (Revised Syllabus) (New)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions :

- 1) All questions are compulsory.**
- 2) Figures to the right indicate full marks.**

Q1) Answer in 50 words each: (Any Two) [10]

- i) Why does Gandhiji called an active philosopher? Explain.
- ii) Briefly illustrate Gandhiji's idea of 'God'.
- iii) Bringout the importance of Gandhiji's idea of 'Inner-voice'.
- iv) Explain Gandhiji's views on status of women in society.

Q2) Write short notes in 100 words each: (Any Four) [20]

- i) Gandhiji's doctrine of Ends and Means.
- ii) Idea of Craft Centered Education.
- iii) Ekadashvratta.
- iv) Champaranya Satyagraha.
- v) Gandhiji : A Social Reformer.
- vi) Bhagwatgita and Gandhiji.

P.T.O.

Q3) Answer in 200 to 250 words each: (Any Three)

[30]

- i) Explain briefly the impact of western thinkers on Gandhiji.
- ii) Explain the nature and significance of Non-cooperation as a technique of Satyagraha.
- iii) Bring out the significance of Gandhiji's idea of 'Purity of Means'.
- iv) Explain Philosophical foundations of Gandhiji's idea of Ramrajya.
- v) Explain the basic features of Gandhiji's idea of Basic education.

Q4) Answer in 500 words Any One of the following:

[20]

- i) Explain the nature of traditional caste system and discuss various ways for annihilation of caste system according to Gandhiji.
- ii) Explain and bring out the importance of Gandhiji's doctrine of Sarvodaya.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P56

[3601]-125

F.Y. B.A.

गांधीवादी विचार

गांधी तत्त्वज्ञानाची ओळख

(सामान्य पेपर – 1) (सुधारीत अभ्यासक्रम)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.
-

प्रश्न 1) प्रत्येकी 50 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) [10]

- i) गांधीजींना कृतिशील तत्त्वचिंतक असे का म्हटले जाते ? स्पष्ट करा.
- ii) गांधीजींची ‘ईश्वर’ ही कल्पना थोडक्यात विशद करा.
- iii) गांधीजींच्या ‘आतला आवाज’ या कल्पनेचे महत्त्व स्पष्ट करा.
- iv) नियांचे समाजातील स्थान याबद्दलचा गांधीजींचा दृष्टिकोन स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) प्रत्येकी 100 शब्दांपर्यंत थोडक्यात टिपा लिहा. (कोणतेही चार) [20]

- i) गांधीजींचा साध्य-साधन सिद्धांत
- ii) हस्तव्यवसाय केंद्रीत शिक्षणाची कल्पना
- iii) एकादशव्रते
- iv) चंपारण्य सत्याग्रह
- v) गांधीजी : एक समाज सुधारक
- vi) भगवत्‌गिता आणि गांधीजी

P.T.O.

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची 200 ते 250 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) [30]

- i) गांधीजींच्या विचारांवरील पाश्चात्य तत्त्वचिंतकांचा प्रभाव थोडक्यात स्पष्ट करा.
- ii) सत्याग्रहाचा एक मार्ग म्हणून असहकाराचे स्वरूप आणि महत्त्व स्पष्ट करा.
- iii) गांधीजींच्या ‘साधनशूचिता’ या कल्पनेचे महत्त्व स्पष्ट करा.
- iv) गांधीजींच्या रामराज्य या कल्पनेचे तात्त्विक अधिष्ठान स्पष्ट करा.
- v) गांधीजींच्या मुलभूत शिक्षण पद्धतीची मुख्य वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे 500 शब्दांत उत्तर लिहा. [20]

- i) पारंपारिक जातीव्यवस्थेचे स्वरूप स्पष्ट करून जातीव्यवस्थेच्या निर्मूलनासाठी गांधीजींनी सुचविलेल्या विविध उपाययोजनांबद्दल चर्चा करा.
- ii) गांधीजींचा सर्वोदय सिद्धांत सविस्तर स्पष्ट करून त्याचे महत्त्व विशद करा.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P56

[3601]-125

F.Y. B.A.

GANDHIAN THOUGHT

Introduction to Gandhian Philosophy

(G-1) (Old Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer the following questions in 1-2 sentences or in 20 words.(any ten)[**20**]

- i) How does Gandhiji justify faith?
- ii) Explain the term Inner Voice.
- iii) What is meant by decentralization?
- iv) Explain the term 'Exploitation'.
- v) State any two prerequisites of Satyagrahi.
- vi) What is meant by Non-cooperation?
- vii) Define the concepts 'Ends' and 'Means'.
- viii) What is meant by Anasakti?
- ix) Define the term Untouchability.
- x) Why does Gandhiji refuses Industrialization? Give any two reasons.
- xi) For what reason Tolstoy impressed Gandhiji?
- xii) Explain the term 'Purity of Means'.
- xiii) State any two reasons for Natural Pollution according to Gandhiji.

P.T.O.

Q2) Answer the following questions in 5-6 sentences or in 50 words each.
(any two) **[10]**

- i) Explain the reasons of unemployment according to Gandhi.
- ii) Explain Gandhiji's views on Hindu culture.
- iii) Explain some remedies of eradication of war according to Gandhiji.
- iv) Explain the nature of 'Asteya' as a technique of Satyagraha.

Q3) Answer the following questions in 25-30 sentences or in 200 words each.
(any two) **[20]**

- i) Bring out the characteristics of Ideal Satyagrahi according to Gandhiji.
- ii) What are the causes of unemployment according to Gandhiji?
- iii) "Untouchability is a blot on the Indian culture"..... Explain.
- iv) Explain fully the Gandhiji's views on Truth and Non-violence.

Q4) Answer the following questions in 60-70 sentences or in 500 words each.
(any two) **[30]**

- i) "Satyagraha is the only way to social transformation"..... Explain.
- ii) Explain the nature and efficacy of civil-dis-obedience.
- iii) Explain Gandhiji's views on Classical Indian Philosophy with the help of Indian sources.
- iv) Explain Gandhiji's view on womens status in Society.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P56

[3601]-125

F.Y. B.A.

गांधीवादी विचार

गांधी तत्त्वज्ञानाची ओळख

(सामान्य पेपर - 1) (जुना अभ्यासक्रम)
(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भसाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.
-

प्रश्न 1) खालील प्रश्नांची 1 ते 2 वाक्यात अथवा 20 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही दहा) [20]

- i) गांधीजी शब्देचे समर्थन कसे करतात ?
- ii) आतला आवाज ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- iii) विकेंद्रिकरण या संकल्पनेचा अर्थ काय ?
- iv) 'शोषण' ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- v) सत्याग्रहीच्या कोणत्याही दोन पात्रता सांगा.
- vi) असहकार म्हणजे काय ?
- vii) 'साध्य आणि साधन' या संकल्पना स्पष्ट करा.
- viii) अनासक्ती या संकल्पनेचा अर्थ स्पष्ट करा.
- ix) 'अस्पृशता' या संकल्पनेची व्याख्या करा.
- x) गांधीजी औद्योगिकरणाला विरोध का करतात ? कोणतेही दोन कारणे लिहा.
- xi) टॉलस्टॉयच्या कोणत्या विचाराने गांधीजी आकर्षित झाले ?
- xii) 'साधनशूचिता' ही संकल्पना स्पष्ट करा.
- xiii) गांधीजींना अनुसरून नैसर्गिक प्रदुषणाची कोणतीही दोन कारणे सांगा.

P.T.O.

प्रश्न 2) खालील प्रश्नांची 5 ते 6 वाक्यात अथवा 50 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) [10]

- i) गांधीजींना अनुसून बेरोजगारीच्या कारणांची चर्चा करा.
- ii) हिंदू संस्कृतीवरील गांधीजींचा दृष्टिकोन स्पष्ट करा.
- iii) गांधीजींना अनुसून युद्धावरील उपायावर चर्चा करा.
- iv) सत्याग्रहाचे एक तंत्र म्हणून ‘अस्तेय’ हे तंत्र स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची 25 ते 30 वाक्यात अथवा 200 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) [20]

- i) गांधीजींनी सुचविलेल्या आदर्श सत्याग्रहीच्या पात्रतांवर सविस्तर चर्चा करा.
- ii) गांधीजींना बेरोजगारीची कारणे कोणती वाटतात ? चर्चा करा.
- iii) “अस्पृशता हा हिंदू संस्कृतीवरील कलंक आहे” स्पष्ट करा.
- iv) गांधीजींचा सत्य आणि अहिंसेचा दृष्टिकोन सविस्तर स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) खालील प्रश्नांची 60 ते 70 वाक्यात अथवा 500 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) [30]

- i) “सामाजिक परिवर्तनाचा सत्याग्रह हाच एकमेव मार्ग आहे” स्पष्ट करा.
- ii) सविनय कायदेभंगाचे स्वरूप आणि परिणाम सविस्तर स्पष्ट करा.
- iii) भारतीय जुन्या ग्रंथांच्या साहाय्याने गांधीजींचा भारतीय पुराण संस्कृतीचा दृष्टिकोन स्पष्ट करा.
- iv) ‘नियांचा समाजातील दर्जा’ हा गांधीजींचा दृष्टिकोन सविस्तर स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P58

[3601]-127

F.Y. B.A.

HISTORY OF CIVILIZATION

Maharashtra Culture (Upto 1818 A.D.)

(General Paper - I) (2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer the following questions in 50 words each : (any two) **[10]**

- i) Concept — Desha.
- ii) Gaongada (Village community).
- iii) Types of Caves.
- iv) Bhakti.

Q2) Write note on, in 100 words each : (any four) **[20]**

- i) Concept of Culture.
- ii) Satvahanas.
- iii) Baladic Literature.
- iv) Invention of Agriculture.
- v) Paintings at Ajanta.
- vi) Datta Cult.

Q3) Answer the following questions in 200-250 words each : (any three) **[30]**

- i) Describe the salient features of Maharashtra culture.
- ii) What do you know about the History of Marathi Language?
- iii) Discuss the main industries in Maharashtra.
- iv) Write the salient features of Varakari Cult.
- v) Describe the Yatras and Ceremonies in Maharashtra.

P.T.O.

Q4) Answer the following question in 500 words each : (any one) [20]

- i) Write an essay on position of women in Medieval Maharashtra.
- ii) Describe in detail the Architecture in Maharashtra.

HISTORY OF CIVILIZATION**Maharashtra Culture (Upto 1818 A.D.)****General Paper - I (2008 Pattern)****(मराठी रूपांतर)**

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
 2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
 3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.
-

प्रश्न 1) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 50 शब्दांत लिहा. (कोणतेही दोन) [10]

- i) ‘देश’ ही संकल्पना.
- ii) गावगाडा.
- iii) लेण्यांचे प्रकार.
- iv) भक्ती.

प्रश्न 2) प्रत्येकी 100 शब्दांत टिपा लिहा. (कोणतेही चार) [20]

- i) संस्कृतीची संकल्पना.
- ii) सातवाहन.
- iii) शाहीरी वाढऱ्या.
- iv) शेतीचा शोध.
- v) अंजिठा येथील चित्रकला.
- vi) दत्त संप्रदाय.

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 200-250 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) [30]

- i) महाराष्ट्र संस्कृतीची ठळक वैशिष्ट्ये वर्णन करा.
- ii) मराठी भाषेचा इतिहास या विषयी तुम्हांस काय माहिती आहे ?
- iii) महाराष्ट्रातील प्रमुख उद्योगधंद्यांची चर्चा करा.
- iv) वारकरी संप्रदायाची ठळक वैशिष्ट्ये लिहा.
- v) महाराष्ट्रातील यात्रा आणि उत्सवांचे वर्णन करा.

प्रश्न 4) खालील प्रश्नांचे उत्तर 500 शब्दांत लिहा. (कोणतेही एक)

[20]

- i) मध्ययुगीन महाराष्ट्रातील स्थियांची स्थिती यावर निबंध लिहा.
- ii) महाराष्ट्रातील स्थापत्यकला सविस्तर वर्णन करा.

□□□□

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P59

[3601]-128

F.Y. B.A.

HOME ECONOMICS

G-1 : Household and General Economics

(New Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Diagrams must be drawn wherever necessary.*
- 3) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer the following concepts in 50 words each (any two) : **[10]**

- i) Difference Income Group.
- ii) House Planning.
- iii) Cross elasticity of demand.
- iv) Public Expenditure.

Q2) Write short notes in 100 words each (any four) : **[20]**

- i) Features of Economics Law.
- ii) Suitable example Family Budget.
- iii) Types of price elasticity of demand.
- iv) Problems in Home Management.
- v) Types of Human Values.
- vi) Importance of Decision Making.

P.T.O.

Q3) Answer the following questions in 200 words each (any three) : **[30]**

- i) Explain the law of demand with suitable example.
- ii) Explain the factors that affect the taxable capacity.
- iii) Explain the law of supply with suitable example.
- iv) Explain the elements of interior and exterior home decoration.
- v) Explain the role of Human Values and Goals in Human life.

Q4) Answer the following questions in 500 words each (any one) : **[20]**

- i) Explain the functions of Commercial Banks.
- ii) Explain the process of Home Management.

P59**[3601]-128****F.Y. B.A.****HOME ECONOMICS****G-1 : Household and General Economics****(New Pattern)****(मराठी रूपांतर)****वेळ : 3 तास]****[एकूण गुण : 80**

- सूचना :-**
- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
 - 2) आवश्यक तेथे सुबक आकृत्या काढा.
 - 3) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
 - 4) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.
-

प्रश्न 1) खालील संकल्पनांची उत्तरे प्रत्येकी 50 शब्दांत लिहा. (कोणतेही दोन)**[10]**

- i) विविध उत्पन्न गट.
- ii) गृह नियोजन.
- iii) मागणीची छेदक लवचिकता.
- iv) सार्वजनिक खर्च.

प्रश्न 2) प्रत्येकी 100 शब्दांत टिपा लिहा. (कोणतेही चार)**[20]**

- i) आर्थिक नियमाची वैशिष्ट्ये.
- ii) सोदाहरण कौटुंबिक अंदाजपत्रक.
- iii) मागणीच्या किंमत लवचिकतेचे प्रकार.
- iv) गृहव्यवस्थापनातील अडचणी.
- v) मानवी मूल्याचे प्रकार.
- vi) निर्णय प्रक्रियेचे महत्त्व.

P.T.O.

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 200 शब्दांत लिहा. (कोणतेही तीन) [30]

- i) मागणीचा नियम सोदाहरण स्पष्ट करा.
- ii) करभार पात्रतेवर परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करा.
- iii) पुरवठ्याचा नियम सोदाहरण स्पष्ट करा.
- iv) अंतर्गत व बहिर्गत गृहसजावटीच्या घटकांचे स्पष्टीकरण करा.
- v) मानवी मूल्ये आणि उद्दिष्ट्ये यांची मानवी जीवनातील भूमिका स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 500 शब्दांत लिहा. (कोणताही एक) [20]

- i) व्यापारी बँकांची कार्ये स्पष्ट करा.
- ii) गृहव्यवस्थापन प्रक्रिया स्पष्ट करा.

□□□□

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P60

[3601]-129

F.Y. B.A.

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

**D.S. - G-1 : (A) War and Warfare
(New Course)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer in 50 words each : (Any Two) [10]

- i) State the concept of War.
- ii) Give the importance of Psychological Warfare.
- iii) State the objectives of Biological Warfare.
- iv) Explain the concept of Nuclear War.

Q2) Write short notes in 100 words each : (Any Four) [20]

- i) Economical causes of war.
- ii) Conventional warfare.
- iii) Che-Guevera.
- iv) Strategy of Insurgency.
- v) Consequences of war.
- vi) Objectives of Economic warfare.

P.T.O.

Q3) Answer in 200 to 250 words each : (Any Three) **[30]**

- i) State the importance and means of Propaganda.
- ii) Describe in detail Chemical Warfare.
- iii) Explain in brief the, ‘Theory of Deterrence’.
- iv) Explain the characteristics of Guerilla Warfare.
- v) Explain in brief the means of Economic Warfare.

Q4) Answer in 500 words each : (Any One) **[20]**

- i) What are the principles of war? Explain any three of them.
- ii) What is Modern Warfare? Explain the features of Modern War.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P60

[3601]-129

F.Y. B.A.

संरक्षण व सामरिकशास्त्र

D.S. - G-1 : (A) युद्ध आणि युद्धपद्धती
(नवा अभ्यासक्रम)
(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.
-

प्रश्न 1) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 50 शब्दांत लिहा. (कोणतेही दोन) [10]

- i) युद्धाची संकल्पना सांगा.
- ii) मानसशास्त्रीय युद्धपद्धतीचे महत्व सांगा.
- iii) जैविक युद्धपद्धतीची उद्दिष्ट्ये सांगा.
- iv) आणिक किंवा अणु युद्धाची संकल्पना स्पष्ट करा.

प्रश्न 2) प्रत्येकी 100 शब्दांत टिपा लिहा. (कोणतेही चार) [20]

- i) युद्धाची आर्थिक कारणे.
- ii) पारंपारिक युद्ध पद्धती.
- iii) चे गेव्हरा.
- iv) विप्लवाचे धोरण.
- v) युद्धाचे परिणाम.
- vi) आर्थिक युद्धपद्धतीची उद्दिष्ट्ये.

P.T.O.

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) [30]

- i) प्रचाराचे महत्व आणि साधने संगा.
- ii) रासायनिक युद्धपद्धतीचे सविस्तर वर्णन करा.
- iii) ‘प्रतिरोध सिद्धान्त’ थोडक्यात स्पष्ट करा.
- iv) गनिमी काव्याची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- v) आर्थिक युद्धपद्धतीची साधने थोडक्यात स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) खालील प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दांत लिहा. (कोणताही एक) [20]

- i) युद्धाची तत्वे कोणती ? त्यापैकी कोणतीही तीन तत्वे स्पष्ट करा.
- ii) आधुनिक युद्ध म्हणजे काय ? आधुनिक युद्धाची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P60

[3601]-129

F.Y. B.A.

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

D.S. - G-1 : (B) Defence Organisation of India

(New Course)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer in 50 words each : (Any Two) **[10]**

- i) State the role of A.S.C.
- ii) State the role of Coastal Guard
- iii) State the structure of Infantry Battalian.
- iv) What are the functions of Border Security Force?

Q2) Write short notes in 100 words each : (Any Four) **[20]**

- i) Characteristics of Indian Navy
- ii) Army Ordnance Corps
- iii) Role of Engineers
- iv) Parliament and Armed Forces
- v) Chiefs of Staff Committee
- vi) Characteristics of Signal Corps

P.T.O.

Q3) Answer in 200 to 250 words each : (Any Three) [30]

- i) Describe the principles of Defence Organisation.
- ii) Trace the growth of Indian Army since 1947.
- iii) State the characteristics and limitations of Infantry.
- iv) Explain in detail the powers of President in relation to the Armed Forces.
- v) Describe the characteristics and limitations of the Artillery.

Q4) Answer in 500 words each : (Any One) [20]

- i) Explain with help of chart the organisation of Airforce Head-Quarter.
- ii) Explain the composition and role of the Defence Committee of the cabinet.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P60

[3601]-129

F.Y. B.A.

संरक्षण व सामरिकशास्त्र

D.S. - G-1 : (B) भारताची संरक्षण संघटना (नवा अभ्यासक्रम) (मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भसाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 50 शब्दांत लिहा. (कोणतेही दोन) [10]

- i) ए.एस.सी. ची कार्ये सांगा.
- ii) तटरक्षक दलाची कामे सांगा.
- iii) पायदळ बटालियनची रचना सांगा.
- iv) सीमा सुरक्षा दलाची कार्ये कोणती ?

प्रश्न 2) प्रत्येकी 100 शब्दांत टिपा लिहा. (कोणतेही चार) [20]

- i) भारतीय नौसेनेची वैशिष्ट्ये
- ii) आर्मी ऑर्डनन्स कोअर
- iii) इंजिनिअर्सची कामे
- iv) संसद व सशास्त्र सेना
- v) ‘सेनाध्यक्ष समिती’
- vi) संपर्कदलाची वैशिष्ट्ये

P.T.O.

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) [30]

- i) संरक्षण संघटनेची तत्वे विशद करा.
- ii) 1947 पासुनच्या भारतीय भूसेना विकासाचा आढावा घ्या.
- iii) पायदळाचे वैशिष्ट्ये आणि मर्यादा सांगा.
- iv) सशस्त्र दलाबाबत राष्ट्रपतींचे अधिकार सविस्तर स्पष्ट करा.
- v) तोफखानाची वैशिष्ट्ये आणि मर्यादा विशद करा.

प्रश्न 4) खालील प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दांत लिहा. (कोणताही एक) [20]

- i) आराखड्याच्या साहाय्याने वायुसेना प्रमुख कार्यालयाची संघटना स्पष्ट करा.
- ii) केंद्रीय मंत्रीमंडळाच्या संरक्षण समितीची रचना आणि कार्ये स्पष्ट करा.

□□□□

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P60

[3601]-129

F.Y. B.A.

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

D.S. - G-1 : (C) Military System of India (Upto Revolt of 1857)
(New Course)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer in 50 words each : (Any Two) **[10]**

- i) State the Military causes of revolt of 1857.
- ii) Explain the causes of decline of Marathas.
- iii) State the meaning of Military History.
- iv) Why did Alexander succeed in the battle of Jhelum?

Q2) Write a short notes in 100 words each : (Any Four) **[20]**

- i) Chandra Gupta Maurya
- ii) Prithviraj Chauhan
- iii) Baber
- iv) Battle of Tarrain - II
- v) Guerrilla warfare
- vi) Maharaja Ranjit Singh

P.T.O.

Q3) Answer in 200 to 250 words each : (Any Three) **[30]**

- i) Explain the causes of decline of Sikh militarism.
- ii) Describe the Maratha Military Organisation under the Shivaji.
- iii) Describe the Military reforms during the Sultan period
- iv) Explain the Kautilya's philosophy of war.
- v) Explain in brief the military system during the Indus Valley Civilization.

Q4) Answer in 500 words each : (Any One) **[20]**

- i) Describe in detail the Military system of Gupta Empire.
- ii) State the revolt of 1857. Explain the causes of failures of the revolt.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P60

[3601]-129

F.Y. B.A.

संरक्षण व सामरिकशास्त्र

D.S. - G-1 : (C) भारताची लष्करी व्यवस्था (1857 च्या उठावापर्यंत)

(नवा अभ्यासक्रम)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भसाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 50 शब्दांत लिहा. (कोणतेही दोन) [10]

- i) 1857 च्या उठावाची लष्करी कारणे सांगा.
- ii) मराठ्यांच्या न्हासाची कारणे सांगा.
- iii) लष्करी इतिहासाचा अर्थ सांगा.
- iv) झेलमच्या लढाईत अलेकझांडर यशस्वी का झाला ?

प्रश्न 2) प्रत्येकी 100 शब्दांत टिपा लिहा. (कोणतेही चार) [20]

- i) चंद्रगुप्त मौर्य
- ii) पृथ्वीराज चौहान
- iii) बाबर
- iv) तराईनची दुसरी लढाई
- v) गनिमी युद्धपद्धती
- vi) महाराजा रणजित सिंह

P.T.O.

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन) [30]

- i) शिख लष्करीकरणाच्या पतनाची कारणे स्पष्ट करा.
- ii) शिवाजीच्या नेतृत्वाखालील मराठा सैन्य संघटनेचे वर्णन करा.
- iii) सुल्तान काळातील लष्करी सुधारणांचे वर्णन करा.
- iv) कौटिल्याचे युद्धविषयक तत्त्वज्ञान स्पष्ट करा.
- v) सिंधू संस्कृतीच्या काळातील लष्करी पद्धती थोडक्यात स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) खालील प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दांत लिहा. (कोणतेही एक) [20]

- i) गुप्त साम्राज्याच्या लष्करी पद्धतीचे वर्णन करा.
- ii) 1857 चा उठाव सांगून हा उठाव अयशस्वी का झाला ? ते स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P60

[3601]-129

F.Y. B.A.

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

**D.S. - G-1 : (A) Cold War
(Old Course)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions :

- 1) All questions are compulsory.**
- 2) Figures to the right indicate full marks.**

Q1) Answer in 20 words each. (Any Ten)

[20]

- a) What was the period of Second World War?
- b) How many empires were existing before world war second?
- c) In which year detente period was started?
- d) What is the Gibbs definition of Cold War?
- e) When did the ANZUS Agreement was signed?
- f) Today how many Nations are signed in NATO?
- g) Which were the nations involved in the HOT-LINE Pact?
- h) What is New Cold War?
- i) Give the long form of SEATO.
- j) When the Afghanistan crisis was started?
- k) State the year of Suez canal issue occurred.
- l) When did Soviet Union disintegration begin?
- m) What is N.P.T.?

P.T.O.

Q2) Answer in **50** words each. (Any Two) [10]

- a) State the concept of Detente.
- b) Explain the characteristics of Truman Plan.
- c) Write a note on ‘HOT-LINE’.
- d) Explain the nature of Cold War.

Q3) Answer in **150** words each. (Any Two) [20]

- a) Explain the effects of Cold War.
- b) Evaluate the NATO Pact.
- c) Describe the effects of Second World War.
- d) Describe the causes of Soviet Union intervention in Afghanistan.

Q4) Answer in **300** words each. (Any Two) [30]

- a) Explain in detail the effects of Detente.
- b) Describe in brief SEATO Pact.
- c) Examine the North and South Korean conflict.
- d) Explain in detail the Suez Canal Issue.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P60

[3601]-129

F.Y. B.A.

संरक्षण व सामरिकशास्त्र

D.S. - G-1 : (A) शीत युद्ध
(जुना अभ्यासक्रम)
(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.
-

प्रश्न 1) प्रत्येकी 20 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही दहा)

[20]

- a) दुसऱ्या जागतिक युद्धाचा कालावधी कोणता होता ?
- b) दुसऱ्या जागतिक महायुद्धापूर्वी किती साम्राज्ये अस्तित्वात होती ?
- c) सलोखा कालखंडास केव्हा सुरुवात झाली ?
- d) शीत युद्धाची गीब्ज यांची व्याख्या सांगा.
- e) अंड्युस करारावर सहा केव्हा झाल्यात ?
- f) आज नाटो करारावर किती राष्ट्रांच्या सहा आहे ?
- g) हॉट-लाईन करार कोणत्या राष्ट्रात घडून आला ?
- h) नवीन शीत युद्ध म्हणजे काय ?
- i) एस.ई.ए.टी.ओ. (SEATO) चे विस्तारीत रूप सांगा.
- j) अफगाणिस्तान संघर्षाची सुरुवात केव्हा झाली ?
- k) सुवेद्ध कालवा प्रश्न कोणत्या वर्षी उद्भवला ते सांगा.
- l) सोविएत रशियाच्या विघटनास केव्हा सुरुवात झाली ?
- m) एन.पी.टी. म्हणजे काय ?

P.T.O.

प्रश्न 2) प्रत्येकी 50 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन)

[10]

- a) सलोख्याची संकल्पना सांगा.
- b) दुमन योजनेची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- c) हॉट-लाईनवर टीपण लिहा.
- d) शीत युद्धाचे स्वरूप स्पष्ट करा.

प्रश्न 3) प्रत्येकी 150 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन)

[20]

- a) शीत युद्धाचे परिणाम स्पष्ट करा.
- b) नाटो कराराचे मूल्यमापन करा.
- c) दुसऱ्या जागतिक युद्धाच्या परिणामांचे वर्णन करा.
- d) सोब्हिएत युनियनच्या अफगाणिस्तानातील हस्तक्षेपाची कारणे विशद करा.

प्रश्न 4) प्रत्येकी 300 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन)

[30]

- a) सलोखाचे परिणाम सविस्तर स्पष्ट करा.
- b) सिअँटो कराराचे थोडक्यात वर्णन करा.
- c) उत्तर आणि दक्षिण कोरियातील संघर्षाचे परीक्षण करा.
- d) सुवेज्ञ कालवा प्रश्न सविस्तर स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P60

[3601]-129

F.Y. B.A.

**DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES
D.S. - G-1 : (B) International Organisation
(Old Course)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions :

- 1) All questions are compulsory.**
- 2) Figures to the right indicate full marks.**

Q1) Answer in 20 words each. (Any Ten) [20]

- a) Define International Organisation.
- b) When was the treaty of Versailles signed?
- c) What was the period of Second World War?
- d) When was UN established?
- e) Where was the head quarter of League of Nation?
- f) Where is the office of World Bank situated?
- g) State the tenure of Judges of UN International Court of Justice.
- h) Write the full form of UNESCO.
- i) When was the World Health Organisation established?
- j) Where is the Secretariate of UN situated?
- k) How many members are there in UN Security Council?
- l) In which year was the treaty of Westphalia signed?
- m) When was I.M.F. established?

P.T.O.

Q2) Answer in **50** words each. (Any Two) **[10]**

- a) What are the objectives of UN?
- b) State the functions of W.H.O.
- c) What were the principle organs of the League of Nations?
- d) What is the procedure of selection of Secretary General?

Q3) Answer in **150** words each. (Any Two) **[20]**

- a) Describe the characteristics of Treaty of Versailles.
- b) Explain the principles of League of Nation.
- c) State the role of UN in the economic field.
- d) Write a note on International Court of Justice.

Q4) Answer in **300** words each. (Any Two) **[30]**

- a) Explain the basic principles of International organisation.
- b) Explain the causes of UN failure.
- c) State the structure, powers and functions of UN General Assembly.
- d) Explain the role of UN to maintain the peace and security.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P60

[3601]-129

F.Y. B.A.

संरक्षण व सामरिकशास्त्र

D.S. - G-1 : (B) आंतरराष्ट्रीय संघटना

(जुना अभ्यासक्रम)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भसाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.
-

प्रश्न 1) प्रत्येकी 20 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही दहा)

[20]

- a) आंतरराष्ट्रीय संघटनेची व्याख्या द्या.
- b) व्हर्सायचा तह केव्हा झाला ?
- c) दुसऱ्या महायुद्धाचा कालावधी कोणता ?
- d) संयुक्त राष्ट्रांची स्थापना केव्हा झाली ?
- e) राष्ट्रसंघाचे मुख्यालय कोठे होते ?
- f) जागतिक बँकेचे मुख्यालय कोठे आहे ?
- g) संयुक्त राष्ट्रांच्या आंतरराष्ट्रीय न्यायालयातील न्यायाधिशांचा कार्यकाल सांगा.
- h) यु.एन.इ.एस.सी.ओ. चे विस्तारीत रूप लिहा.
- i) जागतिक आरोग्य संघटनेची स्थापना केव्हा झाली ?
- j) संयुक्त राष्ट्रांचे सचिवालय कोठे आहे ?
- k) संयुक्त राष्ट्रांच्या सुरक्षा परिषदेतील सभासद राष्ट्रे किती ?
- l) वेस्ट फालियाचा तह कोणत्या वर्षी झाला ?
- m) आय.एम.एफ. ची स्थापना केव्हा झाली ?

P.T.O.

प्रश्न 2) प्रत्येकी 50 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन)

[10]

- a) संयुक्त राष्ट्रांची उद्दिष्ट्ये कोणती ?
- b) जागतिक आरोग्य संघटनेची कामे सांगा.
- c) राष्ट्रसंघाची प्रमुख अंगे कोणती ?
- d) सचिव निवडीची प्रक्रिया कोणती ?

प्रश्न 3) प्रत्येकी 150 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन)

[20]

- a) व्हर्सायच्या तहाची वैशिष्ट्ये विशद करा.
- b) राष्ट्रसंघाची तत्त्वे स्पष्ट करा.
- c) संयुक्त राष्ट्रांचे आर्थिक क्षेत्रातील कार्य सांगा.
- d) ‘आंतरराष्ट्रीय न्यायालय’ यावर टिप्पणी तयार करा.

प्रश्न 4) प्रत्येकी 300 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन)

[30]

- a) आंतरराष्ट्रीय संघटनेची मूलतत्त्वे स्पष्ट करा.
- b) संयुक्त राष्ट्रांच्या अपयशाची कारणे स्पष्ट करा.
- c) संयुक्त राष्ट्रांच्या महासभेची रचना, अधिकार आणि कामे सांगा.
- d) शांतता आणि सुरक्षा टिकविण्यातील संयुक्त राष्ट्रांची भूमिका स्पष्ट करा.

□□□□

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P60

[3601]-129

F.Y. B.A.

DEFENCE AND STRATEGIC STUDIES

**D.S. - G-1 : (C) International Security
(Old Course)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer in **20** words each. (Any Ten) **[20]**

- a) Write a long form of C.T.B.T.
- b) How many Judges are in the U.N. International Court of Justice?
- c) Define Detente.
- d) Where is the Head quarter of World Bank situated?
- e) Define National Interest according to Vernon Dyke.
- f) State any two impacts of Cold War.
- g) Write the meaning of International Relations.
- h) Define National Power.
- i) What is Arms Control?
- j) When was SALT-II signed?
- k) Define Diplomacy, according to Prof. H. J. Morgenthau.
- l) Who was the first Secretary General of U.N.?
- m) According to George Modelski, what is foreign policy?

P.T.O.

Q2) Answer in **50** words each. (Any Two) **[10]**

- a) Explain “Military power as an element of National Power”.
- b) What are the basic principles of U.N. charter?
- c) Explain the concept of Non-alignment.
- d) Write a note on “International Court of Justice”.

Q3) Answer in **150** words each. (Any Two) **[20]**

- a) Explain in detail the meaning and concept of Detente.
- b) What are the powers and functions of U.N. Economic and Social Council?
- c) Explain the nature of International Relations.
- d) Explain the difference between Old and New Diplomacy.

Q4) Answer in **300** words each. (Any Two) **[30]**

- a) State the determinants of Foreign Policy.
- b) What is International Law? Explain the nature of International Law.
- c) Explain the nature of Arms control and Disarmament.
- d) Write the causes of decline of Cold War.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P60

[3601]-129

F.Y. B.A.

संरक्षण व सामरिकशास्त्र

D.S. - G-1 : (C) आंतरराष्ट्रीय सुरक्षितता (जुना अभ्यासक्रम) (मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) प्रत्येकी 20 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही दहा)

[20]

- a) सी.टी.बी.टी. चे विस्तारीत रूप लिहा.
- b) आंतरराष्ट्रीय न्यायालयात किती न्यायाधीश असतात ?
- c) देतांताची व्याख्या द्या.
- d) जागतिक बँक कोठे आहे ?
- e) व्हारनॉन डायक यांची राष्ट्रीय हिताची व्याख्या द्या.
- f) शीतयुद्धाचे कोणतेही दोन परिणाम सांगा.
- g) आंतरराष्ट्रीय संबंधाचा अर्थ लिहा.
- h) राष्ट्रीय शक्तीची व्याख्या द्या.
- i) शास्त्र नियंत्रण म्हणजे काय ?
- j) साल्ट-II करार कधी झाला ?
- k) प्रो. एच. जे. मार्गेन्थॉ यांची राजनयाची व्याख्या द्या.
- l) संयुक्त राष्ट्रांचे पहिले सचिव कोण होते ?
- m) जॉर्ज मॉडेलस्की यांच्या मते परराष्ट्र धोरण म्हणजे काय ?

P.T.O.

प्रश्न 2) प्रत्येकी 50 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन)

[10]

- a) “लष्करी शक्ती” हा राष्ट्रीय शक्तीचा घटक स्पष्ट करा.
- b) संयुक्त राष्ट्रांच्या सनदेची मुलभूत तत्वे कोणती ?
- c) अलिस्तेची संकल्पना स्पष्ट करा.
- d) “आंतरराष्ट्रीय न्यायालय” टिप्पण लिहा.

प्रश्न 3) प्रत्येकी 150 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन)

[20]

- a) सलोखा याचा अर्थ व संकल्पना स्पष्ट करा.
- b) संयुक्त राष्ट्रांच्या आर्थिक व सामाजिक मंडळाचे अधिकार व कामे कोणती ?
- c) आंतरराष्ट्रीय संबंधाचे स्वरूप स्पष्ट करा.
- d) जुना व नव्या राजनयातील फरक स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) प्रत्येकी 300 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन)

[30]

- a) परराष्ट्र धोरणाचे निर्धारित घटक सांगा.
- b) आंतरराष्ट्रीय कायदा म्हणजे काय ? त्याचे स्वरूप स्पष्ट करा.
- c) शस्त्रनियंत्रण व निःशस्त्रीकरणाचे स्वरूप स्पष्ट करा.
- d) शीतयुद्धाच्या न्हासाची कारणे लिहा.

□□□□

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P61

[3601]-130

F.Y. B.A.

SOCIAL WORK (General)

I : Social Reform Movements in India

**II : Introduction to Social Welfare and Social Services
(2008 Pattern)**

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer any 2 questions in 50 words each. **[10]**

- i) Explain Gadage Baba's work.
- ii) Explain the problems of Backward Classes.
- iii) Explain Chatrapati Shahu Maharaj's contribution in education.
- iv) Explain the problems of handicapped people.

Q2) Answer any 4 questions in 100 words each. **[20]**

- i) State the contribution of Dr. Babasaheb Ambedkar for social reform.
- ii) Explain the contribution made by Savitribai Phule for Women empowerment.
- iii) State the work done by Rajarshi Chatrapati Shahu Maharaj in Social development.
- iv) State : Contribution of Raja Rammohan Roy for Social reform.
- v) Write a note on deprived section of the society.
- vi) Highlight on the specific services for handicapped sections of the society.

Q3) Answer any 3 questions in 200-250 words each. **[30]**

- i) Discuss the contribution of social reformers in Maharashtra.
- ii) Explain various social welfare provisions in Maharashtra.
- iii) Discuss the welfare programmes for schedule castes.
- iv) Explain the concept of social services and social reconstruction with illustrations.
- v) Write an essay on “Post-independence reform movements in India”.

Q4) Answer any one question in 500 words. **[20]**

- i) Write an essay on “Mahatma Gandhi’s contribution to social work”.
- ii) Explain the role of various social reform movements in India in upliftment of women.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P61

[3601]-130

F.Y. B.A.

SOCIAL WORK (General)

I : Social Reform Movements in India

II : Introduction to Social Welfare and Social Services

(अभ्यासक्रम – 2008) (मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :-**
- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
 - 2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
 - 3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.
-

प्रश्न 1) खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची प्रत्येकी 50 शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा.

[10]

- i) गाडगे बाबांनी केलेल्या कार्याचे स्पष्टीकरण करा.
- ii) मागासवर्गीयांच्या समस्या स्पष्ट करा.
- iii) छत्रपती शाहु महाराजांचे शिक्षणातील योगदान विशद करा.
- iv) अपंग लोकांच्या समस्या विशद करा.

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही चार प्रश्नांची प्रत्येकी 100 शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा.

[20]

- i) डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचे सामाजिक सुधारणा विषयी योगदान स्पष्ट करा.
- ii) महिला सक्षमीकरणातील सावित्रीबाई फुले यांचे योगदान विशद करा.
- iii) सामाजिक विकासातील राजर्षी छत्रपती शाहु महाराज यांनी केलेले कार्य स्पष्ट करा.
- iv) सामाजिक सुधारणेतील राजा राममोहन राय यांचे योगदान स्पष्ट करा.
- v) समाजातील वंचित घटक यावर टिप्पणी लिहा.
- vi) समाजातील अपंग घटकासाठी असलेल्या विशिष्ट सेवा यावर प्रकाश टाका.

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची प्रत्येकी 200-250 शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा. [30]

- i) महाराष्ट्रातील समाज सुधारकांच्या योगदानावर चर्चा करा.
- ii) महाराष्ट्रातील विविध समाज कल्याण तरतूदी विशद करा.
- iii) अनुसूचित जातींसाठी असलेले कल्याणकारी कार्यक्रमावर चर्चा करा.
- iv) सामाजिक सेवा आणि सामाजिक पुनर्निर्माणाची संकल्पना सोदाहरण स्पष्ट करा.
- v) “भारतातील स्वातंत्र्योत्तर काळातील सुधारणा चळवळी” यावर निबंध लिहा.

प्रश्न 4) खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे 500 शब्दांपर्यंत उत्तर लिहा. [20]

- i) “सामाजिक कार्यातील महात्मा गांधींचे योगदान” यावर निबंध लिहा.
- ii) भारतातील स्त्रियांच्या उन्नतीसाठी असलेल्या विविध सामाजिक सुधारणा चळवळींची भूमिका विशद करा.

□□□□

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P63

[3601]-134

F.Y. B.A.

COMMERCE

G-1 : Organisation of Commerce

(2009 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

***Q1)* Answer in 50 words (Any Two) : [10]**

- i) Meaning of ‘Industry’.
- ii) Definition of ‘Wholesaler’.
- iii) What is ‘Buying’ and ‘Selling’?
- iv) Define the term ‘Insurance’.

***Q2)* Answer in 100 words (Any Four) : [20]**

- i) Explain the functions of Retailer.
- ii) Explain the scope of Trade and Commerce.
- iii) Explain the limitations of Road Transport.
- iv) Explain the Traditional concept of Marketing.
- v) Explain the characteristics of Handbills.
- vi) What are the benefits of Standardization?

P.T.O.

Q3) Answer in 250 words (Any Three) :

[30]

- i) Explain the importance of Assembling.
- ii) Explain the origin and growth of Advertising.
- iii) Describe the elements of Marketing Mix.
- iv) Explain the classification of Business Activities.
- v) Explain the types of Internal Trade.

Q4) Answer in 500 words (Any One) :

[20]

- i) State the meaning of 'Barter System'. Explain its features and limitations.
- ii) Define the term 'Internet Advertising'. Explain the merits and limitations of Internet Advertising.

P63

[3601]-134

F.Y. B.A.

COMMERCE

G-1 : वाणिज्य संघटन

(2009 पॅटर्न)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :-**
- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
 - 2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
 - 3) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.
-

प्रश्न 1) खालील प्रश्नांची 50 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन)

[10]

- i) ‘उद्योग’ या संज्ञेचा अर्थ सांगा.
- ii) ‘घाऊक व्यापाऱ्याची’ व्याख्या सांगा.
- iii) ‘खरेदी आणि विक्री’ म्हणजे काय ?
- iv) ‘विमा’ संज्ञेची व्याख्या द्या.

प्रश्न 2) खालील प्रश्नांची 100 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही चार)

[20]

- i) किरकोळ व्यापाऱ्याची कार्ये स्पष्ट करा.
- ii) व्यापार आणि वाणिज्याची व्याप्री स्पष्ट करा.
- iii) रस्ता वाहतुकीच्या मर्यादा स्पष्ट करा.
- iv) विपणनाची पारंपारिक संकल्पना स्पष्ट करा.
- v) हस्तपत्राची वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- vi) प्रमाणीकरणाचे फायदे कोणते ?

P.T.O.

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची 250 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन)

[30]

- i) एकत्रीकरणाचे महत्त्व स्पष्ट करा.
- ii) जाहिरातीचा उगम आणि प्रगती स्पष्ट करा.
- iii) विपणन मिश्रणाच्या घटकांचे वर्णन करा.
- iv) व्यावसायिक कार्याचे कर्गीकरण स्पष्ट करा.
- v) अंतर्गत व्यापाराचे प्रकार स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) खालील प्रश्नांची 500 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही एक)

[20]

- i) ‘वस्तू-विनिमय’ पद्धतीचा अर्थ सांगून त्याची वैशिष्ट्ये आणि मर्यादा स्पष्ट करा.
- ii) ‘इंटरनेट जाहिरात’ संज्ञेची व्याख्या द्या. इंटरनेट जाहिरातीचे फायदे आणि मर्यादा स्पष्ट करा.

□□□□

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P65

[3601]-137

F.Y. B.A.

PHYSICAL EDUCATION
(New Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*
- 3) *Draw neat diagrams wherever necessary.*

Q1) Answer the following in fifty words : (Any Two) **[10]**

- i) Explain factors of individual health.
- ii) Write basic skills required in Volleyball.
- iii) What is Yoga? Explain benefits of Yoga.
- iv) Explain importance of ‘fielding’ in cricket.

Q2) Write notes on following in 100 words : (Any Four) **[20]**

- i) Explain relation between Physical education and Sociology.
- ii) Give co-relation between Physical education and Recreation.
- iii) Give basic skills required in Badminton.
- iv) Make list of events included in Athletics.
- v) Describe benefit of ‘Halasana’ and ‘Sarvangasana’.
- vi) Which are the basic skill used in the game of Kho-Kho.

P.T.O.

Q3) Answer following in 200-250 words : (Any Three) [30]

- i) Bring out relationship between Physical education and Education.
- ii) Draw diagram ground for Kho-Kho and give detail information about the game.
- iii) Explain relationship between Physical education and Biology.
- iv) Give information about long distance races in Athletics.
- v) Describe history and rule of Volleyball.

Q4) Answer in 500 words : (Any One) [20]

- i) Draw neat diagram of Handball ground with measurement and explain the game in detail.
- ii) Draw diagram of Kabaddi ground, describe rules and skills of the game of Kabaddi.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P65

[3601]-137

F.Y. B.A.

PHYSICAL EDUCATION

शारीरिक शिक्षण

(New Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :
- i) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
 - ii) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
 - iii) आवश्यक तेथे आकृती काढा.
 - iv) संदर्भासाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.
-

प्रश्न 1. खालील प्रश्नांची 50 शब्दांत उत्तरे द्या. (कोणतेही दोन) [10]

- i) वैयक्तिक आरोग्याचे घटक स्पष्ट करा.
- ii) व्हॉलीबॉल खेळातील मुलभूत कौशल्ये लिहा.
- iii) योग म्हणजे काय ? योगासनाचे फायदे विशद करा.
- iv) क्रिकेट खेळातील क्षेत्ररक्षणाचे महत्त्व स्पष्ट करा.

प्रश्न 2. खालील प्रश्नांचे 100 शब्दांत उत्तरे लिहा / टिपा लिहा. (कोणतेही चार) [20]

- i) शारीरिक शिक्षण व समाजशास्त्र यातील संबंध स्पष्ट करा.
- ii) शारीरिक शिक्षण आणि मनोरंजन यांचे सहसंबंध सांगा.
- iii) बॅडमिंटन खेळातील मुलभूत कौशल्ये लिहा.
- iv) मैदानी स्पर्धेमध्ये समाविष्ट असलेल्या विविध प्रकारांची यादी लिहा.
- v) हालसन व सर्वांगासन यांचे फायदे विशद करा.
- vi) खो-खो खेळातील मुलभूत कौशल्ये कोणती ?

P.T.O.

प्रश्न 3. खालील प्रश्नांची प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणतेही तीन)

[30]

- i) शारीरिक शिक्षण व शिक्षणाचा संबंध स्पष्ट करा.
- ii) खो-खो खेळाच्या मैदानाची आकृती काढून माहिती सांगा.
- iii) शारीरिक शिक्षण व जीवशास्त्र संबंध स्पष्ट करा.
- iv) लांब पल्ल्याच्या विविध शर्यतीबद्दल माहिती लिहा.
- v) व्हॉलीबॉल खेळाचा इतिहास व नियम वर्णन करा.

प्रश्न 4. खालील प्रश्नांची 500 शब्दांत उत्तरे लिहा. (कोणताही एक)

[20]

- i) हॅंडबॉल खेळाच्या मैदानाची आकृती काढून, खेळाचे सविस्तर वर्णन करा.
- ii) कबड्डी खेळाच्या मैदानाची आकृती काढून त्यातील नियम व कौशल्याची माहिती लिहा.

□□□□

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P67

[3601]-141

F.Y. B.A.

SOCIOLOGY

G-1 : Introduction to Sociology

(New Pattern) (Revised Syllabus 2008-2009)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

N.B. :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Explain any two of the following concepts in maximum 50 words each:[**10**]

- i) Globalization.
- ii) Ethnicity.
- iii) Gender.
- iv) In-group and Out-group.

Q2) Write short notes on any four of the following in maximum 100 words each : [**20**]

- i) Re-socialization.
- ii) Uses of Sociology.
- iii) Development of Sociology.
- iv) Primary group.
- v) Modernization.
- vi) Dalit movement.

P.T.O.

Q3) Answer any three of the following in maximum 250 words each : [30]

- i) Explain the functions of religion.
- ii) Describe the subject matter and scope of Sociology.
- iii) What are the informal means of Social Control?
- iv) Define culture and explain its characteristics.
- v) Explain the meaning and features of Social movements.

Q4) Answer any one of the following in maximum 500 words : [20]

- i) Define Social Change. What are the factors of Social Change?
- ii) What is Social Stratification? Explain the characteristics and types of Social Stratification.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P67

[3601]-141

F.Y. B.A.

SOCIOLOGY

G-1 : समाजशास्त्राची ओळख

(नवा आकृतीबंध) (नविन अभ्यासक्रम 2008-2009)

मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भसाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.
-

प्रश्न 1) खालीलपैकी कोणत्याही दोन संकल्पना प्रत्येकी 50 शब्दांपर्यंत स्पष्ट करा. [10]

- i) जागतिकीकरण.
- ii) वांशिकता.
- iii) लिंगभाव.
- iv) अंतः समूह आणि बाह्य समूह

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही चारवर प्रत्येकी 100 शब्दांपर्यंत टिपा लिहा. [20]

- i) पुनर्सामाजीकरण.
- ii) समाजशास्त्राचे उपयोग.
- iii) समाजशास्त्राचा विकास.
- iv) प्राथमिक समूह.
- v) आधुनिकीकरण.
- vi) दलित चळवळी.

P.T.O.

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही तीन प्रश्नांची प्रत्येकी 250 शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा.

[30]

- i) धर्माच्या कार्याचे वर्णन करा.
- ii) समाजशास्त्राचा अभ्यासविषय आणि व्याप्रीचे वर्णन करा.
- iii) सामाजिक नियंत्रणाची अनौपचारिक साधने कोणती ?
- iv) संस्कृतीची व्याख्या द्या व वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- v) सामाजिक चळवळींचा अर्थ आणि वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

प्रश्न 4) खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नावर 500 शब्दांपर्यंत उत्तर लिहा.

[20]

- i) सामाजिक परिवर्तनाची व्याख्या द्या. सामाजिक परिवर्तनाचे घटक कोणते ?
- ii) सामाजिक स्तरीकरण म्हणजे काय ? सामाजिक स्तरीकरणाची वैशिष्ट्ये आणि प्रकारांचे वर्णन करा.

□□□□

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P67

[3601]-141

F.Y. B.A.

SOCIOLOGY

G-1 : Introduction to Sociology

(Old Syllabus) (2005 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

N.B. :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer any ten of the following in maximum 20 words each: [20]

- i) Define Sociology.
- ii) Define Community.
- iii) State the meaning and types of Social Status.
- iv) Define Social Stratification.
- v) State the need of Social Control.
- vi) Define Culture.
- vii) Define Social Role.
- viii) Define Social Institution.
- ix) Name the types of co-operation.
- x) Define Assimilation.
- xi) Name the agencies of Socialization.
- xii) State the meaning of conformity and deviation.
- xiii) Name the theories of Social Change.

P.T.O.

Q2) Write notes on any two of the following in maximum 50 words each: [10]

- i) Uses of Sociology.
- ii) Social mobility.
- iii) Causes of conflict.
- iv) Open Society.

Q3) Answer any two of the following in maximum 150 words each: [20]

- i) What are the characteristics of Society?
- ii) Explain meaning and aims of Socialization.
- iii) Describe the scope and importance of sociology.
- iv) What are the informal means of Social control?

Q4) Answer any two of the following in maximum 300 words each: [30]

- i) Define Social Group. What are the characteristics of Primary group and Secondary group?
- ii) Define Accommodation and explain the forms of Accommodation.
- iii) Describe the meaning and factors of Social Change.
- iv) Explain the characteristics and functions of culture.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P67

[3601]-141

F.Y. B.A.

SOCIOLOGY

G-1 : समाजशास्त्राची ओळख (आकृतीबंध-2005) (जुना अभ्यासक्रम) मराठी रूपांतर

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक प्रश्नांचे पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भसाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.
-

प्रश्न 1) खालीलपैकी कोणत्याही दहांवर प्रत्येकी 20 शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा. [20]

- i) समाजशास्त्राची व्याख्या द्या.
- ii) समुदायाची व्याख्या द्या.
- iii) सामाजिक दर्जाचा अर्थ व प्रकार लिहा.
- iv) सामाजिक स्तरीकरणाची व्याख्या द्या.
- v) सामाजिक नियंत्रणाची आवश्यकता लिहा.
- vi) संस्कृतीची व्याख्या द्या.
- vii) सामाजिक भूमिकेची व्याख्या द्या.
- viii) सामाजिक संस्थेची व्याख्या द्या.
- ix) सहकार्याचे प्रकार लिहा.
- x) संमीलीकरणाची व्याख्या द्या.
- xi) सामाजिकरणांच्या साधनांची नावे लिहा.
- xii) अनुचलन आणि विचलनाचा अर्थ लिहा.
- xiii) सामाजिक परिवर्तनाच्या सिद्धांताची नावे लिहा.

P.T.O.

प्रश्न 2) खालीलपैकी कोणत्याही दोहँंवर प्रत्येकी 50 शब्दांपर्यंत टिपा लिहा. [10]

- i) समाजशास्त्राचे उपयोग.
- ii) सामाजिक गतीशिलता.
- iii) संघर्षाची कारणे.
- iv) मुक्त समाज.

प्रश्न 3) खालीलपैकी कोणत्याही दोहँंवर प्रत्येकी 150 शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा. [20]

- i) समाजाची वैशिष्ट्ये कोणती ?
- ii) सामाजिकरणाचा अर्थ व उद्दिष्ट्ये स्पष्ट करा.
- iii) समाजशास्त्राची व्याप्री व महत्व स्पष्ट करा.
- iv) सामाजिक नियंत्रणाची अनौपचारिक साधने कोणती ?

प्रश्न 4) खालीलपैकी कोणत्याही दोहँंची प्रत्येकी 300 शब्दांपर्यंत उत्तरे लिहा. [30]

- i) सामाजिक समुहाची व्याख्या द्या. प्राथमिक व दुस्यम समुहाची वैशिष्ट्ये कोणती ?
- ii) समायोजनाची व्याख्या द्या. समायोजनाचे प्रकार स्पष्ट करा.
- iii) सामाजिक परिवर्तनाचा अर्थ व घटकांचे वर्णन करा.
- iv) संस्कृतीची वैशिष्ट्ये व कार्ये स्पष्ट करा.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P68

[3601]-142

F.Y. B.A.

ANCIENT INDIAN HISTORY, CULTURE & ARCHAEOLOGY
General Paper - I
(Outline of Prehistory, Protohistory & Early History)
(New 2008 Pattern)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 80

Instructions :

- 1) *All questions are compulsory.*
- 2) *Figures to the right indicate full marks.*

Q1) Answer the following questions in 50 words each (any two): **[10]**

- i) Proto History.
- ii) Megalithic Age.
- iii) Second Urbanization.
- iv) Vihāra.

Q2) Write note on the following in 100 words each (any four): **[20]**

- i) Mesolithic Age.
- ii) Chalcolithic Inamgaon.
- iii) Four Noble Truths.
- iv) Chandragupta Maurya.
- v) Decline of Gupta Empire.
- vi) Art of the Pallavas.

Q3) Answer the following questions in 200-250 words each (any three): **[30]**

- i) Describe the socio-religious conditions in Harappan Civilization.
- ii) Discuss the ‘Aryan Problem’.
- iii) State the effects of the Persian contact.
- iv) Explain the achievements of Kushāna King Kanishka.
- v) Write the cultural and political contribution of Chalukyas.

P.T.O.

Q4) Answer the following question in 500 words (any one):

[20]

- i) Explain in detail, the sources of Ancient Indian History.
- ii) Take a review of the achievements of the Satvahanas.

Total No. of Questions : 4]

[Total No. of Pages : 2

P68

[3601]-142

F.Y. B.A.

ANCIENT INDIAN HISTORY, CULTURE & ARCHAEOLOGY

General Paper - I

(Outline of Prehistory, Protohistory & Early History)

(New 2008 Pattern)

(मराठी रूपांतर)

वेळ : 3 तास]

[एकूण गुण : 80

- सूचना :- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
3) संदर्भसाठी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहावी.

प्रश्न 1) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 50 शब्दांत लिहा. (कोणतेही दोन) [10]

- i) इतिहासपूर्व.
- ii) महापाषाण युग.
- iii) दुसरे नागरीकरण.
- iv) विहार.

प्रश्न 2) प्रत्येकी 100 शब्दांत टीपा लिहा. (कोणतेही चार) [20]

- i) मध्याशमयुग.
- ii) ताम्रपाषाणयुगीन इनामगाव.
- iii) चार आर्यसत्ये.
- iv) चंद्रगुप्त मौर्य.
- v) गुप्त साम्राज्याचा न्हास.
- vi) पल्लवांची कला.

प्रश्न 3) खालील प्रश्नांची उत्तरे प्रत्येकी 200 ते 250 शब्दांत लिहा. (कोणतेही तीन) [30]

- i) हडप्पा संस्कृतीतील सामाजिक व धार्मिक परिस्थिती वर्णन करा.
- ii) ‘आर्याचा प्रश्न’ याविषयी चर्चा करा.
- iii) पर्शियन संपर्काचे परिणाम सांगा.
- iv) कुषाण राजा कनिष्ठाची कामगिरी विशद करा.
- v) चालुक्यांचे सांस्कृतिक आणि राजकीय योगदान लिहा.

P.T.O.

प्रश्न 4) खालील प्रश्नाचे उत्तर 500 शब्दांत लिहा. (कोणताही एक)

[20]

- i) प्राचीन भारतीय इतिहासाची साधने सविस्तर स्पष्ट करा.
- ii) सातवाहनांच्या कामगिरीचा आढावा घ्या.

□□□□